

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญาและศาสนา)

ปริญญา

ปรัชญาและศาสนา

สาขา

ปรัชญาและศาสนา

ภาควิชา

เรื่อง มโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์

The Concept of Environment in Theravada Buddhism and Christianity

نامผู้วิจัย นางสาวสุภาภักดิ์ ทองทิพย์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประเวศ อินทองปาน, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริวรรณ เกษมสานต์กิดาการ, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประเวศ อินทองปาน, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา ชีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วัน _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

มโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์

The Concept of Environment in Theravada Buddhism and Christianity

โดย

นางสาวสุภาภักดิ์ ทองทิพย์

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญาและศาสนา)

พ.ศ. ๒๕๕๔

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สุภาภักดิ์ ทองทิพย์ 2554: มโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดลอมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับ
คริสต์ศาสนา ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญาและศาสนา) สาขาวิชาปรัชญา
และศาสนา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก:
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประเวศ อินทองปาน, Ph.D. 121 หน้า

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้คือ 1) เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดลอมในพระพุทธศาสนา
2) เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดลอมในคริสต์ศาสนา และ 3) เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและ
ความแตกต่างระหว่างมโนทัศน์สิ่งแวดลอมทั้งสอง และการอนุรักษ์สิ่งแวดลอม

ผลการศึกษาพบว่า มโนทัศน์ทั้งสองมีความเหมือนกันและแตกต่างกัน มโนทัศน์สิ่งแวดลอม
ในพระพุทธศาสนา อธิบายธรรมชาติว่าเป็นสิ่งมีค่าในตัวเอง ต่างมีความสัมพันธ์อิงอาศัยกันและกัน
ตามกฎธรรมชาติหรือขันธ 5 คือ การกระทำร่วมกันแบบองค์รวม และสรรพสิ่งต่างตกอยู่ภายใต้กฎของ
ไตรลักษณ์หาตัวตนที่ยั่งยืนไม่ได้ มนุษย์ต้องมีสัมมาทิฐิและดำเนินตามหลักพุทธจริยธรรมและศีล
ด้วยท่าทีที่เป็นมิตรต่อกัน และเพิ่มคุณภาพชีวิตของตนด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา และการประจักษ์แจ้งถึง
ความเป็นอนัตตาในที่สุด ส่วนมโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดลอมในคริสต์ศาสนา ถือว่าสรรพสิ่งและมนุษย์
เป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้น และพระเจ้าได้ให้อำนาจแก่นมนุษย์ในการปกครอง ดูแลสรรพสิ่งที่พระเจ้า
ได้สร้างขึ้น ดังนั้น สรรพสิ่งจึงไม่มีค่าในตัวเอง ต่างมีอยู่เพื่อรับใช้มนุษย์ แต่ในขณะเดียวกัน มนุษย์ต้อง
รักษาดูแลสรรพสิ่งที่พระเจ้าได้สร้างให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ไม่เป็นพิษด้วยหลักคริสตธรรม

ประเด็นที่เหมือนกันของมโนทัศน์ทั้งสอง คือ ต่างมีจุดมุ่งหมายทางจริยธรรมต่อสิ่งแวดลอม
ไม่แตกต่างกัน คือ ต่างมุ่งดำรงรักษาธรรมชาติสิ่งแวดลอม โดยการไม่เอาเปรียบเพราะถือว่าธรรมชาติ
และสิ่งแวดลอมมีคุณค่า ต้องทะนุถนอม ไม่ทำลายให้เป็นพิษ

ส่วนประเด็นที่ต่างกัน คือ ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทมิได้มองว่ามนุษย์อยู่เหนือ
ธรรมชาติ และธรรมชาติไม่ดำรงอยู่เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ เพราะความสุขที่แท้จริงอยู่ที่ตัว
มนุษย์เอง ด้วยการตระหนักรู้ความเป็นจริงของชีวิตและสรรพสิ่งตามหลักไตรลักษณ์ ที่สามารถกำจัด
ต้นเหตุของปัญหาสิ่งแวดลอมได้ ส่วนทัศนะของคริสต์ศาสนา มีมโนทัศน์ต่อมนุษย์ว่าถูกสร้างมาจาก
ฉายาของพระเจ้า และมีเหตุผลและจิตวิญญาณ ในขณะที่โลกธรรมชาติไม่มีเหตุผลและวิญญาณ และ
สรรพสิ่งเป็นเครื่องมือที่นำมนุษย์ไปสู่จุดหมายเท่านั้น มนุษย์จึงต้องการเอาชนะและครอบครอง
ธรรมชาติ

Supapak Thongthip 2011: The Concept of Environment in Theravada Buddhism and Christianity. Master of Arts (Philosophy and Religion), Major Field: Philosophy and Religion, Department of Philosophy and Religion. Thesis Advisor: Assistant Professor Praves Intongpan, Ph.D. 121 pages.

The objectives of this research are 1) to study concept of environment in Buddhism 2) to study concept towards environment in Christianity and 3) to study the comparison of similarity and difference of the concept of both and conservation to environment.

The results found are that both are similar and different. The concept of environment in Buddhism explained all things in nature as intrinsic value which be organically interdependent acting holistically according to the law of nature, or the five aspects of natural law which are controlled by the law of the three characteristics , and are non-self (Anatta). Human beings therefore, must have the right view or Sammaditthi and conduct themselves in accordance with Buddhist morality, or discipline, acting with friendship to all things. At the same time, human being can develop the quality of life through precepts, meditation wisdom and attain the highest goal of life, clear realization of non-self. But the concept of environment in Christianity regards that all things and human beings were created by God and God give the power to human beings to dominate and look after all things. Therefore all things are extrinsic value and exist to serve human beings, in the same human beings must preserve all things which were created by God to be perfectible without pollution with Christian morality.

As to similarities between the two, both aimed to morality for environment namely, both want to conserve natural environment without harmful acting because nature and environment have value and non-aggressive to be toxic.

In the point of the difference between the two, Theravada Buddhist perspective to human beings don't dominate over nature and nature don't exist to serve the human beings because the real happiness of human beings depend upon them by realizing the Truth of life and all things accordance to three characteristics which can get rid of the cause of problems in environment. But in Christianity, the concepts of human beings were created by God and human beings have reason and spirituality, in the same way natural world has not reason and spirituality. So All things are instruments as the means of human beings so human beings can dominate over nature and conquer the environment.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายท่าน ซึ่งนับเป็นพระคุณอย่างสูงสุดดังต่อไปนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน ประธานกรรมการที่ปรึกษา ที่มีเมตตาอนุเคราะห์อย่างยิ่งในการสนับสนุน ท่านให้การศึกษาทั้งด้านเอกสาร ข้อมูล และคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ตั้งแต่ต้นจนสำเร็จการศึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ เกษมศานต์กิดาการ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมที่ช่วยให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้สมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ โกเมนทร์ ชินวงศ์ และเจ้าหน้าที่ ที่ภาควิชาปรัชญาและศาสนาที่เป็นห่วง ไล่ถ่อม กราบขอบพระคุณ อาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างสูงที่ทำให้กำลังใจศิษย์เสมอ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อบุญคง และคุณแม่ปรีดา ทองทิพย์ ที่ให้การสนับสนุนทุนการศึกษา ให้กำลังใจ ดักเตือน และเข้าใจต่อสิ่งที่ผู้วิจัยกำลังทำอยู่อย่างไม่สิ้นหวัง คุณพิลาลักษณ์ ทองทิพย์ พี่สาวที่แสนดี และที่ขาดไม่ได้ คือ เพื่อนที่แสนดี คุณลำเนียง วรรณทอง คุณกุลตรีลักษณ์ อนันตภากรณ์ ที่ได้เสียสละเวลาและให้ความช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน กระตุ้น ให้กำลังใจ ขอขอบคุณบรรดาเพื่อนๆ ทุกคนที่คาดหวังว่าเมื่อไหร่จะจบ และประสบการณ์ต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตตลอดการเดินทางที่ยาวนาน

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยมุ่งหวังด้วยความตั้งใจที่จะให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านทุกคน ซึ่งถือว่าเป็นความสำเร็จสำหรับผู้วิจัย เป็นความทุ่มเทที่ไม่สูญเปล่า ช่วยเพิ่มพูนความรู้แก่ผู้ที่สนใจศึกษา สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติสืบไป

สุภาภักดิ์ ทองทิพย์
มีนาคม 2554

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(5)
สารบัญภาพ	(7)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(8)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
นิยามศัพท์	3
การตรวจสอบเอกสาร	4
วิธีดำเนินการวิจัย	6
กรอบแนวความคิดในการวิจัย	7
บทที่ 2 พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม	8
ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องโลกและจักรวาลในพระพุทธศาสนา	8
วิวัฒนาการของโลกและมนุษย์ตามหลักอภิกคัมภีร์	10
ความเชื่อและคัมภีร์ทางศาสนาในชมพูทวีปก่อนพุทธกาล	13
ท่าทีของพระพุทธศาสนาต่อสิ่งแวดล้อม	16
พุทธปรัชญา: มองธรรมชาติแบบองค์รวม	19
ธรรมชาติของชีวิต	20
ลักษณะร่วมกันของชีวิตและธรรมชาติ	21
อนัตตากับการอนุรักษ์ธรรมชาติ	21
อริยสัจ 4 : หลักพุทธปรัชญาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ	22
พระพุทธศาสนากับป่าไม้	25

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

คำสอนเรื่องป่าในพระสูตร	28
คำสอนเรื่องป่าในพระวินัย	29
ภิกษุผู้อยู่ป่า	31
พระพุทธศาสนากับสัตว์	32
คำสอนที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สัตว์ป่า	34
พระพุทธศาสนากับน้ำ	36
พุทธจริยธรรมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	39
บทที่ 3 คริสต์ศาสนากับสิ่งแวดล้อม	42
ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องโลกและจักรวาลในคริสต์ศาสนา	42
ท่าทีคริสต์ศาสนาต่อสิ่งแวดล้อม	44
ความเชื่อเรื่องธรรมชาติในคริสต์ศาสนา	48
คริสต์ศาสนากับป่าไม้	50
คริสต์ศาสนากับสัตว์	53
คริสต์ศาสนากับน้ำ	57
คริสต์จริยธรรมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	59
บทที่ 4 เปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนาเถรวาท กับคริสต์ศาสนา	65
เปรียบเทียบมโนทัศน์เกี่ยวกับโลกและจักรวาลในพระพุทธศาสนา กับคริสต์ศาสนา	65
มโนทัศน์พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนากับสิ่งแวดล้อม	67
มโนทัศน์พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม	68
มโนทัศน์คริสต์ศาสนากับสิ่งแวดล้อม	69
เปรียบเทียบมโนทัศน์พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาต่อป่าไม้	71
เปรียบเทียบมโนทัศน์พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาต่อสัตว์	75
เปรียบเทียบมโนทัศน์พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาต่อน้ำ	78

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

เปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ สัตว์ และน้ำ	81
เปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาด้านการอนุรักษ์ป่าไม้	82
พุทธบัญญัติเกี่ยวกับป่าไม้ ต้นไม้ พืช	83
เหตุที่พระพุทธเจ้าทรงนิยมนิคมอยู่ป่า	84
ป่าที่ภิกษุควรอยู่หรือไม่ควรอยู่	84
ข้อปฏิบัติสำหรับภิกษุผู้อยู่ป่า	85
คริสต์ศาสนากับการอนุรักษ์ป่าไม้	87
เปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาด้านการอนุรักษ์สัตว์	89
พระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์สัตว์	89
คริสต์ศาสนากับการอนุรักษ์สัตว์	94
เปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาด้านการอนุรักษ์น้ำ	97
พระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์น้ำ	97
คริสต์ศาสนากับการอนุรักษ์น้ำ	100
บทที่ 5 บทสรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ	103
สรุปผลการวิจัย	103
มโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนา	103
มโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในคริสต์ศาสนา	104
เปรียบเทียบความเหมือนกันและความแตกต่างกันระหว่างมโนทัศน์ สิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนา เปรียบเทียบกับมโนทัศน์คริสต์ศาสนา	105
มโนทัศน์พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	106
อภิปรายผล	107
มโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนา	107
มโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในคริสต์ศาสนา	110
มโนทัศน์พระพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับคริสต์ศาสนากับ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	113

สารบัญ (ต่อ)

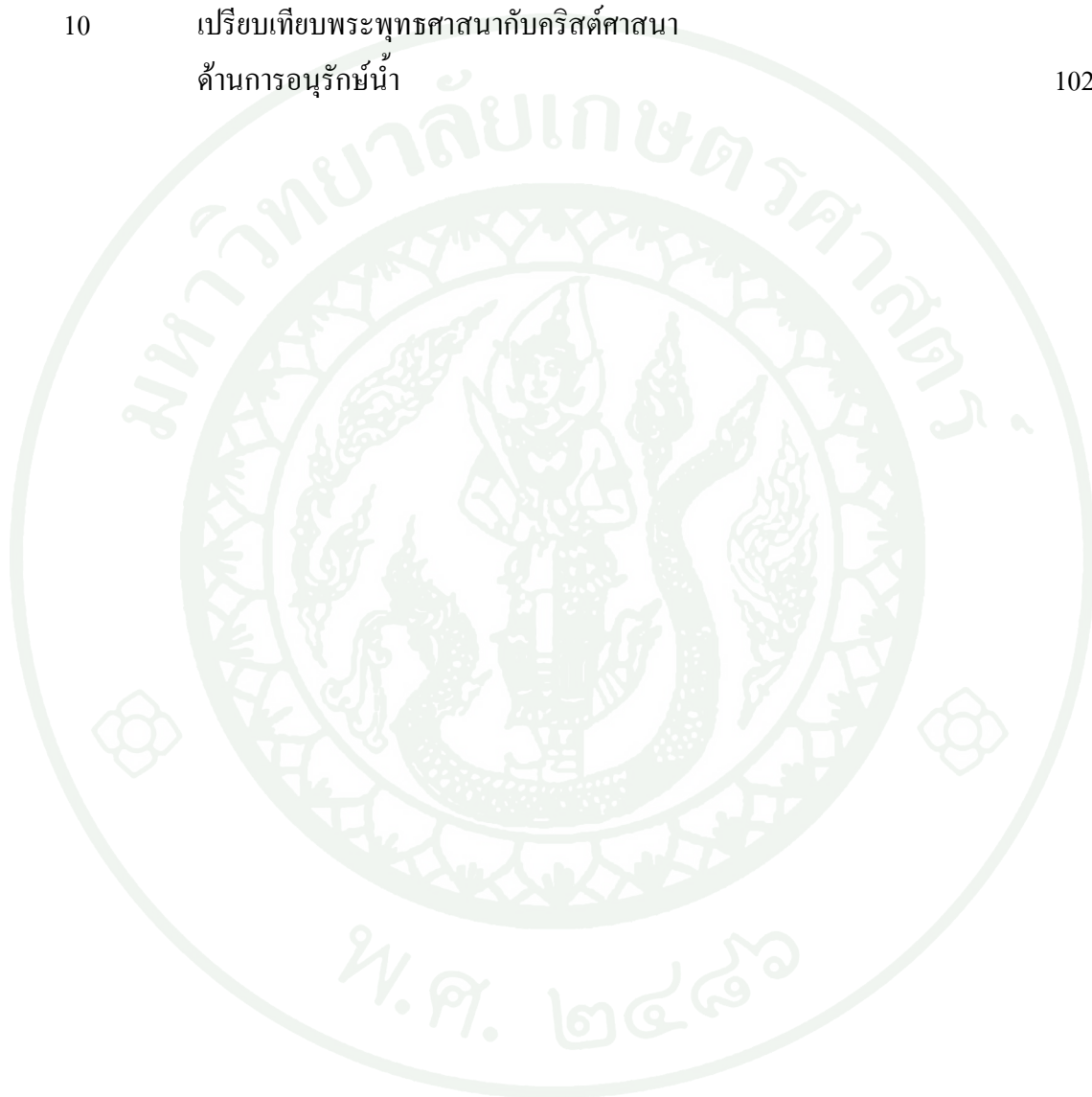
	หน้า
ข้อเสนอแนะ	113
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	113
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	114
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	115
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	121

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	เปรียบเทียบมโนทัศน์เกี่ยวกับโลกและจักรวาลในพระพุทธศาสนา กับคริสต์ศาสนา	66
2	เปรียบเทียบมโนทัศน์ความแตกต่างระหว่างพระพุทธศาสนา กับคริสต์ศาสนาต่อป่า	73
3	เปรียบเทียบมโนทัศน์ความคล้ายคลึงกันระหว่างพระพุทธศาสนา กับคริสต์ศาสนาต่อป่า	74
4	เปรียบเทียบมโนทัศน์ความแตกต่างกันในประเด็นทำที่พระพุทธศาสนา กับคริสต์ศาสนาต่อสัตว์	76
5	เปรียบเทียบมโนทัศน์ความคล้ายคลึงกันในประเด็นทำที่พระพุทธศาสนา กับคริสต์ศาสนาต่อสัตว์	77
6	เปรียบเทียบมโนทัศน์ความแตกต่างกันในประเด็นทำที่พระพุทธศาสนา กับคริสต์ศาสนาต่อน้ำ	80
7	เปรียบเทียบมโนทัศน์ความคล้ายคลึงกันในประเด็นทำที่พระพุทธศาสนา กับคริสต์ศาสนาต่อน้ำ	82
8	เปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้	89
9	เปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา ด้านการอนุรักษ์สัตว์	97

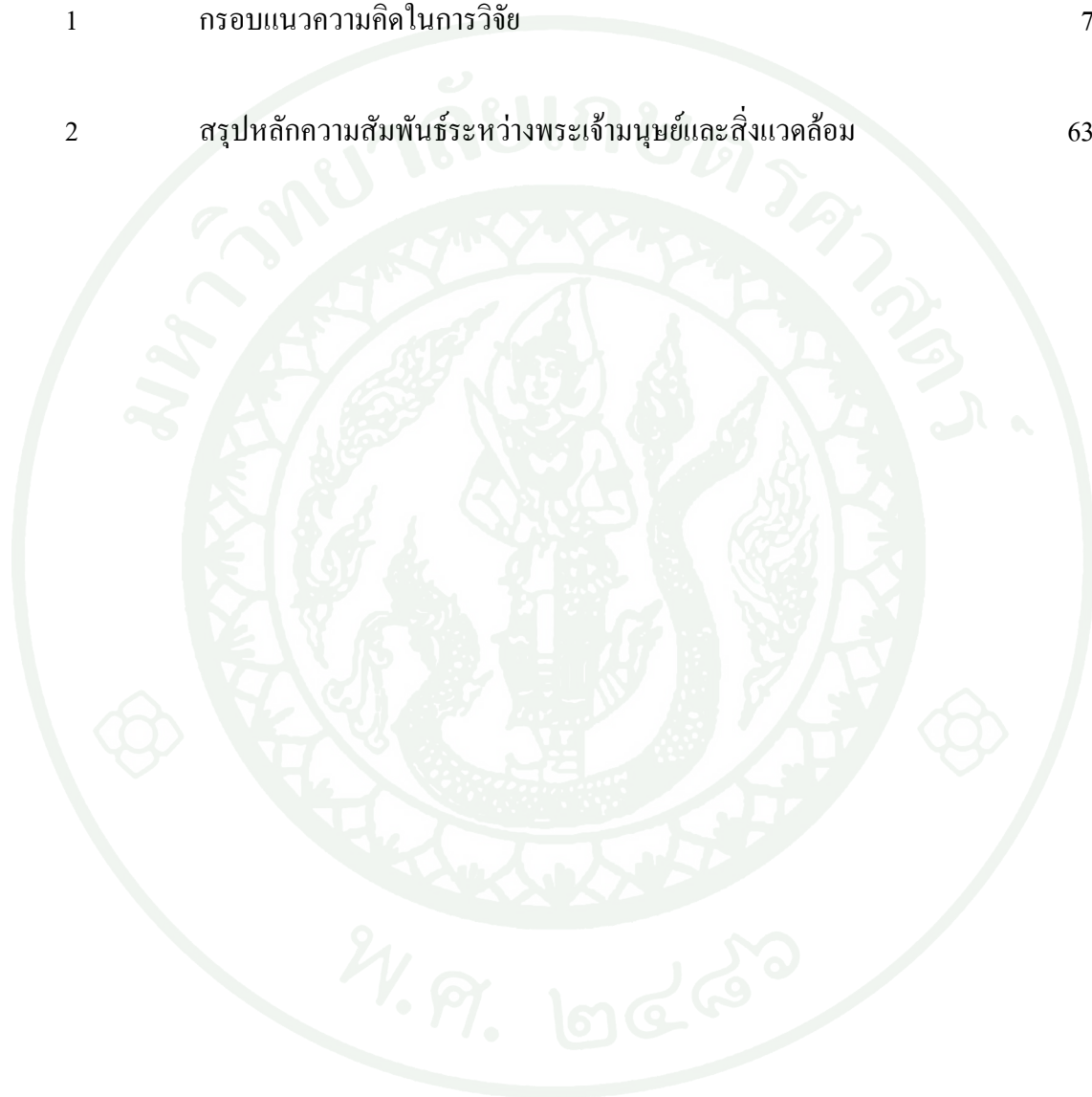
สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
10	เปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา ด้านการอนุรักษ์น้ำ	102

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวความคิดในการวิจัย	7
2	สรุปหลักความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้านุยุและสิ่งแวดล้อม	63

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อคัมภีร์ในพระไตรปิฎก

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อที่ใช้อ้างอิงในวิทยานิพนธ์ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เรียงตามอักษรภาษาไทย ดังนี้

อักษรย่อ	ย่อมาจาก
จุ.ชา.	จุททกนิกาย ชาดก
จุ.ธ.	จุททกนิกาย ธรรมบท
ที.ปา.	ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค
ที.สี.	ทีฆนิกาย ปาฏิวรรค
ม.ม.	มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์
ม.ม.	มัชฌิมนิกาย มูลฉิมปัณณาสก์
วินย.	วินัยปิฎก
วินย.มหา.	พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์
สัง.สพ.	สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค
สัง.ส.	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
สังคณ. อ.	ขัมมสังคมณี อรรถกถา
อัง.ติก.	อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต
อัง.สัตตก.	อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต
อัง.ชา.	อังคุตตรนิกาย ชาตตกนิบาต
อัง.จตุกก.	อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ (ต่อ)

การใช้หมายเลข

เลขหมายพระไตรปิฎก เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ ตัวอย่างเช่น อจ.จตุกก., 24/24/26
หมายถึง พระไตรปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต เล่มที่ 24/ข้อ 24/หน้า 26 เป็นต้น

อักษรย่อในพระคริสตธรรมไทย

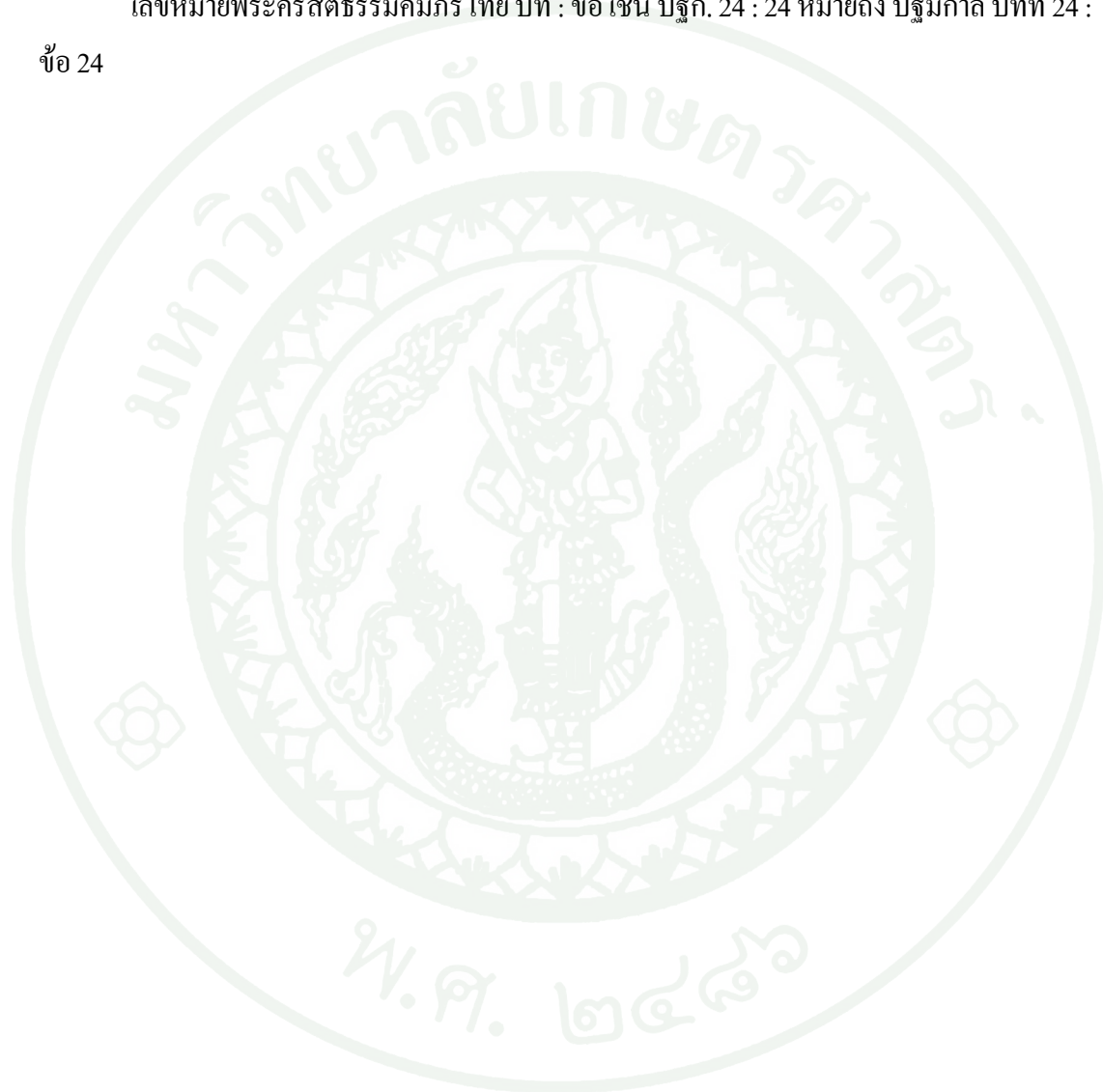
อักษรย่อ	ย่อมาจาก
กจ	กิจการของอัครทูต
1คร	โครินธ์ ฉบับที่หนึ่ง
ฉรบ	เฉลยธรรมบัญญัติ
ปฐม.	ปฐมกาล
ปต.	เปโตร
มก.	มาระโก
มธ.	มัทธิว
1ยน	ยอห์น ฉบับที่ 1
ยน.	ยอห์น
ลก.	ลูกา
ลกต.	เลวีนิติ
สดด.	สดุดี
สภย.	สุภาษิต
อพย.	อพยพ
อสย.	อิสยาห์
ฮบ.	ฮีบรู

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ (ต่อ)

การใช้เลขหมาย

เลขหมายพระคริสตธรรมคัมภีร์ไทย บท : ข้อ เช่น ปฐก. 24 : 24 หมายถึง ปฐมกาล บทที่ 24 :

ข้อ 24

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้วิถีชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น มีพลังในการสร้างสรรค์และทำลาย ได้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัญหาที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติมากยิ่งขึ้น ครอบคลุมที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเจริญขึ้น ธรรมชาติก็ยิ่งถูกทำลายตามความเจริญเหล่านั้น ดังที่มหาตมาคานธีรัฐบุรุษของโลกชาวอินเดีย เคยกล่าวไว้ว่า “โลกเรามีทรัพยากรเพียงพอสำหรับความต้องการของมนุษย์ แต่โลกมีทรัพยากรไม่เพียงพอสำหรับความโลภของมนุษย์...” (วัฒนา เต่าทอง, 2535: 35) ในขณะนี้เป็นที่ยอมรับกันว่าปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่มีสาเหตุใหญ่มาจากการกระทำโดยปราศจากความรับผิดชอบต่อธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์จึงควรคำนึงถึงหลักการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ให้ทุกคนได้รับประโยชน์จากทรัพยากรอย่างเป็นธรรม คำนึงถึงการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายและรับผิดชอบต่อสังคม (วราภรณ์ ศรีสุพรรณ, 2534: 77) และควรจะทำจิตความโลภความเห็นแก่ตัว โดยใช้หลักปฏิบัติทางศาสนาในเรื่อง การให้ทาน การให้ศีล การไม่เบียดเบียนผู้อื่นและภาวณา การทำจิตใจให้สงบ (ประเวศ อินทองปาน, 2547: 241-242)

ปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาหลักของมวลมนุษยทุกคน ที่จำเป็นต้องร่วมรับผิดชอบต่อผลกระทบ มนุษย์ในโลกเริ่มหุุดคิดถึงความเลือนลางของเส้นแบ่งระหว่างความสำเร็จในการใช้ธรรมชาติเป็นเครื่องมือของมนุษย์ กับความหายนะทางสิ่งแวดล้อม ดังนั้นองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้มีแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมว่า “...ควรให้การศึกษามีบทบาทสำคัญในการยุติและป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม...” นอกจากนี้สถาบันสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (International Environment Institute) ยังได้จัดการประชุมเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กรุงไคโรเมื่อปี ค.ศ. 1991 มีการกำหนดหลักปฏิญญาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติว่า “...ทรัพยากรธรรมชาติมิได้เป็นของมนุษย์ในยุคปัจจุบันเท่านั้น แต่มนุษย์รุ่นหลังหรือลูกหลานก็มีสิทธิจะใช้เช่นกัน ชนแต่ละยุคมีหน้าที่รับผิดชอบต่ออนาคตชนชนแต่ละยุคมีสิทธิจะใช้หรือไม่ใช้แต่ไม่มีสิทธิทำลายทรัพยากรที่เป็นมรดกร่วมของมนุษยชาติ...” (ปริญญา นุดาลัย, 2535: 299)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความมุ่งหวังของมนุษยโลก ในอันที่จะอนุรักษ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยใช้การศึกษา ศาสนา และการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ ที่เรียกว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) “...คือ การพัฒนาที่จะพากันไปรอดโดยให้ทั้งมนุษย์ก็อยู่ดี และธรรมชาติก็อยู่รอด...” (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต), 2535: 220)

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมาก ซึ่งสามารถสืบค้นหลักฐานได้ในพระสูตรต่าง ๆ แม้แต่พระพุทธองค์ทรงประสูติ ตรัสรู้และนิพพานได้ต้นไม้ใหญ่ ในพระวินัยก็มีการกล่าวถึงเกี่ยวกับธรรมชาติว่าห้ามภิกษุขุดดิน ขุดทราย หรือทำลาย รวมทั้งห้ามล่าสัตว์หรือปศุสัตว์ลงในของเขียวซึ่งหมายถึงต้นไม้ใบหญ้าหรือพืชพรรณนานาชนิด อีกประการหนึ่งจะเห็นได้จากประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติของคนไทย ซึ่งเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก หรือด้านคริสต์ศาสนาก็เป็นศาสนาที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ซึ่งพระเจ้าได้ทรงสร้าง โลก ธรรมชาติ พืช สัตว์ และมนุษย์ด้วยพระองค์เองอย่างทะนุถนอม พระเจ้าได้ทรงมอบสิ่งที่พระองค์สร้างให้มนุษย์รับผิดชอบนั้นคือธรรมชาติที่พระองค์เองได้ทรงสร้างมาขึ้นนั่นเอง

จากเหตุผลที่กล่าวมา ประกอบกับยังไม่มีการศึกษาวิจัยงานในลักษณะเช่นนี้มาก่อน ผู้วิจัยใคร่จะวิจัยประเด็นมโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนาเถรวาท (Theravada Buddhism) กับมโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในคริสต์ศาสนา (Christianity) อันเป็นหัวข้อวิจัยเชิงประยุกต์ ในแนวคิดให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และนำมาเปรียบเทียบวิเคราะห์เพื่อที่จะหาแนวทางในการปลูกฝังความคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดล้อมในคริสต์ศาสนา
3. เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนกัน และความแตกต่างกันระหว่างมโนทัศน์ เรื่องสิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนากับมโนทัศน์คริสต์ศาสนา และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะเป็นการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบเฉพาะมโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดลอมในพระพุทธศาสนาในพระคัมภีร์พระไตรปิฎกและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดลอมในคริสต์ศาสนา รวมทั้งการอนุรักษ์สิ่งแวดลอม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดลอมของพระพุทธศาสนา และมโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดลอมของคริสต์ศาสนา
2. ก่อให้เกิดองค์ความรู้ในการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างและความเหมือนกันระหว่างมโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดลอมของพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา
3. สามารถประยุกต์ใช้มโนทัศน์เหล่านี้ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดลอม รวมทั้งทำให้ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมมากยิ่งขึ้น

นิยามศัพท์

เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจความหมายศัพท์ ผู้วิจัยขอกำหนดความหมายของศัพท์ต่างๆ ดังต่อไปนี้

มโนทัศน์ หมายถึง ความคิดที่อยู่ภายใต้ระดับชั้นของสิ่งต่างๆ ที่ได้รับมาซึ่งเป็นตัวช่วยให้ผู้วิจัยสร้างกรอบแนวคิดด้านทฤษฎี และสะดวกในการจัดจำแนกสิ่งต่างๆ ได้เป็นพวก เป็นกลุ่ม เป็นหมวดหมู่

สิ่งแวดลอม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตที่สามารถมองเห็นและไม่สามารถมองเห็น เป็นรูปธรรมและนามธรรม สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองทางธรรมชาติ (Natural Environment) เช่น ภูเขา ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ สัตว์

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man – mad Environment) เช่น ชุมชนเมือง สิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การศึกษาและศาสนา

พระพุทธศาสนา หมายถึง วาตะหรือลัทธิของพระเถระ เป็นนิกายพระพุทธศาสนาฝ่ายใต้ ซึ่งถือตามคติที่พระอรหันต์พุทธสาวกได้วางหลักธรรมวินัยเป็นแบบไว้เมื่อครั้งปฐมสังคายนา หรือเรียกว่า พระพุทธศาสนาเถรวาท

คริสต์ศาสนา หมายถึง ศาสนาที่เกิดขึ้นในทวีปเอเชีย และเผยแพร่ไปทางด้านตะวันตก เป็นศาสนาที่นับถือและศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียว (เอกเทวนิยม) มีพระเยซูคริสต์เป็นศาสดา ซึ่งดำรงในสามบุคคล ในพระลักษณะ “ตรีเอกานุภาพ” (Trinity) คือ พระบิดา พระบุตร และพระจิต (พระวิญญาณบริสุทธิ์) มีพระคัมภีร์ คือ พระคริสตธรรมคัมภีร์ หรือ คัมภีร์ไบเบิล (The Bible)

การตรวจสอบเอกสาร

จากการตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยเบื้องต้นพบว่าการศึกษาเรื่อง “มโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา” มีเอกสารที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม พุทธปรัชญาทางด้านสิ่งแวดล้อม งานเขียนทางด้านสิ่งแวดล้อมในคริสต์ศาสนาและตำราวิชาการทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อย่างไรก็ตามเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังนี้

เจริญ ชัยแก้ว (2541) ได้ศึกษาเรื่องจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม: เปรียบเทียบทฤษฎีตะวันตกกับพระพุทธศาสนาไว้ 3 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎียึดมนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางถือว่ามนุษย์เท่านั้นเป็นสิ่งที่มีความค่าทางจริยธรรม สิ่งแวดล้อมไม่มีคุณค่าทางจริยธรรม ประการต่อมาทฤษฎียึดมนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางทำที่ที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม แต่พระพุทธศาสนามีทำที่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประการที่สามทฤษฎียึดมนุษย์เป็นจุดศูนย์กลาง ถือว่าการอนุรักษเป็นไปเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ ในระยะเวลายาวเท่านั้นมิใช่เพื่อสิ่งแวดล้อมแต่พระพุทธศาสนาถือเอาการอนุรักษเป็นหลัก

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ และคณะ (2534) ได้ศึกษาเรื่องพระพุทธรูปเพื่อการอนุรักษ์ ธรรมชาติ ผลการวิจัยพบว่าหลักคำสอนของพระพุทธรูปที่ปรากฏในพระไตรปิฎก สามารถ นำมาใช้เป็นหลักจริยธรรมในการทำความเข้าใจกับสภาพธรรมชาติและ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของธรรมชาติเนื่องจากพุทธทศวรรษมีท่าทีในเชิงอนุรักษ์ จะเห็นได้ว่าจริยธรรมเบื้องต้นของชาวพุทธพึงมีต่อป่า และทุกสิ่งที่เป็นธรรมชาติ พระพุทธรูป แสดงท่าทีต่อแหล่งน้ำ ลำธาร สัตว์ป่า และสิ่งมีชีวิตทั่วไป โดยมุ่งเน้นที่ความเมตตา กรุณาต่อสรรพ สัตว์ทั้งหลาย การอนุรักษ์สามารถทำได้ด้วยการทำความเข้าใจที่ตัวของมนุษย์เอง เพื่อจะ ได้แก้ปัญหาที่ตัวมนุษย์ การอนุรักษ์ในพระพุทธรูปนั้น สามารถน้อมนำไปสู่ผู้ที่มีความจริงจัง ได้พัฒนาทางจิตวิญญาณอย่างแท้จริงด้วย

พระมหาวิเศษ ปญญาชิโร (2543) ได้ศึกษาเรื่องพุทธรูปกับการอนุรักษ์ป่าไม้ตามแนว พุทธศาสน์นั้นสามารถสรุปได้ 3 ระดับ ได้แก่

1. พฤติกรรม สร้างกตีกาสังคม กฎระเบียบ ข้อบังคับ โดยประยุกต์มาจากพุทธบัญญัติ
2. จิตใจ สร้างจิตสำนึก มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม คือ ความรู้จักและซาบซึ้งในคุณค่า ของป่าไม้และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ โดยประยุกต์ศาสนพิธี มาใช้เพื่อสร้างจิตสำนึกให้เกิดแก่ประชาชน ในท้องถิ่นต่าง ๆ
3. ปัญญา สร้างความเป็นรูปธรรมจากนามธรรม ให้เห็นเด่นชัดตามเหตุผลหลักในการ อนุรักษ์ป่าไม้ โดยประยุกต์หลักธรรมสำคัญที่แสดงถึงต้นเหตุและผลที่จะเกิดตามมา หนทางแก้ไข คือ ปฏิจจสมุปบาท ทุกสิ่งต้องมาสัมพันธ์กันและกัน อริยสัจ 4 ปัญหาสิ่งแวดล้อม สาเหตุของปัญหา สิ่งแวดล้อม การบรรเทาทุกข์จากสิ่งแวดล้อม หนทางแก้ไขสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

เนื่องน้อย บุญเนตร (2537) ได้ศึกษาเรื่องหน้าที่ทางจริยธรรมของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติ โดยได้ให้เหตุผลในแง่หน้าที่ทางจริยธรรมคุณธรรมของมนุษย์ในการรักษา สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเพื่ออนุชนรุ่นหลัง หน้าที่ในการขอมสละอิสรภาพบางประการ เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม สร้างความอยู่รอดของสังคมโดยรวม โดยศึกษาถึงความคิดของ นักปราชญ์ต่างๆ ซึ่งพยายามที่จะขยายอาณาจักรของศีลธรรมให้ครอบคลุมไปถึงสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ นั้น คือ สัตว์ พืช และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติโดยส่วนรวมว่าในที่สุดแล้วจริยศาสตร์

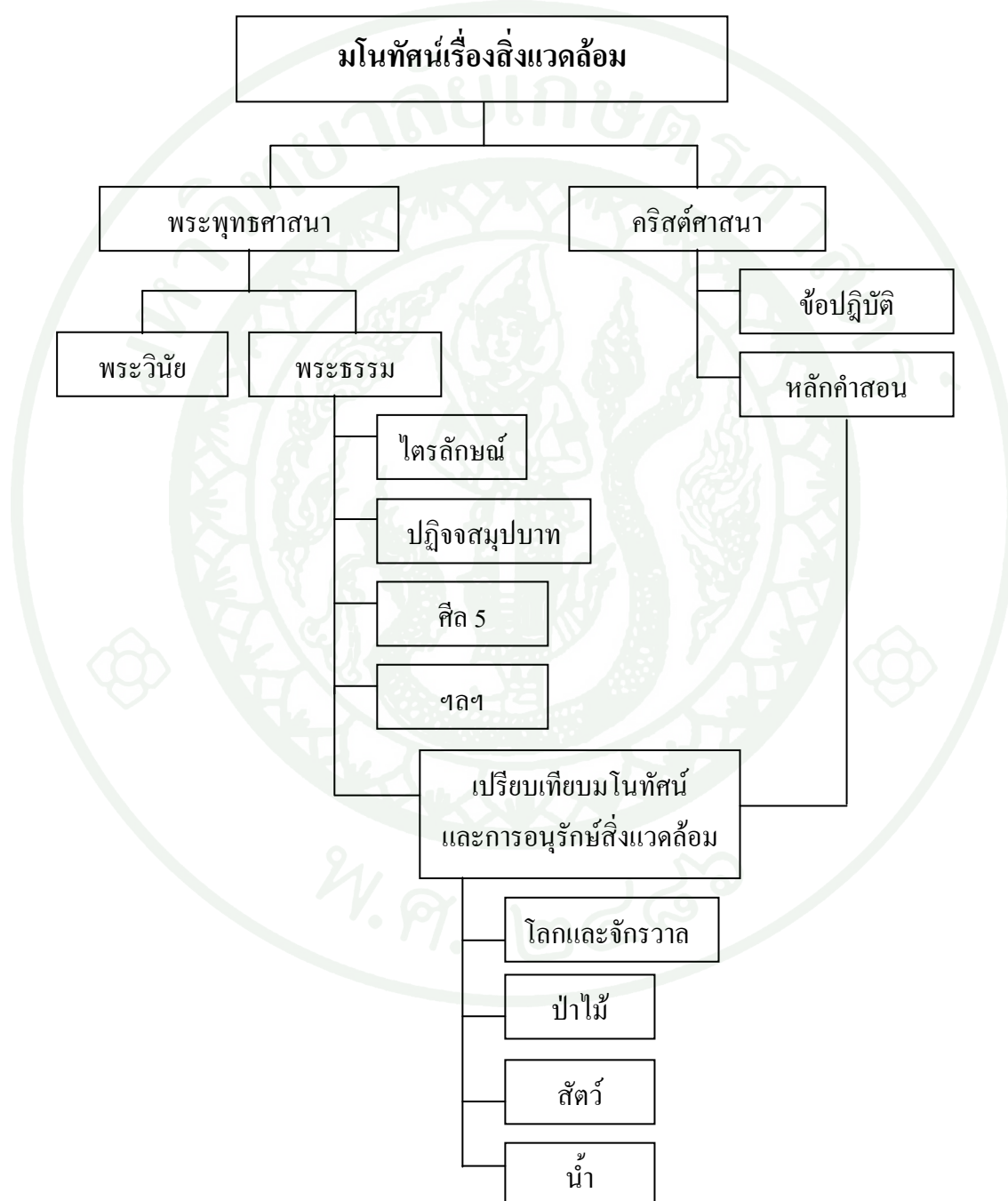
สภาพแวดล้อมหรือจริยศาสตร์ ซึ่งถือความสมดุลของสภาพแวดล้อม เป็นคุณค่าสูงสุดมีค่าในตัว
 ของมันเองมิใช่เป็นวิถีไปสู่จุดหมายนั้น ผลของการศึกษาชี้ให้เห็นว่าจริยศาสตร์สภาพแวดล้อมนั้น
 ตามเหตุผลแล้วเป็นไปได้ยากและการพิจารณาสภาพแวดล้อมเป็นเสมือนวิถีไปสู่จุดหมายเป็นสิ่ง
 ซึ่งเป็นเหตุผลมากที่สุด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การทำการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ซึ่งเป็นการรวบรวม
 ข้อมูลและศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research)
2. วิธีการนำเสนอผลการวิจัยเป็นแบบพรรณนา (Descriptive Research) โดยศึกษา
 เปรียบเทียบจากเอกสารทางด้านพระพุทธศาสนาซึ่งผู้ศึกษาได้ยึดถือพระคัมภีร์พระไตรปิฎก
 เป็นหลัก ส่วนทางด้านคริสต์ศาสนานั้นได้ยึดคัมภีร์ไบเบิล หนังสือ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสาร และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย
ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

บทที่ 2

พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนที่เน้นให้เข้าถึงความดับทุกข์และมีความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ สัตว์ และสิ่งแวดล้อม เพราะสิ่งเหล่านี้ คือ เพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นสามัญลักษณะที่มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ชั่วระยะหนึ่งและแปรเปลี่ยนไปตามกาล ลักษณะทั้งหมดนี้ คือ สามัญญลักษณะที่เหมือนทุกสิ่งทุกอย่างเป็นสังขารเป็นความจริงแท้ที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ ซึ่งพระพุทธศาสนาได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมไว้น่าสนใจอย่างมากและมีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ แหล่งน้ำ และสัตว์ป่า ซึ่งสามารถพบได้ในพระสูตรต่างๆ

ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องโลกและจักรวาลในพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธการสร้างจักรวาลและโลกแบบศาสนาเทวนิยม แต่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนากล่าวถึงจักรวาลและโลกไว้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1. สังขารโลก คือ โลกที่มีรูปร่างที่ประกอบขึ้น 2. สัตว์โลก คือ โลกแห่งสรรพสัตว์ 3. อากาศโลก คือ โลกในอวกาศ หมายถึงทุกอย่างในจักรวาลและสรรพสิ่งอันได้แก่ธรรมชาติในจุลนิมิต กล่าวถึงลักษณะของโลกและจักรวาลไว้ว่า

...ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์แผ่รัศมีส่องแสงทำให้สว่างไปทั่วทิศตลอดที่มีประมาณเท่าใด โลกมีเนื้อที่เท่านั้น จำนวน 1,000 ใน 1,000 โลก นั้น มีดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ภูเขาสิเนรุ อย่างละ 1,000 มีชมพูทวีป อปรโคยานทวีป อุดตกรุทวีป ปุพพิเททวีป อย่างละ 1,000 มีมหาสมุทร มีมหาราช อย่างละ 4,000 มีสวรรค์ 6 ชั้น และพรหมโลกชั้นละ 1,000 นี้เรียกว่าสหสสิญฺเฐนิกาโลกธาตุ (โลกธาตุอย่างเล็กมีพันจักรวาล) สหสสิญฺเฐนิกาโลกธาตุเท่าใด โลกธาตุเท่านั้นคุณโดยส่วน 1,000 นี้เรียกว่า ทวิสหสสิมฺหิมิกาโลก (โลกธาตุกลางมีล้านจักรวาล) ทวิสหสสิมฺหิมิกาโลกธาตุเท่าใด โลกธาตุเท่านั้นคุณเท่านั้นคุณ โดยส่วน 1,000 นี้เรียกว่าติสหสสิมฺหาสหสสิโลกธาตุ (โลกธาตุใหญ่ที่มีแสนโกฏิจักรวาล)” (อัง.คก. 20/507/236)...

จากข้อความข้างต้นนี้ ได้อธิบายโลกและจักรวาลตามสภาพที่เป็นจริงว่าพระอาทิตย์ส่องแสงไปถึงที่ไหนความยาวของจักรวาลก็ไปถึงที่นั่น ซึ่งในระบบดาราศาสตร์มีจักรวาลมากมายกว่าที่เราคิด และในพระพุทธศาสนาได้อธิบายเชิงเปรียบเทียบเพื่อง่ายแก่การศึกษาในพระสูตรต่างๆ ได้กล่าวถึง จักรวาล โลก มนุษย์ พืชและสัตว์ชนิดต่างๆ ไว้เป็นจำนวนมาก โดยกล่าวว่ามนุษย์เป็นเพียงชนิดหนึ่งในบรรดาสัตว์ทั้งหลายดังข้อความที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ ตอนหนึ่งว่า (อัง.สัจจก. 23/11/53)

...หญ้าและต้นไม้ไม่ยอมรับว่าเป็นหญ้าและต้นไม้ หญ้าและต้นไม้เหล่านั้น มีพื้นฐานสำเร็จมาแต่ชาติ เพราะชาติของมันต่างกัน หนอน ตั๊กแตน มดดำ และมดแดง สัตว์เหล่านั้น มีพื้นฐานสำเร็จมาแต่ชาติ เพราะชาติของมันต่างกัน สัตว์ 4 เท้า ทั้งตัวเล็ก ตัวใหญ่ สัตว์เหล่านั้นมีพื้นฐานสำเร็จมาแต่ชาติ เพราะชาติของมันต่างกัน ปลาที่เกิดในน้ำ เทียวไปในน้ำ ปลาเหล่านั้น มีพื้นฐานสำเร็จมาแต่ชาติ เพราะชาติของมันต่างกัน นกที่บินไปในเวหา นกเหล่านั้นมีพื้นฐานสำเร็จมาแต่ชาติ เพราะชาติของมันต่างกัน เพศ ที่สำเร็จมาแต่ชาติเป็นอันมาก ไม่มีในมนุษย์ทั้งหลาย เหมือนอย่างพื้นฐานที่สำเร็จมาแต่ชาติ เป็นอันมากในชีวิตเหล่านั้น”...

จากพุทธพจน์ข้างต้นพระพุทธเจ้าได้อธิบายถึงลำดับขั้นความสัมพันธ์ระหว่างพืช ต้นไม้ สัตว์และมนุษย์ เป็นการมองจักรวาลและโลกว่าประกอบด้วยมนุษย์ สัตว์ และธรรมชาติซึ่งล้วนแต่มีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพของตน แต่จุลรวมในทางพระพุทธศาสนาก็ คือ มนุษย์ สัตว์และธรรมชาติ ต่างเป็นสิ่งที่มีชีวิตและมีอิสระในตัวเองที่ไม่ต้องการให้ใครล่วงเกิน จากสิทธิส่วนนี้มนุษย์จึงไม่มีเหตุผลที่จะทำลายสัตว์ และธรรมชาติเพราะเหตุเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์เอง วิธีการนี้เองเป็นเหตุนำไปสู่วิถีทางในการทำลายตัวมนุษย์เองในที่สุด ความเคารพระหว่างกันของมนุษย์ สัตว์ และธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ตัวมนุษย์เองจะต้องตระหนักให้มากที่สุด ในฐานะที่เป็นสัตว์ที่ได้รับการยกย่องว่ามีเหตุผล กล่าวคือ มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักใช้ปัญญาในการตัดสินใจในการกระทำนั้นเองเพราะสรรพสิ่งที่เห็นและไม่สามารถเห็นได้ด้วยประสาทจักษุบนโลกนี้มีเป็นจำนวนมาก จำเป็นอยู่ที่มนุษย์เองต้องระมัดระวังการกระทำของมนุษย์ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ว่า (อัง.ชา.27/222-227)

...โลกทั้ง 3 ได้แก่ สัตว์โลก โอภาสโลก สังขารโลก...ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่เกิดบนบก มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่เกิดในน้ำมากกว่า โดยแท้ สัตว์ที่กลับมาเกิดในมนุษย์มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่กลับมาเกิดในกำเนิดอื่นจากมนุษย์มากกว่า โดยแท้...เปรียบเทียบในชมพูทวีปนี้ มีสวนที่น้ำรินรมย์ มีป่าที่น้ำรินรมย์ มีภูมิประเทศที่น้ำรินรมย์ มีสระโบกขรณีที่น้ำรินรมย์ เพียงเล็กน้อยมี ที่ดอน ที่ลุ่ม เป็นลำน้ำ เป็นที่ตั้งแห่งตอและหนาม มีภูเขากระเถาะกระเป็น ส่วนมาก...

พระพุทธองค์ทรงกล่าวว่าโลกมีอยู่ 3 ประการ อันเป็นที่อยู่ของสัตว์นานาประการมีสัตว์บก สัตว์น้ำและมนุษย์ ทรงเปรียบเทียบว่าโลกนี้เหมือนชมพูทวีปที่น้ำรินรมย์ มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย และได้มีการวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามลำดับขั้น

วิวัฒนาการของโลกและมนุษย์ตามหลักอักษัตยสูตร

มนุษย์ได้อุบัติขึ้นมาในโลกนี้อย่างยาวนานมีการวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับขั้นทั้ง สรีระร่างกายและจิตใจ ในพระพุทธศาสนามีการกล่าวถึงการกำเนิดมนุษย์และโลก ดังนี้ (ที.ปา.119-126/88-92)

...พระพุทธเจ้าตรัสกับวาเสฏฐะและภราทวาชะว่า ระยะเวลาล่วงเลยมายาวนานที่โลกนี้จะพินาศ เมื่อโลกกำลังพินาศอยู่ สัตว์ส่วนมากย่อมเกิดในชั้นอภิสสรพรหมได้สำเร็จทางใจ มีปีติเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากกายตนเอง สัญจรไปได้ในอากาศ อยู่ในวิมานอันงาม จากนั้นจักรวาลทั้งหมดเต็มไปด้วยน้ำ มีคนมองไม่เห็นอะไร ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ไม่ปรากฏ ดวงดาวนักขัตฤกษ์กลางวันกลางคืนยังไม่ปรากฏ เดือนหนึ่งและครึ่งเดือนก็ยังไม่ปรากฏ ฤดูและปีก็ยังไม่ปรากฏ เพศชายและเพศหญิงก็ยังไม่ปรากฏ... ระยะเวลาที่ยาวนานก็เกิดมีสิ่งที่เรียกว่า “จวนดิน”¹ ลอยอยู่บนผิวน้ำทั่วไป พร้อมด้วยสี กลิ่น รส คล้ายเนย รสอร่อยดูราวผึ้ง ต่อมาสัตว์ลงชิมจวนดิน ก็ติดใจในรสชาติ จึงทำให้ต้องบริโภคน้ำจวนดินเป็นอาหาร ระยะต่อมาดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์และดาวนักขัตฤกษ์ทั้งหลายปรากฏ กลางวัน กลางคืน วัน เดือน ปี ฤดูต่างๆ ก็ปรากฏ บรรดาสัตว์ที่บริโภคน้ำจวนดิน กลายมาเป็นมนุษย์ มีผิวพรรณแตกต่างกัน จึงทำให้เกิดการแบ่งชั้นวรรณะตามผิวพรรณ เมื่ोजวนดินหมดไปเกิด

¹ จวนดิน หมายถึง อาหารคล้ายเนย มีรสอร่อย

“กะปิติน²” มีลักษณะคล้ายเห็ด รสอร่อยดูจางเผิง มนุษย์จึงได้บริโภคกะปิตินเป็นอาหาร เกิดมี “เครื่องดิน³” มีลักษณะคล้ายผลมะพร้าว มนุษย์จึงได้บริโภคเป็นอาหาร ปรากฏการณ์ ธรรมชาติก็เกิดขึ้น ทำให้เกิดข้าวสาลีเป็นชนิดแรก มนุษย์ได้เก็บมาเป็นอาหาร เกิดการรู้จัก กักตุนอาหารและวิธีการปลูกข้าว ได้มีการแบ่งเขตที่ดินทำกิน จนทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท แย่งที่ดินทำกิน จึงจำเป็นต้องมีผู้ปกครองทำหน้าที่ตัดสินข้อพิพาทและดูแลการแบ่งปันที่ดิน เรียกว่า “กษัตริย์” เป็นผู้ปกครองดูแลสังคมมนุษย์...

จากพระพุทธพจน์ข้างต้นกล่าวถึงการดับลงและการอุบัติขึ้นของโลก และมนุษย์ที่มีระบบ ระเบียบกระบวนการทางธรรมชาตินุษย์ได้มีวิวัฒนาการตามลำดับจากการบริโภคของที่เป็นทิพย์ หันมาบริโภคอาหารที่หยาบมีง้วนดิน กะปิติน เครื่องดิน และเป็นข้าวสาลี เป็นต้น มนุษย์เริ่มรู้จัก กักตุนอาหารและเครื่องใช้ต่างๆ พร้อมทั้งแบ่งเขตพื้นที่ในการทำกิน มีบทบาทกับการจัดระบบ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและระเบียบการปกครองสังคมมนุษย์ เพื่อให้เกิดความสงบสุขตามอัธยาศัย และมีวิวัฒนาการความเชื่อตามลำดับดังที่ เดือน คำดี (2545: 26-27) กล่าวว่าความเชื่อของมนุษย์มี วิวัฒนาการขึ้นตามลำดับขั้นดังนี้

1. การนับถือธรรมชาติ แรกเริ่มนั้นมนุษย์ได้อาศัยอยู่กับธรรมชาติ มนุษย์มีความเชื่อ ในเรื่องอำนาจของธรรมชาติ โดยคิดว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆ นั้นมีอำนาจพิเศษบันดาลให้ เกิดขึ้น มนุษย์จึงเกิดความกลัวและมีความเชื่อว่าธรรมชาติมีพลังอำนาจ มนุษย์กลัวสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากประสบการณ์ เพราะขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ จึงต้อง แสวงหาที่พึ่ง มนุษย์เป็นอันมากถูกความกลัวคุกคามจึงพากันยึดภูเขายาว ป่าไม้บ้าง อารามบ้าง ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์บ้าง เป็นที่พึ่ง ความกลัวต่อเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น มนุษย์จึง ต้องแสดงออกโดยการเคารพบูชาธรรมชาติ เพราะเข้าใจว่าธรรมชาติมีอำนาจในการบันดาลสิ่ง ต่างๆ ให้เกิดขึ้นในชีวิตมนุษย์ได้

² กะปิติน หมายถึง อาหารคล้ายเห็ด

³ เครื่องดิน หมายถึง อาหารคล้ายมะพร้าว

2. การนับถือวิญญาณ มนุษย์เริ่มมีความสงสัยต่อภาวะความแปรเปลี่ยนต่างๆ ในธรรมชาติ ว่าต้องมีวิญญาณที่คอยบันดาลให้เกิดความสุขและความทุกข์ สามารถแบ่งความเชื่อเรื่องวิญญาณ ออกเป็น 3 ลำดับ คือ

2.1 เชื่อว่าธรรมชาติทุกอย่างในโลกมีวิญญาณสิงสถิตอยู่

2.2 เชื่อว่าวิญญาณมีอำนาจแตกต่างกันและเชื่อว่าวิญญาณเหล่านั้นต้องมีรูปร่าง แต่ไม่สามารถมองเห็นได้ วิญญาณบางอย่างบันดาลความดี ความสุขให้แก่มนุษย์ ขณะที่วิญญาณบางอย่างบันดาลความชั่ว ความทุกข์แก่มนุษย์ได้

2.3 เชื่อว่าวิญญาณมีรูปร่างแต่ไม่สามารถมองเห็นได้ มนุษย์จึงเริ่มสร้างภาพตามความนึกคิดของตนเอง

3. การนับถือบูชาบรรพบุรุษ มนุษย์มีความเชื่อว่าผู้ที่ตายแล้ววิญญาณจะไม่สูญสิ้น วิญญาณผู้ตายยังคงวนเวียนไม่ไปไหน และมีความเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วจะคอยปกครองดูแลทุกข์สุขแก่ลูกหลาน จากการขุดค้นของนักโบราณคดี ที่พบซากศพมนุษย์สมัยโบราณบริเวณรอบหลุมฝังศพนั้น ได้พบเครื่องบูชา และร่องรอยการตกแต่งหลุมศพ ซึ่งแสดงว่ามนุษย์มีการนับถือบูชาบรรพบุรุษ การบูชาดวงวิญญาณของบรรพบุรุษนั้น อาจเป็นเพราะความเกรงกลัว หรืออาจเป็นเพราะความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษก็เป็นได้

4. การนับถือเทพเจ้าหลายองค์ ความเชื่อเรื่องนี้เกิดจากการนับถือบูชาบรรพบุรุษ จึงมีการสร้างภาพเทพเจ้าขึ้นมาตามความนึกคิดของมนุษย์ เพื่อเป็นที่ยึดถือกราบไหว้ ลักษณะของเทพเจ้านั้นจะมีความแตกต่างกันออกไป และเทพเจ้าต่างๆ เหล่านั้นจะคอยควบคุมมนุษย์

5. การนับถือเทพเจ้าองค์เดียว เป็นความเชื่อว่าการคอยควบคุมให้สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติ ตามหลักเกณฑ์อันเดียวกัน และประกาศคำสอนให้นับถือเทพเจ้าองค์เดียวที่มีอำนาจสูงสุด เช่น ศาสนายิว คริสต์ศาสนา ศาสนาพราหมณ์ฮินดู ศาสนาอิสลาม เป็นต้น

6. การให้เหตุผล เป็นการมองโลกด้วยการเข้าใจมากยิ่งขึ้น โดยใช้เหตุผลในการพิจารณา ก่อนที่จะเชื่อหรือจะกระทำในสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นศักยภาพของมนุษย์ที่มีเหนือกว่าสัตว์อื่น เช่น มนุษย์สามารถรับรู้ได้ว่าเมื่อมีเมฆดำ ก็จะมีฝนตกขึ้นเสมอ

สรุปความว่า ความเชื่อของมนุษย์ได้พัฒนาขึ้นมาตามลำดับจากการนับถือธรรมชาติ โดยคิดว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆ นั้นมีอำนาจพิเศษสามารถบันดาลให้เกิดสิ่งเหนือธรรมชาติขึ้น มนุษย์จึงเกิดความกลัวและมีความเชื่อว่าธรรมชาติมีพลังอำนาจ จากนั้นมนุษย์ได้พัฒนาความเชื่อเรื่องธรรมชาติมาเป็น การนับถือวิญญาณ ซึ่งมนุษย์เชื่อว่าในธรรมชาติต้องมีวิญญาณที่คอยบันดาลให้เกิดความสุขและความทุกข์มนุษย์ยังเชื่อว่าผู้ที่ตายแล้ววิญญาณจะไม่สูญสิ้น วิญญาณผู้ตายยังคงวนเวียนไม่ไปไหน จะคอยปกป้องดูแลทุกข์สุขแก่ลูกหลาน จากการนับถือบูชาบรรพบุรุษ มนุษย์ยังได้มีการสร้างภาพเทพเจ้าขึ้นมาตาม ความนึกคิดของมนุษย์เอง เพื่อเป็นที่ยึดถือกราบไหว้ และเทพเจ้าต่างๆ เหล่านั้นจะคอยควบคุมมนุษย์ซึ่งความเชื่อเหล่านี้มาก่อนที่พระพุทธศาสนาจะอุบัติในชมพูทวีป

ความเชื่อและคัมภีร์ทางศาสนาในชมพูทวีปก่อนพุทธกาล

ความเชื่อและการนับถือศาสนาในชมพูทวีป ดังที่ มนต์ ทองซัช (2530: 9) กล่าวว่า เริ่มแรกนั้นชาวอารยันได้อพยพเข้ามายึดครองดินแดนบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุ ทางตอนเหนือของประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นของชาวมลิกกะชนพื้นเมืองเดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ เนื่องจากชาวอารยันและชาวมลิกกะต่างมีศาสนาเดิมของตนอยู่แล้วจึงได้พัฒนาความเชื่อเข้าด้วยกัน กล่าวคือ ชาวมลิกกะชนนั้นนับถือธรรมชาติ (ธาตุ 4) คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เพราะมีความเชื่อว่าธาตุเหล่านั้นมีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ มีตัวตน มีจิตใจ มีพิธีที่สำคัญ คือ พิธีบูชาไฟ เพราะเชื่อว่า ลมไฟที่ลอยขึ้นไปเป็นเปรียบเสมือนสื่อหรือทูตนำความมุ่งประสงค์ของผู้ส่งเวทย์ไปกราบทูลเทพเจ้าบนสวรรค์ เพื่อสื่อสารให้วิญญาณของเทพเจ้าได้รับรู้ถึงความต้องการของมนุษย์ เมื่อไหร่ที่เครื่องสังเวทย์หมดไป คือ การเสวยเครื่องสังเวทย์ของเทพเจ้าทางด้านของชาวอารยันก่อนที่จะอพยพเข้ามายังอินเดีย ได้นับถือธรรมชาติและวิญญาณบรรพบุรุษ ชาวอารยันนับถือเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ 4 องค์ คือ

1. พระอินทร์ คือ เทพผู้บันดาลสิ่งทั้งหลายทั้งปวงให้เกิดขึ้นในโลก
2. พระสวาหิตรี คือ เทพผู้ให้ความร้อนและแสงสว่าง

3. พระวรุณ คือ เทพผู้ให้ความเย็นและความชุ่มชื้น

4. พระยม คือ เทพผู้ทำลายชีวิตมนุษย์และสัตว์

ชาวอารยันถือว่าเทพทั้ง 4 เป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ช่วยรักษาทิศทั้ง 4 ของโลก จึงเรียกว่า “โลกบาล” การบูชาเทพเจ้าจะกระทำควบคู่กับการทำพิธีบูชาวิญญูณบรรพบุรุษ เรียกว่า “การพลีกรรม” ต่อมาเปลี่ยนเป็น “การบูชายัญ” เพื่อให้เทพเจ้าพึงพอใจ และป้องกันมิให้เกิดความวิบัติแก่ชีวิตและทรัพย์สิน ความคล้ายคลึงกันในเรื่องความเชื่อเรื่องธรรมชาติและวิญญูณทำให้มีการผนวกแนวความคิดกลายมาเป็นศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ในปัจจุบัน (อารี วิชาชัย, 2543: 3-4)

การนับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในแนวทางเดียวกัน นักบวชจึงได้รวบรวมเรื่องราวและแต่งเติมบทเรียน กฎ แนวทางปฏิบัติ และพิธีกรรมขึ้น ทำให้เกิดจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่แบ่งเป็นยุคต่างๆ ดังนี้

ช่วงยุคพระเวท (Vedic Period) ประมาณ 1000-100 ปีก่อนพุทธศักราช ความเชื่อเรื่องวิญญูณในยุคก่อนพระเวทนั้นมีอิทธิพลต่อการเกิดของศาสนาพราหมณ์เป็นอย่างมาก ชาวอารยันได้รับเอาความเชื่อเรื่องการนับถือเทพเจ้าของชาวมีลักกะเข้ามาผสมผสาน ทำให้มีเทพเจ้าเพิ่มขึ้นแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (คณัย ไชยโยธา, 2539: 17) เทพเจ้าบนพื้นโลก เทพเจ้าบนอากาศ และเทพเจ้าบนสวรรค์ ปลายยุคนี้พราหมณ์ได้ประมวลบทสวดต่างๆ ขึ้นเป็นหมวดหมู่ทำให้เกิดคัมภีร์ทางศาสนา คือ คัมภีร์พระเวท ถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นความจริงอันสูงสุด มาจากพระวณะของพระเจ้า คัมภีร์พระเวทจึงเกิดเป็น 3 คัมภีร์ เรียกรวมว่า “ไตรเวท” อันได้แก่ ฤคเวท ยชุรเวท และสามเวทภายหลังได้เกิดคัมภีร์อาถรรพเวท สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในยุคพระเวทนี้ คือ มีการแบ่งบุคคลในสังคมออกเป็น 4 วรรณะ คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์และศูทร นอกจากนี้ยังมีบุคคลนอกวรรณะ คือ จันฑาล ซึ่งเกิดจากบุคคลที่แต่งงานข้ามวรรณะ ถือว่าเป็นที่รังเกียจของสังคม

ช่วงยุคพราหมณ์ (Brahman Period) ประมาณ 100 ปีก่อนพุทธศักราช พ.ศ. 700 เป็นยุคที่พราหมณ์รุ่งเรือง มีอำนาจมาก ถือว่าเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า จึงผูกขาดการทำพิธีกรรมทางศาสนา และเพิ่มความสลับซับซ้อนของพิธีกรรมให้มีความศักดิ์สิทธิ์มากยิ่งขึ้น ในยุคนี้ได้เกิดเทพเจ้าองค์ใหม่ขึ้นเรียกว่า พระพรหม ซึ่งถือว่าเป็นผู้สร้างโลกและมนุษย์ เทพเจ้าองค์อื่นๆ

ก็ถือกำเนิดมาจากพระพรหม ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นเทพเจ้าที่สูงที่สุดเป็นการนับถือเทพเจ้าแบบเอกเทวนิยม เชื่อเรื่อง พรหมัน หรือ ปรมาตมัน คือ ภาวะสูงสุด เป็นสิ่งที่เที่ยง ไม่มีขอบเขตจำกัด มีอยู่ในทุกสิ่ง เป็นสิ่งที่อยู่ได้ด้วยตนเอง ส่วนมนุษย์นั้นเป็นตัวตนย่อย เรียกว่า จีวามัน มนุษย์สามารถบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดของศาสนาได้ คือ โมกษะ เป็นภาวะที่จีวามันรวมกับพรหมัน ในยุคนี้มีการกำหนดขึ้นตอนการดำเนินชีวิต คือ อาศรม 4 ดังนี้

1. พรหมจารี (อายุตั้งแต่แรกเกิด-25 ปี) เป็นนักเรียน นักศึกษา มีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียนและไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องทางเพศอย่างเคร่งครัด
2. คฤหัสถ์ ผู้ครองเรือน มีชีวิตครอบครัว (อายุ 25-50 ปี) ผู้ครองเรือน มีชีวิตครอบครัวสามารถเลี้ยงดูบุตรจนจบการศึกษาได้
3. วณปรสถ์ นักบวช (อายุ 50-75) นักบวช ผู้ที่สละเรือนออกบวช มุ่งสู่ความสงบ
4. สันยาสี เป็นปริพาชก (อายุ 75 ปีขึ้นไป) ผู้ที่สละตัวบำเพ็ญเพียรทางจิตอยู่ในป่า เพื่อบรรลุโมกษะ

ช่วงยุคอุปนิษัท (Upanisad Period) คำว่า “อุปนิษัท” เป็นชื่อของคัมภีร์ที่รวบรวมข้อคิดปรัชญาธรรมที่พัฒนาเรื่อยมาโดยการยึดเอาคัมภีร์พระเวทเป็นแม่บท จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เวทান্তะ” แปลว่า ที่สุดแห่งพระเวท คำว่า “อุปนิษัท” แปลว่า เข้าไปในที่ใกล้ หมายถึง บทเรียนที่ด้วยดวงจิตวิญญานของสากล หรือ สากลจักรวาล ซึ่งผู้รู้แจ้งเข้าถึงภาวะนี้แล้วก็จะป็นอันศึกษาจบ ยุคอุปนิษัทนับเป็นจุดเปลี่ยนแปลงสำคัญของประวัติศาสตร์ทางศาสนาปรัชญาอินเดีย เป็นช่วงเวลา ที่พัฒนาการทางความคิด สติปัญญาและเหตุผลได้ก้าวถึงจุดสุดยอด จนเป็นเหตุให้เกิดศาสนาปรัชญาขึ้นมาใหม่ 2 ศาสนา คือ ศาสนาเชน และศาสนาพุทธ ทั้ง 2 ศาสนาที่เกิดขึ้นใหม่ มีหลักความเชื่อและหลักการดำเนินชีวิตขัดแย้งกับแนวความคิดดั้งเดิม จึงเป็นเหตุให้ศาสนาพราหมณ์มีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงความเชื่อและวิธีปฏิบัติทางศาสนาไปหลายด้าน และเรียกชื่อใหม่ว่า ศาสนาฮินดู จึงอาจกล่าวได้ว่าศาสนาพราหมณ์เป็นส่วนต้น ศาสนาฮินดูเป็นส่วนยอดในทางปฏิบัติ คนจึงนิยมเรียกศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ดังจะเห็นได้จากการนำหลักปฏิบัติมาเกี่ยวโยงกัน เช่น ในพระพุทธศาสนาถือว่าน้ำเป็นสื่อในการเข้าถึงวิญญาณของบรรพบุรุษ ในด้านของศาสนาพราหมณ์ถือว่าไฟเป็นสื่อในการเข้าถึงเทพเจ้า แม้แต่เรื่องอุดมคติของชีวิต คือ การหยุดเวียนว่ายตายเกิด หรือสังสารวัฏ เพื่อชำระจิตให้รวมเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมัน ล้วนมีอิทธิพลจากคัมภีร์อุปนิษัทที่มีผลต่อเจ้าชายสิทธัตถะและนักบวชในยุคนั้น

ท่าทีของพระพุทธศาสนาต่อสิ่งแวดล้อม

ศาสนาที่ถือกำเนิดในประเทศอินเดียส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะวิถีชีวิตของคนในอินเดียอิงอาศัยอยู่กับธรรมชาติ ดังจะเห็นได้จากหลักการดำเนินชีวิตของคนอินเดียที่แบ่งเป็นระบบอย่างชัดเจน คือ 1. การศึกษาเล่าเรียนให้มีความแตกฉานทางด้านวิชาการให้มีความชำนาญมากที่สุด 2. ทำงานซึ่งหลังจากเรียนจบจากสถาบันการศึกษาและมีครอบครัวที่อบอุ่น 3. เป็นบุคคลที่เกษียณจากการทำงานและหาความสงบเงียบจากหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ 4. บุคคลที่ยอมสละทรัพย์สินสมบัติภายนอกและแสวงหาทรัพย์ภายใน คือ ความสงบภายในจิตใจที่ได้จากความเงียบภายในป่าที่เต็มไปด้วยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมในการแสวงหาความสุข ที่กล่าวมาทั้งหมด คือ ระบบและวิถีชีวิตทั่วไปในสังคมในอินเดียที่มีแบบแผน ซึ่งเจ้าชายสิทธัตถะก็เป็นส่วนหนึ่งในสังคมที่ต้องอยู่ในระบบนี้ที่ปฏิบัติตามกันมาอย่างยาวนาน พระองค์ได้มองเห็นระบบระเบียบของวิถีชีวิตที่ปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานว่าไม่มีสาระแก่นสาร ทรงหาทางออกให้กับตนเองด้วยการเสด็จออกบรรพชาเพื่อแสวงหาความรู้และทางออกให้กับตนเองรวมถึงมวลมนุษยชาติภายใต้ร่มเงาของป่าไม้ที่เงียบสงบแวดล้อมไปด้วยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การค้นหาคำจะธรรม และในที่สุดพระองค์ก็ทรงค้นพบความจริงของชีวิต ทรงประกาศสัจจะธรรมภายใต้ร่มเงาของต้นไม้และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ประเวศ อินทองปาน (2547: 10) กล่าวถึงท่าทีของพระพุทธศาสนาต่อสิ่งแวดล้อมว่าจากการศึกษาพุทธประวัติทำให้เราทราบว่า พระองค์ทรงใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในป่า ป่าจึงมีความสัมพันธ์กับพระองค์เป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงประสูติท่ามกลางธรรมชาติอันร่มรื่นภายใต้ต้นสาละ จากนั้นพระองค์ทรงตรัสรู้ท่ามกลางธรรมชาติอันสวยงามภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา หลังจากทรงตรัสรู้แล้วพระองค์ทรงพอพระทัยที่จะประทับอยู่ตามราวป่าและภูเขาตลอด 45 พรรษา ทรงโปรดเวณียสัตว์ (อัง.จตุกก 20/183/93) ตามสถานที่ต่างๆ เป็นเหตุให้มีวัดเกิดขึ้นมากมาย อาทิ วัดเวฬุวันของพระเจ้าพิมพิสารแห่งราชคฤห์ ป่าปาไลไลค์ สวนป่ามทววัน กรุงเวสาฬี เขาคิชฌกูฏ การดับขันธปรินิพพานพระองค์ทรงเลือกเอาป่าสาละวัน เมืองกุสินารา เป็นสถานที่สุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ

พุทธทาสภิกขุ (2514: 124) กล่าวว่า ตามพุทธประวัติ มีผู้เขียนมากมายทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศกล่าวถึงข้อความทำนองเดียวกันว่า พระองค์ทรงประสูติจากครรภ์ของพระนางสิริมหามายา ท่ามกลางธรรมชาติใต้ต้นสาละในสวนป่าอุทยานแห่งเมืองกบิลพัสดุ์ มีชื่อว่า “สวนลุมพินี” ตามตำนานกล่าวว่า ขณะที่พระนางสิริมหามายาทรงพระครรภ์แก่นั้น ทรงต้องการจะไปประสูติที่เมืองฝ่ายพระญาติ คือ เมืองเทวทหะ เป็นประเพณีนิยมของสตรีอินเดียในสมัยนั้นที่ทุกคนไปคลอดบุตรที่บ้านของฝ่ายญาติ ครั้นเสด็จมาถึงระหว่างทาง คือ สวนลุมพินีวัน พระนางทรงปวดพระครรภ์ในที่สุดก็ทรงประสูติพระราชโอรสที่นี้

จางง์ อติวัฒน์สิทธิ์ (2545: 68) กล่าวว่าเมื่อพระองค์ทรงเจริญพระชันษา พระราชบิดาทรงสร้างปราสาทที่ประทับทั้งสามฤดู คือ ปราสาทฤดูร้อน ปราสาทฤดูหนาว และปราสาทฤดูฝน แสดงให้เห็นว่าพระองค์ได้ใช้ชีวิตให้ใกล้เคียงกับธรรมชาติทุกฤดูกาล เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการผูกมัด เจ้าชายสิทธัตถะให้ยอมอยู่ในโลกียวิสัย ครั้นทรงสละโลกออกผนวชเพื่อแสวงหาสัจธรรม ทรงมุ่งเข้าสู่ป่า พระองค์ทรงมุ่งแสวงสัจธรรมในสภาพแวดล้อมของธรรมชาติ เช่น รวป่า ถ้ำ ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร เป็นต้น และได้ตรัสรู้ พระสัมมาสัมโพธิญาณภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา จะเห็นได้ว่า ความสงบของธรรมชาติเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่นำไปสู่การตรัสรู้ธรรมอันประเสริฐ

พระองค์ทรงตระหนักในการรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทรงกำหนดพระวินัยสำหรับพระภิกษุและภิกษุณีสงฆ์ เป็นพุทธบัญญัติที่ทรงห้ามทิ้งของสกปรกลงในแม่น้ำ ลำคลองหรือที่สาธารณะ ห้ามพระภิกษุตัดต้นไม้ ทำลายป่า ห้ามฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียนสัตว์ ให้มีเมตตา กรุณา เป็นต้น บนพื้นฐานหลักธรรมเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนา มนุษย์สัมพันธ์กับธรรมชาติใน 2 ลักษณะ คือ

1. การพยายามเอาชนะธรรมชาติ เพื่อนำประโยชน์จากธรรมชาติมาใช้
2. การพยายามกำหนดความสำคัญของธรรมชาติอย่างลุ่มลึก และมีทัศนคติโน้มแน่วไปในทางที่ไม่ทำลายธรรมชาติ โดยมองเห็นว่าในธรรมชาตินั้น มนุษย์สามารถมองเห็นความสงบและความร่มเย็น

ถ้าธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา และโลกจะได้ครอบครอง ธรรมชาติจะตกเป็นเหยื่อแห่งความปรารถนา มนุษย์จะพัฒนาทัศนคติในเชิงรุกราน และรุนแรงต่อธรรมชาติ มนุษย์จะมีความโลภ เพื่อใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในระยะสั้น โดยไม่คำนึงถึงผลร้ายอันจะเกิดขึ้นในระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นต่อตัวเองหรืออนุชนรุ่นหลัง ปัญหามลพิษของสิ่งแวดล้อม ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติจนหมดสิ้น ปัญหาพลังงานวิกฤต ปัญหาความเสื่อมสลายของชุมชนในชนบท และปัญหาการเจริญเติบโตของชุมชนเมืองที่เต็มไปด้วยอันตราย ปัญหาเหล่านี้ทั้งหมดล้วนแต่มีมนุษย์ชาติจิตสำนึกที่ดีต่อธรรมชาติ

มโนทัศน์ของพระพุทธศาสนาที่มีต่อโลกธรรมชาตินั้น มีขอบข่ายครอบคลุมถึงจักรวาลทั้งหมดไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะกับโลกนี้เท่านั้น ในจักรวาลนี้มีกฎหลายอย่างที่让世界ดำเนินไปได้ เช่น กฎของโลกทางกายภาพ (อุนิยาม) กฎทางชีววิทยา (พีชนิยาม) กฎทางจิตวิทยา (จิตนิยาม) กฎทางศีลธรรม (กัมมนิยาม) และกฎการยกจิตใจสูงขึ้น (ธัมมนิยาม) (สังคณี อ.34/223/408)

หลักการของพระพุทธศาสนาต่อธรรมชาติที่ว่า(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ประยุตฺโต), 2541ก: 47) “สรรพสิ่งล้วนเป็นมิตรกัน และมิตรไม่ควรทำลายมิตร” พระพุทธศาสนามีการยอมรับในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติว่าธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมโดยรอบตัวมนุษย์ หรือที่มนุษย์รับรู้ได้นั้น มีการเกิด ตั้งอยู่ และการเปลี่ยนแปลงอยู่เป็นนิจโดยไม่มีอะไรที่จะคงอยู่อย่างถาวรได้ตลอดเวลา สิ่งที่มนุษย์เห็นหรือรับรู้ด้วยประสาททั้ง 5 นั้นก็เป็นภาวะชั่วคราวของสิ่งนั้นๆ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาจึงสอนไม่ให้มนุษย์ยึดติดกับสิ่งที่ประสาทสัมผัสรับรู้ เป็นการสอนถึงกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่เป็นความจริง และยอมรับความจริงของสิ่งนั้น ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการแสวงหาความหลุดพ้นหรือการแก้ปัญหาของมนุษย์ได้ดีที่สุด มนุษย์กับชาตินั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เมื่อใดที่มนุษย์ขาดจริยธรรมต่อธรรมชาติ ทำร้ายและทำลายธรรมชาติแล้ว วันหนึ่งธรรมชาติเองก็จะย้อนมาทำลายล้างมนุษย์ให้พินาศย่อยยับได้เหมือนกัน ดังจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้มีข่าวคราวเรื่องภัยพิบัติต่างๆ เกิดขึ้นติดๆ กันหลายต่อหลายครั้งแต่ครั้งนั้นคร่าชีวิตผู้คนไปเป็นจำนวนมาก และทวีความรุนแรงขึ้นทุกที

การที่จะแก้ปัญหาในเรื่องที่เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือตัวเราต้องหาจุดลงตัวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติให้เด่นชัดว่ามนุษย์จะสัมพันธ์กับธรรมชาติในลักษณะไหน มีท่าทีความรู้สึกต่อกันอย่างไร (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ประยุตฺโต), 2541ก: 47) เน้นย้ำว่าจะต้องมาแก้ไขที่รากฐานของความคิดที่มีมาแต่ดั้งเดิม ว่ามนุษย์แยกตัวออกจากธรรมชาติ

มนุษย์มองธรรมชาติเป็นเพียงเครื่องประดับเพื่อจะนำมาอำนวยความสะดวกสุขแก่มนุษย์เพียงอย่างเดียว ให้มองเสียใหม่ว่ามนุษย์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มีค่าในตัวเองเท่าเทียมกับการมีอยู่ของมนุษย์และสัตว์ในฐานะเป็นองค์ประกอบหนึ่งทาง “ภาวะสัมพันธ์”

พุทธปรัชญา: มองธรรมชาติแบบองค์รวม

พระพุทธศาสนากล่าวว่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่เกื้อกูลซึ่งกันและกันจะไม่มีสิ่งใดแยกตนออกมาอยู่แบบเดียวๆ แต่ต้องรู้ความจริงที่เรียกว่าเป็นธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์ดำรงชีวิตอยู่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในส่วนที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเราใช้ประสาทสัมผัสได้โดยตรง หรือผ่านเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ได้นั้นมีสถานะเป็นอยู่อย่างไร พุทธปรัชญาเรียกการกล่าวนี้ว่าเป็นการกล่าวถึงความจริงของธรรมชาติ ซึ่งถือได้ว่าเป็นความรู้ที่เป็นสัจจะ พระพุทธองค์ทรงกล่าวถึงความจริงของธรรมชาติดังนี้

1. ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน) คือ ธาตุที่มีลักษณะแข็ง กระจ่าง เช่น เหล็ก หิน ทราย ไม้ เป็นต้น
2. อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) คือ ธาตุที่มีลักษณะความเอิบอาบ ความเหนียว เช่น รสดอกไม้อรสผลไม้ นมสด น้ำผึ้ง เป็นต้น
3. เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) คือ ธาตุที่มีลักษณะความร้อน ความอุ่น ธรรมชาติที่อบอุ่น เช่น ความร้อนแห่งไฟ ความร้อนแห่งดวงอาทิตย์ เป็นต้น
4. วาโยธาตุ (ธาตุลม) คือ ธาตุที่มีลักษณะเบา ลอยตัวได้ เช่น ลมตะวันออก ลมตะวันตก ลมเหนือ เป็นต้น

พระพุทธศาสนามองธรรมชาติแบบองค์รวม คือ ธรรมชาติส่วนวัตถุ และธรรมชาติส่วนจิต ทั้งสองส่วนทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์รักษาชีวิตทุกชีวิตบนผืนแผ่นดินให้มีความสมดุลเพื่อความอยู่รอดของชีวิต ธรรมชาติฝ่ายวัตถุมีองค์ประกอบ 4 ส่วน คือ ธาตุดิน คือ ส่วนที่ค่อนข้างแข็ง ธาตุน้ำ คือ ส่วนที่เอิบอาบและเกาะกุม ธาตุไฟ คือ ส่วนที่เป็นอุณหภูมิ ธาตุลม คือ ส่วนที่เบาและลอยตัวได้ องค์ประกอบทั้ง 4 นี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้มนุษย์ในสังคมอยู่เย็นเป็นสุขได้ องค์ประกอบทั้ง 4 อย่างที่มีความสมดุลนั้น เป็นแหล่งให้กำเนิดสิ่งมีชีวิต ถ้าองค์ประกอบทั้ง 4 อย่าง

นี้ถูกทำลายจนเสียความสมดุล ชีวิตก็จะเกิดขึ้นได้อย่างไร ชีวิตและธรรมชาติทั้งหลายตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ หรือ ลักษณะ 3 ประการ คือ

1. อนิจจัง คือ ความไม่เที่ยง มีการเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา
2. ทุกขัง คือ สภาวะกดดัน ทำให้สิ่งที่อยู่ในสภาวะนั้นไม่ได้ต้องเปลี่ยนแปลง
3. อนัตตา คือ ความไม่มีตัวตนของมันเอง

ธาตุเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงเสมอ อาจเปลี่ยนแปลงจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง บางเวลาอาจอยู่เป็นองค์ประกอบของดิน บางเวลาอาจไปอยู่เป็นองค์ประกอบของพืช บางเวลารวมกันเป็นมนุษย์ พอแยกจากกันก็ทำให้มนุษย์กลายเป็นซากเปลี่ยน เปลี่ยนแปลงเช่นนี้อยู่เสมอ มีการเกิดขึ้น คงอยู่ และสูญสลายไปเป็นวัฏจักรนั่นเอง สถานะของพืชหรือสัตว์อาจเป็นไปตามกฎต่างๆ กล่าวคือ วัตถุทุกชนิดต้องมีความสัมพันธ์กับวัตถุอื่น ในวัฏธรรมาวัฏจักรย่อมจะต้องไปอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ไม่มีธาตุหรือวัตถุใดๆ สูญหายไป การสลายไปเป็นการเปลี่ยนหน่วยย่อยให้ไปเกาะติดกับสิ่งอื่นแทน วัฏธรรมาวัฏจักรมีปริมาณจำกัด วัตถุและสรรพสิ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ธรรมชาติของชีวิต

สิ่งมีชีวิตประกอบขึ้นด้วยธาตุต่างๆ ที่กล่าวไว้แล้วว่ามีอยู่ในธรรมชาติ และอาศัยแรงหรือพลังงานที่มีอยู่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายธาตุต่างๆ สิ่งมีชีวิตต้องการปัจจัยเพื่อการมีชีวิต เรียกว่า อาหารอากาศ และน้ำ ซึ่งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ทำให้เราได้รู้ว่า ทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตนั้น ประกอบด้วยธาตุต่างๆ มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เมื่อแยกธาตุต่างๆ ออกจากกันชีวิตก็ไม่มี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า สิ่งมีชีวิตประกอบขึ้นด้วยสิ่งไม่มีชีวิต

นอกจากการอธิบายถึงสภาวะของมนุษย์ดังกล่าว ในรูปลักษณะที่เรียกว่าเป็นรูปธรรมแล้ว พระพุทธศาสนายังได้กล่าวถึงภาวะทางจิต ความรู้สึกลึกซึ้งที่เป็นนามธรรมตามรูปแบบที่กล่าวไว้ในขั้น 5 คือ 1. รูป ส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมดสสารและพลังงานมาประกอบกันให้เห็นเป็นรูป 2. เวทนา ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ ความรู้สึกที่เกิดจากผัสสะทั้งห้า 3. สัญญา การรับกำหนดรู้ลักษณะภายนอก ก่อให้เกิดเวทนา 4. สังขาร องค์ประกอบต่างๆ ของจิตใจ 5. วิญญาณ ความรู้แจ้งอารมณ์ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 และทางใจ คือ การได้เห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้สัมผัสทางกาย และการรู้อารมณ์ทางใจ โดยที่สภาวะทางจิตได้เกิดมี และพัฒนาขึ้นพร้อมๆ กับ

สภาวะทางรูปธรรมของมนุษย์ด้วย ซึ่งในทางวิทยาศาสตร์ไม่ได้กล่าวถึงสภาวะทางรูปธรรมและนามธรรมไว้ด้วยกัน

ลักษณะร่วมกันของชีวิตและธรรมชาติ

โลกทัศน์ของชาวตะวันตกทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่มีโครงสร้างแนวคิดแบบทวินิยมที่แบ่งแยกมนุษย์ผู้มีจิตออกจากโลกธรรมชาติที่เป็นกายภาพ อันส่งผลให้เกิดความแปลกแยกมนุษย์ออกจากโลกธรรมชาติ ด้วยการมองโลกธรรมชาติเป็นเพียงวิถีไปสู่จุดหมายของมนุษย์ วิทยาศาสตร์ในกรอบความคิดเช่นนี้ คือ การหาความรู้และนำความรู้้นั้นมาพิชิตธรรมชาติ ดังนั้น จุดหมายของการหาความรู้ในโลกทัศน์ของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ แตกต่างจากจุดหมายของการหาความรู้ในพุทธปรัชญา ซึ่งมองโลกว่าเป็นเอกภาพของสามัญลักษณะที่ทุกสิ่งในโลกมีส่วนร่วมกัน คือ

1. ทุกขลักษณะ - ไม่เที่ยง
2. อนิจจลักษณะ - เป็นทุกข์
3. อนัตตลักษณะ - ไม่มีตัวตน

ลักษณะทั้ง 3 เกี่ยวโยงเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สิ่งใดไม่เที่ยงสิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์สิ่งนั้นเป็นอนัตตา” (สัง. สฬา.18/1/1) สามัญลักษณะหรือไตรลักษณ์เป็นสภาวะธรรมชาติ อันครอบคลุมทุกสิ่งนี้ อาจนียามได้ด้วยมโนทัศน์ของการเกิดขึ้น เสื่อมสลาย หรือการเปลี่ยนแปลง และการดับหรือการเกิดและการดับ ดังจะเห็นได้ว่าทุกสิ่งเป็นอนิจจก็เพราะ “...เป็นสิ่งที่ไม่มีเที่ยงแท้ยั่งยืนคงอยู่ตลอดไป และเพราะเป็นสิ่งที่มีความเริ่มต้นและความสิ้นสุด...”

อนัตตากับการอนุรักษธรรมชาติ

เมื่อบุคคลเข้าใจธรรมชาติสิ่งที่ไม่ถาวรและไม่ยึดติดต่ออดีต ก็เป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การประยุกต์กับการอนุรักษธรรมชาติ เพราะเมื่อบุคคลมีความเข้าใจต่ออดีตแล้ว เขาจะเป็นผู้มีสติต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นไม่เบียดเบียนตัวเองต่อไป รวมทั้งไม่มีทำที่เห็นแก่ตัว เมื่อปัจเจกบุคคลมีความเข้าใจถูกต้องมันจะสร้างรูปแบบสังคมที่สมบูรณ์อย่างอัตโนมัติ ซึ่งเป็น

สังคมที่น่าอยู่ตามธรรมชาติ การเห็นหลักอนัตตาจะทำให้มนุษย์คลายความเห็นแก่ตัวและคลายการให้ค่าต่อสิ่งรอบข้างที่จะนำมาปรนเปรอตนเอง

พุทธปรัชญามีได้ให้มนุษย์เลิกข้องแวะกับโลก โลกที่มีมนุษย์เป็นจุดศูนย์กลาง หรือโลกที่มีความหมายโยงมาสู่การบำรุงบำเรอภาพของตัวตนของมนุษย์ต่างหาก คือ โลกที่พระพุทธองค์ให้เราแยกตัวออกให้เราปฏิเสธโดยอาศัยความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับธรรมชาติอันเป็นไตรลักษณ์ของโลก โลกที่มีตัวตนหรือมีมนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางจะนำมาซึ่งความทุกข์ของมนุษย์ เพราะเราให้ความหมายแก่โลกโดยคาดหวังที่จะให้โลกมารับใช้จุดประสงค์ต่างๆ ของเรา อันเป็นจุดประสงค์มากมายหลากหลายที่มีจุดกำเนิดมา จากตัณหา นั่นเอง แต่กระนั้นนี่ก็ไม่ได้หมายความว่าพุทธปรัชญาปฏิเสธความต้องการพื้นฐานของขั้น 5 พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธที่จะให้ร่างกายทนทุกข์ทรมานเพราะขาดปัจจัยพื้นฐาน ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสเล่าถึงคราวที่ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาจนพระวรกายซูบผอมแล้วทรงเห็นว่าทุกกิริยาหาใช่ทางสู่วิมุตติ พระพุทธองค์ตรัสว่า สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหลาย เหล่าหนึ่งเหล่าใด ในอดีตกาล ในปัจจุบัน ในอนาคต ได้แสวงทุกขเวทนาอันเผ็ดร้อนแรงกล้าที่เกิดเพราะความเพียรอย่างยิ่งก็เพียงเท่านี้ ไม่ยิ่งไปกว่านี้ และด้วยทุกรกิริยาอันเผ็ดร้อนนี้ เราก็คหาบรรลุลักษณะพิเศษที่สามารถทำให้คนเป็นอริยะซึ่งเหนือกว่าคนสามัญได้หรือไม่

สรุปได้ว่าในกระบวนการเข้าสู่เป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิต (นิพพาน) นั้น เราจะต้องแก้ไขหรือทำลายโลกทัศน์ผิดๆ ที่ไม่ตรงกับสภาวะจริงตามธรรมชาติเสียก่อน และโลกทัศน์ที่จะต้องเข้ามาแทนที่ คือ โลกทัศน์ที่อยู่บนพื้นฐานของไตรลักษณ์อันสอดคล้องให้เห็นถึงเอกภาพของทุกสิ่งภายใต้สามัญลักษณะ หรือภายใต้ธรรมชาติเดียวกัน การตระหนักเช่นนี้จะทำให้มนุษย์สามารถ “ละลาย” ภาพของตัวตนซึ่งก็จะนำไปสู่การละลายความเห็นแก่ตัว และนำไปสู่การปฏิเสธความมีเหตุผลของจริยธรรมที่มีทำที่แบบอัตนิยมทั้งหลาย

อริยสัจ 4: หลักพุทธปรัชญาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

อริยสัจ 4 หมายถึง ความจริงอย่างประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้เป็นพระอริยะ มี 4 อย่าง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2541: 387) เป็นหลักธรรมที่สำคัญของพระพุทธศาสนา ซึ่งชี้ทางออกจากทุกข์ทั้งกายและจิตซึ่งเราไม่มีทางปฏิเสธและหลีกเลี่ยงได้จากวันเกิดถึงวันตายประกอบด้วย

1. ทุกข์ คือ ความทุกข์กายและใจ ความทุกข์ในพระพุทธศาสนา คือ การยึดมั่นต่ออัตตา หลักธรรมข้อนี้เมื่อประยุกต์เข้ากับวิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อม จะมองเห็นธรรมชาติในฐานะที่เป็นส่วนรวมทั้งหมดธรรมชาติกำลังเผชิญกับทุกข์ ระบบนิเวศต้องการความสนใจอย่างรวดเร็วและกระทำตามหลักการที่ถูกต้องเพื่อความอยู่รอดของโลก

2. สมุทัย คือ สาเหตุของความทุกข์ อันเกิดจากตัณหา คือ ความอยากที่มีอยู่ในจิต พระพุทธองค์ทรงมองว่า ความอยากเท่านั้นที่ทำให้เกิดทุกข์ พระพุทธศาสนามองมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ แต่มนุษย์กลับพยายามทำลายธรรมชาติด้วยการหาวิธีการต่างๆ เพื่อดักตวงผลประโยชน์จากธรรมชาติให้ได้มากที่สุด ทำให้เกิดการตัดไม้ทำลายป่า สัตว์ไม่มีที่อยู่อาศัย และเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ตามมา ตัณหาความอยากที่มีอยู่ในจิตใจทำให้มนุษย์ทำลายธรรมชาติเพื่อสนองตัณหาความต้องการของตนเอง ดังนั้นเมื่อรู้ว่าตัณหาเป็นสาเหตุที่มาของปัญหาวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม มนุษย์จึงควรลดตัณหาที่มีอยู่เพื่อบรรเทาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติไว้

3. นิโรธ คือ ดับความทุกข์ มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า นิพพาน ดับหรือว่างจากทุกสิ่งทุกอย่างในโลก นรก สวรรค์ พรหม ไม่เหลือการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งเป็นสาเหตุของความทุกข์ หากลำบากอีกต่อไป การดับความทุกข์ก็เปรียบได้กับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ได้รับผลกระทบอยู่ และเมื่อมนุษย์รู้ว่าสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมคืออะไร มนุษย์ก็หาทางกำจัดปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นให้หมดไป ทำให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นกลับมาสมบูรณ์เหมือนเดิม

4. มรรค คือ แนวปฏิบัติที่นำไปสู่ทางกำจัดทุกข์ อันได้แก่มรรคมงคลแปด ซึ่งได้รับการหล่อเลี้ยงด้วยการดำรงชีวิตอย่างมีสติ ความมีสตินำไปสู่สมาธิและปัญญา เมื่อมนุษย์มีสติและปัญญาแล้ว มนุษย์จึงสามารถคิดที่จะอนุรักษ์ธรรมชาติ หลังจากที่ได้ทำลายธรรมชาติไปมากด้วยการ ปลูกป่า ปลูกจิตสำนึก ป้องกันรักษาดินเพื่อการเพาะปลูก การวางแผนใช้น้ำ เป็นต้น

พระพุทธศาสนาได้เสนอวิธีกำจัดทุกข์ไว้ด้วย เรียกว่า มรรคมงคล 8 ประกอบด้วย

1. สัมมาทิฐิ คือ ความเข้าใจถูกต้อง มนุษย์ต้องมีความเข้าใจถูกต้องทั้งกับตัวเองและธรรมชาติภายนอก มนุษย์ไม่ควรมุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมโดยไม่คำนึงถึงผลเสียหรือผลกระทบที่ตามมา มีความคิดเห็นที่ถูกต้องว่าสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มิมีประโยชน์ต่อมนุษย์ในด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา

2. สัมผัสกับปะ คือ การดำรงชอบ ต้องดำรงถึงรากเหง้าของปัญหาสิ่งแวดล้อม คือ ตัววิชาและค่านิยมของมนุษย์เองที่เป็นสาเหตุ มนุษย์เองควรคิดหาทางป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ตลอดจนมีความคิดริเริ่มในการแก้ไขปัญหาและร่วมมือกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง

3. สัมมาวาจา คือ การเจรจาชอบ เราต้องพูดเพื่อให้มนุษย์หันมาดูแลและอนุรักษ์ธรรมชาติ การให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างถูกต้องเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ให้คำแนะนำในเชิงสร้างสรรค์ว่าทุกคนสามารถอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ได้อย่างไร และส่งเสริมให้ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

4. สัมมากัมมันตะ คือ การกระทำชอบ บุคคลต้องละเว้นจากการฆ่าและทำลายธรรมชาติ เมื่อบุคคลละเว้นจากการฆ่าหรือทำลายธรรมชาติก็ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติยังคงอุดมสมบูรณ์ และไม่เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในภายหลัง

5. สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ มนุษย์ไม่ควรสนองความต้องการของตนเองด้วยการประกอบอาชีพที่จะเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การประกอบอาชีพเกี่ยวกับการผลิตเคมีภัณฑ์ที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งอุปกรณ์ที่เป็นเครื่องมือทำลายป่าไม้ประกอบอาชีพล่าสัตว์ ตัดไม้ทำลายป่า เป็นต้น

6. สัมมาวายามะ คือ ความพยายามชอบ พยายามที่จะรักษาวิธีการที่กล่าวมาข้างต้น คือ มนุษย์ต้องมีความมุ่งมั่นต่ออุดมการณ์ มีจิตใจที่หนักแน่น การตัดไม้ทำลายป่าและการล่าสัตว์อาจจะอำนวยความสะดวกในการเลี้ยงชีพหรือการเป็นอยู่ที่ดีสุขสบาย แต่มนุษย์จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ความอดทนอดกลั้น เพื่อไม่นำไปสู่การทำลายทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

7. สัมมาสติ คือ การระลึกชอบ เราต้องระลึกถึงหนทางที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความคิดที่สำคัญของการอนุรักษ์ คือ การตระหนักถึงธรรมชาติที่เป็นองค์รวมของโลก การระลึกถึงผลดีของการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสรรพสิ่งในโลกนี้

8. สัมมาสมาธิ คือ การตั้งจิตมั่นชอบ ผลต่อการตั้งจิตมั่นต่อความจริงจะเกิดความรู้แจ้งแห่งปัญญาสามารถถึงอวิชาที่เป็นเหตุและทำให้คนเป็นอิสระจากเหตุแห่งความทุกข์ รวมทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อม หากมนุษย์มีจิตตั้งมั่นก็จะสามารถหาทางออกในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมก็สามารถหลุดพ้นจากวิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อมได้

กล่าวได้ว่าพุทธปรัชญามองสิ่งแวดล้อมโยงกับสรรพสิ่งทั่วสากล ปฏิเสธความมีอยู่ของตัวตน โดยการมองทุกสิ่งในโลก บรรยายได้ด้วยกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง มีการเกิดขึ้น และดับลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ มนุษย์และโลกธรรมชาติ ฯลฯ มันเป็นเพียงชื่อสมมติของกระแสที่เปลี่ยนแปลงซึ่งดำเนินไปตามเหตุปัจจัย มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยง อาศัยซึ่งกันและกัน แม้แต่มนุษย์เองก็ไม่ต่างกับโลกธรรมชาติ จะแตกต่างเพียงเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ทุกสิ่งทั่วสากลมีภาพลักษณะร่วมกันคือไตรลักษณ์ อยู่ภายใต้กฎแห่งเหตุปัจจัยหรือกฎจตุสมุปบาท ในมรรคมีองค์ 8 ประการเป็นแนวทางหรือวิถีทางในการแก้ไขปัญหาชีวิตและสิ่งแวดลอมที่สมบูรณ์ที่สุด อันประกอบด้วยหลักใหญ่ๆ 3 ประการ คือ

1. ศีล คือ กระบวนการและหลักการในด้านความประพฤติให้อยู่ในกฎ กติกาของสังคม และระเบียบกฎหมายประกอบไปด้วย สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ
2. สมาธิ คือ กระบวนการและหลักการในพัฒนาจิตให้อยู่ ณ ปัจจุบัน คือ สัมมาสติ สัมมาสมาธิและสัมมาวายามะ
3. ปัญญา คือ กระบวนการและหลักการในด้านความคิดให้มีเหตุผลตามความเป็นจริงที่ไม่อิงกับหลักการต่างๆ คือ สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ

พระพุทธศาสนากับป่าไม้

พระพุทธศาสนาถือว่าป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการให้ประโยชน์ แบบพึ่งพาอาศัยกัน ระหว่างมนุษย์ สัตว์ พันธุ์ไม้ และแหล่งน้ำ พันธุ์ไม้เป็นตัวกำหนดความสมบูรณ์ของผืนป่า แหล่งน้ำเป็นศูนย์กลาง สัตว์ป่าน้อยใหญ่ช่วยสร้างความสมดุลของธรรมชาติ ส่วนมนุษย์นั้นเป็นผู้แลรักษา คุ้มครองให้ผืนป่าคงอยู่ ป่าไม้เป็นแหล่งรวมของสิ่งที่มีประโยชน์มากมาย เช่น เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร เป็นแหล่งความสมบูรณ์ของหน้าดิน ซึ่งช่วยสร้างอินทรีย์วัตถุ และเป็นแหล่งเกิดประโยชน์ทางด้านปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้อยู่ควบคู่กับธรรมชาติ

ฉะนั้น หากวันใดป่าไม้ไม่เพียงพอก็ไม่มีน้ำ สัตว์ป่าก็อยู่ไม่ได้ พันธุ์ไม้ก็อยู่ไม่ได้ เมื่อไม่มีสัตว์ ไม่มีพันธุ์ไม้ มนุษย์ก็อยู่ไม่ได้ เพราะมนุษย์มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา แต่ถ้ามมนุษย์เข้าใจธรรมชาติ ปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์ของธรรมชาติ เข้าถึงความจริงตามธรรมชาติ ทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติก็จะไม่หมดไป สามารถให้คุณประโยชน์แก่มนุษย์ตามปกติ ดังมีข้อความในพระสูตรว่า (อัง.จตุกก., 21/70/98)

...ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็ขึ้นไปตามปกติ เมื่อดวงจันทร์และดวงอาทิตย์เป็นไปตามปกติ หมู่ดวงดาวก็ขยับไปตามปกติ เมื่อหมู่ดวงดาวไปตามปกติ กลางวันกลางคืนขยับหมุนไปตามปกติ เดือนครั้งเดือนขยับหมุนไปตามปกติ เมื่อเดือนครั้งเดือนขยับหมุนไปตามปกติ ฤดูและปีขยับหมุนไปตามปกติ เมื่อฤดูและปีขยับหมุนไปตามปกติ ลมขยับพัด สม่่าเสมอ เมื่อลมพัดสม่่าเสมอ ลมขยับพัดไปถูกทาง เมื่อลมพัดไปถูกทาง เทวดาไปกำเริบ เมื่อเทวดาไปกำเริบ ฝนก็ตกตามฤดูกาล ข้าวกล้าก็สุกเสมอกัน ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่บริโภคน้ำข้าวกล้าสุกเสมอกันย่อมมีอายุยืน สิ้นวิบัติ กำลังมาก อาพาธน้อย”

จะเห็นได้ว่าเมื่อมนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดี ก็สามารถปฏิบัติธรรมให้สมบูรณ์ได้ พร้อมกับช่วยคุ้มครองดูแลทรัพยากรธรรมชาติ แต่เมื่อไหร่ที่มนุษย์ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์ของธรรมชาติสิ่งที่ได้รับกลับกลายเป็นไปในทางที่ตรงกันข้าม ป่าเป็นที่อาศัยตามธรรมชาติมีความเอื้ออำนวยเหมาะสมกับผู้แสวงหาความวิเวก ในพุทธประวัติที่พระพุทธองค์ทรงใช้พระชนม์ชีพส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับป่า ตั้งแต่พระพุทธองค์ทรงประสูติจนถึงปรินิพพาน

เจ้าชายสิทธัตถะถือประสูติกาลใต้ต้นสาละใหญ่ในสวนลุมพินี ในสวนนี้มีต้นสาละปลูกอยู่เป็นกลุ่ม ให้ร่มเงาที่น่านั่งนรมย์ พระนางทรงขึ้นชมสวนนี้เป็นพิเศษ และกล่าวชมสวนนี้ว่า “รุกขชาติมีดอกบานสะพรั่งงดงามทุกแห่งหน พร้อมกับเสียงสกุณาร้องเจื้อยแจ้วประสานกับเสียงกระหึ่มของฝูงผึ้ง” เมื่อทรงเจริญพระชันษาพระเจ้าสุทโธทนะทรงเสด็จไปประกอบพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระเจ้าสุทโธทนะ จึงได้พาเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จไปด้วย เมื่อถึงสถานที่ประกอบพระราชพิธี เหล่าข้าราชการบริพารต่างพากันไปดูพระราชพิธีกันหมด มีเพียงเจ้าชายสิทธัตถะพระองค์เดียวที่ไม่ได้เสด็จไปทอดพระเนตร จึงไปประทับนั่งใต้ต้นหว้าใหญ่ พระองค์รู้สึกถึงความเอื้ออำนวย ทรงพิจารณาการเคลื่อนไหวของสัตว์ต่างๆ มีพระดำริว่าเบื้องหลังความสวยงามเหล่านั้นมีสิ่งที่ไม่สมมซ่อนอยู่ในทุกชีวิต ทุกชีวิตล้วนมีความทุกข์ จึงกำหนดลมหายใจเข้าออกทำสมาธิจนบรรลุถึงปฐมฌาน (สุริย์ มีกิจผล และ วิเชียร มีกิจผล, 2544: 34)

เมื่อครั้งที่พระพุทธองค์เสด็จออกบรรพชาทรงใช้เวลาแสวงหาสัจธรรมอยู่ในป่า จนพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้พระสัมมาโพธิญาณได้ต้นพระศรีมหาโพธิ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชราหลังจาก ตรัสรู้เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ทรงเสวยวิมุตติสุขด้วยการพิจารณาธรรมต่อมาอีก 7 สัปดาห์ ตามสถานที่ต่างๆ ในป่า พระพุทธองค์ทรงพิจารณาว่าธรรมที่ตรัสรู้นั้นมีความละเอียด ลึกซึ้ง ยากต่อการเข้าใจด้วยปัญญาของปุถุชนทั่วไป จึงน้อมพระทัยที่จะไม่ทรงประกาศพระธรรม แต่หลังจากนั้นแล้วพระพุทธองค์ทรงพิจารณาว่ายังมีผู้ที่สามารถหลุดพ้นอยู่บ้าง จึงเดินทางไปแสดง ธรรมโปรด สองคนแรกที่พระพุทธองค์นึกถึง คือ ท่านอาฬารดาบส และอุทกดาบส แต่ท่านทั้ง 2 ได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว บุคคลที่พระพุทธองค์ทรงดำริถึงลำดับต่อมา คือ พราหมณ์ปัญจวัคคีย์ ครั้งที่ เคยติดตามรับใช้พระพุทธองค์ตอนที่ท่านทูลกริยา จึงได้เสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน กรุงพาราณสี ทรงแสดงปฐมเทศนา “ธรรมจักรกัปปวัตนสูตร” โปรดปัญจวัคคีย์ โดยท่านอัญญา โกลัญญะได้บรรลุธรรมเป็นอรหันตสาวกกลุ่มแรกในพระพุทธศาสนา

พระเจ้าพิมพิสารทรงเป็นกษัตริย์ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และทรงพิจารณาว่า พระพุทธองค์ควรมีสถานที่ประทับอันสงบ พระองค์ทรงถวายสวนป่าเวฬุวันเป็นสวนป่าไผ่มีความ ร่มรื่น ซึ่งเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา วัดแห่งนี้ได้มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นอย่างหนึ่ง คือ ในวันมาฆบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ดวงจันทร์เสวยมาฆะฤกษ์ พระสงฆ์สาวกมาประชุมกัน โดยมีได้นัดหมาย จำนวน 1,250 รูป พระพุทธองค์จึงได้แสดงโอวาทปาฏิโมกข์ในที่ประชุมสงฆ์ คราวหนึ่ง เมื่อพระพุทธองค์เสด็จไปยังกรุงสาวัตถี คนเฝ้าสวนมะม่วงได้แบ่งมะม่วงสุกที่เก็บ เพื่อถวายพระราชา มาถวายพระพุทธองค์ เมื่อเสวยแล้วได้ประทานเมล็ดมะม่วงนั้นแก่คนเฝ้าสวน เพื่อให้นำไปปลูก กล่าวได้ว่า พระพุทธองค์ทรงมีความผูกพันอย่างแนบแน่นกับต้นไม้มะม่วงป่าไผ่ แม้กระทั่งถึงช่วงวาระสุดท้ายของพระพุทธองค์ ทรงเสด็จดับขันธปรินิพพานได้ต้นรังทั้งคู่ ในสวน ป่าสาละวันของมัลลกะกษัตริย์ กรุงกุสินารา

นอกจากพุทธประวัติจะสะท้อนให้เห็นถึงพุทธจริยวัตรที่ทรงผูกพันอยู่กับป่าแล้ว คำสอน ของพระพุทธองค์ยังปรากฏว่ามีการนำต้นไม้ ดอกไม้ขึ้นมาเปรียบเทียบ เพื่อให้เข้าใจมากขึ้น เช่น ทรงเปรียบสัตว์โลกเสมือนดอกบัว 4 เหล่า หรือทรงเปรียบว่าบุคคลนั่งหรือนอนที่ร่มเงาของต้นไม้ ไฉ่ ไม่ควรหักรานกิ่งของต้นไม้ นั้น ต้นไม้ก็เปรียบเสมือนมิตรผู้ให้ประโยชน์ ผู้ที่ประทุษร้ายมิตร ย่อมเป็นคนชั่วช้า เป็นต้น

คำสอนเรื่องป่าในพระสูตร

การอยู่ป่าของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่ง ของการดำเนินชีวิตของการเป็นนักบวช เพราะพระพุทธศาสนานี้ให้ความสำคัญของการใช้ชีวิตอยู่กับป่าไม้อย่างพึ่งพาซึ่งกันและกัน มองป่าไม้เปรียบเหมือนบ้านที่ให้กำเนิดชีวิต พระพุทธองค์ทรงอุบัติขึ้น มีชีวิตอยู่ท่ามกลางป่าไม้ ในหลักคำสอนพระพุทธองค์ตรัสถึง การอยู่ป่าของพระสงฆ์ในแง่มุมต่างๆ นำมาพิจารณาได้ ดังนี้ คือ

การประกาศหลักการสำคัญทางพระพุทธศาสนาในวันมาฆะ (มนต์ ทองซัซ, 2530: 95-96) นอกจากจะทรงสอนว่า “ทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้ผ่องใส” แล้วในตอนท้ายยังตรัสต่อไปอีกว่า “ให้ยินดีในเสนาสนะอันสงัด” คือ มุ่งให้ภิกษุสงฆ์อยู่ในเสนาสนะอันสงัด คือป่า เพื่อบำเพ็ญสมณธรรม ดังนั้น การอยู่ป่าเพื่อปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์จึงถือเป็นเรื่องสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นการฝึกสติที่ได้ผลดีนั้นต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่ง คือป่าไม้ โดยทรงสอนว่า ป่า โคนไม้ เรือนว่าง ภิกษุจงเจริญสติในที่แห่งนั้น ผลสำเร็จจะมีทั้งเบื้องต้นและที่สุด คือ วิมุตติอย่างไม่ต้องสงสัย (สัง.สคา.15/ 45/37) พระพุทธองค์ตรัสตอบปัญหาของเทวดาที่ถามว่า “สร้างอะไรจึงได้บุญตลอดกาล” พระพุทธองค์ตรัสว่า “การปลูกต้นไม้ ให้ร่มเงา สร้างวัดวาอารามที่ร่มรื่น ปลูกไม้ดอก ไม้ผล ปลูกต้นไม้ สร้างสะพาน สระน้ำ บ่อน้ำและที่พักอาศัย ให้เป็นทาน บุญย่อมเจริญแก่เขาทั้งกลางวันและกลางคืน ตลอดกาลทุกเมื่อชนทั้งหลายตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล จึงไปสู่สวรรค์อย่างแน่นอน แสดงให้เห็นความสำคัญของป่าไม้ที่ชาวพุทธควรปฏิบัติกับป่าไม้ และพระพุทธองค์ทรงตรัสกับสาวกสงฆ์เกี่ยวกับการอยู่ป่าหลายรูป เช่น พระโมคคัลลานะ พระมหากัสสปะ พระอนรุทธะ พระเรวตะ พระอานนท์ และพระมหาเถระอื่นๆ พระสารีบุตรได้ตั้งคำถามว่าป่าไม้นี้จึงงามเหมาะสมกับภิกษุประเภทใด” พระอานนท์ตอบว่า “งามสำหรับภิกษุผู้พหูสูต” พระมหากัสสปะตอบว่า “งามสำหรับภิกษุผู้อยู่ป่า” พระเถระอื่นๆ ตอบว่า “งามสำหรับภิกษุผู้มีคุณธรรม” คำตอบที่ได้จากพระเถระปรากฏว่าแตกต่างกันออกไป เมื่อตกลงกันไม่ได้จึงพากันไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ กราบทูลถามถึงปัญหาดังกล่าว พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “ป่าพึงงามสำหรับภิกษุผู้กลับจากบิณฑบาตในเวลาหลังภัตแล้ว นั่งอุบาสัก (สมาธิ) ตั้งกายให้ตรงดำรงสติให้มั่นเฉพาะหน้าว่า จะไม่เลิกนั่งเมื่อไรที่จิตของเราจะไม่พ้นจากกิเลส”

จากข้อความข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ป่าเป็นที่เหมาะสมสำหรับพระภิกษุทุกรูป ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุที่บรรลุธรรมอันดีแล้ว หรือพระภิกษุที่ยังไม่บรรลุธรรม

คำสอนเรื่องป่าในพระวินัย

ป่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสาวกสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเพราะเป็นสถานที่วิเวกเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมเพื่อที่จะพัฒนาจิตให้สูงขึ้นให้หลุดพ้นจากกิเลสอันเป็นเป้าหมายในพระพุทธศาสนา ประเวศ อินทองปาน (2547: 74-76) กล่าวว่า การอยู่ป่าของภิกษุสงฆ์จะสมบูรณ์ได้นั้น พระพุทธองค์ทรงให้แนวปฏิบัติไว้ชัดเจนเกี่ยวกับการอยู่ป่าว่าจะปฏิบัติกับป่าอย่างไรปรากฏในหลักนิสสัย 4 ดังนี้

1. เทียวบิณฑบาต คือ ให้ภิกษุเลี้ยงชีพด้วยการบิณฑบาต
2. นุ่งห่มผ้าบังสุกุล คือ การนุ่งห่มผ้าที่ไม่มีเจ้าของเก็บมาซ่อม
3. อยู่ตามโคนต้นไม้
4. ฉันทาด้วยน้ำมูลรณะ คือ การฉันทารักษาโรคด้วยยาฉันทา (ปัสสาวะ) รณะ

คำสอนของพระอุปัชฌาย์ที่เกี่ยวกับนิสสัย 4 ที่พร่ำสอนกับผู้บวชในวันแรกว่า จงเทียวบิณฑบาตเพื่อเลี้ยงชีวิต นุ่งห่มผ้าบังสุกุลที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การอยู่ตามโคนไม้ร่มรื่น และฉันทาด้วยน้ำมูลรณะเพื่อรักษาโรค

ในองค์ประกอบทั้ง 4 ลักษณะที่สะท้อนให้เห็นว่าสังคมสมัยพุทธกาลเต็มไปด้วยป่าเมื่อนักบวชเสาะเรือนนอกบวชและได้รับคำสอนจากพระอุปัชฌาย์อาจารย์แล้ว จะออกแสวงหาที่สงบในป่าหรือเรือนว่าง เพื่อบำเพ็ญเพียร โดยมีที่พักสำหรับป้องกันเหลือบยุง ป้องกันแดด ลม ฝน ตามอัธภาพเพื่อปฏิบัติธรรมให้เจริญงอกงาม อย่างไรก็ตามกิจหรือหน้าที่อีกอย่างหนึ่งของภิกษุสงฆ์ที่อยู่ป่ามีลักษณะสำคัญอยู่ 2 ข้อ คือ อารัญญกังคะ การอาศัยป่า โคนไม้ปฏิบัติธุดงค์ และรุกขมูลกังคะ การอยู่ตามโคนต้นไม้เป็นวัตร ดังนั้นป่าตามพระวินัยยังหมายถึง สถานที่อันสงบ ไกลจากบ้านเรือนประมาณ 25 เส้น หรือชั่ว 500 หนขึ้นไป ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมมี 5 ประเภท คือ ผู้ใดปรารถนาอยู่ป่าก็จงอยู่ ผู้ใดปรารถนาบิณฑบาต ก็จงรับ ผู้ใดปรารถนาจะเทียวบิณฑบาต ก็จงเทียวไป ผู้ใดปรารถนาจะรับนิมนต์ ก็จงรับนิมนต์ได้ เรานุญาติที่นั้งที่นอน โคนต้นไม้ตลอดเวลานอกฤดูฝน 8 เดือน แม้พระพุทธองค์จะทรงสรรเสริญการอยู่ป่าของภิกษุ

แต่ก็ไม่ทรงเห็นด้วยที่จะให้มีการบังคับตามที่ พระเทพทัตเสนอ ทรงเห็นว่า การอยู่ป่าต้องเป็นไปตามความสมัครใจและไม่เบียดเบียนป่าไม้ พระพุทธองค์ทรงกำหนดโทษรุนแรงกับภิกษุที่นำไม้หวงห้ามไปใช้สอยว่า “มิให้ภิกษุถือเอาสิ่งของที่ไม่ได้ให้ ผู้ใดละเมิดให้ปรับโทษรุนแรงถึงขั้นปาราชิก” ยกเว้น ถือเอาโดยเข้าใจว่าเป็นเจ้าของ ถือเอาโดยว่าคุ้นเคยกัน ถือเอาโดยเป็นของยืม ถือเอาของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วแต่ยังหวงแหน ถือเอาโดยการบังสุกุล ผู้ถือเป็นภิกษุบ้าและผู้เป็นต้นบัญญัติ ภิกษุผู้อยู่ป่าควรประพฤติ รวมทั้งภิกษุผู้อยู่ชายบ้าน และเขตรอบนอกหมู่บ้าน ก็ควรประพฤติด้วยการที่ภิกษุเข้าไปอยู่ในป่าพระพุทธองค์ทรงแสดงวนปิตถสูตร (ม.ม.12/33/27) ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับผู้ที่อยู่อาศัยป่าเป็นที่บำเพ็ญธรรมพึงพิจารณาว่า ดังนี้

1. ป่าที่อยู่แล้ว จิตไม่สงบ สติไม่ตั้งมั่น ปัจจย 4 ก็หายาก ภิกษุไม่ควรอยู่ในป่านั้น ควรหลีกเลี่ยงไปเสีย ไม่ควรอยู่ในเวลากลางวันหรือกลางคืน
2. ป่าที่อยู่แล้ว จิตไม่สงบ สติไม่ตั้งมั่น ปัจจย 4 แม้จะหาได้ไม่ยาก ภิกษุไม่ควรอยู่ในป่านั้น ควรหลีกเลี่ยงไปเสีย
3. ป่าที่อยู่แล้ว จิตสงบ สติตั้งมั่นด้วย ปัจจย 4 แม้จะหาได้ยาก ภิกษุก็ควรอยู่ในป่านั้น ไม่ควรหลีกเลี่ยงไปเสีย
4. ป่าที่อยู่แล้ว จิตสงบ สติตั้งมั่นด้วย ปัจจย 4 ก็หาได้ไม่ยาก ภิกษุควรอยู่ใน ป่าชนิดนั้น ไม่ควรหลีกเลี่ยงไปเสีย

ป่าที่ภิกษุควรอยู่นั้นปัจจย 4 ไม่ใช่เรื่องที่สำคัญที่สุด แต่เป็นเพียงส่วนที่เอื้อในการสนับสนุนให้พออยู่ได้ คือ เมื่อภิกษุอยู่ในป่านั้นแล้วสามารถพัฒนาจิตให้สูง สามารถบรรลุนิพพานและสามารถอยู่ป่านั้นพระพุทธองค์ทรงบัญญัติว่าห้ามเผาป่า ยกเว้นกรณีมีไฟป่าไหม้ลามมา ทรงอนุญาตให้จุดไฟกันการลุกลามได้ ทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ตัดต้นไม้ ทำให้ต้นไม้ตายมีส่วนประกอบ 5 อย่างพืชที่มีหัวเป็นพืช มีลำต้นเป็นพืช มีปล้องเป็นพืช มียอดเป็นพืช มีเมล็ดเป็นพืช และทรงบัญญัติ ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุและภิกษุณีที่ทิ้ง หรือใช้ให้ทิ้ง อุจจาระ ปัสสาวะ หรือของที่เป็นคนลงในของเขียวสด

ภิกษุผู้อยู่ป่า

การอยู่ป่าตามที่ระบุไว้ในพระวินัยนั้น ควรจะเป็นป่าที่ไม่ใกล้ไม่ไกลจากเมืองมาก ผู้ที่ต้องการไปเยี่ยมก็สามารถกระทำได้โดยไม่ลำบาก ไม่แออัดเกินไป ในเวลากลางวันสงบเงียบ ในเวลากลางคืน ไม่มีเสียงรบกวน เหมาะสมสำหรับผู้แสวงหาความสันโดษ ดังนี้ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์กับสังคมของฆราวาส ทุกเช้าทั้งภิกษุและภิกษุณีจะต้องไปบิณฑบาตในเมือง การคมนาคมที่สะดวก คือ สิ่งที่สำคัญ และทำนองเดียวกับฆราวาสที่ต้องเดินทางสะดวก ดังนั้น สภาพแวดล้อมที่ถือว่าอยู่ในอุดมคติ สอดคล้องกับพระสงฆ์คือ การอยู่ป่า แต่ผู้อยู่ป่าก็ไม่เข้าใจประโยชน์ที่แท้จริงของการอยู่ป่าเสมอไป ในสมัยพุทธกาลมีการกล่าวถึงและแยกประเภทผู้อยู่ป่าไว้ 5 ประเภท คือ

1. อยู่ป่าเพราะความโง่ ความหลง
2. อยู่ป่าเพราะเป็นผู้มีมิจฉาทิฎฐิ
3. อยู่ป่าเพราะจิตฟุ้งซ่าน
4. อยู่ป่าเพราะคิดว่าพระพุทธเจ้าและสาวกของพระพุทธเจ้าสรรเสริญการอยู่ป่า
5. อยู่ป่าเพราะมุ่งความปรารถนาน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลากิเลส เห็นประโยชน์ของการอยู่ป่า

การอยู่ป่าตามพระธรรมวินัยของพระพุทธองค์ คือ การแสวงหาความวิเวกเพื่อพัฒนาจิตให้หลุดพ้นจากกิเลส คือ กองทุกข์ สำหรับภิกษุผู้อยู่ป่านั้นจะต้องไม่เบียดเบียนไม่เอาประโยชน์ป่ามากจนเกินไปนั่นคือ ภิกษุจะต้องให้ความคุ้มครองป่า เพื่อเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าให้มีความชุ่มชื้นกับพื้นดินและเป็นการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ดีแล้ว

พระพุทธศาสนากับสัตว์

สัตว์ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่ง จัดอยู่ในประเภทเกิดขึ้นทดแทนและรักษาให้คงอยู่ได้ จึงจำเป็นต้องมีการปกป้อง จัดหาที่อาศัย แหล่งน้ำ แหล่งอาหาร ให้เพียงพอต่อความต้องการ อีกทั้งยังต้องมีการสงวนพันธุ์ไว้ มิให้ถูกทำลายถึงกับสูญพันธุ์ หากปล่อยให้สูญพันธุ์แล้วจะไม่สามารถหาพันธุ์อื่นมาทดแทนได้เหมือนเดิม ในปัจจุบันหลายประเทศเริ่มตระหนักถึงความสูญเสียทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ จำเป็นต้องเร่งหาวิธีการอนุรักษ์ธรรมชาติกันมากขึ้น พระพุทธศาสนา มีทางออกให้กับสิ่งเหล่านี้ คือ

พระพุทธองค์เองในอดีตชาติ (ชาตก) เคยทรงเสวยพระชาติเป็นสัตว์หลายครั้ง เช่น ถึง นก ช้าง ฯลฯ ทั้งนี้เป็นด้วยเหตุแห่งกรรมที่ดำเนินไปในชีวิตของแต่ละคนด้วยความเสมอภาคและความยุติธรรม เมื่อมีคนถามว่า เมื่อตายไปแล้วจะมีใครไปเกิดในสัตว์ภูมิบ้างพระพุทธองค์ทรงอธิบายว่า (วินย.มหา, 2/182-183/79)

...ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์หยาบฆ่า มือชุ่มด้วยเลือด ตั้งอยู่ในการฆ่าสัตว์และทุบตี ไม่มีความเอ็นดูในสัตว์ที่มีชีวิตทั้งปวง บุคคลนั้นย่อมกระเสือกกระสนด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ กายกรรมของเขาคด วาจากรรมของเขาคด มโนกรรมของเขาคด คติของเขาก็คด อุบัติของเขาก็คด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวคติ 2 อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ นรกอันมีทุกข์โดยส่วนเดียว หรือกำเนิดเดรัจฉานอันมีปรกติกระเสือกกระสนของบุคคล ผู้มีคติคด ผู้มีอุบัตินคด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็กำเนิดเดรัจฉานปรกติกระเสือกกระสนนั้นเป็นไฉน คือ งู แมลงปอง ตะขาบ พังพอน แมว หนู นกเค้าแมว หรือสัตว์ทั้งหลายผู้เข้าถึงกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน เหล่าใดเหล่าหนึ่ง แม้อื่นๆ ก็เห็นมนุษย์แล้วย่อมกระเสือกกระสน...

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้ที่เบียดเบียนสัตว์ ทุบตีสัตว์ ทำร้ายสัตว์ ไม่มีความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ทั้งหลาย และสิ่งมีชีวิตทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นการกระทำทางกายกรรม ทางวาจากรรม และทางจิตใจ สังคมย่อมรังเกียจในการกระทำเขาทั้งสิ้น ถือได้ว่าเป็นการลงโทษทางสังคมอย่างรุนแรงต่อผู้ที่ขาดความเมตตา กรุณาต่อสัตว์และเพื่อนมนุษย์เขาจะถูกสังคมลงโทษทางกฎหมายและทางกฎศีลธรรมประเพณีหรือถูกขับไล่ออกจากสังคมไม่ให้มีการคบค้าสมาคมด้วย ถือได้ว่าเป็นการลงโทษที่รุนแรงและลงโทษเมื่อบุคคลคนนั้นสิ้นชีพไปเขาจะมีคติอยู่ 2 อย่าง คือ 1. ตกนรก เป็น

การชดใช้การกระทำที่ตนเองกระทำอยู่ในปัจจุบันและมีผลให้เกิดขึ้นในภพหน้าเมื่อตายและเกิดใหม่ 2. ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน คือ หลังจากชดใช้กรรมในนรกพอแก่เหตุ สัตว์นรกยอมมาเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานมี ภูมิลงปอง เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการกระทำใดที่ขาดความเมตตา กรุณาต่อสัตว์และเพื่อนมนุษย์ สิ่งที่เขาได้รับ คือ ความทุกข์ยากในโลกนี้และโลกหน้า มนุษย์ในฐานะเป็นสัตว์ที่มีเหตุผล รู้จักใช้ปัญญาในการตัดสินใจในการกระทำ มนุษย์จำเป็นต้องมีความระมัดระวังการกระทำของตนเองเพื่อความสัมพันธ์อันดีระหว่าง มนุษย์ สัตว์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ข้อความในชาดกนี้ เป็นแนวคิดเรื่องโลกในอุดมคติของพระพุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นถึงธรรมชาติที่สมบูรณ์ของมนุษยชาติพิจารณาในแง่จิตวิทยาทางพระพุทธศาสนาแล้ว สัตว์นับว่าเป็นสภาพชีวิตอบายภูมิ 4 สัตว์มีชีวิตด้วยสัญชาตญาณและแรงกระตุ้น ไม่มีหลักศีลธรรม ไม่สามารถพัฒนาทั้งด้านจิตวิญญาณและสติปัญญา (กรมศิลปากร, 2516: 47) สัตว์จึงไม่สามารถเข้าใจถึงสัจจะแห่งชีวิต อดีตชาติของพระพุทธเจ้าก็ทรงเสวยชาติเป็นสัตว์หลายครั้ง พระสาวกรูปอื่นก็เช่นกัน พระพุทธองค์ทรงล่วงรู้ในคติ 5 คือ ทางไปสู่ นรก เปรต สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ และเทพ พระพุทธองค์ทรงรู้ถึงหนทางและข้อปฏิบัติที่ทำให้บุคคลไปสู่ นิพพาน

การศึกษาพุทธประวัตินั้น เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเป็นพระราชกุมาร ทรงมีพระจริยวัตรอันสะท้อนให้เห็นถึงความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ เมื่อครั้งที่เข้าชายเฒาทัด แห่งกรุงเทวทหะ ออกล่าสัตว์ ได้ยิงหงส์ตกลงในสวนของเจ้าชายสิทธัตถะ พระองค์ทรงทอดพระเนตรหงส์ที่บาดเจ็บก็เกิดความเมตตาและจะนำกลับไปรักษา แต่เจ้าชายเฒาทัดทรงมาทวงหงส์คืน พระองค์ทรงปฏิเสธ โดยให้เหตุผลว่า “หงส์ควรเป็นของผู้ให้ชีวิต มิใช่ผู้ที่พรากชีวิต” (Wickremesighe, 1972: 1) พระพุทธองค์ทรงมีท่าทีไม่เห็นด้วยต่อการใช้สัตว์บูชา ซึ่งประเพณีนิยมในอินเดียสมัยพุทธกาลมีความเชื่อว่าเทพเจ้าเป็นผู้คลั่งคลั่งและสุขแก่มนุษย์ การใช้สัตว์บูชาจึงเป็นวิธีหนึ่งที่แสดงถึงความเคารพ หรือเพื่อแสดงการขอขมามิให้เทพเจ้าลงโทษ พระพุทธองค์ทรงแสดงความหมายที่แท้จริงของการบูชา คือ การไม่เบียดเบียนชีวิต ไม่ตัดไม้ทำลายป่า ไม่บังคับเกณฑ์แรงงาน การบูชาซึ่งทำได้โดยการถวายน้ำมัน เนย น้ำผึ้ง น้ำอ้อย และยังทรงวางกฎเกณฑ์การบูชาของชาวพุทธไว้ 5 อย่าง ดังนี้

1. ถวายอาหารเป็นทาน
2. การสร้างศาลาที่พักอาศัยสำหรับพระสงฆ์ที่เดินธุดงค์ใน 4 ทิศ
3. การยึดพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ
4. การรักษาศีล 5
5. การรักษาพรหมจรรย์ เพื่อความเป็นอิสระทางจิตวิญญาณ

อารามที่อยู่ของพระพุทธรูปองค์และคณะสงฆ์เป็นป่าที่มีสภาพสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังเป็นเขตอภัยทาน พระพุทธรูปทรงบัญญัติพระวินัยห้ามภิกษุฉันเนื้อสัตว์ 10 ชนิด คือ 1. เนื้อช้าง 2. เนื้อม้า 3. เนื้อสุนัข 4. เนื้องู 5. เนื้อราชสีห์ 6. เนื้อเสือโคร่ง 7. เนื้อเสือเหลือง 8. เนื้อหมี 9. เนื้อเสือดาว 10. เนื้อหมาใน รวมทั้งเนื้อมนุษย์ด้วย ภิกษุรูปใดฉันต้องอาบัติถุลลัจจัย อนึ่ง ภิกษุรูปใดยังไม่ได้พิจารณา ไม่พึงฉันเนื้อ รูปใดฉันเนื้อต้องอาบัติทุกกฏ และเมื่อภิกษุต้องเดินทางไกลจำเป็นต้องนำอัฐบริขาร 8 ติดตัวไปด้วยเสมอ อย่างหนึ่งที่สำคัญ คือกระบอกกรองน้ำ ทั้งนี้ด้วยประโยชน์ 2 ประการ คือ 1. ภิกษุจะได้มีน้ำสะอาดดื่มกิน 2. เพื่อป้องกันมิให้เบียดเบียนสัตว์เล็กๆ ที่อาจอยู่ในน้ำและมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น

คำสอนที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สัตว์ป่า

พระพุทธรูปทรงมีคำสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สัตว์ป่า อาทิ ศีล 5 เป็นหลักพื้นฐานทางจริยธรรม ศีลข้อ 1 บุคคลพึงละเว้นจากการฆ่าและทำลายด้วยความจงใจ และหลักความเมตตากรุณา อันพึงพัฒนาให้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เป็นต้น สังคมไทยในอดีตพุทธศาสนิกชนมักจะละเว้นการเบียดเบียนสัตว์ในวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการปล่อยนกปล่อยปลาเพื่อให้อิสรภาพแก่สัตว์เหล่านี้ เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้อายุยืน ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ พ้นจากเคราะห์กรรม แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจขั้นพื้นฐานว่าสรรพชีวิตอยู่ร่วมโลกเดียวกัน ควรให้ความเคารพ เพราะทั้งหมดล้วนเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ลักษณะนี้ถือว่าพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญต่อการคำนึงถึงชีวิต สนับสนุนการอนุรักษ์สัตว์ โดยใช้หลักกฏแห่งกรรมสอนไม่ให้ละเมิดชีวิตอื่น (จุ.ชาดก.17/284) เพราะทุกคนสามารถตกไปสู่อบายภูมิได้จากการกระทำของตน มนุษย์ย่อมตกต่ำเมื่อเขาทำลายสภาพแวดล้อม

ทางธรรมชาติและสัตว์ทั้งหลาย การทำลายธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา เท่ากับเป็นการทำลายตัวเราเองและผู้อื่นด้วย (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2522: 284)

ศีลอันเป็นพื้นฐานทางจริยธรรมของชาวพุทธ คือ ศีล 5 นั้น ให้ความสำคัญกับการไม่เบียดเบียนชีวิตมนุษย์มากที่สุด จึงได้จัดไว้เป็นข้อแรก และนับได้ว่าเป็นแกนของศีลทั้งหมดก็ว่าได้ แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจขั้นพื้นฐานของชาวพุทธที่เห็นว่าสรรพชีวิตอยู่ในโลกร่วมกัน หรือจะกล่าวอีกในหนึ่งคือ ชีวิตนั้นควรแก่ให้ความเคารพให้ความสนใจ และความใส่ใจ ทุกชีวิตล้วนเป็นสหายร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย และร่วมชะตากรรมเดียวกัน สัตว์ทั้งหลาย กลัวโทษทัณฑ์ สัตว์ทั้งหลาย กลัวความตาย เปรียบตัวเองกับผู้อื่นอย่างนี้แล้ว ก็ไม่ควรฆ่าเอง ไม่ควรสั่งให้คนอื่นฆ่า ดังนั้นสาวกของพระพุทธองค์ เป็นผู้เว้นจากการฆ่าสัตว์ ละความประทุษร้าย ไม่คิดพยาบาทต่อสัตว์ มีความเมตตา กรุณา และใช้ประโยชน์เกื้อกูลร่วมกันกับสัตว์

พราหมณ์หนุ่มผู้หนึ่งถามพระพุทธองค์ถึงเหตุที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างกัน อายุสั้นบ้าง มีโรคภัยไข้เจ็บบ้าง ฯลฯ พระพุทธองค์ทรงตอบโดยใช้หลักแห่งกรรมและทรงให้เหตุผลว่า

...ดูก่อนมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้ จะเป็นสตรีก็ตาม เป็นผู้มักนำชีวิตสัตว์ให้ตกร่างเป็นคนเหี้ยมโหด มีมือเปื้อนเลือด หมกมุ่นในการประหารประหาร ไม่เอ็นดูในเหล่าสัตว์มีชีวิต เขาตายไปจะเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อมสมานทานไว้อย่างนั้น...ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ ในภายหลังจะเป็นคนมีอายุสั้น...ดูก่อนมาณพ ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ละปาณาติบาตแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางอาชญา วางศาสตรา ได้มีความละอาย ถึงความเอ็นดูอนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่ เขาตายไปจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาได้พรั่งพร้อมสมานทานไว้อย่างนี้...แต่ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ จะเป็นคนมีอายุยืน... (พ.ชา.27/285/96)

จากคำกล่าวข้างต้น พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นว่าผู้ที่ทำชีวิตสัตว์อื่นให้ตกลงไป เป็นคนโหดเหี้ยมไม่มีการเอ็นดูในสัตว์ หมกมุ่นในการทำร้ายทารุณสัตว์ เมื่อเขาตายไปย่อมเข้าถึงอบายภูมิ ทุกคติ นรก ส่วนคนที่ทำความดี เว้นจากการเบียดเบียน มีความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ทั้งหลาย เขาย่อมมีความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า อย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนานั้นเชื่อในเรื่องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ เชื่อว่าบุคคลใดที่กระทำความดีก็ได้รับผลดี บุคคลใดที่กระทำชั่ว

ยอมได้ชั่ว บุคคลใดที่หลุดพ้นจากทุกข์ จากกิเลสแล้วตายไปไม่ต้องมาเกิดใหม่ แต่บุคคลใดที่ยังมีทุกข์ ยังมีกิเลสบุคคลนั้นต้องมาเกิดใหม่ แต่จะเกิดเป็นอะไรนั้นขึ้นอยู่กับกรรมหรือการกระทำในชาติที่แล้ว บางบุคคลอาจเกิดมาเป็นสัตว์เดรัจฉานก็เป็นได้

พระพุทธศาสนากับน้ำ

วิกฤตการณ์น้ำในปัจจุบันนี้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น อาจเป็นเพราะเกิดจากความต้องการใช้น้ำของชุมชนเมืองเพื่อครัวเรือน อุตสาหกรรม การพาณิชย์ และอื่นๆ ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำที่จำเป็นต้องใช้ และมีแนวโน้มที่รุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เนื่องจากการตัดต้นไม้ทำลายป่าที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกๆ ปี ทำให้ปริมาณน้ำฝนในแหล่งน้ำธรรมชาติลดน้อยลงนำไปสู่ปัญหาความแห้งแล้งและการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร และเพื่อการบริโภคตามพื้นที่ชนบท ขณะเดียวกันคุณภาพน้ำในปัจจุบันได้เสื่อมโทรมจนยากที่จะนำมาใช้ประโยชน์

พระพุทธศาสนาชี้ให้เห็นว่า น้ำเป็นธรรมชาติที่สำคัญและเป็นธาตุที่สำคัญในธาตุทั้ง 4 ที่ทำให้เกิดโลกหรือวัตถุ ธาตุน้ำเป็นธาตุที่เป็นตัวเชื่อมประสานในหลัก เช่น ในก้อนหิน ภูเขา งาม้าง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ธาตุน้ำเป็นตัวเชื่อมและทำให้แข็ง (สังคณี อ.34/335/409) ในลักษณะนี้ธาตุน้ำจึงมีอยู่ในมหาภูตธาตุอื่นๆ ด้วยมีความเชื่อของชาวพุทธในสมัยแรกที่เข้าใจว่าน้ำเป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงสรรพชีวิตทั้งหลาย ดังข้อความตอนหนึ่งว่า “...อะไรหนอเป็นที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย อะไรหนอเป็นสหายอย่างยิ่งในโลกนี้ เหล่าสัตว์มีชีวิต ที่อาศัยแผ่นดิน อาศัยอะไรหนอเลี้ยงชีพบุตรเป็นที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย ภรรยาเป็นสหายอย่างยิ่งในโลกนี้ เหล่าสัตว์ที่มีชีวิตที่อาศัยแผ่นดิน อาศัยฝนเลี้ยงชีพเป็นอยู่...” (อัง.ชา.27/207/447)

จากข้อความข้างต้นความสำคัญของน้ำฝน อาจมีลักษณะออกไปในทางวิญญานนิยม ซึ่งเป็นลักษณะความเชื่อพื้นฐานของคนไทย แสดงให้เห็นว่าคนไทยเชื่อว่า โลกนี้มีได้ มีแต่น้ำฝนเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้แสวงหาความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินสมบัติ ดังบทสนทนาระหว่างพระพุทธองค์กับเจ้าของวัวที่มีฐานะดี ดังนี้

...เรามีข้าวสำเร็จแล้ว มีน้ำมัน ริดนมจากแม่โครองไว้แล้ว มีการอยู่กับชนผู้เป็นบริวาร ผู้มีความประพฤติอนุกุลเสมอกัน ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำนี้ เรามุ่งบังกระท่อมแล้วก่อไฟแล้ว หากว่าท่านยอมปรารณาก็เชิญตกลงมาเถิด เราเป็นผู้ไม่โกรธ มีกิลศดูหลักต่อปราศจากแล้ว เรา มีการอยู่สินราตรีหนึ่งที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำนี้ กระท่อมมีหลังคาอันเปิดและไฟดับและ หากว่าท่านปรารณาก็เชิญตกลงมาเถิด... (อัง.ชา.27/277อัง.ชา.27/207)

จากบทสนทนาข้างต้นอธิบายให้เห็นว่า น้ำเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างมากสำหรับสิ่งที่มีชีวิตทั้งมนุษย์และสัตว์ ล้วนต้องพึ่งพาอาศัยน้ำเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตทั้งสิ้น

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับน้ำ เพราะสิ่งมีชีวิตต้องอาศัยน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม หากสรรพสิ่งทั้งหลายขาดน้ำจะเกิดความทุกข์ พระพุทธองค์ทรงมีความกรุณาต่อสรรพสัตว์ ทรงช่วยให้เกิดฝนตก ในแคว้นโกศลยามแล้งน้ำ ข้าวก้าวทั้งหลายเหี่ยวแห้ง สระน้ำ รวมทั้งสระโบกขรณีบริเวณใกล้ชุมประตู่เขตวันเหือดแห้ง ฟุณนกการุมจิกทั้งฝูงปลาและเต่า พระพุทธองค์ทรงทอดพระเนตรความพินาศของฝูงปลาและเต่า ทรงมีพระกรุณาเตือนพระหทัยให้ทรงอุทสาหะ จึงทรงมีพระดำริว่า วันนี้เราจักให้ฝนตก แล้วจึงตรัสกับพระอานนทว่า ให้เตรียมผ้าอาบนํ้าฝนมาถวาย เราจักสร่งน้ำในสระโบกขรณี (จุ.ชา.27/1-1269/277-288) จากนั้นท้าวสักกะ ทรงมีเทวบัญชาให้เทพแห่งฝนบันดาลให้เกิดฝนตกไปทั่วทิศ สระโบกขรณีจึงเต็มไปด้วยน้ำ ท่วมแคว้นโกศลทั้งหมด

จากข้อความข้างต้นนี้ กล่าวได้ว่า เมื่อไหร่ที่ขาดแคลนน้ำ สรรพสิ่งที่มีชีวิตต้องเผชิญกับอันตรายและความทุกข์ ทำให้เราตระหนักได้ว่าน้ำเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิต

พระพุทธองค์ทรงตระหนักถึงความห่วงใยต่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำ ทรงบัญญัติพระวินัยห้ามมิให้ภิกษุและภิกษุณีเทอจจาระ ปัสสาวะลงในน้ำ (วินย. 2/713/79) และพึงละเว้นจากการบ้วนขะพะ (น้ำลาย) ลงในแม่น้ำ นอกจากนี้ยังทรงกำหนดรายละเอียดในการสร้างห้องน้ำ เพื่อให้ถูกสุขลักษณะ ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องใหม่ในสมัยพุทธกาล นอกจากนี้พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้มีแหล่งน้ำสาธารณะตามรายทางที่มีผู้คนสัญจรผ่านไปมา เป็นบ่อน้ำ เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค และให้มีฝापิดเพื่อเป็นการรักษาความสะอาดอีกด้วย

พระพุทธศาสนาส่วนใหญ่มีเรื่องของน้ำเข้ามาเกี่ยวข้อง สังเกตได้จากการสร้างวัดมักจะสร้างโบสถ์หรือวิหาร และมีพระประธานหันหน้าไปทางแม่น้ำ อันเนื่องมาจากพระพุทธเจ้าทรงหันพระพักตร์ไปทางแม่น้ำเมื่อทรงบรรลุพระสัพพัญญู การสร้างหอไตร มักจะสร้างไว้ตรงกลางสระน้ำ ชาวพุทธมีความสัมพันธ์กับน้ำ ทั้งการตั้งถิ่นฐาน ที่อยู่อาศัย ด้านความเชื่อ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง การชักพระ การกรวดน้ำ รวมถึงงานพระราชพิธีต่างๆ ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา สิ่งเหล่านี้ล้วนมีส่วนช่วยให้เกิดความสำนึกรักและหวงแหนทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ซึ่งเกิดเป็นกระบวนการเชื่อมโยง น้ำจึงมีความผูกพันกับคนไทยตั้งแต่เกิดจนตาย (เสฐียร โกเศศ, 2521: 269)

พระพุทธศาสนาชี้ให้เห็นว่า น้ำมีความสำคัญต่อสรรพสิ่งและมนุษย์ น้ำไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งทั่วไปอุปโลกและบริโลกเท่านั้น แต่น้ำยังมีคุณค่าทางด้านจิตใจ จำเป็นอย่างยิ่งที่เราต้องช่วยกันอนุรักษ์น้ำไว้ให้ดีที่สุด

พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับน้ำที่มีตัวสัตว์ บทภาษณีย์ (วินย.2/402-405/351-353)

1. น้ำมีตัวสัตว์ ภิกษุสำคัญว่าน้ำมีตัวสัตว์ รดเองก็ดี ให้คนอื่นรดก็ดี ซึ่งหย้าก็ดี ซึ่งดินก็ดี ต้องอาบัติปาจิตตีย์
 2. น้ำมีตัวสัตว์ ภิกษุสงฆ์ รดเองก็ดี ให้คนอื่นรดก็ดี ซึ่งหย้าก็ดี ซึ่งดินก็ดี อาบัติทุกกฏ
 3. น้ำมีตัวสัตว์ ภิกษุสำคัญว่าน้ำไม่มีตัวสัตว์ รดเองก็ดี ให้คนอื่นรดก็ดี ซึ่งหย้าก็ดี ซึ่งดินก็ดี ไม่ต้องอาบัติ
 4. น้ำไม่มีตัวสัตว์ ภิกษุสำคัญว่าน้ำมีตัวสัตว์ ต้องอาบัติทุกกฏ
 5. น้ำไม่มีตัวสัตว์ ภิกษุสงฆ์ ต้องอาบัติทุกกฏ
 6. น้ำไม่มีตัวสัตว์ ภิกษุสำคัญว่าไม่มีตัวสัตว์ ไม่ต้องอาบัติ
- ขกเว้น ภิกษุไม่แกล้ง 1 ภิกษุไม่มีสติ 1 ภิกษุไม่รู้ 1 ภิกษุวิกลจริต 1 ภิกษุอาทิกัมมิกะ 1 ไม่ต้องอาบัติ

จากลักษณะข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญในการไม่เอาเปรียบต่อธรรมชาติ พยายามสร้างภิกษุให้เป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างเหมาะสม ทรงเน้นให้ภิกษุปฏิบัติตนในแง่ของการอนุรักษ์น้ำ ไม่กระทำการใดๆ อันเป็นแบบอย่างแห่งการคุกคามแหล่งน้ำธรรมชาติ

พุทธจริยธรรมกับการแก้ปัญหาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม มีหลักพุทธธรรมหลายประการที่เป็นแนวทางแก้ปัญหาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ แร่ธาตุ น้ำมัน ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยได้เสนอหัวข้อธรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังนี้

หลักบริโภคนิยม (โภชน มัตตัญญตา) ความรู้จักใช้เครื่องอุปโภค บริโภคอย่างพอเหมาะไม่มากและไม่น้อยเกินไป เพราะพระพุทธศาสนามุ่งสอนให้บุคคลดำรงชีวิตในทางที่เหมาะสม ไม่ตึงเกินไป และหย่อนเกินไป การดำเนินการทุกอย่างให้คำนึงถึงความพอดีเป็นสิ่งสำคัญ โลกปัจจุบันมนุษย์มีการใช้สอยสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมากเกินไป และมากเกินไปจนควรจะเป็นจึงประสบกับปัญหาวิกฤตการณ์ทางนิเวศวิทยาอย่างร้ายแรง พระพุทธศาสนาจึงคาดหวังว่ามนุษย์ควรใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติให้ถูกต้องเหมาะสม ประจุแมลงผึ้งสร้างรังโดยไม่ทำลายสีและกลิ่นของดอกไม้ นำเกสรด้วยจะงอยปากหรือด้วยปีกแล้วทำรวงผึ้ง

หลักธรรมเมตตาและกรุณา ที่มุ่งเน้นให้ความรักใคร่และความสงสาร เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ปราบณาติ อยากให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายมีความสุข กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์ พระพุทธศาสนาสอนเรื่องการเจริญเมตตาและกรุณาต่อสรรพสัตว์ ดังที่พระพุทธพจน์ที่ว่า “เมตตาธรรม ค้ำจุนโลก”

ความกตัญญูกตเวที เป็นหัวข้อธรรมที่ให้ความรู้คุณและการตอบแทนคุณ ความกตัญญูกตเวที คือ การรู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและตอบแทนคุณ โดยการอนุรักษ์ถนอมธรรมชาติ พระพุทธศาสนาสอนให้กตัญญูกตเวทีต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ผู้ใดได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติแล้ว ยังคิดทำลายอีก ผู้นั้นเป็นคนทรยศต่อมิตร ในมหาเวณิชาคก กล่าววว่า (ข.ชา3/6/484-486)

...ในอดีตกาลพวกพ่อค้าจำนวนมากเดินทางไปค้าขายต่างเมืองด้วยกันระหว่างทางได้ถึงดินแดนทุระกันดาร ไม่มีอาหารและน้ำเหลืออยู่เลย แต่พวกเขายังโชคดีที่ได้พบต้นไม้ใหญ่ เมื่อพวกเขาตัดกิ่งไม้ด้านหนึ่งก็มีสายน้ำไหลออกมาจากกิ่งนั้นให้พวกพ่อค้าได้ดื่มกิน จากนั้น พวกเขายังตัดกิ่งอีกด้านหนึ่งเพื่อเก็บผลไม้มาเป็นอาหาร พวกพ่อค้ามีความโลภมากปรึกษากันว่า ต้นไม้นี้ วิเศษนัก เมื่อพวกเราตัดกิ่งยังได้อาหารขนาดนี้ ถ้าโค่นทั้งต้นคงจะพบของดีมากมาย พ่อค้าทั้งหมดเห็นว่า ควร โค่นต้นไม้ ยกเว้นหัวหน้าพ่อค้าที่ห้ามปรามไว้ แต่ไม่มีใครเชื่อฟัง พญานาคได้ออกมาฆ่าพ่อค้าเหล่านั้น และได้ไว้ชีวิตหัวหน้า พ่อค้าเพียงคนเดียว...

ความสันโดษ คือ ความยินดีพอใจตามขอบเขตของการใช้เท่าที่ตนหามาได้ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของคนไม่โลภไม่ริษยาใคร แบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ

1. ขลาตสันโดษ คือ ยินดีตามที่ได้ ตนได้สิ่งใดมาไม่ว่าจะหายาหรือประณีตแค่ไหน ก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น
2. ขลาพลสันโดษ คือ ยินดีตามกำลัง ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกายสุขภาพและวิสัยแห่งการใช้สอยของตน
3. ขลาสารูปสันโดษ คือ ยินดีตามสมควร ยินดีตามที่เหมาะสมกับตน อันสมควรแก่ฐานะ ฐานะ แนวทางชีวิตและจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน

หลักอภัยปาปัชฌะ คือ ความไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม มนุษย์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ไม่ควรเบียดเบียนสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ชีวิตเป็นที่รักของสัตว์ทั้งปวง มนุษย์จึงไม่ควรเบียดเบียนสัตว์อื่นๆ รวมทั้งไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น การทิ้งน้ำเสีย สารพิษ ขยะลงไปสู่ที่สาธารณะ หรือส่งเสียงดังมากเกินไป ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงถือว่า ความไม่เบียดเบียนเป็นสุขในโลก

หลักปธาน คือ ความเพียรในการกระทำความดีละความชั่ว ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มี 4 ประการ คือ

1. สังวรปธาน เพียรระวังไม่ให้มลพิษและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น
2. ปหานปธาน เพียรกำจัดมลพิษและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่แล้วให้หมดไป
3. ภวานาปธาน เพียรสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้เกิดขึ้น
4. ออนุรักษนาปธาน เพียรรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีอยู่แล้ว ไม่ให้เสื่อมโทรมลง พร้อมทั้งให้มีคุณภาพที่ยั่งยืนเรื่อย ๆ

หลักการระ คือ ความเคารพความอ่อนน้อมถ่อมตน เชื่อกันว่า ต้นไม้แต่ละต้นเป็นที่อยู่หรือเป็นวิมานของรุกขเทวดา โดยเฉพาะต้นไม้ใหญ่ที่เรียกว่า ต้นไม้เจ้าไพร(เจ้าป่า) เมื่อประชาชนเข้าไปตัดหรือทำลายต้นไม้เท่ากับเป็นการทำลายที่อยู่ของรุกขเทวดา ซึ่งรุกขเทวดาอาจลงโทษโดยการดลบันดาลให้เกิดภัยพิบัตินานัปการแก่ผู้ตัดไม้ ดังนั้น การมีความเคารพต่อรุกขเทวดาทำให้ประชาชนไม่กล้าเข้าไปตัดต้นไม้ เป็นการป้องกันต้นไม้ป่าไม้ไม่ให้ถูกทำลาย

ผู้วิจัยได้นำเสนอหลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยสรุปหลักคำสอนตามหลักพระพุทธศาสนาดังนี้ คือ หลักการบริโภคนิยม ความรู้จักใช้เครื่องอุปโภคบริโภคอย่างพอเหมาะไม่มากและไม่น้อยเกินไป เพราะพระพุทธศาสนามุ่งสอนให้บุคคลดำรงชีวิตในทางที่เหมาะสม ไม่ดิ้นรนเกินไป และหย่อนเกินไป ในหลักธรรม เมตตาและกรุณา ที่มุ่งเน้นให้ความรักใคร่และความสงสาร เมตตา ปราบปรามดี อยากให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายมีความสุขในหลักความกตัญญูกตเวทิตะ คือ การรู้คุณค่าของตอบแทนคุณของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ มีความสันโดษยินดีพอใจตามขอบเขตของการใช้เท่าที่ตนหามาได้ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน ไม่โลภไม่ริษยาใครและไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม มนุษย์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ไม่ควรเบียดเบียนสิ่งแวดล้อมอื่นๆ มีความเพียรในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ความเคารพ ความอ่อนน้อมถ่อมตน และเชื่อกันว่า ต้นไม้แต่ละต้นเป็นที่อยู่หรือเป็นวิมานของรุกขเทวดา

บทที่ 3

คริสต์ศาสนากับสิ่งแวดล้อม

คริสต์ศาสนาเกิดจากความเชื่อว่ามีพระเจ้าองค์เดียว และเป็นศาสนาที่สืบเนื่องมาจากศาสนายิว หรือเกิดจากการปฏิรูปลักษณะคำสอนของศาสนายิว โดยยอมรับนับถือพระคัมภีร์เก่าหรือพันธสัญญาเดิมของศาสนายิว และในขณะเดียวกันนั้นก็ทำให้เกิดการปฏิรูปจนกลายเป็นคัมภีร์ใหม่หรือพันธสัญญาใหม่ ทั้งสองคัมภีร์รวมกันเรียกว่า พระคัมภีร์ไบเบิล เพราะฉะนั้นเมื่อพูดถึงคัมภีร์ไบเบิลจะต้องเข้าใจว่า เป็นคัมภีร์ทั้งของศาสนายิวและของคริสต์ศาสนา

คำสอนหลักๆ ของคริสต์ศาสนา คือ ให้ทุกคนมีจิตที่ประกอบไปด้วยความเมตตา กรุณา เสียสละและรู้จักให้อภัยเสมอหน้ากัน ทั้งต่อคนที่ตนรักและทำร้ายตน ให้มีความรักต่อคนอื่นๆ เหมือนรักตัวเอง รวมทั้งให้รักพระเจ้าอย่างสุดความคิดและสุดกำลังของตน ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นศาสนาแห่งความรัก โดยมีพระเยซูเป็นพระศาสดาของคริสต์ศาสนา

ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องโลกและจักรวาลในคริสต์ศาสนา

คริสต์ศาสนาเชื่อว่า พระยะโฮวาห์ทรงสร้างโลกและสรรพสิ่งจากความว่างเปล่า คือ มิได้สร้างจากสิ่งที่มีอยู่หรือจากวัตถุใดๆ พระองค์ทรงสร้างด้วยพระคำรัส ด้วยฤทธิ์อำนาจของพระองค์ มีกล่าวไว้ในพระคัมภีร์อย่างชัดเจนว่า สรรพสิ่งทั้งปวงรวมทั้งโลกและมนุษย์ เกิดจากการสร้างของพระเจ้าทั้งสิ้น ในคัมภีร์ได้กล่าวถึงการสร้างของพระองค์ตามลำดับ ดังนี้

พระเจ้าตรัสว่า 1. “จงเกิดแสงสว่าง แสงสว่างก็เกิดขึ้น” และทรงแยกแสงสว่างออกจากความมืด ทรงเรียกว่า กลางวันและกลางคืน 2. “จงมีภาคพื้นในระหว่างน้ำ แยกน้ำออกจากกัน” ทรงเรียกภาคพื้นนั้นว่า พื้นดิน 3. “น้ำที่อยู่ภายใต้ฟ้าจงรวมอยู่แห่งเดียวกัน ที่แห่งจงปรากฏขึ้น” พระเจ้าทรงเรียกที่แห่งนั้นว่า แผ่นดิน แลพที่ซึ่งน้ำรวมอยู่นั้นว่า ทะเล พระเจ้าทรงตรัสว่า “แผ่นดินจงเกิดพืช คือ ผักหญ้าที่มีเมล็ด และต้นไม้ที่ออกผล มีเวลาเย็นและเวลาเช้า 4. พระเจ้าทรงตรัสว่า “จงมีดาวสว่างบนท้องฟ้า เพื่อแยกวันออกจากคืน ให้ดวงสว่างเป็นหมายกำหนดฤดู วัน ปี และให้เป็นดาวสว่างบนท้องฟ้า เพื่อส่องสว่างบนแผ่นดิน” 5. พระเจ้าตรัสว่า “น้ำจงอุดมด้วยฝูงที่มีชีวิต และนกจะบินไปมา ข้ามฟ้าเหนือแผ่นดิน” พระเจ้าทรงสร้าง สัตว์ทะเล และสัตว์บนอากาศ นานาชนิด

6. พระเจ้าตรัสว่า “แผ่นดินจงเกิดสัตว์มีชีวิตตามชนิดของมัน” แล้วทรงสร้างมนุษย์ชายหญิงให้เป็นเจ้าของสิ่งต่างๆ เหล่านั้น 7. พระเจ้าก็เสร็จงาน พระเจ้าจึงทรงอวยพรแก่วันที่เจ็ด ทรงตั้งไว้เป็นวันบริสุทธิ (ปฐม.1: 1-2)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระเจ้าทรงสร้างโลกและจักรวาลตามแบบแผนที่พระองค์ทรงคิดไว้ โดยได้จัดเรียงการสร้างสรรพสิ่งทุกอย่างเป็นระบบระเบียบ และเป็นไปตามพระประสงค์ของพระองค์เอง ที่เห็นได้ชัด คือ พระเจ้าทรงสร้างทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความตั้งใจ ใส่ใจ และทรงเห็นว่าดีเสมอตั้งข้อความต่อไปนี้

“ทรงเห็นว่าความสว่างนั้นดี แผ่นดินก็เกิดพืช คือ ผักหญ้าที่มีเมล็ด ในผลตามชนิดของมัน พระเจ้า ทรงเห็นว่าดี พระเจ้าทรงสร้างสัตว์ป่าตามชนิดของมัน สัตว์ไ้ใช้งานตามชนิดของมัน และ สัตว์ต่างๆ ที่เลื้อยคลานบนแผ่นดินตามชนิดของมันแล้ว พระเจ้าทรงเห็นว่าดี” (ปฐม. 1: 1-25)

จะเห็นได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นกฎเกณฑ์และพระเจ้าทรงเอาพระทัยใส่อย่างดี ทุกสิ่งทุกอย่างที่พระองค์ทรงสร้างมานั้นเป็นสิ่งที่ดี เป็นสิ่งที่สมบูรณ์แบบเหมือนอย่างพระองค์ และเมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว มนุษย์ก็สมควรกระวนกระวายใจ เป็นทุกข์ร้อนในเรื่องของการบริโภค การอยู่อาศัยหรือเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตประจำวัน จนกระทั่งลืมนึกว่า มีพระเจ้าผู้ทรงให้กำเนิดทุกสิ่ง พระเยซูทรงสอนเรื่องนี้ว่า

“จงดู นกในเวหา มันมิได้หว่ามิได้เกี่ยว มิได้สะสมไว้ในยุ้งฉาง แต่พระบิดาของท่านทั้งหลาย มิ ประเสริฐกว่านกเหล่านั้นหรือ” (มธ.6: 25-26)

นักบุญในคริสต์ศาสนาบางคน เช่น นักบุญฟรังซิส อัสซีซี ถือว่าธรรมชาติมีชีวิตเหมือนกันหมด สรรพสิ่งล้วนมีค่าและเป็นที่รักของพระเจ้าเท่าเทียมกัน ทศสนะนี้ไม่ว่าจะตรงกับคำสอนในพระคัมภีร์มากนัก ในเรื่องนี้นักบุญเบเนดิกต์ก็มีความเห็นคล้ายคลึงกับนักบุญฟรังซิส และมีความใกล้เคียงกับพระคัมภีร์มากกว่า คือ เห็นว่า มนุษย์มีสิทธิที่จะถือเอาประโยชน์จากธรรมชาติ แต่ควรดูแลและรักษาธรรมชาติไปพร้อมๆ กัน ดังจะเห็นได้จากข้อความข้างต้นว่า(วิทย์ วิศทเวทย์, 2519: 131-133)

...ธรรมชาติไม่ใช่เครื่องจักรที่ไร้ชีวิตจิตใจ แต่เป็นกระบวนการแห่งชีวิตที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่ง ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หรือ ความรู้ใดๆ ที่เกิดขึ้นจากการแยกแยะด้วยเหตุผล ไม่อาจทำให้เราเข้าถึงความจริงของธรรมชาติได้ จินตนาการ และอารมณ์ความรู้สึกเท่านั้น ที่จะช่วยให้เราเข้าถึงแก่นแท้ของความเป็นจริง จุดหมายของชีวิต แต่อยู่ที่การได้รู้สึกกลมกลืนและชื่นชมความงามของธรรมชาติ...

จากข้อความข้างต้นอธิบายถึงการมองโลกธรรมชาติในฐานะที่เป็นระบบของการประสานงานและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างส่วนต่างๆ ไม่ว่าส่วนนั้นจะเล็กหรือใหญ่ หรือจะเป็นสปิชีรซ์ของพืช สัตว์ ไม่ว่าจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต ล้วนมีส่วนจรรโลงให้โลกธรรมชาติทั้งโลกหรือทั้งระบบมีความสมดุลและอยู่รอดได้ เพราะส่วนประกอบและส่วนย่อยของธรรมชาติมีบทบาทหน้าที่ในการรักษาความเป็นอยู่ที่ดีของระบบทั้งระบบ

ทำที่คริสต์ศาสนาต่อสิ่งแวดล้อม

ในคริสต์ศาสนาปรากฏคำสอนว่าด้วยธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่ถูกสร้างมาเพื่อเป็นสมบัติของมนุษย์โดยเฉพาะ มนุษย์จึงหน้าที่หวงแหวนในสิ่งที่พระเจ้าประทานให้เพื่ออำนวยความสะดวกของมนุษย์ มนุษย์จึงเป็นผู้รักษาโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่พระเจ้าได้ประทานให้ตั้งแต่วันสร้างโลก ทรงรักโลก รักมนุษย์ ดังในคัมภีร์พันธสัญญาเดิม กล่าวว่า พระเจ้าสร้างธรรมชาติต่างๆ คือ ดิน ฟ้า อากาศ สรรพสัตว์น้อยใหญ่ บนบก ในทะเล ในอากาศ เป็นต้น หลังจากนั้นพระองค์ทรงสร้างมนุษย์ แล้วมอบสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติทั้งปวงให้แก่มนุษย์ปกครอง มีอำนาจเหนือสิ่งเหล่านั้นในฐานะเป็นเจ้าของและพระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ตามแบบฉายาของพระเจ้า จึงทำให้คำสอนของคริสต์ศาสนามีพื้นฐานเกี่ยวกับพระเจ้ามนุษย์และโลก พระเจ้าทรงมีพระประสงค์ที่จะไถ่กู้โลกทั้งหมด มิใช่เพียงมนุษย์เท่านั้น และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย เพียงสิ่งที่มีอยู่หรือภาวะของมนุษย์ต้องรับผิดชอบดูแลปกครองและนำไปสู่ความบริบูรณ์เพื่อถวายคืนให้กับพระเจ้า มนุษย์ถูกสร้างขึ้นมารับใช้และรักพระเจ้า คัมภีร์ไบเบิลและธรรมเนียมประเพณีของศาสนาจักรสอนว่าโลกถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเผยแสดงถึงสิริมงคลของพระเจ้า ซึ่งไม่ใช่เป็นการเพิ่มสิริมงคลใดๆ ให้กับพระองค์ ถ้าหากพระเจ้าแล้วเหตุผลประการเดียวของงานสร้างสรรค์ คือ ความรักและความดีงามของพระองค์

ปัจจุบันมนุษย์ทั้งหลายไม่รักษาเจตนารมณ์ของพระเจ้า ดีความพระวณะให้เข้าข้างมนุษย์ เพื่อสนองความโลภของตนเองจึงมีบาปติดตัวมาแต่กำเนิด มนุษย์จึงเบียดเบียนกันเองเอาเปรียบ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มนุษย์จึงประสบกับความทุกข์เดือดร้อนตามมา ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาวิกฤตที่ทุกประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญอยู่ ทุกประเทศต้องประสบกับปัญหาธรรมชาติที่นับวันจะทวีความรุนแรงจนก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมากมาย เช่น พายุไซโคลนนาร์กีส ที่เกิดขึ้นในประเทศพม่าส่งผลให้ประชาชนเสียชีวิตและสูญหายมากกว่าแสน จากนั้นภายในระยะเวลาไม่ถึงสัปดาห์เกิดแผ่นดินไหวขนาด 7.78 ริกเตอร์ในมณฑลเสฉวนของประเทศจีน ทำให้มีผู้เสียชีวิตนับหมื่นราย จะเห็นได้ว่าภัยพิบัติที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาพายุ แผ่นดินไหว น้ำท่วม ดินถล่ม ตลอดจนความแปรปรวนของสภาพอากาศล้วนเป็นสัญญาณเตือนให้มนุษย์รู้ว่าโลกนี้กำลังเสถียรสมดุล เพราะมนุษย์ได้เบียดเบียนธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมากเกินไปจึงถูกพระเจ้าลงโทษอันเกิดจากความโลภของมนุษย์ที่เป็นสาเหตุหลักของปัญหา ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นจากกระทำของมนุษย์ การทำลายธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นผลมาจากมนุษย์ที่มีจิตใจที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์มากเกินไปจนความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุด เป็นการทำลายธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่พระเจ้าได้ประทานในวันแรกๆ ของการสร้างโลก เป็นการกระทำที่พระเจ้าไม่พึงปรารถนา การเบียดเบียนสิ่งแวดล้อมเหมือนกับเป็นการไม่เชื่อสัตย์กับพระเจ้า เพราะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นของพระเจ้า และคริสต์ศาสนาได้พยายามอธิบายกระบวนการของสิ่งแวดล้อมที่มาจากองค์พระผู้เป็นเจ้าเพียงพระองค์เดียว เพราะทุกสิ่งทุกอย่างเกิดจากการคลั่งคลั่งของพระผู้เป็นเจ้า จึงทำให้ศาสนิกชนที่นับถือคริสต์ศาสนาไม่ต้องมีความสงสัยในกระบวนการสร้างสิ่งแวดล้อมดังที่กล่าวในคัมภีร์ไบเบิล ถึงกระบวนการสร้าง ระยะเวลาในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ในจักรวาลและโลกนี้ (ปฐม, 1: 1-31) คือ

...ในเริ่มแรกนั้นพระเจ้าทรงเนรมิตสร้างฟ้าและแผ่นดินโลก...วันที่หนึ่งพระเจ้าทรงเนรมิตแสงสว่างให้เกิดขึ้น...วันที่สองพระเจ้าทรงเนรมิตเมฆปรากฏอยู่เหนือผิวน้ำนั้น...วันที่สามพระเจ้าทรงเนรมิตทะเล แผ่นดินและพืชพันธุ์ต่างๆพระเจ้าตรัส...วันที่สี่พระเจ้าทรงเนรมิตดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์และดวงดาวต่างๆ...วันที่ห้าพระเจ้าทรงเนรมิตนกชนิดต่างๆ และสัตว์ทะเลนานาชนิด...วันที่หกพระเจ้าทรงเนรมิตสัตว์บกและแมลงนานาชนิดพระเจ้าได้ทรงสร้างสัตว์ป่าบนแผ่นดินโลกตามชนิดของมัน สัตว์ใช้งานตามชนิดของมัน และบรรดาสัตว์ที่เลื้อยคลานบนแผ่นดินโลกตามชนิดของมัน...วันที่หกพระเจ้าทรงเนรมิตชายหญิงคู่แรกตามแบบพระฉายาของพระองค์...วันที่เจ็ดพระเจ้าเสร็จงานทรงพักการงานทั้งสิ้นทรงตั้งวันนี้ไว้เป็นวันบริสุทธิ์...

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เป็นกรอบกระบวนการยิ่งใหญ่ซึ่งเป็นการจัดวางระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า ระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งสรรพสัตว์ ระหว่างชายกับหญิง ระหว่างบิดามารดากับบุตรหลาน เป็นหลักการที่อธิบายวิถีชีวิต หลักโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุดต่างๆ ที่ดำเนินไปตามกรอบความสัมพันธ์

อย่างไรก็ตามคริสต์ศาสนามีความสัมพันธ์กับธรรมชาติในรูปแบบที่มนุษย์อยู่เหนือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมองว่าโลกธรรมชาติมีอยู่เพื่อตอบสนองประโยชน์และความต้องการของมนุษย์ ดังจะเห็นได้จาก นีโองน้อย บุนยเนตร (2537: 14) ได้กล่าวถึงท่าทีคริสต์ศาสนาต่อสิ่งแวดล้อมว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มนุษย์ถูกสร้างขึ้นมาโดยฉายาของพระเจ้าและมนุษย์มองตัวเองเป็นเจ้าของเหนือโลกธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โลกธรรมชาติมีอยู่เพื่อสนองประโยชน์และรับใช้มนุษย์เท่านั้น มนุษย์มีสิทธิในการถือเอาประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โลกธรรมชาติไม่มีสิทธิใดๆ ไม่มีคุณค่าในตัวเอง คุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถ้าจะมีก็เป็นคุณค่านอกตัว มนุษย์จึงขาดความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นหมายความว่าขาดความจงรักภักดีต่อพระเจ้าเท่ากับเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมปัญหาต่างๆ ที่ตามมา

จากสภาพวิกฤตของปัญหาต่างๆ มากมายทำให้มนุษย์ได้ตระหนักถึงคำสอนทางศาสนาว่ามีส่วนสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์หันกลับมายอมรับและปฏิบัติตามเป็นศาสนิกชนที่ดีและใช้คำสอนทางศาสนามาแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ต้องการคนรับผิดชอบร่วมกันจึงเป็นเรื่องที่มนุษย์ทุกคนในฐานะศาสนิกชนของพระเจ้าต้องร่วมกันดูแลแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามกระบวนการของแต่ละศาสนา ใน คริสต์ศาสนานั้นมองสิ่งแวดล้อมผ่านกระบวนการของพระเจ้าเป็นเจ้า ดังในคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิล (สดด, 65: 6-13) คือ “...พระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของแผ่นดิน โลก และทรงรดน้ำให้อุดมยิ่ง แม่น้ำของพระเจ้านั้นน้ำเต็ม ทุ่งหญ้าในถิ่นทุรกันดารก็หยดย้อย เนินเขาเขียวด้วยความชื่นบาน ป่าพงห่อตัวด้วยฝูงแพะ แกะ หุบเขาพรวยไปด้วยข้าว เขาโห่ร้องเพลงด้วยความชื่นบาน...”

จากคำสอนดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก สร้างแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยแม่น้ำ เต็มไปด้วยป่าเขาลำเนาไพรอันเป็นที่อยู่ของสัตว์นานาชนิดและเต็มไปด้วยพืชพรรณธัญญาหาร ในคัมภีร์ไบเบิลบทปฐมกาลได้พยายามกล่าวว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นมานั้นเป็นสิ่งที่ดี ดังมักจะพบคำว่า “ทรงเห็นว่าดี” หลังจากทรงสร้างแต่ละสิ่งขึ้นมา (ปฐม.1: 1-25) คือ

...ทรงเห็นว่าความสว่างนั้นดี...แผ่นดินเกิดพืช คือผักที่มีเมล็ด และผลไม้ที่ผลิดอกออกผล ตามชนิดของมันบนแผ่นดิน...พระเจ้าทรงเห็นว่าดี ...พระเจ้าทรงสร้างสัตว์บนแผ่นดินในโลก ตามชนิดของมัน พระเจ้าทรงสร้างสัตว์ป่า สัตว์เลี้ยงและสัตว์เลื้อยคลานบนแผ่นดินโลก ตามชนิดของมัน พระเจ้าทรงเห็นว่าดี....

จากคำสอนดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีกฎเกณฑ์ที่อยู่ภายใต้ความเอาใจใส่ของ พระผู้เจ้าที่มีต่อสิ่งแวดล้อม พระองค์ทรงสร้างทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความปรารถนาดี ซึ่งมีคำกล่าวใน คัมภีร์ไบเบิลหลังจากที่พระองค์ทรงสร้างสิ่งนั้นๆ สิ้นสุดลงด้วยคำว่า “ทรงเห็นว่าดี” แสดงว่าสิ่งที่ พระองค์ทรงสร้างมีความสมบูรณ์ในตัวของมันเอง พระเยซูคริสต์ทรงสอนเกี่ยวกับเรื่องนี้ (มธ, 6:25-26) ว่า “จงดูนกในเวหามันมิได้หว่านมิได้เกี่ยวมิได้สะสมไว้ในยุ้งฉาง แต่พระบิดาของท่านผู้สถิตในสวรรค์ทรงเลี้ยงมัน ท่านทั้งหลายมิประเสริฐกว่านกเหล่านั้นหรือหรือ”

จากคำสอนของพระเยซูได้กล่าวถึงพระบิดาที่มีความเมตตาต่อสัตว์ทั้งหลายที่อยู่ในโลก และมนุษย์ทรงกล่าวเปรียบเทียบกับระหว่างนกและเหล่านมนุษย์ที่พระองค์ทรงเมตตาไม่เข้าข้างฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่ง พระองค์ทรงรักสัตว์และมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน นักวิชาการในคริสต์ศาสนาบางคนถือว่า ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ชีวิตเหมือนกันหมด สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนมีค่าและเป็นที่รักของพระเจ้าเท่ากัน ในเรื่องนี้มีนักบุญเบเนดิกมีความเห็นใกล้เคียงกับคัมภีร์ไบเบิลว่ามนุษย์มีสิทธิที่จะถือเอา ประโยชน์จากธรรมชาติ แต่ควรดูแลรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ อย่งไรก็ตามการมอง โลกธรรมชาติด้วยกรอบการมองของนักนิเวศวิทยา คือ การมองแบบธรรมชาติแบบองค์รวม (Holistic View) ซึ่งเป็นการมองธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในฐานะที่เป็นระบบของการประสานงาน และพึ่งพิงอาศัยกันระหว่างส่วนต่างๆ ไม่ว่าส่วนนั้นจะเล็กหรือใหญ่ มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม ล้วนมีส่วนจรรโลงให้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทั้งโลกหรือทั้งระบบมีความสมดุลและอยู่รอดได้

อย่างไรก็ตามหากยอมรับว่าสิ่งต่างๆ ในสภาพแวดล้อมมีค่าในตัวเอง จะเป็นค่ามาจาก พระประสงค์ของพระเจ้าหรือไม่ก็ตาม มนุษย์มีหน้าที่ดูแลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นให้คง อยู่ต่อไป กล่าวคือ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีสถานภาพเป็นเสมือนคุณสมบัติที่เต็มไปด้วยของมีค่า มาก มนุษย์เป็นเพียงผู้ดูแลทรัพย์สินเหล่านั้นแทนพระเจ้าไม่มีสิทธิเป็นเจ้าของเหล่านั้นเพราะพระเจ้าสร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่มนุษย์เท่านั้นในคัมภีร์ไบเบิลได้กล่าวถึงโลกไว้ตอนหนึ่งว่า “...โลกหรือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความอ่อนไหวตอบสนองและตอบโต้ต่อความดีและความชั่ว ที่หล่อหลอมโดยพระเจ้าและมนุษย์แทรกซึมอยู่ในธรรมชาติทั้งหมด ทั้งพื้นดิน ทะเล ภูเขา ป่าไม้ รวมทั้งสัตว์นานาชนิด...”

จากข้อความข้างต้นทำให้เราทราบว่าโลกและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมถูกสร้างขึ้นโดยพระเจ้าและสิ่งเหล่านั้นมีความอ่อนไหวตอบสนองต่อความดีที่พระเจ้าทรงประทานให้ตอบสนองต่อความชั่วที่มนุษย์ได้กระทำต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นโดยมนุษย์ได้พยายามที่จะเป็นนายธรรมชาติโดยการปฏิเสธที่จะมีความสัมพันธ์แบบอิงอาศัยและเกี่ยวพันกับส่วนอื่นในโลกธรรมชาติและดักดวงเอาประโยชน์จากโลกธรรมชาติโดยไม่คำนึงว่าจะส่งผลให้ระบบต่างๆ ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และในที่สุดก็จะนำไปสู่หายนะของทุกสิ่งในโลกธรรมชาติอันรวมไปถึงมนุษย์ด้วย

ความเชื่อเรื่องธรรมชาติในคริสต์ศาสนา

ความเชื่อในคริสต์ศาสนา หมายถึง ศรัทธาในพระเจ้าว่าพระองค์ให้กำเนิดชีวิตและสรรพสิ่งในโลกนี้ พระองค์ทรงเปิดเผยสัจธรรมของพระองค์ให้มนุษย์ได้รู้ ในหนังสือปฐมกาลไม่ได้กล่าวว่า มี “โลก” ไม่มีคำว่า “ธรรมชาติ” หรือศัพท์ที่เป็นนามธรรม มีเพียงคำว่า แสงสว่าง ฟ้า ดิน น้ำ พืช สัตว์ และคน (ปฐม, 1: 1) คือ “พระเจ้าทรงสร้างฟ้าและแผ่นดิน แผ่นดินที่ยังเป็นที่ร้างไร้รูปร่าง ความมืดมืดปกคลุมอยู่เหนือทะเลลึกและลมพายุแรงกล้าพัดอยู่เหนือน้ำ”

ชาวคริสต์ยังเชื่อว่าโลกทั้งโลกเป็นของเบื้องบน พระองค์จะอย่างไรกับมันก็ได้ มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของโลก จึงเป็นสมบัติของเบื้องบนโดยปริยาย ใครยอมอ่อนน้อมก็จะโปรดปราน ใครกระด้างกระเดื่องก็ถูกเกลียดชัง ปาเขาลำเนาไพรที่ปลอดมนุษย์เป็นที่พระองค์ประทับอยู่อย่างสบาย พระทัย ไม่ต้องกังวลว่าจะมีมนุษย์ที่ต้องคอยสำรวจใครเชื่อสัตย์จริง พระคริสต์ธรรมคัมภีร์ได้ชี้ให้เห็นว่าธรรมชาติเป็นเพียงวัตถุที่รับใช้มนุษย์ไม่มีความศักดิ์สิทธิ์เหลืออยู่ มนุษย์ไม่ต้องนับถือและให้เกียรติสัตว์ พืช และสิ่งมีชีวิต พระเจ้าได้สร้างมนุษย์ให้เป็นนายธรรมชาติ มนุษย์มีสิทธิจัดการกับธรรมชาติ แต่ไม่มีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ มนุษย์มีหน้าที่อย่างเดียว คือ ศรัทธาในพระเจ้า ชาวคริสต์ยังเชื่อว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเพียงผู้รับใช้มนุษย์เพราะพระเจ้าได้เป็นผู้สร้างมนุษย์เพื่อเป็นนายธรรมชาติซึ่งธรรมชาติและสิ่งมีอยู่ในธรรมชาติมีคุณค่าในตัวเอง เพราะว่าสามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ธรรมชาติมิได้มีแต่สิ่งเฉพาะเท่านั้นหากแต่มีสิ่งเป็นองค์รวมด้วย เช่น เผ่าพันธุ์ ป่า สัตว์ป่าน้ำ และระบบนิเวศ คัมภีร์ไบเบิลปฐมกาลได้กล่าวถึงพระเจ้าได้สร้างแผ่นดินเพื่อไว้ปลูกพืชต่างๆ เพื่อคอยเลี้ยงมนุษย์บนโลก(ปฐม, 1: 11-12) คือ “พระเจ้าให้แผ่นดินเกิดต้นหญ้า ผัก และต้นไม้ที่ออกผลตามชนิดของมันบนแผ่นดิน แผ่นดินก็เกิดต้นหญ้า ผัก และต้นไม้ที่ออกผลที่มีเมล็ดในผลตามชนิดของมัน พระเจ้าทรงเห็นว่าดี”

คำสอนดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการสร้างแผ่นดินและต้นไม้ต้นหญ้าซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่พระเจ้าพยายามสร้างมันขึ้นมาเพื่อมารับใช้มนุษย์ตามที่พระองค์ปรารถนา มนุษย์ผู้ไม่จงรักภักดีก็就会被ลงโทษ ส่วนมนุษย์ที่ยอมมอบกายและใจแก่พระเจ้าก็จะประสบสุข ดังตัวอย่างเรื่องบัญญัติสิบประการตอนที่ พระยาห์เวห์ทรงเรียกโมเสสของพระองค์เป็นคนโปรดของพระองค์ให้ขึ้นไปบนเคียบบนยอดภูเขาซีนาย (Sinai) เพื่อประทานบัญญัติของพระองค์เป็นเกณฑ์ชีวิตส่วนตัวและสังคมของผู้ที่ยอมตัวเป็นประชากรของพระองค์ พระคริสต์ธรรมคัมภีร์ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในฐานะผู้ใช้และผู้ดูแลธรรมชาติ (สภษ,12:3) คือ “...นอกจากมนุษย์จะใช้ธรรมชาติแล้วจะต้องเป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบต่อธรรมชาติด้วย โลกเป็นของพระเจ้า เนื่องจากพระเจ้าสร้างขึ้นมา มนุษย์ควรทำตนเป็นเหมือนคนเลี้ยงแกะ คือแม้จะเอาประโยชน์จากแกะ ยังต้องบำรุงรักษาแกะด้วย...”

คำสอนดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ที่พระเจ้าสร้างขึ้นมามีหน้าที่ที่ต้องรักษาดูแลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ของตัวมนุษย์และความยั่งยืนของธรรมชาติให้อยู่นานอีกต่อไปมนุษย์จึงควรรวมตัวกันอยู่ในสังคมและร่วมมือกับเทพ เป็นหูเป็นตาให้แก่เทพเพื่อความปลอดภัยของทั้งสองฝ่าย ส่วนที่รู้จักจึงเป็นส่วนที่ค่อนข้างปลอดภัยสำหรับมนุษย์ที่จะได้ใช้สอยเพื่อการยังชีพ เพราะเทพสามารถช่วยคุ้มครองธรรมชาติ

กลุ่ม Seventh - day Adventists (2011) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระเยซูกับธรรมชาติอย่างน่าสนใจว่า พระเยซูผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ช่วยให้รอดบนแผ่นดินโลก เป็นชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและพระเจ้า ในความสัมพันธ์นี้ พระองค์ได้สำแดงความลับแห่งชีวิตที่ประกอบด้วยฤทธิ์อำนาจ พระองค์แสวงหาความรู้โดยพยายามเข้าใจความลับแห่งธรรมชาติ และชั่วโมงที่พระองค์มีความสุขมากที่สุดคือเวลาที่พระองค์ทรงเลิกทำงาน และเสด็จออกไปทุ่งนาเพื่อสำรวมจิตใจในหุบเขาอันเงียบสงบเพื่อติดต่อสนทนากับพระเจ้าที่บนไถ่เขาหรือกลางหมู่ไม้ในป่า พระเยซูทรงพอพระทัยที่จะเรียกฝูงชนมาห้อมล้อมพระองค์ภายใต้ท้องฟ้าสีเขียวครามหรือบนเนินเขาอันเขียวชอุ่ม หรือที่ริมฝั่งทะเลสาบ พระองค์ทรงชักจูงจิตใจฝูงชนให้มองเห็นความงดงามของธรรมชาติ ทรงแสดงหลักสำคัญแห่งแผ่นดินของพระองค์ให้ปรากฏในความเจริญเติบโตของสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม Augustine (1950: 478) ได้กล่าวถึงธรรมชาติว่า คือ การรังสรรค์โดยความงามจากพระผู้เป็นเจ้า เป็นการสรรเสริญถึงความยิ่งใหญ่ของพระองค์ในทุกด้าน ซึ่งพระเจ้าได้มอบให้แก่มนุษย์ เพื่อให้ความพอใจแก่ดวงตา และตอบสนองความประสงค์ของพระองค์ ความน่ารักหลากหลายบนท้องฟ้า พื้นพิภพ และท้องทะเล พุดถึงแสงสว่างที่มีอยู่เหลือเฟือและทรงคุณภาพ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดารา เปล่งแสงสว่างให้กับต้นไม้ที่เต็มไปด้วยสีและกลิ่นหอมของดอกไม้ อันบานสพรั่งในยามเช้า เสียงร้องของนกนานาชนิดมีสีสันต่างกันไป ผีเสื้อบินหาเกสรดอกไม้ มดตัวน้อยกำลังทำงานอย่างมีความสุข มองดูท้องฟ้าสุดสายตาแสนจะยิ่งใหญ่และงามตาม เห็นปลาว่ายน้ำว่ในท้องทะเลที่ส่องประกายงามตา Saint Augustine ยังได้กล่าวต่อไปอีกด้วยว่า

...ถามความน่ารักของพื้นพิภพ ถามความน่ารักของท้องทะเล ถามความน่ารักของนภาอากาศอันกว้างใหญ่ ถามความน่ารักของท้องฟ้า ถามสิ่งมีชีวิตที่เคลื่อนไหวอยู่ในน้ำ ที่อ้อยอิ่งอยู่บนพื้นดิน ที่โบยบินไปในอากาศ ถามสิ่งเหล่านี้และพวกมันจะตอบท่าน ใช่แล้วพวกเรา น่ารัก เป็นความน่ารักที่เปลี่ยนแปลงแปรผันที่พระเจ้าได้ทรงประทานให้กับเหล่ามวลมนุษย์...

Augustine กล่าวต่อไปว่าการรังสรรค์อาจจะไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในตัวเองแต่มันเป็นพยานหลักฐานของพระเจ้าในทุกๆ แง่มุมและแพร่ซึมไว้ด้วยพระเจ้าที่ศักดิ์สิทธิ์ในการสำแดงในแต่ละครั้ง ใครก็ตามที่พิจารณางานของพระเจ้า ซึ่งโลกทั้งโลกถูกปกครองและกำหนดกฎเกณฑ์ด้วยความมหัศจรรย์ หากพิจารณาพลังอำนาจอันแข็งแกร่งของเมล็ดพืชเพียงเมล็ดหนึ่งในที่ใดๆ ก็ตาม มันเป็นเรื่องที่ทรงพลังอันน่าทึ่ง มันเป็นแรงบันดาลใจแก่เขาด้วยความน่าเกรงขาม

คริสต์ศาสนากับป่าไม้

ป่าไม้ เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างยิ่งหากเป็นป่าผืนใหญ่ที่สมบูรณ์ มีไม้ยืนต้นขนาดต่างๆ เป็นส่วนประกอบที่สำคัญและมีไม้พื้นล่างอันประกอบด้วยไม้พุ่ม ไม้เลื้อยและไม้เถาๆ ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ ก็สามารถอำนวยประโยชน์ทางตรงอันได้แก่ ไม้ ของป่า และผลิตผลไม้อื่นๆ กับประโยชน์ทางอ้อมที่จะมีอิทธิพลต่อ ดิน ลม ฟ้า อากาศ ในท้องถิ่น ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพดี มีต้นน้ำลำธารที่สมบูรณ์ พร้อมด้วยชนิดสัตว์ป่าต่างๆ อย่างชุกชุม เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ การใช้สิ่งที่มีอยู่อย่างเหมาะสมและก่อให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุดตลอดไป มิใช่การเก็บ

รักษาแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นลักษณะการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด และมีการฟื้นฟูดูแลรักษา
 อย่างดี เพื่อให้สิ่งที่มีอยู่นั้นอำนวยประโยชน์ได้มากที่สุด ตามหลักคริสต์ศาสนาลัทธิมีชีวิตทั้งหลาย
 ทั้งปวงมนุษย์ถูกวางให้อยู่สูงกว่าสิ่งอื่นใดทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นสัตว์ ป่าไม้ ภูเขา สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ถูก
 สร้างขึ้นมาโดยพระเจ้า แม้ในคัมภีร์ไบเบิลกล่าวถึงความเหนือชั้นของมนุษย์ว่า (ปฐม.9: 1-3)
 “พระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ตามภาพลักษณ์ของพระองค์ทรงอวยพรให้มนุษย์มีลูกดกเหมือนดวงดาว
 และจงปกครองสัตว์ต่างๆ”

พระองค์ทรงสร้างมนุษย์ตามแบบฉบับของพระองค์เองที่ไม่เหมือนใครและทรงอวยพรให้
 มีลูกดกเหมือนดวงดาวและมีความสามารถในการปกครองสัตว์ต่างๆ ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นสัตว์เลี้ยง
 สัตว์ป่า ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ป่าไม้ ภูเขา พระองค์ทรงให้อำนาจเด็ดขาดในการปกครองแก่มนุษย์
 เชดชัย เลิศจิตเลขา (2545) และมนุษย์ก็เป็นนายโดยชอบธรรมที่พระเจ้าสร้างขึ้นมามนุษย์ต้องรักษา
 ความสัมพันธ์ที่ดีและยุติธรรมต่อธรรมชาติและสัตว์ป่าต่างๆ ในการใช้ประโยชน์อย่างถูกต้อง
 เหมาะสมและมีขอบเขต แต่ถ้ามนุษย์ทำลายธรรมชาติและทำลายสัตว์ป่า ป่าไม้ให้พินาศไป มนุษย์
 ก็ทำลายศักดิ์ศรีของตนเองในฐานะผู้ปกครองเช่นกันและการเข้าถึงพระเจ้าของสิ่งล้ำค่ามาก
 ยิ่งขึ้นไปอีก จะอย่างไรก็ตามการที่มนุษย์จะเข้าถึงพระเจ้าได้ง่ายและรวดเร็วที่สุดเป็นหนทางสายตรง
 เพื่อไปสู่พระเจ้าได้เร็วที่สุด คือ การเข้าถึงธรรมชาติ เพราะธรรมชาติ คือ พระเจ้าและยังเป็นป่าไม้
 มากเท่าไร เก่าแก่เท่าไรก็ยิ่งดีเท่านั้น Miu (1987: 121) ธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าดงที่เปล่ง
 ประกายไปด้วยความหมาย ความงดงามอันยิ่งใหญ่ไพศาลและลึกล้ำของป่าดงและเป็นแบบแผน
 ของพระเจ้า เช่นเดียวกับ Thoreau (1979: 77) เห็นว่าธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งธรรมชาติแบบ
 ป่าดงเป็นการแสดงของพระเจ้านบนพื้นโลกธรรมชาติ คือ หน้าต่างที่เปิดไปสู่สวรรค์ เป็นกระจกเงา
 สะท้อนให้เห็นพระเจ้าผู้สร้าง ซึ่งไบเบิล ดันไม้ กองหิน ห้วยน้ำ และวัตรธรรมชาติอื่นๆ มีประกายไฟ
 แห่งจิตวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์จะอย่างไรก็ตามการที่มนุษย์จะเข้าหาพระเจ้าได้ง่ายที่สุด ตรงที่สุด คือ
 การรักษาป่าไม้ รักษาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เพราะป่าไม้เป็นแบบแผนของพระเจ้าที่สร้างสรรค์
 ให้กับโลกมนุษย์อย่างเป็นระบบระเบียบที่สะท้อนให้เห็นประกายแห่งจิตวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์

อย่างไรก็ตาม Miu ได้กล่าวถึงการตัดต้นไม้ทำลายป่าของมนุษย์ว่าเป็นการขัดขวาง
 การเข้าถึง พระเจ้าอย่างยิ่ง การสัมผัสโดยตรงกับธรรมชาติ ป่าไม้ ภูเขา คือ การสัมผัสกับพระเจ้า
 โดยตรง ยิ่งธรรมชาติเป็นป่าดงเท่าไรก็ยิ่งทำหน้าที่ดียิ่งขึ้น Miu ยังแสดงความคิดเห็นต่อไปอีกว่า
 พื้นที่ที่เป็นแบบดั้งเดิมมีปารกชฎไม่มีพัฒนาการนั้น คือ ศาสนสถานอันเงียบสงัด แสดงว่าป่าไม้ที่มี
 ความเงียบปราศจาก ความวุ่นวายเป็นการแสดงออกของพระเจ้าที่ต้องการสื่อให้รู้ว่าในป่าที่เงียบ

สงบหรือปาร์กชฎเป็นศาสนสถานที่สำคัญที่สุดเท่าที่พระเจ้าได้ประทานให้กับมนุษย์ และบางครั้งป่าไม้อื่นเหมือนจะศักดิ์สิทธิ์เท่ากันหมดเป็นประกายอันสงบ บริสุทธิ์ของความรักจากสวรรค์เพียงหนึ่งเดียว ซึ่งป่าไม้นั้นนั้นอาบซ่านไปด้วยพระเจ้า

ถึงแม้ว่าคริสต์ศาสนาจะไม่ได้กล่าวเรื่องต้นไม้เหมือนกับบางศาสนาแต่การที่ จอห์น มัวร์ ได้บอกว่าป่าไม้นั้นนั้นอาบซ่านไปด้วยพระเจ้า ก็แสดงให้เห็นว่าพระเจ้าได้อยู่ทั่วไปไม่ว่าจะเป็นป่าเขาถ้ำนาไพรพระองค์ก็ยังคงปกป้องรักษาป่าไม้ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแม้เพียงน้อยนิด พระองค์ก็ยังทรงรักษาไม่ว่ามากหรือน้อย Leopold (1949: 140) กล่าวถึงระบบจริยธรรมที่พระเจ้าทรงประทานให้กับมนุษย์เพื่อรักษาแผ่นดินแห่งธรรมชาติที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์และอิงอาศัยกันและกันกับเผ่าพันธุ์และส่วนต่างๆ โลกธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ท้องทุ่ง และอื่นๆ มนุษย์ประพติดต่อโลกธรรมชาติทั้งในแง่ความเป็นอยู่โดยรวม เนื่องจากมนุษย์ฝังตัวอยู่ในธรรมชาติ เนื่องจากมนุษย์มาจากธรรมชาติและประกอบอาชีพด้วยธรรมชาติ จึงคิดถึงความเคารพนับถือทางจริยธรรม การกระทำที่ไม่เคารพธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การไม่เคารพต่อดิน น้ำ อากาศ ฯลฯ คือ การทำลายพระเจ้า การทำลายสิ่งแวดล้อมเท่ากับไม่เชื่อฟังพระเจ้า ถึงแม้คัมภีร์ไบเบิลจะกล่าว (ปฐม.1: 26-28)ว่า “...มนุษย์จะมีอิสระเหนือธรรมชาติและสามารถใช้ธรรมชาติได้ตามปรารถนาและธรรมชาติมีฐานะเป็นเพียงบ่าวเท่านั้นพระเจ้าได้ทรงสร้างเพื่อให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตของมนุษย์...”

ถึงแม้ว่าธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์สามารถรักษาภาวะสมดุลของสิ่งแวดล้อมแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงของสภาพดินฟ้าอากาศไป การอนุรักษ์ป่าไม้เป็นเรื่องสำคัญยิ่งด้วยเหตุผลมากกว่านั้น คือเหตุผลด้านสุนทรียะและศาสนาที่แบกภาระสุขภาพจิตวิญญาณของมนุษย์โดยตรง ปาร์กจึงเป็นความจริงที่มนุษย์ปรากฏขึ้นมา โดยหลักจริยศาสตร์คริสต์ศาสนาที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ที่ถือได้ว่ามีส่วนในการสร้างจิตสำนึกในระบบนิเวศวิทยา คือการรักษา การดูแล การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดใช้อย่างเกิดประโยชน์มากที่สุด ในคัมภีร์ไบเบิลได้กล่าวถึงหลักจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม คือ หลักตรีเอกานุภาพ (The Trinity) และหลักความเชื่อในพระบัญญัติ 10 ประการ (The Ten Commandments) พระบัญญัติเกี่ยวกับความรัก (Agape) ความเชื่อที่ว่ามนุษย์เป็นฉายาของพระเจ้า (Image of God) หลักจริยศาสตร์เหล่านี้จะคอยเตือนให้มนุษย์ระวังไม่ให้ทำลายป่า สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ป่ามีความสำคัญทางวิทยาศาสตร์ในแง่ความสามารถในการทำความเข้าใจอย่างสมบูรณ์ต่อความสลับซับซ้อนและความประสานกลมเกลียวของโลกธรรมชาติ มันสำคัญในฐานะเป็นห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์และมีความสำคัญเช่นเดียวกันในฐานะที่เป็นบริบทเรื่อง

จิตวิญญาณของมนุษย์จะรับรู้ความมหัศจรรย์ของความงามและความหลากหลายในโลกธรรมชาติ Leopold (1949: 142) ยังกล่าวสรุปด้วยว่า ป่าอันรกร้างสำคัญในฐานะที่เป็นคล้ายๆ โรงเรียนสอนศาสนาธรรมชาติที่สามารถบ่มเพาะความละเอียดอ่อนต่อศาสนาและจริยธรรมได้และแนวคิดที่ที่จะเอาคนเป็นศูนย์กลางธรรมชาตินั้นเป็นแนวคิดที่ทำลายธรรมชาติเปื้อนเปื้อนธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมนุษย์และสัตว์อยู่ในสังคมที่สืบสายชีวิตต่อเนื่องจากแหล่งเดียวกันในกระบวนการวิวัฒนาการถึงแม้ว่ามนุษย์จะถูกสร้างขึ้นมาโดยพระเจ้าแต่ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ป่าไม้ ก็ถูกสร้างขึ้นมาโดยพระเจ้าเช่นเดียวกัน แม้ในคัมภีร์ไบเบิลพระเยซูได้กล่าวถึงต้นไม้ตอนหนึ่งว่า (ลก6: 43-44) “...ต้นไม้ดีย่อมให้ผลดี ต้นไม้เลวก็ย่อมให้ผลเลว ต้นไม้ดีจะเกิดผลเลวไม่ได้ ต้นไม้เลวจะเกิดผลดีไม่ได้ ท่านทั้งหลายถึงต้นไม้จะดีหรือเลว แต่ต้นไม้ก็ยังให้ประโยชน์กับมนุษย์และสัตว์ต่างๆ ได้เป็นที่อยู่อาศัยเอาประโยชน์จากต้นไม้ทั้งสองจำพวกนั้น...”

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระเยซูให้ถือเอาประโยชน์จากต้นไม้ทั้งสองจำพวกจากต้นไม้ที่ให้ผลที่ดีและต้นไม้ที่ให้ผลที่ไม่ดีหรือเลว ต้นไม้ที่ให้ผลดีมีประโยชน์ก็สามารถนำมาเป็นอาหารใน การบริโภคได้ ส่วนต้นไม้ที่ไม่ดีหรืออาจเป็นโทษกับมนุษย์พระองค์แนะนำให้เอาส่วนที่ใช้ประโยชน์ได้และไม่ทำลายสภาพป่าไม้ที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่มนุษย์และให้มนุษย์ได้ดูแล กล่าวคือ มนุษย์รู้จักใช้ธรรมชาติ เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตอย่างชาญฉลาดและไม่ทำลายธรรมชาติ จนสูญเสียความสมดุล

คริสต์ศาสนากับสัตว์

จากหลักฐานในคริสต์ศาสนาทำให้ทราบเราถึงความสัมพันธ์ระหว่างคริสต์ศาสนากับสัตว์ทั้งหลายว่าเป็นผลงานของพระเจ้าทรงสร้างขึ้นดังที่ปรากฏในคัมภีร์ (ปฐม.1: 20) คือ “พระเจ้าทรงสร้างสัตว์บก สัตว์ทะเลนานาชนิด และนกชนิดต่างๆ” จะเห็นได้ว่าพระเจ้าทรงมีพระเมตตาในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ทรงสร้างสัตว์บกก่อนสัตว์ที่อยู่ในแม่น้ำหรือท้องทะเลมากมายและสิ่งที่ขาดไม่ได้ นั่น คือ การสร้างสัตว์นานาชนิดเพื่อให้มาเป็นเพื่อนของมนุษย์และรับใช้มนุษย์จากนั้นพระเจ้าตรัสว่า “จงให้น้ำ อุดมบริบูรณ์ไปด้วยสัตว์ที่มีชีวิตแหวกว่ายไปมา และให้มันกินไปมาบนพื้นฟ้าอากาศเหนือแผ่นดินโลก”

จากข้อความเบื้องต้นทำให้เราทราบว่าในน้ำอุดมสมบูรณ์ไปด้วยปลานานาชนิดและสิ่งมีชีวิตที่อาศัยน้ำในการเนิ่นชีวิตอย่างมากมาย ในอากาศก็เต็มไปด้วยฝูงนกน้อยใหญ่ที่โฉบบินไปมาอย่างอิสระที่ไม่มีอะไรมาขวางกั้น นั้นหมายความว่าพระเจ้าทรงให้อิสระภาพกับสัตว์ในการที่จะเดินทางไปได้ในทุกที่ตนเองอยากจะไปแม้กระทั่งสัตว์ที่อยู่ในทะเล เช่น ปลาฉลามก็สามารถแหวกว่ายไปมาอย่างอิสระและมีชีวิตที่บริบูรณ์ในน้ำ ในคัมภีร์ไบเบิลได้กล่าวว่าพระเจ้าได้ทรงอวยพรให้สัตว์เหล่านั้น(ปฐม.1:22) ว่า “จงมีลูกคอกและทวีมากขึ้นในน้ำ และจงให้นกทวีมากขึ้นบนแผ่นดิน”

พระเจ้าทรงให้อิสระในการใช้ชีวิตและเดินทางไปในโลกกว้างและพระองค์ทรงอวยพรให้สัตว์เหล่านั้นมีลูกมากมาย คือ มีอิสระในการเพิ่มจำนวนประชากรของตนเองอย่างไม่มีขอบเขต Francis, (1988: 68) ได้เป็นแบบอย่างในคริสต์ศาสนายุคกลางว่าด้วยการโอบรับธรรมชาติด้วยความรักอันเป็นหนึ่งเดียวไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ พืช ด้วยความเป็นหนึ่งเดียวอันเป็นสายสัมพันธ์ที่ไม่มีขอบเขต บางครั้งมีการกล่าวว่า Francis กำลังเทศนาให้คนฟัง อันแสดงให้เห็นว่าพระธรรมไม่จำกัดเฉพาะมนุษย์เท่านั้น เขากล่าวว่า Lark (1988: 68) “เป็นศาสนิกที่ดี” บินอยู่ในที่ควรบินและสรรเสริญพระเจ้าอย่างอ่อนหวานอยู่เสมอ และมีการกล่าวกันว่า Francis (1988: 68) ชอบตัวหนอน เพราะเชื่อ “พระเยซูเคยเป็นหนอนมาก่อน” ดังคำตรัสของพระเยซูที่ว่า “เราเคยเกิดเป็นหนอน มิใช่มนุษย์” จะเห็นได้ว่า Francis มีความรักแก่สิ่งที่มีชีวิตมนุษย์อย่างเป็นพี่น้อง เขาได้มองเห็นคุณค่าของสัตว์แต่ละตัว และเขามักจะออกนอกเส้นทางบ่อยๆเพื่อปกป้องพวกมันจากอันตราย จึงถือได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงความรักที่ไม่มีขอบเขตไม่มีประมาณไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ ต้นไม้ แม้แต่หนอนตัวน้อยนิด เขายังมีความรัก ความเมตตาอย่างเต็มเปี่ยม เช่นเดียวกับ

Schweizer (1994: 118) เป็นนักเผยแผ่คริสต์ศาสนาคนหนึ่งได้กล่าวถึง ความรัก ความเมตตาต่อสัตว์เหมือนเพื่อนร่วมเดินทาง เขาเห็นหนอนคลานไปมาในที่แจ้งมันคงตายแน่ถ้าไม่มีใครช่วย หากพบเห็นแมลงที่หล่นลงไปในกลุ่มน้ำเขาจะยื่นใบไม้หรือกิ่งไม้ลงไปเพื่อให้มันช่วยตนเองจนปลอดภัยไปเป็นการสะท้อนแนวคิดถึงการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันให้มีความรัก ความเมตตาต่อสรรพสิ่งที่ในโลกใบนี้ไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์ต่างก็รักชีวิตของตนเช่นกัน ซึ่งตรงกับหลักคำสอนของคริสต์ศาสนาที่ว่าความรักต่อเพื่อนมนุษย์จะต้องแผ่ไปถึงทุกคนเพราะในคัมภีร์ของคริสต์ศาสนา เราได้พบว่าน้ำพระทัยของพระเจ้าจากหลายแห่งด้วยกัน พระองค์ทรงมีความรักความเมตตาเอาพระทัยใส่ต่อมนุษย์ดังคำสอนที่ว่า..จงรักศัตรูและอธิฐานเพื่อผู้ข่มเหงท่าน

ทำดังนี้แล้วท่านทั้งหลายจะเป็นบุตรของพระบิดา ผู้ทรงสถิตในสวรรค์ Aquinas (1928: 115) พรรณนาความรักในจดหมายถึงชาวโครินธ์ตอนหนึ่งว่า

...ความรักนั้นอดทนนานและกระทำคุณให้ ความรักไม่อิจฉา ไม่อวดตัว ไม่หยิ่งผยอง ไม่หยาบคาย ไม่เห็นแก่ตัวเองฝ่ายเดียว ไม่ฉุนเฉียว ไม่ช่างจดจำความผิดไม่ชื่นชมยินดีเมื่อประพฤติชอบ ความรักทนได้ทุกอย่าง แม้ความผิดของคนอื่นและเชื่อในความดีเสมอ และทนต่อทุกสิ่งทุกอย่าง...

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความรักที่ไม่อิงกับความต้องการความรัก ทางเนื้อทางหนึ่งเป็นความรักที่บริสุทธิ์ปราศจากความเห็นแก่ตัว เป็นความรักที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความเมตตาที่ยากให้คนอื่นมีความสุขอยากเห็นสัตว์บนโลกนี้มีแต่ความรักซึ่งกันและกันความปรารถนาดีซึ่งกันและกัน Francis (1988: 68) ได้แสดงออกให้เห็นถึงความรักที่มีต่อสัตว์อย่างอ่อนโยนด้วยความรักเมื่อเขาได้รับกระต่ายตัวหนึ่ง เขาอุ้มมันอย่างรักใคร่ และจะส่งสารมันราวกับเป็นแม่ จากนั้นเดือนมันอย่างอ่อนหวานว่าอย่าปล่อยให้ตัวมันถูกจับได้อีกครั้งแล้วก็ปล่อยมันไป แต่ทุกครั้งที่เขาวางมันลงกับพื้นดิน กระต่ายนั้นก็กระโดดเข้าสู่อ้อมแขนของเขาทันที ราวกับว่ามันตระหนักถึงความรักที่เขาได้ให้กับมันอย่างไรก็ตาม Thoreau (1979: 77) นักเทววิทยานิยายโปรเตสแตนต์ได้กล่าวถึงความรักที่มีต่อสัตว์อย่างไม่มีประมาณไม่ว่าจะเป็นสัตว์ใหญ่หรือเล็กก็ตาม

...เขาได้เดินฝ่าลงไปใต้อ่างน้ำพบว่รอบขาของเขามีฝูงคางคกเป็นร้อยๆ ตัวที่กำลังผสมพันธุ์หรือเตรียมผสมพันธุ์อยู่ ซึ่งกำลังว่ายน้ำอย่างเร่ร้อนเสียงระงมของคางคกจะทำให้ทึ่งทึ่งน้ำทั้งหลายสั่นสะเทือน เขารู้สึกตื่นเต้นไปถึงกระดูกสันหลัง ในขณะที่คางคกต่างว่ายน้ำรอบๆ ตัวเขาและกระโดดข้ามกันและกันด้วยความตื่นเต้นขนาดใหญ่...

จากข้อความข้างต้นทำให้เข้าใจได้ว่าเมื่อบุคคลได้เข้าถึงความรักอันหาประมาณไม่ได้ แม้แต่สัตว์ตัวเล็กๆ ที่มองว่าน่ารักก็อาจอย่างเช่นคางคก ผู้มีความรักความเมตตา ก็จะมองเห็นคุณค่าของสัตว์เหล่านั้นอย่างไม่รังเกียจและพยายามให้ความช่วยเหลือสัตว์เหล่านั้นให้มีความสุขสบายตามอัธยาศัยของตน ถึงแม้ในคัมภีร์ไบเบิล (สดด.104: 29) ได้กล่าวถึงสัตว์ไว้บางประการว่า “มนุษย์ก็เหมือนกับสัตว์อื่น กล่าวคือ เมื่อพระองค์ทรงซ่อนพระพักตร์ สัตว์ทั้งหลายย่อมล่าบาก เมื่อพระองค์เอาลมหายใจไปเสียมันก็กลับเป็นผงธุลีดิน”

จะเห็นได้มนุษย์และสัตว์ไม่มีความแตกต่างกันเลย พระเจ้าเท่านั้นที่แบ่งหน้าที่ให้มนุษย์และสัตว์ทำ แต่เมื่อใดที่พระองค์ทรงซ่อนพระองค์ไว้ว่าคนหรือสัตว์ไม่สามารถสื่อสารกับพระองค์และเมื่อใดที่พระองค์ทรงเอาลมหายใจของมนุษย์หรือสัตว์ไปชีวิตของเขาเหล่านั้นก็กลับไปเป็นรูปดิน ซึ่งมนุษย์กับสัตว์ก็จะมีสภาพเหมือนกัน คริสต์ศาสนาได้พยายามอธิบายแสดงเหตุผลให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในทัศนะแบบมิตรระหว่างมนุษย์กับสัตว์ว่า (สภ.12:3)

...พระเจ้าทรงชื่นชมกับสัตว์ต่างๆ นานาชนิดจนตื่นตาตื่นใจกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ และก่อนกำเนิดมนุษย์ชีวิตในรูปแบบต่างๆ...นอกจากมนุษย์จะได้ใช้ธรรมชาติแล้วก็ต้องเป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบต่อธรรมชาติด้วยโลกเป็นของพระเจ้าเนื่องจากพระเจ้าสร้างขึ้นมาคนเป็นผู้ดูแล และเป็นผู้จัดการ มนุษย์ควรทำตนเป็นเหมือนคนเลี้ยงแกะ คือ แม้จะดักตวงเอาประโยชน์จากแกะ ยังต้องบำรุงรักษาด้วย คนดีต้องรักษาชีวิตสัตว์ของตน...

จากคำกล่าวข้างต้นทำให้ทราบว่าพระเจ้าเป็นผู้ให้กำเนิดมนุษย์และสัตว์นานาชนิด พระองค์ทรงตื่นตาตื่นใจและทรงชื่นชมกับสัตว์ต่างๆ นานาชนิดที่มีอยู่ในธรรมชาติพระองค์ทรงให้มนุษย์เป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบต่อธรรมชาติเป็นผู้รับผลประโยชน์จากสิ่งที่พระเจ้าเป็นผู้สร้างขึ้นมาและให้ทำตนเหมือนคนเลี้ยงแกะ ที่ได้ประโยชน์จากแกะก็ไม่ให้ทำร้าย ไม่ให้ทอดทิ้ง และต้องบำรุงรักษาแกะให้มีความสุข เป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสัตว์ที่อาศัยซึ่งกันและกันนอกจากนี้ยังข้อปฏิบัติของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติหรือต่อวัตถุและสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติบางอย่างไว้ว่า ...ห้ามตัดต้นไม้ในฤดูที่ให้ออกดอกออกผล ห้ามฆ่าพ่อแม่ลูกนกที่อยู่ในรังของมัน ห้ามมนุษย์ไม่ให้ทานเนื้อสัตว์ที่ไม่สะอาดบางชนิด และให้มีการพักผ่อนดินไว้ไม่ทำการเพาะปลูกทุกๆ เจ็ดปี... พระเจ้าทรงใส่พระทัยต่อความเป็นอยู่ดีของสัตว์มิใช่เพียงเพื่อรักษาอุปทานด้านอาหารและแรงงานแก่มนุษย์ แต่เพราะสัตว์มีความ “ดี” ในตัวของมันเอง อย่างไรก็ตาม นักจริยศาสตร์นิเวศวิทยาตั้งคำถามเกี่ยวกับคุณค่าและสิทธิของสัตว์ต่าง ๆ ว่าสัตว์เหล่านั้นเป็นสิ่งที่มียุทธค่าในตนเอง (Intrinsic Value) หรือสัตว์เหล่านั้นมียุทธค่าแฝงกล่าวคือ ในตนเองไม่มีคุณค่าที่มาจากตนเอง แต่คุณค่านี้ขึ้นตรงต่อความเป็นมนุษย์ที่มนุษย์ใช้สัตว์เป็นเครื่องมือ (Instrumental Value) หรือสัตว์ต่างๆ เป็นสิ่งมียุทธค่าในตัวเองที่มนุษย์ไม่สามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ได้ แต่ยังมีนักจริยศาสตร์นิเวศวิทยาอีกกลุ่มหนึ่งได้เสนอความคิดที่อ้างว่า สัตว์ต่างๆ และแม้แต่ธรรมชาติเป็นสิ่งที่มียุทธค่าตัวเอง (Intrinsic Value) กล่าวคือ ในธรรมชาติของสัตว์เหล่านี้ไม่ได้มีไว้ใช้สำหรับเป็นเครื่องมือ (Instrumental Value) สำหรับมนุษย์อีกต่อไป แต่สัตว์เหล่านี้มียุทธค่าในตัวเองที่ไม่สามารถที่จะละเมิดโดยการทำลายล้างได้ เช่น มนุษย์ไม่สามารถใช้สัตว์เพื่อเป็นอาหารหรือ

ไม่สามารถใช้สัตว์เพื่อเป็นพาหนะอีกต่อไป และมนุษย์จำต้องให้การเคารพต่อสิทธิของธรรมชาติ และสิทธิของสัตว์ต่างๆ นอกนั้น ยังเสนอคุณค่าด้านศีลธรรมของสัตว์ ที่ตั้งอยู่บนสัมพันธระหว่าง มนุษย์กับสัตว์ต่างๆ ที่ถูกต้อง คือ เสนอว่ามนุษย์เท่านั้นที่เป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเอง (Intrinsic Value) ที่ไม่สามารถละเมิดได้ สัตว์ต่าง ๆ นั้นมีคุณค่าเพียงอยู่กับศักดิ์ศรีของมนุษย์ (Relation Value) กล่าวคือ คุณค่าในตัวเองของสัตว์ต่างๆ นั้นไม่มี ดังนั้นจึงสามารถใช้สัตว์ต่างๆ อย่างโหดเหี้ยมไร้ ความปราณีได้ เพราะการกระทำเช่นนั้นเป็นการทำลายความสัมพันธ์ที่ถูกต้องระหว่างมนุษย์และ สัตว์ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายศักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์เช่นกัน

คริสต์ศาสนากับน้ำ

คริสต์ศาสนาที่เกี่ยวกับน้ำมีการกล่าวในคัมภีร์ไบเบิลในลักษณะที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่าง พระผู้เป็นเจ้าทรงสร้างขึ้นมาจากพระองค์เอง จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจหลักธรรมที่เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์น้ำ ในคัมภีร์ไบเบิลหลายแห่งบ่งถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติอัน รวมไปถึง ดิน ฟ้า อากาศ แม่น้ำ ลำธาร ต้นไม้ ดังของความในบทปฐมกาล (ปฐม,1:10) ที่กล่าวถึง น้ำว่า “...พระเจ้าทรงเนรมิตสร้างฟ้า และแผ่นดิน มีน้ำพลูขึ้นมาจากแผ่นดิน ทำให้พื้นเปียกทั่วไป มีแม่น้ำสายหนึ่งไหลออกจากสวนเอเดนรดสวนนั้น จากนั้นก็แยกออกเป็นสี่สาย...”

จากคำสอนดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างสรรค์สิ่งด้วยพระองค์เอง พระองค์ทรง สร้างฟ้าและแผ่นดินให้เกิดขึ้นซึ่งเป็นบ่อเกิดของสิ่งทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต พระองค์ทรงสร้างแม่น้ำ ให้ผุดจากแผ่นดินเพื่อที่จะให้แผ่นดินชุ่มชื้นตลอดเวลา เมื่อแผ่นดินชุ่มชื้นไปด้วยน้ำมากมายทั่ว สวนเอเดนทั่วทั้งโลกพระองค์ทรงสร้างแม่น้ำให้แยกออกเป็นสายๆ เพื่อจะได้หล่อเลี้ยงมนุษย์บน โลก ใบนี้นี้ ดังที่เราได้เห็นว่ามีแม่น้ำมากมายหลายที่ไหลไม่ยอมหยุดเพื่อที่จะหล่อเลี้ยงแผ่นดินและ มนุษย์ดังคำกล่าวในคัมภีร์ไบเบิล (ปฐม,1:13) ตอนหนึ่งว่า “...โมเสสยกหน้าแลดูที่ลุ่มน้ำจอร์แดน ทางทิศเมืองโนอาร์เห็นว่ามีน้ำบริบูรณ์อยู่ทุกแห่ง เหมือนพระอุทยานของพระเจ้า...”

จากข้อความในคัมภีร์ไบเบิลทำให้ทราบว่าความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติโดยเฉพาะ ดินน้ำลำธารต่างๆ ที่มีความสมบูรณ์และไร้มลภาวะที่เป็นพิษเจือปน แสดงให้เห็นว่าภาวะธรรมชาติ ในระยะแรกเริ่มต้นด้วยความบริสุทธิ์ซึ่งเป็นผลงานของพระเจ้าที่พระองค์ทรงสร้างด้วยความ บริสุทธิ์ โดยสามารถนำคุณภาพของน้ำมาเป็นเครื่องพิสูจน์ จากลักษณะของน้ำที่มีลักษณะ เชื่อมประสานในภาวะของสื่อกลางระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ บ่งบอกถึงลักษณะของปฏิหารย์ที่

พระเยซูแสดงต่อประชาชนของพระองค์เอง น้ำนอกจากจะเป็นเครื่องมือสื่อในการแสดงปฏิหารย์แล้วยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ของพระผู้เป็นเจ้าที่ทรงเป็นพยานอีกด้วย

คริสต์ศาสนาเป็นศาสนาหนึ่งที่มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมากอีกศาสนาหนึ่ง โดยเฉพาะแหล่งน้ำ เพราะว่าหลักปฏิบัติในพิธีกรรมต่างๆ ก็ได้อาศัยน้ำเป็นตัวประสานระหว่างหลักคำสอนในคริสต์ศาสนาและศาสนิกชนให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้นการอนุรักษ์น้ำหรือการรักษาสภาพแหล่งน้ำให้มีคุณภาพจึงมีความสำคัญและมีการเชื่อมโยงกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอื่นๆ ซึ่งคริสต์ศาสนาเชื่อว่าน้ำเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นผลงานของพระเจ้าทรงสร้างขึ้นมา

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำในคริสต์ศาสนา เริ่มต้นด้วยความเชื่อที่ว่ามนุษย์มาจากพระเจ้าอันเป็นภาวะสูงสุดเป็นพระบิดาของมนุษย์ และมนุษย์ทุกคนก็เป็นสิ่งที่สร้างคุณค่าในตัวเองในฐานะที่เป็นบุตรพระเจ้า เป็นบัญญัติสำหรับมนุษย์ที่สำคัญที่สุด คือ การรักพระเจ้าโดยสุดใจ สุดวิญญาณ สุดกำลังปัญญา ซึ่งเป็นการแสดงออกได้โดยการรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง จึงทำให้คริสตชนทุกคนมีความรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ของเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และต้องทุ่มเททั้งกำลังกายกำลังใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างสุดจิตใจ สุดวิญญาณ สุดกำลังปัญญา เช่นเดียวกับความรักที่มีต่อพระผู้เป็นเจ้า เพราะการกระทำแบบนี้ไม่เพียงเป็นการทำตนให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น หากแต่ยังเป็นการประกาศพระกิตติคุณของพระเจ้าอีกประการหนึ่งด้วยดังข้อความที่กล่าวในคัมภีร์ไบเบิล (ธม.5: 14-16) ตอนหนึ่งว่า “ในทำนองเดียวกันแสงสว่างของท่านจะต้องส่องไปต่อหน้าคนทั้งปวง เพื่อเขาจะได้เห็นคุณงามความดีที่ท่านทำแล้วสรรเสริญพระบิดาของท่าน ผู้ประทับอยู่ในสวรรค์”

เมื่อพิจารณาถึงหลักคัมภีร์ไบเบิลมีว่าแนวคิดเรื่องการมองคุณค่าในสรรพสิ่งเริ่มมีการขยายกว้างออกไปถึงจนครอบคลุมมนุษยชาติทั้งหมด ในส่วนนี้คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นความสำนึกคิดทางศีลธรรมให้เห็นคุณค่าและสิทธิของมนุษย์ พืช สัตว์ อันเป็นผลมาจากความคิดทางศาสนาที่ว่าด้วยมนุษย์ พืช สัตว์ แม่น้ำ ลำคลอง ล้วนเป็นผลงานของพระเจ้า พระองค์เท่านั้น ความคิดนี้เองเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการอนุรักษ์น้ำที่สำคัญ เพราะสำนึกคิดได้ว่ามวลมนุษย์และธรรมชาติล้วนเป็นผลมาจากการสร้างของพระผู้เป็นเจ้าและพระองค์ได้ประทานเสรีภาพ ความยุติธรรม และสิทธิในการครอบครองให้แก่มนุษย์ ตลอดจนมอบหมายหน้าที่การดูแล

รักษารวมชาติสิ่งแวดล้อมแก่นุรักษ์ควบคู่กันมาด้วย ดังนั้น หน้าที่การดูแลรักษานี้เองเป็นหัวใจสำคัญของประเด็นที่ว่าด้วยการอนุรักษ์น้ำในคริสต์ศาสนา Weber (1958: 197) ได้กล่าวว่า

...หลักจริยธรรมที่สะท้อนให้เห็นแนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำในคริสต์ศาสนาว่า คริสต์ชนมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะดำเนินชีวิตตามคำสอนพระเยซูและประพฤติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี ต้องมีความมั่นใจในความรักของพระเจ้า และดำรงชีวิตด้วยความรักในเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้น ศาสนิกชนที่ดีย่อมเต็มใจที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัวและมีกำลังใจในการทำมาดี โดยเหตุที่พวกเขาเป็นผู้เคารพในสิ่งที่พระเจ้าสร้างสรรค์ขึ้นมาและมีความรักเพื่อนมนุษย์ไม่เป็นผู้ทำลายสภาพแวดล้อมและมีความเอื้อประโยชน์ต่อผู้อื่นเสมอ...

จากทัศนะของ Weber ทำให้เห็นความพยายามประการหนึ่งที่จะนำจริยวัตรของและคำสอนพระเยซูมาเป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์น้ำและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืนของแม่น้ำและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ในการนำเอาหลักจริยธรรมหน้าที่ของมนุษย์ต่อสถานะแวดล้อมทางธรรมชาติ

อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องคริสต์ศาสนากับน้ำ ซึ่งกล่าวโดยภาพรวมนั้น ก็ยังไม่พอที่จะทำให้เราสามารถพิจารณาได้ว่า คริสต์ศาสนากับน้ำ ที่ปรากฏในคัมภีร์ต่างๆ นั้นมีความชัดเจนเพียงใด แต่เมื่อพิจารณาจากทัศนะและแนวคิดของบุคคลที่สำคัญพอจะบอกทิศทางได้ว่าไปในทิศทางใด และเมื่อพิจารณาแนวคิดที่เกิดจากความสัมพันธ์มนุษย์กับการดูแลธรรมชาติในเรื่องของสิทธิในการครอบครองเพื่อการใช้อำนวยความสะดวกเป็นอยู่ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม โดยอาศัยหลักจริยธรรมทางคริสต์ศาสนามาพิจารณาการกระทำของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อม

คริสต์จริยธรรมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ถึงแม้คริสต์ศาสนาจะไม่มีบัญญัติเกี่ยวกับกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้โดยตรง แต่สิ่งพระเจ้าทรงสร้างขึ้นพระองค์สร้างขึ้นด้วยความรัก ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์ ป่าไม้ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม พระองค์ทรงสร้างด้วยความรักในสรรพสิ่งที่เท่าๆ กันถึงแม้บางครั้งพระองค์จะทรงให้มนุษย์เป็นผู้ปกครองสิ่งต่างๆ ก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วพระองค์ทรงสร้างทุกสิ่งให้มีความรักซึ่งกันและกัน และในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่างๆ พระองค์ทรงใช้ความรักในการอนุรักษ์ เพราะ

ความรักเป็นสิ่งที่ดีที่สุด พระเจ้าทรงเป็นองค์ความรัก หรือพระเจ้าแห่งความรักดังในคัมภีร์ไบเบิล (1ยอ 4: 7-10) ได้กล่าวถึงความรักของพระเจ้าที่มีต่อสรรพสิ่งว่า “...ท่านที่รักทั้งหลาย เราจงรักกัน เพราะความรักมาจากพระเจ้า และทุกคนที่มีความรักย่อมบังเกิดจากพระเจ้าและรู้จักพระองค์ ผู้ที่ไม่มีความรักย่อมไม่รู้จักพระเจ้า เพราะพระเจ้าทรงเป็นความรัก ความรักของพระเจ้าปรากฏให้เราเห็น ทุกเมื่อทุกเวลา...”

จากข้อความข้างต้นชี้ให้เห็นพระเจ้าทรงเป็นที่รักของทุกสรรพสิ่งในโลกไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์ ป่าไม้ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการอนุรักษสิ่งแวดล้อมพระเจ้าทรงอนุรักษด้วยความรัก เพราะความรักเท่านั้นที่จะอนุรักษสิ่งเหล่านั้นได้ ถ้าหากขาดความรักการอนุรักษสิ่งแวดล้อมก็ทำไม่ได้

สุภาวดี นัมคณิสร์ (2551: 44) กล่าวถึงสิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่พระเจ้าสร้างขึ้นมาอยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิตทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกันและกันเป็นปัจจัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรหรือวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ สิ่งแวดล้อมสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural Environment) สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ สิ่งแต่ละสิ่งจะมีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ ด้วย
2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Human being - made Environment) เป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงธรรมชาติหรือพัฒนาขึ้นเพื่อยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตและการร่วมกันเป็นสังคม

จะอย่างไรก็ตามสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมานั้นคือผลงานของพระเจ้าที่ทรงสร้างขึ้นมาเพื่อให้มนุษย์ได้รับประโยชน์จากสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่อาศัยอยู่ร่วมกันมีระบบระเบียบพึ่งพาซึ่งกันและกัน ทำลายสิ่งหนึ่งจะส่งผลกระทบกับอีกสิ่งหนึ่งทันทีที่เรียกว่าแวดล้อม มีทั้งสัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้ มีทั้งที่เป็นผลงานของมนุษย์ผลิตขึ้นและธรรมชาติสร้างขึ้นมาที่เป็นเครือข่ายโยงใย สิ่งที่อาศัยซึ่งกันและกัน ในทางตะวันตกจะมองว่าสิ่งแวดล้อมเป็นเพียงผลงานของพระเจ้าที่ทรงสร้างขึ้นมาเพื่ออำนวยความสะดวกและรับใช้มนุษย์ แนวคิดทางจริยศาสตร์ทางตะวันตกมีสมมุติฐานกันว่า

มนุษย์เท่านั้นที่มีคุณค่าในตัวเอง ส่วนสิ่งอื่นมีค่านอกตัว ซึ่งก็หมายความว่าสิ่งอื่นจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อสามารถรับใช้มนุษย์และรับใช้จุดหมายของมนุษย์ได้เท่านั้น

ถึงอย่างไรก็ตามทฤษฎีที่ว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของคุณค่าทั้งปวงและสมมุติฐานนี้ได้สร้างความชอบธรรมให้แก่มนุษย์ให้สามารถทำร้ายและกระทำสิ่งกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง เป็นแนวคิดหลักที่ว่าด้วยการเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางเพื่อครอบครองธรรมชาติและที่สูงส่งของมนุษย์เหนือสิ่งอื่นๆ ลูเธอร์ (2010) ได้กล่าวว่า

...พระเจ้าทรงสร้างทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อมนุษย์และพระองค์สร้างมนุษย์ เพื่อพระองค์สิ่งต่างๆ ทั้งหลายสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์และความบันเทิงของมนุษย์เป็นสำคัญ แมลงฮอร์สปลาย (แมลงกินเลือดชนิดหนึ่ง) ถูกพระเจ้าสร้างขึ้นมาเพื่อทดสอบความอดทนและไหวพริบ กุ้งมังกรถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นอาหารมนุษย์ เพื่อเป็นแบบฝึกหัดแก่มนุษย์ในการแกะเอามันออกมากิน วัวและแกะได้รับชีวิตจากพระเจ้าเพียงเพื่อให้เนื้อของมันสดอยู่จนกว่ามนุษย์จะกิน...

พรรณนาเช่นนี้ถือว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและสร้างสรรค์สรรพสิ่งทั้งหลายเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ การรังสรรค์ทั้งหมดเป็นไปเพื่อมนุษย์ โดยเฉพาะลัทธิเอามนุษย์เป็นใหญ่ผูกติดกับความเชื่อว่าบัญชาของพระเจ้าให้กับมนุษย์เป็นใหญ่ผูกติดกับความเชื่อว่าบัญชาของพระเจ้าให้มนุษย์เป็นผู้ทรงอำนาจเหนือธรรมชาติสิ่งอื่นๆ จะอย่างไรก็ตามคัมภีร์ไบเบิลและคริสต์ศาสนาต้องรับผิดชอบต่อการสอนให้มนุษย์เป็นนายเหนือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม Derham (1974: 130) ได้กล่าวถึงคัมภีร์ไบเบิลว่า

...มนุษย์คือผู้พิทักษ์สูงสุดในโลกเป็นของขวัญที่พระเจ้าให้แก่มนุษย์ได้มอบความอุดมสมบูรณ์อันไม่มีที่สิ้นสุดแก่โลก เพื่อตอบสนองความต้องการของชีวิตบนโลก ความกรุณาของพระเจ้า เป็นผู้สร้างดินเหลือจนมิเหลือเพื่อ คัมภีร์ไบเบิลบอกว่าโลกและธรรมชาติได้รับความเคารพแม้จะไม่ยำเกรงก็ตาม...

ถึงอย่างไรก็ตามการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น Granberg-Michzelson (1984: 62-63) นักเทววิทยานิยายโปรเตสแตนต์ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ประสบผลสำเร็จ คือ การนำความคิดในคัมภีร์ไบเบิลและคริสต์ศาสนาที่มองโลกในฐานะการสร้างสรรค์ของพระเจ้ากลับขึ้นมา

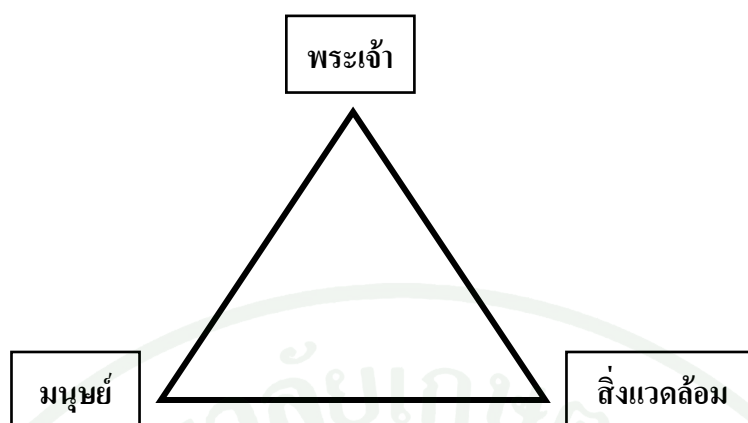
ใช้ใหม่ ในคัมภีร์บทปฐมกาล(Genesis) ได้เน้นความจริงที่ว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์ถือกำเนิดจากโลก มิได้ถูกส่งมาจากสวรรค์เรามาจากธรรมชาติมิใช่ฝ่ายธรรมชาติ

...ภาระกิจของอาดัมในสวนเอเดน คือ “เพาะและรักษา” การรังสรรค์สรรพสิ่งที่พระเจ้าสร้างจะเป็นของมนุษย์และมนุษย์ถูกมอบหมายภารกิจในการรับใช้และรักษาสรรพสิ่ง... การรับใช้และการรักษาสรรพสิ่งมีอยู่ในการใช้ชีวิตในพระเจ้า ชีวิตที่อยู่ด้วยความสัมพันธ์กับพระเจ้าต้องมีส่วนในการดำรงรักษาการรังสรรค์โดยธรรมชาติ...

จากข้อความข้างต้นได้กล่าวถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาลี้ภัยสิ่งแวดล้อมที่ตรงจุดที่สุดและเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการแก้ไขปัญหาลี้ภัยสิ่งแวดล้อมที่จากอาดัม ซึ่งเป็นเสมือนผู้ริเริ่มในการแก้ไขปัญหาลี้ภัยสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการเพาะปลูกต้นไม้เพื่อคืนสู่ธรรมชาติที่พระเจ้าได้สร้างขึ้นมาอาดัมได้ทำหน้าที่รักษาและเพาะปลูกต้นไม้ในธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในสวนเอเดน เพื่อให้ต้นไม้และธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ คำว่า “รักษา” หมายถึง การปกป้องคุ้มครองจากอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม มนุษย์ได้ถูกสร้างในโลกแทนพระเจ้าเพื่อดูแลโลกแทนพระเจ้าซึ่งหมายถึงการดูแลธรรมชาติสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการรังสรรค์ของพระเจ้าและความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและพระเจ้า ซึ่งมนุษย์สามารถจัดการอย่างง่ายด้วยได้ตนเองดังคัมภีร์ไบเบิล (ปฐม1:28) กล่าวไว้ว่า

...จงให้ฟ้า สวรรค์ และแผ่นดินโลกเปรมปรีดิ์ ให้ทะเลคำรามกับสิ่งทั้งปวงที่อยู่ในนั้นให้ทุ่งนาเรียงโลดกับสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในนั้น และต้นไม้ทั้งสิ้นในป่าจะร้องเพลงด้วยความชื่นบานเฉพาะพระพักตร์พระเจ้า เพราะพระองค์เสด็จมาเพื่อพิทักษ์รักษาโลกด้วยความชอบธรรมและพิพากษาชนทั้งหลายด้วยความจริง...

จากข้อความข้างต้นได้กล่าวถึงการเสด็จมาของพระเจ้าเพื่อพิทักษ์โลก คือ การมาช่วยแก้ไขปัญหาลี้ภัยสิ่งแวดล้อมที่พระเจ้าสร้างไว้ พระองค์ทรงสร้างขึ้นมาจากทั้งท้องทุ่ง ต้นไม้ และสรรพสิ่งต่างๆ สิ่งเหล่านี้ได้ร้องเพลงสรรเสริญพระเจ้าด้วยความดีใจแม้กระทั่งฟ้าและสวรรค์รวมทั้งแผ่นดินก็เปรมปรีดีกับการเสด็จมาของพระองค์ เป็นการช่วยให้สรรพสิ่งทั้งหลายมีความสุขกับการอยู่ร่วมกัน การใช้ชีวิตในพระเจามีส่วนในการดำรงรักษาสภาพแวดล้อม Granberg-Michaelson (1984: 62-63) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ามนุษย์และสิ่งแวดล้อม (สิ่งที่มนุษย์ไม่ได้สร้าง) ดังรูป

ภาพที่ 2 สรุปหลักความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ามนุษย์และสิ่งแวดล้อม
ที่มา: ฤาษีธรรม ศุภมนตรา (2551: 348)

จะเห็นได้ว่า Granberg-Michzelson (1984:64) นักเทววิทยานิยายโปรเตสแตนต์พยายามกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ามนุษย์และสิ่งแวดล้อมว่าเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าในคัมภีร์ไบเบิลพยายามบอกว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งทุกอย่างบนโลกนี้ แต่ในความเป็นจริงพระเจ้ามนุษย์และสิ่งแวดล้อมจะต้องมีส่วนร่วมและพึ่งพาซึ่งกันและกัน กิรติ บุญเจือ (2529: 24) ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมไว้ว่า

โลกทั้งโลกเป็นของพระเจ้า พระเจ้าจะทำอะไรกับมันก็ได้ มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของโลก จึงเป็นสมบัติของพระเจ้าไปด้วย ใครยอมอ่อนน้อมถ่อมตนพระเจาก็ทรงโปรดปราน ใครกระด้างกระเดื่องก็จะลงโทษ และป่าเขาถ้ำนาไพรที่ปลอดคนมนุษย์เป็นที่ประทับของพระเจ้า กิรติ บุญเจือ ได้กล่าวต่อว่าป่าไม้และสภาพสิ่งแวดล้อมเป็นที่ประทับของพระเจ้าใครมาทำลายป่าไม้ก็เท่ากับทำลายที่ประทับของพระเจ้า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม แนวคิดที่ว่ามีความสัมพันธ์ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับความสัมพันธ์ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระเจ้า เป็นการนำไปการวางนโยบายและการกระทำที่มั่นคงต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ถ้ามมนุษย์ทำลายสิ่งแวดล้อมก็เท่ากับการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าและสิ่งแวดล้อม กิรติ บุญเจือ (2529: 24) ได้เสนอแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมดังนี้

1. เชื่อว่าโลกทั้งโลกเป็นของพระเจ้า พระองค์จะทำอย่างไรกับมันก็ได้ มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของโลกจึงเป็นสมบัติของพระเจ้า ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นของพระเจ้าใครทำลายธรรมชาติจะได้รับความพิโรธได้ง่ายโดยไม่รู้ตัว

2. เชื่อว่าโลกมีกฎเกณฑ์ พระเจ้ารู้กฎเกณฑ์ ใครทำลายธรรมชาติสิ่งแวดล้อมถือว่าทำลายกฎเกณฑ์ของพระเจ้าที่ทรงวางเอาไว้ มนุษย์ได้ใช้สอยธรรมชาติเพื่อยังชีพเพราะเทพเจ้าช่วยคุ้มครองรักษา

3. เชื่อว่าโลกมีกฎเกณฑ์ทั้งเอกภพอยู่ภายใต้อำนาจของพระเจ้าองค์เดียว มนุษย์ที่ฉลาดจึงยอมสละความพึงพอใจส่วนตัวเพื่อตอบสนองนโยบายของพระเจ้า ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทั้งหมดคือ โอกาสทำความดีสำหรับความสุขนิรันดร์ พึงทำความดีกับสิ่งแวดล้อมเสมือนทำความดีกับพระเจ้าและพระองค์ก็จะทรงโปรดบุคคลนั้น

4. เชื่อว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ประยุกต์ออกมาเป็นเทคโนโลยีจะแก้ปัญหาทุกอย่างของมนุษย์ได้ โดยจะทำให้โลกนี้ให้สวรรค์ตลอดกาล เพราะวิทยาศาสตร์เป็นการเปิดเผยของพระเจ้าที่ให้มนุษย์โลกได้เรียนรู้ความก้าวหน้าทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมมีบทบาทในการสร้างหน้าที่สร้างคุณธรรม คือ สร้างจิตสำนึกว่าทำไมต้องมีคุณธรรมสิ่งแวดล้อม เราจะรักษาสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายลงด้วยวิธีต่างๆ ที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมา ซึ่งในการเสนอแนวทางของ กิรติ บุญเจือ เป็นการเสนอแนวทางให้มนุษย์ทุกคนที่เคารพในพระเจ้ายอมรับและเชื่อว่าพระเจ้าอยู่ทุกหนทุกแห่งในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาตินั้น มีแนวทางดำเนินการตามวิธีการต่าง ๆ

บทที่ 4

เปรียบเทียบมโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา

จากการศึกษามโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดล้อมในศาสนาพุทธกับคริสต์ศาสนา ในบทที่ 3 และบทที่ 4 นั้น มีประเด็นสำคัญที่อาจเปรียบเทียบให้เห็นถึงลักษณะที่แตกต่างกัน และความคล้ายคลึงกันเกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดล้อมในประเด็นดังต่อไปนี้

1. เปรียบเทียบมโนทัศน์เกี่ยวกับโลกและจักรวาลในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา
2. เปรียบเทียบมโนทัศน์พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาต่อป่าไม้
3. เปรียบเทียบมโนทัศน์พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาต่อสัตว์
4. เปรียบเทียบมโนทัศน์พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาต่อน้ำ
5. เปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านป่าไม้ สัตว์ และน้ำ

เปรียบเทียบมโนทัศน์เกี่ยวกับโลกและจักรวาลในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา

พระพุทธศาสนามีมโนทัศน์เกี่ยวกับโลกและจักรวาลทรงปฏิเสธการสร้างจักรวาลและโลกแบบศาสนาเทวนิยม แต่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนากล่าวถึงจักรวาลและโลกไว้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1. สังขารโลก คือ โลกที่มีรูปร่างที่ประกอบขึ้น 2. สัตว์โลก คือโลกแห่งสรรพสัตว์ 3. อากาศโลก คือ โลกในอวกาศ หมายถึง ทุกอย่างในจักรวาลและสรรพสิ่งอัน ได้แก่ ธรรมชาติ พระพุทธศาสนาเชื่อว่าโลกและจักรวาลเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ไม่มีใครทำให้เกิดขึ้น ซึ่งแตกต่างกับคริสต์ศาสนาที่เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งขึ้นมาและทรงสร้างโลกและจักรวาลเช่นเดียวกันดังมีกล่าวไว้ในพระคัมภีร์อย่างชัดเจนว่า สรรพสิ่งทั้งปวงรวมทั้งโลกและมนุษย์เกิดจากการสร้างของพระเจ้าทั้งสิ้น ในคัมภีร์ได้กล่าวถึงการสร้างของพระองค์ตามลำดับดังนี้

วันที่ 1 ทรงสร้างขอบเขตของโลก บันดาลให้มีกลางวันและกลางคืน

วันที่ 2 ทรงสร้างท้องฟ้า

วันที่ 3 ทรงสร้างแผ่นดิน ทะเล แล้วบันดาลให้เกิดพืชบนแผ่นดิน

วันที่ 4 ทรงให้มีดวงสว่างเพื่อแยกกลางวันกับกลางคืน และเป็นเครื่องหมายบอกฤดูวัน เดือน ปี (ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดวงดาวต่างๆ)

วันที่ 5 ทรงสร้างสัตว์ในทะเลและสัตว์ในอากาศ

วันที่ 6 ทรงสร้างสัตว์บนแผ่นดินตามชนิดของมัน แล้วทรงสร้างมนุษย์ชายหญิงให้เป็นเจ้าของสิ่งต่างๆ เหล่านั้น

วันที่ 7 เป็นวันบริสุทธิ์ ที่ทรงหยุดพักจากการงานทั้งสิ้น

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบมโนทัศน์เกี่ยวกับโลกและจักรวาลในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
1. เชื่อว่าโลกและจักรวาลเกิดขึ้นเองตามกฎธรรมชาติ	1. เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและจักรวาล
2. เชื่อว่ามนุษย์ และสรรพสิ่งต่างๆ เกิดขึ้นจากธรรมชาติ	2. มนุษย์ และสรรพสิ่งเป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้น
3. ธรรมชาติเป็นตัวกำหนด	3. พระเจ้าเป็นผู้กำหนดทุกอย่าง
4. ทุกสิ่งทุกอย่างมีเกิดและมีดับตามวัฏจักรหรือกฎไตรลักษณ์	4. ทุกสิ่งทุกอย่างมีเกิดและมีดับตามประสงค์ของพระเจ้า
5. มนุษย์และธรรมชาติมีสิทธิเท่าเทียมกัน	5. มนุษย์เป็นนายของธรรมชาติ

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาให้คำนิยามที่ทำให้เกิดโลกและจักรวาลที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเพราะพระพุทธศาสนานั้นมองว่าโลกและจักรวาลเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เกิดขึ้นและดับไปตามวัฏจักร ส่วนในคริสต์ศาสนานั้นมองว่าโลกและจักรวาลเกิดขึ้นมาจากพระเจ้า พระเจ้าเป็นผู้รังสรรค์ทุกสิ่งทุกอย่างตามพระประสงค์ของพระองค์

มโนทัศน์พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนากับสิ่งแวดล้อม

การที่มนุษย์เริ่มเอาชนะธรรมชาติ เริ่มรู้จักดัดแปลงธรรมชาติมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเดิมให้เป็นสภาพแวดล้อมใหม่ เช่น การทำลายป่าไม้เพื่อนำมาทำพื้นที่เพาะปลูกทำให้พืชพันธุ์ธรรมชาติเดิมถูกทำลายและบางชนิดสูญพันธุ์ สัตว์ป่าได้รับอันตราย ไร่ที่อยู่ ขาดแคลนอาหาร และบางชนิดก็สูญพันธุ์ไป ภาวะอากาศแปรปรวนฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลเกิดอุทกภัย แต่ความรุนแรงในการทำลายธรรมชาติในระบายนี้นี้ยังมีไม่มากเท่ากับในระยะต่อมา ทั้งนี้เนื่องจากในขณะนั้นจำนวนประชากรยังมีจำนวนน้อยกว่า เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ก็ยังมีประสิทธิภาพน้อยกว่า ธรรมชาติยังมีโอกาสฟื้นตัวและปรับตัวให้เข้าสู่ภาวะสมดุลได้ ด้วยพลังความคิดที่มีอย่างมากมาย มนุษย์สามารถพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ขึ้นมาตามลำดับ จากเครื่องมือแบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อน มาเป็นซับซ้อน มาเป็นเครื่องมือขั้นสูงที่มีความซับซ้อนและมีประสิทธิภาพในการทำงานสูง

มนุษย์มีความก้าวหน้าทางวิทยาการมากขึ้นมาเป็นลำดับ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ทำให้มนุษย์รู้จักและเข้าใจธรรมชาติมากขึ้น ความรู้ทางวิทยาการสมัยใหม่เปรียบเสมือนดาบสองคม ด้านหนึ่งจะช่วยทำให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ได้รับความสะดวกสบายมากขึ้น โดยการดัดแปลงธรรมชาติรอบๆ ตัวให้เป็นประโยชน์กับตนเอง แต่อีกด้านหนึ่งจะทำให้เกิดการทำลายธรรมชาติ ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมหรือสูญสิ้น จนไม่เหลือประโยชน์ใดๆ ให้แก่มนุษย์เลย วิวัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ได้ก้าวมาถึงระดับที่มนุษย์ทำลายธรรมชาติอย่างแท้จริง พระพุทธศาสนาไม่ทำที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีหลักคำสอนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และมีแนวทางในการปฏิบัติอย่างชัดเจน ส่วนคริสต์ศาสนานั้นมองการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก็เพื่อไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ร่อยหรอหรือหมดสิ้นไป มิใช่เพื่อให้มนุษย์ใช้ได้ในยามต้องการ

มนัทัศน์พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม

ในปัจจุบันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่จะพยายามเปลี่ยนแปลงโลกด้วยตัวมนุษย์เอง โดยที่ไม่คำนึงถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว ทำให้ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมถูกนำมาใช้อย่างฟุ่มเฟือย พืชและสัตว์หลายชนิดกำลังจะสูญพันธุ์ ชั้นบรรยากาศถูกทำลาย การแพร่กระจายของมลภาวะ และฝนกรด ปัญหาต่างๆ เหล่านี้กำลังรุมเร้าโลกของเราและทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจยังคงดำเนินไปตามปกติ และมองไม่ปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากความละโมภซึ่งเป็นผลพวงจากกระแสการพัฒนาที่ไม่รับผิดชอบต่อการกระทำและไม่ใส่ใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร การที่จะให้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาจัดการกับปัญหาที่โลกกำลังเผชิญอยู่นั้นคงเป็นไปได้ลำบากมาก เพราะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเกิดจากฝีมือมนุษย์ สิ่งที่จะแก้ปัญหาคือสิ่งที่ได้ดีที่สุด คือ ตัวพระพุทธศาสนาสอนให้คนรักความสงบ เชื่อว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พระพุทธศาสนาชี้ให้เห็นถึงความเห็นแก่ตัวที่เป็นสาเหตุสำคัญของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ดังคำกล่าวของท่านพุทธทาสภิกขุที่ว่า “ทุกศาสนาต้องการหยุดความเห็นแก่ตัว” เมื่อคนตกเป็นทาส การเห็นแก่ตัว ไม่ต้องหวังว่าจะมีความสุขสงบ พุทธศาสนิกชนที่แท้จริงต้องปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างจริงจังและจริงใจ เมื่อนั้นเราจึงจะรักษาธรรมชาติไว้ได้ คราบใดที่คนยังมีความเห็นแก่ตัวก็ไม่สามารถที่จะป้องกันการทำลายป่าที่เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ที่จิตใจของมนุษย์ ซึ่งเต็มไปด้วยความโง่เขลา ละโมภ และความเกลียดชัง ฉะนั้นจะต้องพยายามแก้ไขปัญหาด้านวัตถุด้วยการใช้เทคโนโลยีที่สลับซับซ้อน

การให้การศึกษาทางด้านศาสนาเป็นแนวทางที่จะใช้แก้ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมได้ โดยการทำให้คนเห็นและเข้าใจธรรมชาติมากขึ้น รู้ถึงผลกระทบที่เกิดจากพฤติกรรมของตน เห็นผลที่เกิดขึ้นตามมาหลังจากการกระทำ และทำให้มนุษย์เห็นว่าตนเองสามารถทำสิ่งใหม่ที่ดีและถูกต้องได้ การศึกษาจะต้องช่วยปลูกฝังทัศนคติที่ดีและเปลี่ยนพฤติกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อมของคน

พระพุทธศาสนามีแนวคำสอนที่ถือว่ามาจากธรรมชาติและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในพระไตรปิฎกจะมีเรื่องราวเกี่ยวกับป่าไม้และธรรมชาติอยู่มากมาย จากการศึกษาพุทธประวัติทำให้เราทราบว่าพระพุทธองค์ทรงใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในป่า และป่าจึงมีความสัมพันธ์กับพระพุทธองค์อย่างมาก เป็นสถานที่ที่พระองค์ทรงประสูติ เป็นแหล่งที่พระองค์ทรงค้นพบสัจธรรมหรือการตรัส

รู้ และเป็นสถานที่ ที่พระองค์ทรงดับขันธปรินิพพาน การอุบัติขึ้นของเจ้าชายสิทธัตถะต่อมา คือ พระพุทธเจ้า พระองค์ประสูติ ณ ลุมพินีวันอุทยานที่มีแมกไม้ที่ร่มรื่นสวยงาม ดันไม้ขึ้นเรียงรายอยู่หนาแน่นเป็นกลุ่มก้อน บนพุ่มไม้แต่ละพุ่มปกคลุมด้วยดอกไม้งามตา ความใกล้ชิดกับธรรมชาติในตอนประสูติ ถือว่าพระพุทธองค์ทรงเริ่มต้นชีวิตจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตั้งแต่แรกเกิด และเมื่อพระพุทธองค์ทรงมีพระทัยจะออกผนวชเพื่อแสวงหาธรรม ก็ได้ทรงมุ่งเข้าป่า เพราะทรงเห็นว่าในป่านั้นย่อมห่างไกลจากสิ่งที่ไม่บริสุทธิ์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งห่างไกลจากผู้คนที่จะทำความวุ่นวายและเศร้าหมองแก่จิตใจได้ พระพุทธองค์ทรงเล็งเห็นประโยชน์จากป่าว่าสามารถให้ความสงบทางกายและความสงบทางจิตใจเหมาะแก่การปฏิบัติสมาธิภาวนา ซึ่งความสงบสงัดในป่าธรรมชาตินั้นไม่สามารถหาได้ในเมืองที่มีผู้คนอยู่อย่างแออัด

พระพุทธศาสนาสอนให้คนดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะป่าไม้ เพราะป่าไม้เกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์และพระสงฆ์ ซึ่งพระสงฆ์มีบทบาทที่จะช่วยส่งเสริมให้คนเห็นคุณค่าและความสำคัญของป่าไม้ช่วยดูแลรักษาป่าไม้ โดยผ่านความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้จนสามารถนำมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และแนวทางในการอนุรักษ์สัตว์ป่าได้

มโนทัศน์คริสต์ศาสนากับสิ่งแวดล้อม

การอุบัติขึ้นของคริสต์ศาสนาเป็นการสร้างสรรค์ของพระเจ้าเพราะทุกสิ่งทุกอย่างพระเจ้าทรงสร้างขึ้น Aquinas (1989: 11) ได้กล่าวถึง การสร้างโลกและสิ่งแวดล้อมของพระเจ้าว่าเป็นความตั้งใจที่จะสะท้อนความดีงามของพระเจ้า ชีวิตแต่ละชนิดมีความดีงามของมันเอง และถูกกำหนดให้แสดงออกซึ่งธรรมชาติของพระเจ้าในแบบของมันเอง อย่างไรก็ตามความสำคัญของการสร้างโลก คือ การลำดับชั้นความสำคัญในบรรดาสิ่งมีชีวิตในโลก มนุษย์มีจิตวิญญาณและมีเหตุผลมากที่สุด Aquinas มองว่ามนุษย์ประเสริฐที่สุด การที่พระเจ้าสร้างสิ่งที่ต่ำกว่าและมีจิตวิญญาณน้อยกว่า เป็นตัวสะท้อนความศักดิ์สิทธิ์โดยการรับใช้สิ่งที่สูงกว่า ไม่ได้มีส่วนในความดีงามอันศักดิ์สิทธิ์ในระดับที่มนุษย์มีอยู่ ด้วยเหตุนี้เองธรรมชาติจึงเป็นรองมนุษย์ ที่จริงแล้วธรรมชาติถูกนิยามในแง่ของการเป็นข้ารับใช้มนุษย์ Aquinas ยังได้กล่าวว่า “ดังที่เราสังเกต...สิ่งมีชีวิตที่ไม่สมบูรณ์รับใช้ความต้องการของชีวิตที่สูงส่งกว่า พืชดึงเอาสารอาหารจากแผ่นดิน สัตว์กินพืชเป็นอาหารและทั้งหมดนี้ก็สนองประโยชน์ของมนุษย์ อาจกล่าวได้อีกว่าสิ่งมีชีวิตมีอยู่เพียง

เพื่อสิ่งมีชีวิต พืชเพื่อสัตว์ สัตว์เพื่อมนุษย์...โลกแห่งวัตถุดำรงอยู่เพื่อมนุษย์เนื่องจากมนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุผล”

จากข้อความข้างต้นทำให้มองเห็นว่าเพราะพระเจ้าทรงสร้างทุกสิ่งทุกอย่างในโลกใบนี้ด้วยพระองค์เอง พระองค์ทรงจัดลำดับสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ด้วยเหตุผลและจิตวิญญาณ ไม่ใช่สร้างขึ้นมาเพื่อให้พึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่เป็นการสร้างเพื่อให้มารับใช้สิ่งที่เรียกว่ามนุษย์ซึ่งเป็นผู้ที่มีเหตุผลและจิตวิญญาณที่สูงกว่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกมองว่าเป็นวัตถุเพื่อให้มนุษย์ใช้เพื่อบำบัดความต้องการ และสนองตอบความรู้ทางจิตวิญญาณ มากกว่าจะเป็นสิ่งหนึ่งโดยตัวของมันเอง

พระเจ้าทรงสร้างสิ่งที่เป็นกายภาพทั้งปวงเพื่อมนุษย์ ธรรมชาติรับใช้มนุษย์ในสองรูปแบบ ประการแรกในฐานะสิ่งหล่อเลี้ยงรูปกายมนุษย์ ประการที่สอง คือ ช่วยมนุษย์ให้รู้จัก พระเจ้า เพราะมนุษย์จะมองเห็นพระเจ้าได้โดยผ่านสิ่งต่างๆ ที่ทรงสร้างขึ้น อย่างไรก็ตามยังมีคนบางส่วนเห็นคล้อยตามกับ Aquinas เกี่ยวกับการสร้างโลกว่าเป็นเรื่องที่ดี มันเป็นผลของการไหลบ่าของความดีงามของพระเจ้า โลกมิได้เลวร้ายหรือไร้ค่า แต่เป็นสิ่งดีเพราะเป็นการรังสรรค์ของพระเจ้า แม้โลกจะถูกยกย่องว่าเป็นผลงานของพระเจ้า แต่บางครั้งพระเจ้ายกก็ไม่ให้ความสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์กับธรรมชาติ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติหรือการเคารพธรรมชาติ แม้ว่าการสร้างโลกคือบ้านของมนุษย์ที่ห้อมล้อมไปด้วยสัตว์ต่าง ๆ เช่น นก ภู ดิน ไม้ ลำธารน้ำใสเป็นต้น แต่สิ่งเหล่านี้ก็สร้างขึ้นมาเพื่อให้รับใช้มนุษย์ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ลูเธอร์ (2011) ได้กล่าวเกี่ยวกับพระเจ้า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ว่า การที่พระเจ้ามาสู่โลกในร่างของพระเยซูนั้นเกี่ยวข้องกับความสุขรอดของมนุษย์เป็นหลักและเกี่ยวข้องกับสถานะของธรรมชาติเพียงเล็กน้อย ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่น่าสนใจทั้งในตัวของมันเองหรือในฐานะของการเปิดเผยของธรรมชาติและความคิดงามของพระเจ้า แต่น่าสนใจในแง่ของการเกี่ยวข้องกับมนุษย์เป็นสำคัญ พระเจ้าตั้งใจให้ธรรมชาติเป็นที่อยู่ของมนุษย์เป็นสำคัญ Luther เองก็มองธรรมชาติโดยทั่วไปในแง่ลบและคิดว่าธรรมชาติโดยทั่วไปยืนอยู่ได้เพราะหัตถ์ซ้ายของพระเจ้า ธรรมชาติมิใช่อะไรที่เราจะพยายามอยู่ร่วมด้วย บางครั้งธรรมชาติก็เป็นการสมรู้ร่วมคิดของ “พลังงานอันเป็นศัตรูที่ชักจูงวิญญาณอันโศกเศร้าให้แสวงหาและยึดมั่นใน หัตถ์ขวาของพระเจ้า”

เปรียบเทียบมโนทัศน์พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาต่อป่าไม้

ในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงเกี่ยวข้องกับป่าไม้ในด้านต่างๆ เช่น ในเรื่องราวที่พระพุทธองค์ทรงตรัสเทศนาสั่งสอนบุคคลที่เข้ามาเฝ้าในสถานที่ต่างๆ ซึ่งส่วนมากแล้วจะเป็นป่าหรือได้โคนต้นไม้ ในพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทให้เป็นศีล ห้ามพระสงฆ์ทำลายต้นไม้ หรือพรากของเขียว (ภูตคาม) ทุกชนิดเป็นต้น ต้นไม้ที่มีความสำคัญในพระพุทธศาสนาก็เห็นจะหนีไม่พ้นต้นโพธิ์ (ขุ.ธ.25/33/35) ยังกล่าวถึงพระพุทธองค์ในอดีตที่ทรงพระนามว่า พระติสสพุทธะประทานพรให้ผู้ปลูกและผู้ดูแลต้นโพธิ์นี้ ได้เป็นกษัตริย์ถึง 30 ชาติ และได้เป็นจักรพรรดิถึง 64 ชาติ และเป็นอิสระโดยสิ้นเชิงจากภัยอันตรายต่าง ๆ

ต้นโพธิ์จึงถือว่าเป็นต้นไม้ที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะต้นโพธิ์ได้ให้ร่มเงาคุ้มกันแด่ฝนตลอดจน พระพุทธองค์ได้บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณก็ที่ได้ต้นโพธิ์นี้เอง และด้วยเหตุนี้คำสอนของพระพุทธองค์จึงปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “บุคคลนั่งหรือนอนที่ร่มเงาของต้นไม้ใดไม่ควรหักรานกิ่งของต้นไม้ นั้น เพราะผู้ประทุษร้ายมิตร เป็นคนชั่วช้า”

พระพุทธองค์ทรง ประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรม และ ปรีณิพาน ในป่า พุทธศาสนิกชนรักป่า เพราะป่า คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์ พระพุทธองค์และศิษย์ของพระองค์อาศัยอยู่ในป่า สถานที่สงบ ช่วยทำให้ร่างกายอ่อนคลาย จิตใจสงบ ปราศจากเสียงรบกวนจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ป่า คือ สถานที่ใช้ฝึกตนเองให้รู้แจ้งเห็นจริงเพื่อเอาชนะตัณหา เมื่อพระสงฆ์อาศัยอยู่ในป่าท่านจะช่วยสอนคนให้เข้าใจ และรู้คุณค่าของป่าเพื่อจะได้ช่วยดูแลรักษาป่า ดังมีตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปในลักษณะของวัดป่า ป่าชุมชน ป่าสาธารณะ เป็นต้น

พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญการกระทำของพระสงฆ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปลูกต้นไม้ ผลไม้ และการปลูกต้นไม้ใหญ่น้อยเพื่อเป็นร่มเงาเป็นขอบเขตของการใช้ปฏิบัติธรรม ตลอดจนการดูแลรักษาป่าในบริเวณที่อยู่อาศัย จะเห็นได้ว่าเกี่ยวข้องและสรรเสริญการอนุรักษ์ป่าไม้โดยตรง พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญการปฏิบัติธรรมในที่อันสงบโดยเฉพาะในป่า เช่น บริเวณโคนต้นไม้ ในขณะที่อยู่ในป่าพระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามคำสอนอย่างเคร่งครัด ไม่ตัดต้นไม้ ไม่ฆ่าสัตว์และเผาทำลายป่า โดยการปฏิบัติเช่นนี้ป่าจะช่วยส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ ในทางกลับกันพระสงฆ์ก็จะเป็นผู้ดูแลรักษาป่า ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างพระสงฆ์กับธรรมชาติ จะช่วยให้คนเห็นความสัมพันธ์ของการอาศัยอยู่อย่างผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ

ในคริสต์ศาสนาถึงแม้จะไม่มีกรกล่าวถึงป่าไม้เหมือนอย่างศาสนาอื่นก็จริง แต่ในความเป็นจริง ในคริสต์ศาสนาเต็มไปด้วยป่าไม้ที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นมาทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ภูเขา สัตว์นานชนิดทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ แม้กระทั่งมนุษย์ ก็เป็นผลงานของพระเจ้าทั้งสิ้น ในคัมภีร์ไบเบิลบทปฐมกาล (ปฐม.2: 1-31) ได้กล่าวว่า

...พระเจ้าทรงให้บรรดาดินไม้ที่งามน่าดูและที่เหมาะสมสำหรับเป็นอาหารงอกขึ้นบนแผ่นดินโลก มีต้นไม้แห่งชีวิตอยู่ท่ามกลางสวน” พระเจ้าจึงทรงมีพระดำรัสสั่งมนุษย์นั้นว่า “บรรดาดินไม้ทุกอย่างในสวนเจ้ากินได้ทั้งหมด แต่ต้นไม้แห่งความรู้ดีและรู้ชั่วเจ้าอย่ากิน ผลจากต้นนั้นเป็นอันขาด เพราะว่าเจ้ากินในวันใด เจ้าจะตายแน่ในวันนั้น...

จากข้อความข้างต้นกล่าวได้ว่าพระเจ้าทรงปลูกต้นไม้ในโลกใบนี้ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง และมอบหมายให้มนุษย์ได้ดูแลรักษาและอนุญาตให้อาผลประโยชน์จากป่าไม้นั้นได้อย่างอิสระ แต่พระเจ้ายังไม่อนุญาตให้หมดเลยทีเดียว พระองค์เองขอสงวนส่วนที่เป็นต้นไม้ที่ไม่มีในโลกนี้เอาไว้ ห้ามเข้าใกล้ ห้ามกินผล ห้ามตัดกิ่งหรือต้น เพราะเป็นต้นไม้ที่อันตรายถึงกับเสียชีวิตได้

ผู้วิจัยเห็นว่าการที่พระเจ้าทรงห้ามมิให้กินผล ห้ามตัดต้นไม้ต้นพิเศษนั้น มองว่าหากมนุษย์ใช้หรือตัดต้นไม้ที่พระเจ้าอนุญาตอย่างเต็มที่ คือไม่เหลือแม้แต่เมล็ดพันธุ์ที่จะเพาะปลูกโลกนี้คงไม่มีต้นไม้ แต่ด้วยความพระเมตตาของพระเจ้าที่ทรงมองการณ์ไกลว่ามนุษย์จะต้องตัดไม้ทำลายป่าและไม่เกรงกลัวพระเจ้า จะไม่มีต้นไม้ให้ป็นร่มเงาแก่ลูกหลานต่อไป การห้ามก็เพื่อประโยชน์ของมนุษย์เองที่จะได้มีเมล็ดพันธุ์ต้นไม้ให้ลูกหลานได้ปลูก และโลกนี้ก็จะกลายเป็นโลกที่เต็มไปด้วยเปลวไฟกลายเป็นปัญหาคือ ภาวะโลกร้อนตามมา ปัญหาโลกร้อนเป็นเพราะลูกหลานของอาดัมและอีฟไม่เชื่อในคำเตือนของพระเจ้า ที่พระองค์ทรงห้ามไม่ให้ตัดต้นไม้ ไม่ให้ทำลายป่าและสภาพแวดล้อมต่างๆ จะอย่างไรก็ตามคริสต์ศาสนาก็มีบทบาทในการอนุรักษ์ต้นไม้ รักษาสิ่งแวดล้อมในระดับของศาสนานั้น ๆ ที่มีความเชื่อและข้อปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปในคริสต์ศาสนาบทบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับต้นไม้สิ่งแวดล้อมมาจากพระเจ้าเป็นสำคัญ พระองค์จะทรงให้มีหรือไม่ก็ตามขึ้นอยู่กับอำนาจของพระองค์ ที่จะทรงเมตตาตามมนุษย์มากน้อยเพียงใด เช่นเดียวกันกับพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้พุทธบริษัทมีเมตตาต่อกันไม่มีการเลือกชั้นวรรณะแม้กระทั่ง สัตว์ต้นไม้ สิ่งแวดล้อมต่างๆ เพราะสิ่งเหล่านี้ต่างอาศัยซึ่งกันและกันไม่มีใครเป็นเจ้าของทุกสรรพสิ่งล้วนตกอยู่ภายใต้กฎแห่งความไม่เที่ยงแท้แน่นอน มีการเกิดขึ้น มีการตั้งอยู่ และมีการดับไป

เป็นไปตามกฎของธรรมชาติที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เลยแม้กระทั่งภูเขา ป่าไม้ แม่น้ำ ลำธาร ย่อมเป็นไปตามกลไกของกาลเวลา พระพุทธศาสนาบอกว่าทุกสิ่งอาศัยซึ่งกันและกัน แต่ในทางกลับกันในคริสต์ศาสนาบอกว่า ทุกอย่างพระเจ้าเป็นผู้สร้างขึ้นมาแม้แต่ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ต้นไม้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบมโนทัศน์ความแตกต่างระหว่างพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาต่อป่าไม้

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
1. สรรพสิ่งเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ	1. พระเจ้าทรงสร้างสรรพสิ่งขึ้นมา
2. ต้นไม้ ป่าไม้ คือ มิตรที่ไม่ควรประทุษร้ายมิตร	2. ต้นไม้ป่าไม้มิใช่มิตรเป็นแต่เพียงสิ่งที่ได้รับใช้มนุษย์
3. มีความเชื่อจากเรื่องสมมุติฐานทั้ง 4	3. มีความเชื่อมาจากพระเจ้าเป็นผู้กำหนด
4. เป็นบ่อเกิดแห่งเกสรและการรักษาโรค	4. เกสรเกิดจากพระเจ้าประทานให้
5. ป่าไม้เป็นมรรควิธีเพื่อการปฏิบัติธรรมและบรรลุมรรค	5. ป่าไม้เป็นสถานที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่มนุษย์เท่านั้น

จากตารางข้างต้นทำให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาอย่างเห็นได้ชัดเกี่ยวกับป่าไม้ ซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่าป่าไม้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ไม่มีใครปลูกต้นไม้ทั้งองกามขึ้นมาจากพื้นดิน ถ้าสถานที่นั้นมีปัจจัยที่ครบสมบูรณ์แบบ พระพุทธศาสนาส่งเสริมให้บุคคลจัดการวิถีชีวิตของตนให้สอดคล้องกับวิถีทางตามธรรมชาติให้มากที่สุดและอาจจะถือได้ว่า การวางแผนชีวิต การวางแผนเมือง และการวางแผนพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมทางสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติไว้ด้วย ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับบุคคลที่ปลูกต้นไม้และได้รับอานิสงค์จากการปลูกต้นไม้ (สัง.ส.24/145/255) ไว้ว่า “...บุญย่อมเจริญทั้งกลางวันและกลางคืนตลอดกาลทุกเมื่อ แก่คนที่ปลูกสวนไม้ดอกไม้ผล ปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา สร้างสะพาน โรงน้ำ บ่อน้ำ และศาลาที่พักอาศัย ทั้งชนเหล่านั้นยังตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล จึงไปสวรรค์อย่างแน่นอน...”

จากพุทธพจน์ข้างต้นทำให้เข้าใจได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญบุคคลที่ปลูกต้นไม้ที่ให้ร่มเงา ปลูกต้นไม้ที่ให้ดอกผล เพื่อความสวยงาม เพื่อความร่มรื่นที่จะเกิดขึ้นและยังบอกว่าการสร้างสาธารณประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น สร้างสะพาน ขุดบ่อน้ำ และศาลาที่พักอาศัยได้บุญตลอดเวลา

ทั้งกลางวันและกลางคืนส่งผลให้สุขภาพจิตดี ในทางกลับกันคริสต์ศาสนาบอกว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้าง ผู้ปลูก ผู้รักษา ผู้ดูแล ภาระทุกอย่างตกอยู่กับพระเจ้าเป็นผู้สรรสร้าง

อย่างไรก็ตามคัมภีร์ไบเบิลได้กล่าวคำอุปมาเกี่ยวกับเมล็ดพืชที่น่าสนใจ (มธ.13:31-32 มก. 4: 30-32) ไว้ว่า “แผ่นดินของพระเจ้าเหมือนสิ่งใด แผ่นดินเหมือนกับเมล็ดพืชเมล็ดหนึ่งที่คนได้เอาไปปลูกในสวนของตนมันงอกขึ้นมาเป็นต้น และนกได้มาทำรังอาศัยอยู่ตามกิ่งไม้ของต้นนั้น”

จากคำกล่าวข้างต้นทำให้มองเห็นว่าพระเยซูผู้เป็นพระบุตรของพระเจ้าพระองค์ก็ยังทรงห่วงใยแผ่นดิน ต้นไม้ จะเห็นได้จากคำว่าแผ่นดินพระเจ้าเหมือนกับเมล็ดพืชเมล็ดหนึ่งเท่านั้น ที่พยายามให้ทุกคนช่วยกันปลูกต้นไม้เพื่อให้เกิดร่มเงาแก่มวลมนุษย์ แก่สัตว์ที่จะมาอาศัยในต้นไม้นั้น ๆ เพราะต้นไม้ให้ประโยชน์กับผู้ที่ต้องการทุกคนไม่เลือกว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ซึ่งสามารถมองได้ว่าพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาต่างก็ให้ความสำคัญกับต้นไม้ไม่ต่างกันเท่าไร ขึ้นอยู่กับบริบทของผู้ที่จะนำเอาไปใช้หรือตีความเพื่อให้เกิดประโยชน์กับตนเอง ในคริสต์ศาสนาพระเจ้าทรงมอบต้นไม้ ป่าไม้ ให้กับมนุษย์ดูแลแทนพระองค์ นั้นหมายความว่ามนุษย์จะต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับป่าไม้ ต้นไม้ ที่พระเจ้าทรงมอบให้มา ในพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงเห็นประโยชน์อย่างมหาศาลในป่าไม้ ต้นไม้ พระองค์ทรงบอกถึงวิธีการอยู่กับป่าไม้ การใช้ประโยชน์จากป่าไม้ และการอนุรักษ์ป่าไม้ พระพุทธองค์ตรัสถึงกฎกติกาเกี่ยวกับการอยู่ในป่า ให้อยู่อย่างพึ่งพาซึ่งกันและกัน

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบมโนทัศน์ความคล้ายคลึงกันระหว่างพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา ต่อป่าไม้

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
1. ป่าไม้เป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติธรรม	1. เป็นสื่อเข้าถึงพระเจ้าเป็นเจ้า
2. ป่าไม้เป็นที่พักอาศัย	2. ต้นไม้นำมาสร้างเป็นที่อยู่อาศัย เช่น บ้านเรือน
3. ใช้เป็นยารักษาโรค	3. ใช้เป็นยารักษาโรค
4. ป่าไม้ให้ร่มเงากับทุกคนที่มาอาศัย	4. เป็นสถานที่พักผ่อนหรือสวนสาธารณะ
5. ต้นไม้ให้อากาศที่บริสุทธิ์	5. ต้นไม้ผลิตอากาศที่บริสุทธิ์

พระพุทธศาสนามีท่าทีต่อปาไม้มันแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มองเห็นประโยชน์มากกว่าโทษที่จะได้รับไม่ว่าจะเป็นส่วนใดของต้นไม้หรือปาไม้มัน ส่วนของคริสต์ศาสนากการเข้าถึงพระเจ้าจะต้องมีสื่อ นั่นคือ ธรรมชาติ ปาไม้มัน ทำให้เราได้ใกล้ชิดกับพระเจ้ารวมถึงได้เข้าใจในหลักคำสอนของพระเจ้า

เปรียบเทียบโน้ตศัพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาต่อสัตว์

พื้นฐานพระพุทธศาสนาให้ความรักความเมตตาต่อสัตว์ ไม่เบียดเบียนสัตว์ พระพุทธองค์ทรงตรัสสั่งสอนให้งดเว้นต่อปาณาติบาต คือ ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เพราะสัตว์ทั้งหลายล้วนกลัวความตาย เปรียบเทียบตัวเราเองก็เช่นกันย่อมกลัวความตายเหมือนกันกับสัตว์ เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรเบียดเบียนสัตว์ รังแกสัตว์ ไม่คิดประทุษร้าย ไม่คิดเบียดเบียนสัตว์ มีความเมตตา กรุณาต่อสัตว์

พระพุทธศาสนาเน้นในเรื่องการงดเว้นปาณาติบาต ถ้าใครฆ่าสัตว์ เบียดเบียนสัตว์ผู้นั้นย่อมเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก และถ้าเกิดมาในโลกมนุษย์อีกก็จะเป็นคนอายุสั้น แต่ถ้าไม่เบียดเบียนสัตว์ ไม่ฆ่าสัตว์ ให้ความอนุเคราะห์แก่ภูตสัตว์ เณรสัตว์ก็จะเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ ถ้าเกิดมาในโลกมนุษย์อีก ก็จะเป็นคนอายุยืน พระพุทธศาสนายังเน้นเรื่องกฎแห่งกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนมิให้มนุษย์ละเมิดชีวิตผู้อื่น เป็นคำสอนที่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ในพระพุทธศาสนาเองไม่สนับสนุนให้มีการบูชายัญทุกชนิด เพราะเป็นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต แต่เน้นให้ปฏิบัติบูชา รักษาศีล กุศลกรรมบถ 10 คำสอนในพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นให้คนละเว้นการเบียดเบียนทำปาณาติบาต และพระพุทธองค์ทรงใส่ใจไปถึงเรื่องสัตว์ที่เราทรงมองข้ามไปหรือไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า ดังนั้น อัฐกะบริวาร 8 ประการ ที่ภิกษุพึงมีติดตัวนั้น ต้องมีกระบอกน้ำด้วยเสมอ นี่คือการใส่ใจที่พระพุทธองค์ทรงมีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย

พื้นฐานของคริสต์ศาสนาจากพระเจ้าเป็นส่วนใหญ่ ทุกสิ่งพระเจ้าเป็นผู้สร้าง แม้กระทั่งสัตว์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้พระเจ้าทรงเมตตาสัตว์ขึ้นม้างในคัมภีร์ไบเบิลได้กล่าวถึงการสร้างสัตว์ และให้อาדםเป็นคนตั้งชื่อให้สัตว์เหล่านั้น (ปฐม.19:2) “...อาดัมได้เรียกชื่อบรรดาสัตว์ที่มีชีวิตอย่างไร สัตว์ก็มีชื่ออย่างนั้น ได้ตั้งชื่อบรรดาสัตว์ใช้งาน บรรดานกในอากาศ และบรรดาสัตว์ในท้อง...”

จากข้อความข้างต้นทำให้เข้าใจได้ว่าเมื่อพระเจ้าทรงสร้างสิ่งต่าง ๆ มากมาย และทรงสร้างสัตว์ พระองค์ทรงมอบอำนาจให้กับอาดัมเป็นคนจัดการกับสัตว์เหล่านั้นไม่ว่าจะเป็นการตั้งชื่อของสัตว์ การใช้งานต่าง ๆ เหล่านี้ ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้กับอาดัมเป็นผู้บริหารจัดการทุกอย่างที่พระองค์เป็นผู้สร้างขึ้น

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบมโนทัศน์ความแตกต่างกันในประเด็นทำที่พระพุทธรูปศาสนาคริสต์ศาสนาต่อสัตว์

พระพุทธรูปศาสนา	คริสต์ศาสนา
1. สัตว์พัฒนาสติปัญญาได้	1. สัตว์มีหน้าที่รับใช้มนุษย์
2. พระพุทธองค์สอนไม่ให้เบียดเบียนสัตว์	2. มนุษย์สามารถทำทุกอย่างกับสัตว์ได้ตามความเหมาะสม
3. มนุษย์และสัตว์ เป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย	3. มนุษย์เป็นนายสัตว์มีหน้าที่รับใช้
4. มนุษย์และสัตว์ยอมเป็นไปตามกรรม	4. มนุษย์เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของสัตว์ได้
5. สัตว์สามารถพัฒนาตนเองเป็นโพธิสัตว์ได้	5. สัตว์สามารถพัฒนาตนเองได้ในระดับสัตวชาติญาณ

จะเห็นได้ว่าพระพุทธรูปศาสนาและคริสต์ศาสนามองสัตว์ในรูปแบบใด พระพุทธรูปศาสนามองสัตว์เป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย สอนให้มีความรักความเมตตาต่อสัตว์ ถึงขนาดบัญญัติเป็นข้อห้ามทั้งฝ่ายที่เป็นบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ที่เรียกว่า “ศีล” คือ ห้ามเบียดเบียนสัตว์ทุกชนิด เพราะมนุษย์รักสุขเกลียดทุกข์กันใด สัตว์ก็รักสุขเกลียดทุกข์กันนั้น การอยู่ร่วมกันด้วยระบบพึ่งอาศัยซึ่งกันและกันจึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสัตว์ ในคริสต์ศาสนาจะเห็นความแตกต่างมากมายระหว่างมนุษย์กับสัตว์ ซึ่งพระเจ้าเป็นผู้สร้างสัตว์ขึ้นมาก่อนมนุษย์ แต่มอบอำนาจและความเป็นใหญ่ให้กับมนุษย์ได้จัดการกับสัตว์เหล่านั้นตามใจชอบ และให้สัตว์เป็นเครื่องเล่นของมนุษย์ตลอดไป ในคัมภีร์ไบเบิลได้กล่าวถึงการสร้างมนุษย์และสัตว์ตอนหนึ่ง (ปฐม. 27-28:1) ว่า “...พระเจ้าทรงสร้างพวกเขาให้เป็นชายและหญิง ทรงอวยพรพวกเขา จงมีลูกดกและทวีมากขึ้น จนเต็มแผ่นดิน จงมีอำนาจเหนือแผ่นดินนั้น และครอบครองฝูงปลาในทะเล ฝูงนกในอากาศ และบรรดาสัตว์ที่มีชีวิตที่เคลื่อนไหวบนแผ่นดินโลก...”

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ชายและหญิงขึ้นและทรงอวยพรให้เขาเหล่านั้นมีลูกตกเต็มแผ่นดินและปัจจุบันลูกของเขาก็เต็มแผ่นดินและให้มีอำนาจครอบครองเป็นเจ้าของสัตว์ทุกชนิดทั้งบนบก และท้องทะเล อย่างเต็มที่ สัตว์จึงเป็นเพียงสิ่งมีชีวิตที่คอยรับใช้มนุษย์เท่านั้น ไม่มีกฎหรือกติกาอะไรที่จะให้มนุษย์และสัตว์อยู่กันอย่างพึ่งพาซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน อาจมองว่าสัตว์ไม่สามารถพัฒนาการอะไรได้นอกจากเป็นเครื่องมือให้กับมนุษย์ แต่ถึงอย่างไรก็ตามสัตว์ก็เป็นสิ่งมีชีวิต มีลมหายใจรักตัวกลัวตายเช่นเดียวกับมนุษย์ที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นมา การที่มนุษย์ได้เอาเปรียบสัตว์ เกิดจากการตีความหมายในคัมภีร์ไบเบิลที่ผิดไปจากจุดประสงค์ใหญ่ของพระเจ้า จึงทำให้สัตว์เป็นเพียงคนรับใช้มนุษย์จนถึงปัจจุบันถึงแม้พระเจ้าจะสร้างสัตว์และสิ่งต่าง ๆ มาเพื่อรับใช้มนุษย์ แต่พระองค์ก็ยังทรงรักสัตว์เหล่านั้น ดังจะเห็นได้จากการที่คริสต์ศาสนาได้นำนกพิราบขาวเป็นสัญลักษณ์ของพระจิต อันเป็นสัญลักษณ์ของพระเจ้า เป็นถือได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงความห่วงใยต่อสรรพสัตว์ทุกชนิดที่พระองค์ทรงสร้างขึ้น ซึ่งไม่ต่างอะไรกับพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงมีความเมตตาต่อสรรพสัตว์ไม่เลือกที่รัก มักที่ชังพระองค์ทรงมีความรักที่เสมอต้นเสมอปลาย

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบมโนทัศน์ความคล้ายคลึงกันในประเด็นทำที่พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาต่อสัตว์

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
1. พื้นฐานมาจากความรัก	1. พื้นฐานมาจากความรัก
2. มนุษย์และสัตว์ต่างมีความกลัวเหมือนกัน	2. มนุษย์และสัตว์ต่างมีความกลัวเหมือนกัน
3. สัตว์เป็นสื่อในการสอนหลักธรรม	3. สัตว์เป็นสื่อในการสอนหลักธรรม
4. มีจิตสำนึกในการฆ่าสัตว์	4. มีจิตสำนึกในการฆ่าสัตว์
5. สัตว์สามารถพัฒนาตนเองเป็นโพธิสัตว์ได้	5. สัตว์สามารถพัฒนาตนเองได้แค่ สัญชาตญาณ

พระพุทธศาสนาและมีความคล้ายกับคริสต์ศาสนาที่ว่าพื้นฐานของทั้งสองศาสนาเกิดมาจากความรักความเมตตา ศาสนาทั้งสองยังมองเหมือนกัน คือ มนุษย์และสัตว์ต่างมีความกลัวเหมือนกันและที่เหมือนกันมาก คือ เป็นสื่อหรืออุปกรณ์ในการสอนหลักธรรม เช่น ในพระพุทธศาสนาบอกว่ารอยเท้าทุกรอยเท้ารวมลงที่รอยเท้าช้างเปรียบได้กับหลักธรรมของพระองค์หลักธรรมต่างรวมลงที่ความไม่ประมาท ในคริสต์ศาสนามองสัตว์เป็นสื่อสอนธรรม คือ

งู เป็นสัญลักษณ์ของ ซาดาน ความชั่วร้าย ในพระพุทธศาสนามองว่ามนุษย์และสัตว์ย่อมเป็นไปตามกรรม ซึ่งคล้ายคริสต์ศาสนาที่ว่า พระเจ้าเป็นผู้ลิขิตชะตาชีวิตของมนุษย์และสัตว์ ในด้านการพัฒนาตนเองพระพุทธศาสนามองว่าสัตว์สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นถึงพระโพธิสัตว์ และคริสต์ศาสนาก็บอกว่าสัตว์ก็มีการพัฒนาเช่นเดียวกันแต่พัฒนาได้แค่สัญชาตญาณ

เปรียบเทียบโน้ตสนพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาตอนน้ำ

น้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อมนุษย์ พืชและสัตว์ ในสมัยพุทธกาลมีความเชื่อว่า น้ำ (คือฝน) เป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงสรรพสัตว์ และถือว่าฝนนั้นมีวิญญาณหรือเทพเจ้าแห่งฝนสิงอยู่ น้ำจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อสรรพสัตว์ทั้งในด้านบริโภค อุปโภค ทำการเกษตรกรรม เมื่อขาดน้ำฝน สรรพสัตว์จึงต้องเผชิญกับอันตรายและความลำบาก (ขุ.ชา.27/75/26) ดังนี้

...ในแคว้นโกศล ฝนไม่ตกเลย ข้าวกล้าทั้งหลายเหี่ยวแห้ง ทรายพัง สระโบกขรณี และสระในที่นั้น ๆ ก็เหือดแห้ง แม้สระโบกขรณีเชตะวัน ก็ขาดน้ำ ผงกาและนก จิกทิ้งฝูงปลาและเต่าที่หลบอยู่ในเปือกตม ออกมากิน พระศาสดาทอดพระเนตรเห็นความพินาศของฝูงปลาและเต่า จึงทรงพระดำริว่า วันนี้เราควรจักให้ฝนตก ภายหลังภัตรเสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว พระพุทธเจ้าประทับยืนที่บันไดสระโบกขรณีเชตะวัน ครัสตเรียกพระอานนท์มาว่า เธอจงเอาผ้าอาบนำมาเราจะสงน้ำในสระโบกขรณี พระอานนท์กราบทูลว่า น้ำในสระแห้งขอดเหลือแต่เพียงเปือกตมเท่านั้นมิใช่หรือพระเจ้าข้า พระศาสดาตรัสว่า ธรรมดาว่ากำลังของพระพุทธเจ้าใหญ่หลวงนัก เธอจงนำเอาผ้าอาบนำมาเถิด พระเถระนำผ้ามาทูลถวาย พระศาสดาทรงนุ่งผ้าอาบ น้ำ ประทับยืนที่บันได ตั้งพระทัยว่า เราจักสงน้ำในสระโบกขรณีเชตะวัน จากนั้นท้าวสักกะก็มีเทวบัญชาให้ลาหฤเทพเจ้า เทพเจ้าแห่งฝนบันดาลให้เกิดฝนตกไปทั่วทิศ ท่วมแคว้นโกศลทั้งหมด สระโบกขรณีเชตะวันก็เต็มด้วยน้ำจนถึงแคว้นโค...

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับน้ำ เพราะน้ำเป็นเสมือนแหล่งกำเนิดของสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวง พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยเกี่ยวกับน้ำไว้หลายข้อ โดยเฉพาะเรื่องสุขอนามัย ห้ามภิกษุขุดน้ำลาย ปัสสาวะ อุจจาระลงในน้ำ หรือในเรื่องของการบริโภคน้ำ หรือใช้รดต้นไม้ ต้นหญ้า พระพุทธองค์ทรงให้ระวังในเรื่องที่อาจจะมิสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ในน้ำ หรือในเรื่องของการเล่นน้ำพระพุทธองค์ทรงไม่อนุญาตให้พระสงฆ์ลงเล่นน้ำหรือหัวเราะในน้ำ

ในคริสต์ศาสนามองว่า “น้ำ” คือ สิ่งที่หล่อเลี้ยงสรรพสิ่งในโลกนี้ให้มีชีวิตอยู่รอดได้ ถ้าขาดน้ำไม่ว่าจะเป็น มนุษย์ พืช สัตว์ ต้องมีอันเป็นไป ฉะนั้น น้ำจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการมีชีวิตอยู่ ในคัมภีร์ไบเบิล บทปฐมกาลได้กล่าวถึงการสร้างโลกของพระเจ้าและพระองค์ทรงให้ความสำคัญในการสร้างน้ำไว้เป็นอันดับที่สอง ของการสร้างสรรพสิ่งต่างๆ เพื่อเป็นการยืนยันว่า คริสต์ศาสนาให้ความสำคัญกับ น้ำ มาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง เหล่านั้น เป็นผลงานการสร้างขึ้นของพระเจ้าทั้งสิ้นดังที่กล่าวในคัมภีร์ (ปฐม.1-6) ว่า

...พระเจ้าตรัสว่า จงให้มีพื้นอากาศในระหว่างน้ำและจงให้พื้นอากาศนั้นแยกน้ำออกจากน้ำ.พระเจ้าทรงสร้างพื้นอากาศ และทรงแยกน้ำซึ่งอยู่ใต้พื้นอากาศจากน้ำปรากฏว่ามีทะเล แผ่นดินและพืชพันธุ์ต่าง ๆ พระเจ้าตรัสว่า จงให้น้ำที่อยู่ใต้ฟ้ารวบรวมเข้าอยู่แห่งเดียวกัน และจงให้ที่แห่งปรากฏขึ้น...

จากข้อความดังกล่าว ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของน้ำอย่างมากถึงขนาดต้องเป็นอันดับต้นๆ ของการสร้างสรรพสิ่งที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นมา และทรงสร้างด้วยความยุติธรรมที่สุด คือ ที่ใดมีน้ำ ที่นั้นย่อมมีความแห้งแล้งตามมา เพื่อเป็นการถ่วงดุลของระบบธรรมชาติที่พระเจ้าสร้างขึ้น และพระเยซูทรงสอนเกี่ยวเรื่องน้ำ (มธ.25: 31-46) ว่า “...ผู้ใดให้น้ำเย็นแม้เพียงแก้วหนึ่งแก่คนใดคนหนึ่ง ในบรรดาคนธรรมดา ๆ เหล่านั้น เพราะเขาเป็นศิษย์ของเรา เราบอกความจริงแก่ท่านทั้งหลายว่า ผู้นั้นจะได้รับบำเหน็จรางวัลอย่างแน่นอน.แต่การแบ่งปันควรแบ่งปันด้วยความจริง ไม่ใช่ทำเพื่อหวังผลตอบแทน...”

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าแม้ผู้ที่ให้น้ำดื่มด้วยจิตใจที่เต็มเปี่ยมแม้เพียงแก้วเดียว เขาเหล่านั้นก็จะได้รับรางวัลตอบแทนจากพระเจ้า แต่ต้องทำด้วยความจริงใจไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ ซึ่งเป็นการกระทำของคนที่มีความเสียสละ

ถึงแม้พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาจะมองเห็นความสำคัญของน้ำที่ใกล้เคียงกันแต่ยังมีหลายประเด็นที่ไม่เหมือนกัน ที่ต้องนำมาวิเคราะห์หาสาเหตุ ที่ไปที่มาของศาสนาทั้งสอง ภูมิประเทศวัฒนธรรมประเพณี ความเป็นอยู่อาศัยที่แตกต่างกันออกไป จึงทำให้ศาสนาทั้งสองมีส่วนที่จะไม่เหมือนกันในบางประการและที่ไม่เหมือนกันก็มองกันคนละมุมมอง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบมโนทัศน์ความแตกต่างกันในประเด็นท่าทีพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา
ต่อน้ำ

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
1. น้ำคือธาตุหนึ่งในธาตุทั้ง 4	1. น้ำเกิดจากการสร้างของพระเจ้า
2. น้ำไม่สามารถชะล้างมลทินหรือบาปใดๆได้	2. น้ำสามารถชะล้างบาป และมลทินได้
3. ห้ามพระภิกษุถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะลงในน้ำ	3. ไม่ห้ามนักบวชถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะลงในน้ำ
4. น้ำเป็นสื่อหรืออุปกรณ์สอนธรรมได้	4. น้ำเป็นเครื่องชำระร่างกายเท่านั้น
5. น้ำให้กำเนิดชีวิตมนุษย์และสัตว์ได้	5. น้ำเป็นเพียงเครื่องดื่มแก้กระหายเท่านั้น

พระพุทธศาสนาเห็นว่าน้ำคือส่วนหนึ่งของธาตุทั้ง 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม แต่คริสต์ศาสนากลับมองว่าน้ำเกิดจากพระเจ้าเป็นผู้สร้างขึ้นมา และยังบอกอีกว่าน้ำสามารถชำระล้างบางและมลทินของมนุษย์ได้ ซึ่งมีความเห็นตรงกันข้ามกับพระพุทธศาสนาที่ว่า น้ำไม่สามารถชำระบาปให้แก่มนุษย์ได้เพราะใครทำดีย่อมได้ดีใครทำชั่วย่อมได้ชั่ว พระพุทธศาสนายังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับข้อห้ามไม่ให้พระภิกษุถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะลงในน้ำ ซึ่งจะก่อให้เกิดผลเสียกับน้ำที่คนใช้สอย แต่มุมมองของคริสต์ศาสนากลับมองว่าไม่ได้ห้ามนักบวชถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะลงในน้ำ และยังบอกว่าน้ำเป็นเครื่องชำระร่างกายนั้น ในมุมมองของพระพุทธศาสนาเห็นว่าน้ำสามารถเป็นสื่อสอนธรรมได้ และน้ำยังให้กำเนิดชีวิตคนและสัตว์ แต่ในคริสต์ศาสนาเห็นว่าน้ำเป็นได้เพียงเครื่องดื่มแก้กระหายเท่านั้น

ถึงอย่างไรก็ตามน้ำถือเป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงชีวิต ของมนุษย์ พืช สัตว์ เพราะน้ำเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้ร่างกายมีความเจริญเติบโต แม้พิธีกรรมทางศาสนาจะประกอบพิธีแต่ละครั้งต้องอาศัยน้ำเป็นสื่อในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาดังความตอนหนึ่ง (กจ.1: 5) ว่า “เพราะว่าขอให้น้ำให้รับบัพติศมาด้วยน้ำ แต่ในไม่ช้าไม่นานท่านจะได้รับบัพติศมาด้วยพระวิญญาณบริสุทธิ์”

ในพระพุทธศาสนาถึงแม้จะไม่ได้ให้ความสำคัญกับพิธีกรรมเท่าไรนัก แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งของศาสนา น้ำจึงเป็นธาตุที่สำคัญในธาตุ 4 ทำหน้าที่ประสานหรือเชื่อมต่อกับสิ่งอื่นๆ ให้จับตัวกันได้ ในสิ่งต่างๆ จึงมีธาตุน้ำเป็นส่วนผสมที่ลงตัวร่วมกับธาตุอื่น

กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาต่างก็ให้ความสำคัญเกี่ยวกับน้ำพอสมควร ซึ่งทั้งสองศาสนามีทรรศนะว่าน้ำเป็นส่วนประกอบที่ทำให้มนุษย์ พืช และสัตว์สามารถดำรงชีวิตได้

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบมโนทัศน์ความคล้ายคลึงกันในประเด็นทำที่พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาต่อน้ำ

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
1. ใช้น้ำในการอุปโภคบริโภค	1. ใช้น้ำในการอุปโภคบริโภค
2. น้ำให้ความชุ่มชื้นแก่มนุษย์และสัตว์	2. น้ำให้ความชุ่มชื้นแก่มนุษย์และสัตว์
3. ใช้น้ำเป็นส่วนประกอบในศาสนพิธี	3. ใช้น้ำเป็นส่วนประกอบในศาสนพิธี
4. น้ำเป็นสื่อสอนธรรมะของพระพุทธเจ้า	4. น้ำเป็นสื่อให้เข้าถึงพระเจ้า
5. น้ำหล่อเลี้ยงสรรพสัตว์ในโลกให้มีชีวิตรอดเพื่อเข้าถึงพระนิพพาน	5. น้ำหล่อเลี้ยงสรรพสัตว์ในโลกให้มีชีวิตรอดเพื่อเข้าถึงพระเจ้า

จากตารางดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า “น้ำ” มีความสำคัญต่อสรรพสิ่งในโลกไม่ว่ามวลมนุษย์จะนับถือศาสนาอะไรก็ตาม น้ำยังมีบทบาทเสมอและมีบทบาทสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการเข้าถึงพระเจ้า น้ำจึงเป็นปัจจัยสำคัญของมนุษย์ พืช และสัตว์ ในคำสอนของพระพุทธศาสนามีบทบัญญัติเกี่ยวกับข้อห้ามและข้ออนุญาตต่าง ๆ มากมาย ก็เพื่อประโยชน์ของ มนุษย์ พืช สัตว์ ที่จะได้ใช้น้ำร่วมกันอย่างมีความสุข ส่วนในคริสต์ศาสนา “น้ำ” ยังเป็นตัวแทนในการเข้าถึงพระเจ้า เช่น พระเยซูรับบัพติศมาสกับยอห์นด้วยน้ำ ซึ่งเป็นพิธีกรรมอันแรกของศาสนาที่ศาสนิกต้องทำเพื่อความเป็นคริสต์ที่สมบูรณ์

เปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ สัตว์ และน้ำ

ในปัจจุบันผู้คนในประเทศต่างๆ เกิดตระหนักรู้ถึงวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำรงชีวิต เช่น ป่าไม้ถูกทำลายไปอย่างรวดเร็ว อันเป็นการทำลายพันธุ์พืชและสัตว์นานาชนิด ทำให้ธรรมชาติขาดความอุดมและเสียดุล ทำให้เกิดความแห้งแล้ง ภัยพิบัติทางธรรมชาติ แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์เพิ่มขึ้นในชั้นบรรยากาศ การปล่อยแก๊สพิษ และวัตถุมีพิษต่างๆ ออกสู่อากาศ น้ำ ดิน ทำให้มีฝนเป็นกรด ทำให้อาหารเป็นพิษ ทำให้อุณหภูมิของโลกสูงขึ้นที่เรียกว่า ภาวะเรือนกระจก (Green house effect) ทำให้โอโซนในชั้นบรรยากาศแหวกไป ซึ่งทำให้แสง

อัลตราไวโอเลตจากดวงอาทิตย์ตกต้องผิวโลก และมนุษย์มากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบกายภาพและชีวภาพของโลก รวมทั้งการที่มนุษย์จะเป็นมะเร็งมากขึ้นด้วย วิฤติการณ์สิ่งแวดล้อมเกิดจากมนุษย์ที่มีจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีพฤติกรรมดำรงชีวิตที่ทำลายสิ่งแวดล้อมมากเกินไป ขณะที่มีการพูดถึงการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมกันมากขึ้น ในการพัฒนาต่าง ๆ จำเป็นต้องคิดถึงการอนุรักษ์และความงามของสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป คงจะต้องมีการกระทำหลายอย่างที่จะแก้ไขปัญหาวิฤติการณ์สิ่งแวดล้อม ประการสำคัญคือการสร้างจิตสำนึกในเรื่องสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นอย่างทั่วถึง ทั้งโดยทางสื่อสารมวลชน โดยระบบการศึกษาทุกระดับ และโดยสถาบันทางศาสนา

พุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักของประเทศไทย จึงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างจิตสำนึกในเรื่องสิ่งแวดล้อมให้แก่สังคม พระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างมาก ส่วนที่เป็นวินัยก็เกี่ยวข้องกับการรักษาสีวแวดล้อม ตัวพระสงฆ์เกี่ยวกับโลกและชีวิตที่ไม่มองเรื่องของมนุษย์เพียงอย่างเดียว แต่มองที่ความเกี่ยวข้องระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตก็เป็นไปเพื่อให้เกิดการปฏิบัติหรือพฤติกรรมในการดำรงชีวิตที่ต้องคำนึงถึงสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวง อันเป็นเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 คือ การดำรงชีวิตโดยไม่เบียดเบียนต่อสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์ พืช และบรรดาสิ่งไม่มีชีวิตทั้งหลาย พุทธศาสนิกชนจะต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาวิเคราะห์เรื่องมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมกันให้ลึกซึ้ง และแสดงให้เห็นปรากฏแก่ชาวโลก อันจะเป็นการประกาศคุณของพระพุทธศาสนาออกไปให้เป็นที่อัสรรย และให้มีการนำหลักธรรมมาใช้เพื่อให้โลกรอดพ้นจากวิฤติการณ์สิ่งแวดล้อม

เปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาด้านการอนุรักษ์ป่าไม้

พระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ป่าไม้

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ลำคลอง สัตว์ป่านานาชนิด พระพุทธศาสนามองว่ามนุษย์ คือเพื่อนที่ร่วมเกิด แก่ เจ็บ และตาย ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมองป่าไม้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ในพระพุทธศาสนา คำว่า ต้นไม้ มีคำที่ใช้เรียกอยู่หลายคำ เช่น รุกข (ต้นไม้) ภูตคาม (พืช) ดังนั้น ต้นไม้ ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ รวมถึงพืชทุกชนิด รวมอยู่ในคำว่า “ภูตคาม” ทั้งสิ้น เพราะคำว่า “ภูตคาม” มีความหมายกว้าง ครอบคลุมถึงพืช 5 ชนิด คือ 1. พืชพันธุ์ที่เกิดจาก

เหง้า 2. พืชพันธุ์ที่เกิดจากลำต้น คือพืชที่ขยายพันธุ์ได้ด้วยวิธีการตอน 3. พืชพันธุ์ที่เกิดจากข้อ (ปล้อง) 4. พืชพันธุ์ที่เกิดจากยอด คือพืชที่ใช้ยอดปักกิ่งงอกได้ 5. พืชพันธุ์ที่เกิดจากเมล็ด คือ นอกจากคำว่า ภูตคาม ดังกล่าว ยังมีคำว่า พืชคาม ที่ใช้ร่วมกับคำว่า ภูตคาม ซึ่งหมายถึง พืชหรือของ เจริญ ที่ถูกพรากรอกจากที่แล้วยังสามารถงอกได้อีก เช่น ผักบุ้ง ถึงกระนั้นก็มีความหมายรวมอยู่ใน คำว่า ภูตคาม ทั้งสิ้น

พุทธบัญญัติเกี่ยวกับป่าไม้ ต้นไม้ พืช

พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นการอยู่ร่วมกันของมนุษย์และธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว มนุษย์ว่าควรอยู่แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์จากกัน การทำลายต้นไม้ ป่าไม้ และพืชพันธุ์ต่างๆ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใดต่อผู้ปฏิบัติ พระพุทธองค์ทรงพุทธบัญญัติ เกี่ยวกับต้นไม้ ป่าไม้ และพืชพันธุ์ต่างๆ ดังนี้ (วินย. 8/71-80/35-39)

...พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุไม่ให้ตัดต้นไม้ เพราะต้นไม้ว่ามีชีวิต (ชีวิต) จึงห้าม ตัดต้นไม้...พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุก่อไฟผิง สิกขาบทนี้มิ สาเหตุมาจากภิกษุทั้งหลายก่อไฟผิงในฤดูหนาว ภูเห่าร้อนออกจากโพรงไล่กัดภิกษุแตกหนี กระเจาไป พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุก่อไฟเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นก่อไฟก็ดี เพื่อจะผิง ต้องอาบัติปาจิตตีย์...

จากข้อความข้างต้นแสดงว่า พระพุทธองค์ทรงมีความห่วงใยในต้นไม้ ป่าไม้และพันธุ์ไม้ เป็นอย่างมาก ทรงเห็นคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ว่ามีประโยชน์ต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย พระองค์ทรง มีพุทธบัญญัติเกี่ยวกับ ต้นไม้ ป่าไม้และพันธุ์ไม้ เพื่อให้ความสมดุลของสิ่งแวดล้อม พระพุทธองค์ ทรงเห็นคุณค่าต้นไม้ ป่าไม้และพันธุ์ ทรงแนะนำวิธีการถนอมพันธุ์พืช ทรงให้ความสำคัญแก่ การถนอมพันธุ์พืช จึงทรงมีพระพุทธานุญาตให้รับประเคนและฉันผลไม้ได้เพียง 5 ลักษณะเท่านั้น คือ 1. ผลไม้ที่ทนด้วยไฟ 2. ผลไม้ที่กริดด้วยศัสตรา 3. ผลไม้ที่จิกด้วยเล็บ 4. ผลไม้ที่ไม่มีเมล็ด 5. ผลไม้ที่ปล่อนเมล็ดออกแล้ว

จากพุทธพจน์ข้างต้นชี้ให้เห็นถึงความสำคัญต้นไม้ ป่าไม้และพันธุ์ พระพุทธองค์ ทรงแนะนำในการรักษาและถนอมพันธุ์พืชแบบต่าง ๆ เพราะทรงเห็นว่า ผลไม้บางชนิดที่อาจงอกได้ หรือที่ยังมีเชื้ออยู่ อันจะเป็นส่วนสำคัญในการขยายพันธุ์พืชเหล่านั้น

จากพุทธพจน์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของป่าไม้ พอสรุปได้ 4 ชนิด คือ

1. ป่าที่อยู่แล้ว จิตไม่สงบ คุณธรรมพิเศษไม่เกิดขึ้น ปัจจย 4 ก็หายาก ภิกษุไม่ควรอยู่ในป่าเช่นนั้น ควรหลีกเลี่ยง
2. ป่าที่อยู่แล้ว จิตไม่สงบ คุณธรรมพิเศษไม่เกิดขึ้น ปัจจย 4 แม้จะหาได้ไม่ยาก ภิกษุไม่ควรอยู่ในป่าเช่นนั้น ควรหลีกเลี่ยง
3. ป่าที่อยู่แล้ว จิตสงบ ได้บรรลุธรรมพิเศษด้วย ปัจจย 4 แม้จะหาได้ยาก ภิกษุก็ควรอยู่ในป่านั้น ไม่ควรหลีกเลี่ยง
4. ป่าที่อยู่แล้ว จิตสงบ ได้บรรลุธรรมพิเศษด้วย ปัจจย 4 ก็หาได้ไม่ยาก ภิกษุควรอยู่ในป่านั้น ไม่ควรหลีกเลี่ยง

จากข้อสรุปข้างต้นผู้วิจัยเห็นด้วยว่า ป่าไม้ที่ภิกษุควรอยู่นั้น เจื่อนใจคือ ปัจจย 4 ไม่ใช่เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด เป็นแต่เพียงเอื้อสนับสนุนให้พออยู่ได้ แต่ที่สำคัญ คือ เมื่อภิกษุอยู่ในป่าไม้นั้น สามารถพัฒนาจิตให้สงบ ได้บรรลุธรรม คือ สามารถพัฒนาคุณธรรมเพิ่มขึ้น

ข้อปฏิบัติสำหรับภิกษุผู้อยู่ป่า

การอยู่ป่า พระสารีบุตรกล่าวถึงข้อปฏิบัติสำหรับภิกษุผู้อยู่ป่า(อรัญญวาสี) ไว้ว่า (ม.ม.13/203-221/203)

...ภิกษุผู้อยู่ชายบ้าน (คามวาสี) ก็ควรประพฤติด้วยเช่นกัน ผู้อยู่ป่า แต่มีความประพฤติย่อหย่อน (เห็นแก่ปัจจย) มีธุระเข้ามาในที่ประชุมสงฆ์ จึงแสดงข้อปฏิบัติสำหรับภิกษุผู้อยู่ป่า ฟังประกอบความเพียรในวิโมกข์อันสงบระงับ อันมิใช่รูป ก้าวล่วงรูป เพื่อสามารถตอบชี้แจงได้ เมื่อมีผู้ถาม ว่า ภิกษุผู้อยู่ป่าเท่านั้นหรือจึงควรประพฤติ หรือว่าแม้ภิกษุผู้อยู่ชายบ้าน ก็ควรประพฤติด้วย พระสารีบุตรตอบว่า แม้ภิกษุผู้อยู่ป่ายังควรประพฤติ จึงไม่จำเป็นต้องกล่าวว่า ภิกษุผู้อยู่ชายบ้านจะไม่ควรประพฤติ...

การที่ภิกษุอยู่ป่าสิ่งที่ตามมา คือ การสร้างศาสนวัตถุ พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับป่า ถ้าพิจารณาตามหลักพุทธธรรมแล้วก็ไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้น ยังเป็นการดีด้วยซ้ำที่พระสงฆ์อยู่ในพื้นที่ป่า แต่มองในแง่อาณาจักรแล้วถือว่าขัดต่อกฎหมาย ป่าถือว่าเป็นทรัพยากรที่รัฐต้องรักษาคุ่มครอง การที่พระสงฆ์จะเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าต้องได้รับอนุญาตจากรัฐคือกรมป่าไม้ เหตุที่มีการห้ามพระภิกษุสงฆ์สร้างที่พัก หรือถาวรวัตถุใดๆ ในสถานที่ซึ่งยังไม่ได้รับอนุญาตนั้น ส่วนหนึ่งเป็นคำสั่งของมหาเถรสมาคม ที่มีความเกี่ยวเนื่องสอดคล้องกับกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติที่ห้ามบุกรุกพื้นที่ป่า ในพระวินัยบัญญัติพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของพระสงฆ์ว่า

1. ห้ามทำลายเมล็ดพืช หน่อไม้ รากเหง้า เพราะอาจนำไปปลูกใหม่ได้
2. ห้ามทำลายต้นไม้ทุกชนิดไม่ว่าต้นไม้ใหญ่หรือต้นไม้เล็ก
3. ห้ามถากถางจระ ปีสาวะ บ้วนน้ำลายลงใส่ต้นไม้และแม่น้ำลำคลอง
4. ห้ามขุดดินเพราะอาจทำให้สัตว์ที่อาศัยอยู่ใต้ดินตายได้
5. ห้ามนำน้ำที่มีตัวสัตว์มาเทหรือรดต้นไม้ ต้นหญ้า เพราะอาจทำให้ตายได้
6. เวลาจะกรอกน้ำไปใช้ดื่มต้องมีการกรองเสียก่อน

เหตุผลสำคัญ ที่ห้ามมิให้พระสงฆ์เข้าไปสร้างถาวรวัตถุในพื้นที่ป่าก่อนได้รับอนุญาตนั้น เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาการควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมของพระสงฆ์ เมื่อมีการดำเนินคดีตามกฎหมายอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งกับสถาบันศาสนาได้ อาจมีการนำไม้ผิดกฎหมายมาก่อสร้างได้ ป้องกันการก่อสร้างในสถานที่ไม่เหมาะสม และเป็นการป้องกันการแอบอ้างยึดครองที่ดิน สาเหตุในการเข้าไปสร้างในเขตพื้นที่ป่านั้นมาจากพระสงฆ์ต้องการแสวงหาสถานที่รุดงค์ ที่วิเวกในการปฏิบัติ และเพื่อสร้างวัดใหม่ และเกิดจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของชุมชนที่ต้องการมีวัดในชุมชนของตนเอง

คริสต์ศาสนากับการอนุรักษ์ป่าไม้

จากคำกล่าวที่ว่า “คริสต์ศาสนาให้ความสำคัญแก่ป่าไม้และธรรมชาติน้อยมาก จนสามารถบอกได้ว่าเป็นผู้ทำลายทำธรรมชาติไปในตัว” แต่ในความเป็นจริงธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ป่าไม้ ภูเขา เกิดมาจากพระผู้เป็นเจ้า ทุกสิ่งทุกอย่างพระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นมา ในโลกนี้ไม่มีอะไรที่พระผู้เป็นเจ้าไม่ได้สร้าง และพระผู้เป็นเจ้าได้มอบการดูแลให้กับมนุษย์ที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นมา มอบอำนาจในการบริหารจัดการให้กับมนุษย์ที่อยู่ในโลก พระเจ้าต้องการสร้างทุกสิ่งทุกอย่างก็เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เจตนาของพระองค์ไม่เคยคิดทำลายธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ป่าไม้ ภูเขา แต่การตีความของนักบวชที่เข้าข้างตนเองมากเกินไปทำให้ทำให้คนมองคริสต์ศาสนาว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังชาติสิ่งแวดล้อม ป่าไม้ ภูเขา แต่มีนักบวช(ล.ก.13:20)ได้กล่าวไว้ “แผ่นดินพระเจ้ามีแต่พืช ดินไม้ที่ขึ้นที่งอกจากเมล็ด พืชทรงหวานในระหว่างริมทาง หวานในที่ดินซึ่งมีพื้นหิน หวานพงหนาม และหวานพืชซึ่งหวานตกในดินดี”

จากคำกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินของพระเจ้า และพระองค์ก็ไม่ทรงที่จะทำลาย พืชพันธุ์ ดินไม้ ที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นมา พระเจ้าทรงหวานพืช ปลุกต้นไม้ ไม่เลือกสถานที่ไม่ว่าจะเป็นพื้นหิน ริมถนน พระองค์ก็ให้ความสำคัญเท่ากันหมดและต้นไม้ก็เจริญงอกงามไม่ว่าจะปลูกที่ใด แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์ผู้มีความเห็นแก่ตัวหวังผลประโยชน์จากพระเจ้า ด้วยการกล่าวว่าพระเจ้าทรงปลุกต้นไม้ ป่าเขา เพื่อรับใช้มนุษย์หรือให้มนุษย์เป็นนายธรรมชาติ ซึ่งเป็นการกระทำที่ถือว่าเอาเปรียบพระเจ่มากที่สุด ในคัมภีร์ลูกายังได้กล่าวถึงต้นไม้ (ล.ก.13:33) ที่เจริญเติบโตว่า “...แผ่นดินเป็นที่รองรับเมล็ดพืชเมล็ดหนึ่ง ซึ่งคนหนึ่งเอาไปเพาะลงในไร่ของตน ...งอกขึ้นและจำเริญเป็นต้นไม้ นกได้มาทำรังอาศัยอยู่ตามกิ่งก้านของต้นนั้นได้...”

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงแผ่นดินเป็นที่รองรับต้นไม้พืชพันธุ์นานาชนิด และความเจริญงอกงามของต้นไม้ นานาชนิดได้มาทำรังอาศัยอยู่ตามกิ่งก้านสาขาของต้นไม้เป็นการแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของดินและต้นไม้ ซึ่งในคริสต์ศาสนายังมีนักเทววิทยาโปรเตสแตนต์ John (1990) ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์ป่าไม้ไว้ในคัมภีร์ไบเบิลเป็นสัญลักษณ์ที่ทรงอำนาจและความหวังใจที่ชาวคริสต์มีต่อป่าไม้การที่มนุษย์อยู่ในธรรมชาติที่แวดล้อมด้วยต้นไม้ นานาชนิดต้องเข้าใจธรรมชาติเหล่านั้นไปพร้อมๆ กัน มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่นๆ เพราะมีความรับผิดชอบพร้อมที่จะดูแลและปกป้องป่าไม้ให้ถูกทำลาย มนุษย์ถูกบ่มเพาะความเป็นปึกแผ่นอันเป็นอันหนึ่งเดียวกับป่าไม้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มนุษย์เป็นแบบแห่งสรรพสิ่งที่มีความ

ศักดิ์สิทธิ์ถูกสร้างขึ้นในมาเพื่อปกป้องสิ่งอื่นและให้อยู่รวมกันกับสิ่งอื่นในคัมภีร์ลูกา (ลก.8: 4-15)
กล่าวถึงการดูแลต้นไม้ว่า

...พระบิดาทรงสถิตในสวรรค์ไม่ทรงปรารภนาให้ผู้เล็กน้อยเหล่านี้สักคนหนึ่งพินาศไป เพราะทรงกระทำพันธสัญญากับโนอาห์ ว่า เราตั้งพันธสัญญาของเรากับพวกเจ้าและกับเชื้อสายของเจ้าสืบไป และกับสัตว์ที่มีชีวิตทั้งปวงที่อยู่กับเจ้า ทั้งนก ป่าไม้ สัตว์ใช้งาน และบรรดาสัตว์ป่าบนแผ่นดินโลกที่อยู่กับเจ้า สัตว์ทั้งปวงที่ออกจากนาวา รวมทั้งบรรดาสัตว์ป่าบนแผ่นดินโลก เราสัญญาว่า จะไม่มีการทำลายบรรดาสัตว์แวดล้อม จะไม่มีน้ำมาท่วมทำลายโลกอีกต่อไป...

จากคำกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นถึงความเอาใจใส่ในพันธสัญญาระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ทั้งซึ่งเป็นตัวแทนของคน สัตว์ ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่พระองค์ทรงเห็นว่าต่อไปนี้จะไม่มี การทำลายล้างเผ่าพันธุ์ด้วยให้น้ำท่วมโลกอีกต่อไป อันเป็นความกรุณาของพระเจ้าที่มีต่อ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นมา และชาวคริสต์เชื่อว่าพระเจ้าไม่กระทำเช่นอีกต่อไป พระเจ้าได้ประทานต้นไม้ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการไม่ทำบาปและเชื่อฟังพระเจ้า คือ “ต้นคริสต์มาส” หมายถึง ต้นไม้ในสวนสวรรค์ ซึ่งอาดัมและอีฟไปหยิบผลไม้มากิน และทำบาป ไม่เชื่อฟังพระเจ้า (ปฐม.3:1-6) เป็นต้นไม้ ที่หาง่ายที่สุด มีมาเป็นเวลาช้านานหลายร้อยปีอย่าง ที่เห็น อยู่ ทุกวันนี้ ในคัมภีร์ (มก 4:1-20) ได้กล่าวถึงพระเยซูที่พระองค์ตรัสกับสาวกทั้งหลายถึงการ อนุรักษ์และปลูกต้นไม้ไว้ว่า

...มีคนหว่านพืชคนหนึ่ง เมื่อเขาหว่านเมล็ดพืชก็ตกตามหนทางบ้าง นกมากินเสียบ้าง ตกในพื้นที่หินบ้าง มีเนื้อดินแต่ด้วยความขยันจึงทำให้ต้นไม้งอกขึ้นโดยเร็วเพราะดินไม่ลึก แม้แสงแดดจัดก็ไม่สามารถแผดเผา เพราะรากยังงอกลึกไม่มีทางที่จะเหี่ยวเฉาไปได้แม้เมล็ด จะตกกลางต้นหนาม ต้นหนามก็งอกขึ้นปกคลุมให้เมล็ดเจริญเติบโต และแม้จะตกที่หินดี แล้วเกิดผลเกินร้อยเท่า...

ในคำกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นถึงความพยายามของพระเยซูที่บอกถึงการอนุรักษ์และปลูก ต้นไม้ ถึงแม้บางแห่งจะปลูกได้ด้วยความสะดวก เพราะลักษณะของพื้นดินที่แตกต่างกันออกไป ทำให้เมล็ดพันธุ์มีการเจริญเติบโตที่ช้า แต่เมื่อไรคนเหล่านั้นมีความเอาใจใส่ในเมล็ดพันธุ์ต้นไม้ เหล่านั้นก็จะเจริญเติบโตให้เกินร้อยเท่า และในคัมภีร์ลูกา(ลมมม 4: 30-32) ได้กล่าวถึงคำสอน

พระเยซูที่เกี่ยวกับเมล็ดมัสตาร์ดว่า “...อาณาจักรแห่งสวรรค์เปรียบเหมือนเมล็ดมัสตาร์ดเมล็ดหนึ่ง ซึ่งชายคนหนึ่งเอาไปเพาะลงในไร่นาของตนเมล็ดนั้นที่จริงก็เล็กกว่าเมล็ดทั้งปวง แต่เมื่องอกขึ้นแล้วก็ใหญ่ที่สุดท่ามกลางผักทั้งหลาย และจำเริญเป็นต้นไม้นั้นนกในอากาศมาทำรังอาศัยอยู่ตามกิ่งก้านของต้นนั้นได้”

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงอาณาจักรของพระเจ้าที่เต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นไม้พืชพันธุ์นานาชนิดและเจริญงอกงามเป็นที่อาศัยของนกนานาพันธุ์อันนำมาซึ่งความสุขของบุคคลที่ได้ผ่านเข้ามาพบเห็น

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาด้านการอนุรักษ์ป่าไม้

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
1. อนุรักษ์เพื่อให้ป่าไม้คงอยู่ต่อไป	1. อนุรักษ์เพื่อให้ป่าไม้คงอยู่ต่อไป
2. ส่งเสริมการใช้ป่าไม้อย่างทะนุถนอม	2. ส่งเสริมการใช้ป่าไม้อย่างทะนุถนอม
3. มีกฎเกณฑ์และหลักคำสอนเรื่องป่าไม้อย่างชัดเจน	3. ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ส่งผลกระทบต่อป่าไม้
4. ส่งเสริมการปลูกป่าทดแทน	4. ส่งเสริมการปลูกป่าทดแทน
5. ปลูกจิตสำนึก	5. ปลูกจิตสำนึก

สรุปได้ว่าการอนุรักษ์ป่าไม้ของทั้งสองศาสนาต่างก็มีมุมมองที่คล้ายคลึงกัน โดยต้องปลูกจิตสำนึกแล้วก็ต้องรู้ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ณ ปัจจุบันที่เกิดปัญหาโลกร้อน เพราะมนุษย์ได้ทำลายต้นไม้ เพื่อที่จะหยุดยั้งสิ่งที่จะเกิดขึ้นอีก ทั้งสองศาสนาจึงจำเป็นต้องช่วยกันส่งเสริมให้มีการปลูกป่าทดแทน หรือช่วยกันหาสิ่งอื่นมาทดแทนต้นไม้

เปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาด้านการอนุรักษ์สัตว์

พระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์สัตว์

สัตว์ทั้งหลาย กล่าวโดยส่วนรวมแล้วเป็นพี่น้องกันทั้งสิ้น แม้จักรวาลถ้ามองในส่วนรวมแท้จริงก็เป็นครอบครัวใหญ่ครอบครัวหนึ่งนั่นเอง ทุกคนมีความเกี่ยวข้องเป็นญาติทางจิตวิญญาณ

พื้นฐานของชาวพุทธเห็นว่า ชีวิตนั้นมีค่าควรแก่การให้ความเคารพและใส่ใจ ทุกชีวิตล้วนเป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ร่วมชะตากรรมเดียวกันและเข้าใจถึงสัญชาตญาณของสัตว์โลก คือ ความกลัวตายและความรักชีวิตของตนเอง เพราะว่า “สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ย่อมสะดุ้งต่อการลงโทษ สัตว์ทั้งปวงย่อมกลัวต่อความตาย บุคคลไม่ควรฆ่าเอง ใ้ผู้อื่นฆ่า และสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ย่อมสะดุ้งต่อการลงโทษ ชีวิตเป็นที่รักของสัตว์ทั้งปวง” ในเบญจสิลกล่าวถึงกฎที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์มากกว่าเดิมหรือเรียกว่า ธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ โดยเฉพาะศีลข้อที่ 1 เว้นจากการฆ่าเบียดเบียนชีวิตมนุษย์และสัตว์ แสดงถึงความเข้าใจขั้นพื้นฐานของชาวพุทธที่เห็นว่า ชีวิตนั้นมีค่าควรแก่การให้ความเคารพและใส่ใจ ทุกชีวิตล้วนเป็นเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตาย ร่วมชะตากรรมเดียวกันและเข้าใจถึงสัญชาตญาณของสัตว์โลก คือความกลัวตายและความรักชีวิตของตนเอง พระพุทธศาสนาไม่นิยมความรุนแรงหรือเบียดเบียนสิ่งมีชีวิตด้วยกัน โดยเฉพาะสัตว์ พระพุทธเจ้าทรงห้ามภิกษุไม่ให้ฆ่าสัตว์ (วิ.มหา. 8/126/54) “ภิกษุใดจงใจฆ่าสัตว์มีชีวิต ต้องอาบัติปาจิตตีย์”

สิกขาบทนี้มีสาเหตุมาจาก พระอุทายี ซึ่งในอดีตเคยเป็นนักยิงธนู และท่านไม่ชอบอิกาจิงยิงอิกาแล้วตัดหัวมาเสียบหลาวเรียงกัน ภิกษุทั้งหลายเห็นการกระทำของพระอุทายีไม่เหมาะสม จึงติเตียน ประณามและนำเรื่องนี้กราบทูลพระพุทธรองค์ให้ทรงทราบ ลำดับนั้น พระองค์รับสั่งให้ประชุมสงฆ์สอบถามสาเหตุ เมื่อพระอุทายีรับว่าได้ทำเช่นนั้นจริง พระองค์ทรงติเตียนโดยประการต่างๆ ในพุทธประวัติ ได้กล่าวเหตุการณ์ต่างๆ ของพระพุทธเจ้าแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะเมื่อครั้งเป็นเจ้าชายสิทธัตถะไม่ทรงฆ่าสัตว์ ไม่ทรงเบียดเบียนสัตว์ ทรงเห็นว่า ผู้ที่ทำให้ชีวิต เป็นเจ้าของชีวิต (วคิน อินทสระ, 15: 2549) พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงครั้งที่พระองค์ทรงเป็นพระราชกุมารที่ได้ช่วยสัตว์จากการทำร้ายของพระเทวทัตว่า

“เทวทัตต์ มีคันศรถืออยู่ในมือกำลังเดินเที่ยวหาเหยื่อของตนอยู่ “สิทธัตถะ เธอเห็นนกตัวหนึ่งถลาลตกลงมาบริเวณนี้บ้างหรือไม่?” เทวทัตต์เล่าให้ฟังว่าตนยังไม่พบถลาลตกลงมาบริเวณนี้ สิทธัตถะเดินเล่นอยู่แถวนี้ เห็นนกตัวนั้นบ้างหรือไม่ สิทธัตถะชุนกน้อยที่กำลังอยู่ในอ้อมกอดให้เทวทัตต์ดู แล้วก็เล่าเรื่องต่าง ๆ ให้ฟังตั้งแต่ต้น “เธอต้องเอานกนี้กลับคืนมาให้เรา เพราะเราเป็นผู้ยิบนกตัวนี้ตกลงมา” “ฉันขอปฏิเสธ ที่จะไม่คืนนกให้เธอ” สิทธัตถะได้ “ฉันต่างหากเป็นเจ้าของนกตัวนี้” “นกตัวนี้เป็นของฉัน เพราะตามลักษณะแห่งการกีฬา ใครเป็นผู้ยิงได้ สิ่งนั้นต้องเป็นของผู้ยิง สิทธิในการได้ จึงเป็นของฉันทั้งหมด” “ฉันไม่นิยมในการกีฬายิง และกีฬาประหาร” สิทธัตถะตอบ “ฉันจึงไม่ถือกฎแห่งกีฬานั้น แต่พอใจในกฎแห่งธรรมที่มีว่า ผู้ใดเป็นผู้ให้ชีวิต ผู้นั้นเป็นเจ้าของชีวิตนั้น ผู้ประหาร ผู้ไม่ให้ชีวิตแก่ใคร จะเป็นเจ้าของชีวิตนั้น หาถูกต้องไม่” ศากยะ

ทั้ง 2 คน ได้เถียงไม่ตกลงกันได้ด้วยประการฉะนี้ จึงพากันนำเรื่องไปหาสภาราษฎรให้วินิจฉัยว่า สิทธิในตัวควรจะตกเป็นของใคร สภาราษฎรตัดสินว่านกเป็นสิทธิของสัตว์ เพราะสัตว์ตะ เป็นผู้ที่ให้ชีวิตแก่คน”

จากข้อความข้างทำให้ถึงความมีเมตตาต่อสัตว์ของเจ้าชายสิทธัตถะ และต่อมาเป็น พระพุทธเจ้า พระองค์ไม่ทรงนิยมการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ต่างๆ เพราะ การเบียดเบียนชีวิตผู้อื่นทำให้ความทุกข์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ จะเห็นได้ว่าพระศนะของ พระพุทธศาสนาก่อให้เกิดทำที่ไม่รุนแรงต่อสรรพสัตว์ (อัง.ติก., 20/249/229) การที่พระพุทธศาสนา ไม่ให้ใช้ความรุนแรงแก่สัตว์แม้จะเป็นน้อยนิดซึ่ง พระพุทธเจ้าตรัสว่า

...ถ้าผู้ใดสาคน้ำล้างภาชนะหรือน้ำล้างขันไป แม้ที่สัตว์ซึ่งอาศัยอยู่ที่บ่อน้ำคร่ำ หรือบ่อน้ำ โสโครกข้างประตูบ้านด้วยตั้งใจว่า สัตว์ที่อาศัยอยู่ในที่นั้น จะมีชีวิตรอดด้วยสิ่งนั้น เรากล่าวกรรมซึ่งมีการสาคน้ำล้างภาชนะนั้นเป็นเหตุว่า เป็นที่มาแห่งบุญ ไม่จำเป็นต้องกล่าว ไปถึงในมนุษย์...และกล่าวถึงพระโพธิสัตว์โยนอาหารที่เหลือลงไปในแม่น้ำเพื่อเลี้ยงปลา ด้วยอำนาจของบุญนั้น จึงทำให้รอดพ้นจากความสูญเสียทรัพย์สินสมบัติอันเป็นสิทธิของตน...

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเมตตากรุณาต่อสัตว์ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ใหญ่หรือ สัตว์เล็กจึงเป็นที่มาของบุญทั้งสิ้น บุญเป็นที่ต้องการของมนุษย์เพื่อจะช่วยพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น ในสังสารวัฏ และสุดท้ายแล้วย่อมเข้าถึงเป้าหมายสูงสุด คือ นิพพาน (ความสิ้นกิเลส)

ในสมัยพุทธกาล (มานพ นักการเรือน, 2549) สังคมอินเดียนิยมการใช้สัตว์บูชาบุญเป็น ส่วนใหญ่ โดยมีความเชื่อว่า เทพเจ้าเป็นผู้คลั่งคลึงพิบัติหรือความสุขให้แก่มนุษย์ได้ตาม ความปรารถนา การใช้สัตว์บูชาบุญเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้เทพเจ้าพอพระทัย และจะได้คลั่งคลึง ให้มนุษย์มีความสุขในชีวิตบนพื้นโลกนี้ ผู้บูชาบุญจะได้บุญและหลุดพ้นจากบาปทั้งหมดที่เคยทำ มาแล้ว ดังนั้น จึงนิยมนำสัตว์ชนิดต่าง ๆ มาถวายต่อพระพักตร์เทวรูป แล้วฆ่าสัตว์นั้น เพื่อใช้เลือด เพื่อสังเวทเทพเจ้าสัตว์ที่นิยมใช้ในการบูชาบุญ ได้แก่ แพะ แกะ ม้า เป็นต้น พระเจ้าปเสนทิโกศล ผู้ครองแคว้นโกศล ค็นหนึ่งพระองค์ตกพระทัยตื่นขึ้นด้วยได้ยินเสียงของเศรษฐี 4 คน ร้องรำให้ อยู่ในนรก พวกเขาพากันพรั่นพรั่นว่าหากมีชีวิตอีกจะดำเนินชีวิตที่ดี พระเป็นเจ้าปเสนทิโกศล ทรงเรียกหาพราหมณ์ปุโรหิตมาเฝ้า บรรดาพราหมณ์ทูลแนะนำให้นำสัตว์มาบูชาบุญ เพื่อขับไล่ มารร้ายที่ทำให้เกิดพระสุบินนิมิต พระองค์จึงมีรับสั่งให้นำลูกวัวหนุ่มตัวผู้ ตัวเมีย แพะ และแกะ

อย่างละ 500 ตัว มาผูกไว้กับหลักเพื่อเตรียมการบูชาัญญ พระนางมัลลิกา พระมเหสี รับเข้าเฝ้าแล้ว ทูลขอให้พระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อทูลขอคำอธิบาย พระพุทธองค์ทรงอธิบาย เหตุที่มาของพระสุบินนิมิต และทรงเทศนาสอนถึงบาปแห่งการพรากชีวิตสัตว์ พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงทรงโปรดให้ปลดปล่อยสัตว์ทั้งหลาย พระพุทธองค์รับสั่งถ้อยคำดังนี้ “มหาัญญที่มีการ ตระเตรียมมาก มีการฆ่าแพะ แกะ โค และสัตว์ชนิดต่าง ๆ คือ อัสวเมธ สัมมาปาสะ วาชเปยยะ นิรัคพะ มหาัญญเหล่านั้น เป็นัญญไม่มีผลมาก เพราะ พระพุทธเจ้า เป็นต้น ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ผู้ดำเนินปฏิบัติอันชอบ ย่อมไม่เข้าไปใกล้ัญญนั้น ส่วนัญญใดมีการตระเตรียมน้อยไม่มีการฆ่าแพะ แกะ โค และสัตว์ชนิดต่าง ๆ ซึ่งบุคคลบูชาสืบทอดทุกเมื่อ พระพุทธเจ้า เป็นต้น ผู้แสวงหา คุณอันยิ่งใหญ่ ผู้ดำเนินปฏิบัติอันชอบ ย่อมเข้าไปใกล้ัญญนั้น ผู้มีปัญญาควรบูชาัญญนั้น ัญญนั้นเป็น ัญญมีผลมาก เมื่อบุคคลบูชาัญญนั้นนั้นแหละ ย่อมมีแต่ความดีไม่มีความชั่วช้า เลวทราม ัญญก็เป็นัญญ อย่างไพบุลย์ และเทวดาย่อมเลื่อมใสมหาัญญ 5 ประการ (The five great sacrifices) ปรับปรุงจาก ศาสนาพราหมณ์ การกล่าวถึงคำศัพท์เดียวกัน แต่ชี้ถึงความหมายอันชอบธรรมที่ต่างออกไป (สัง.ส.15/351/110) คือ

1. อัสสเมธะ การฆ่าม้าบูชาัญญ แก้ไขเป็นอัสสเมธะ ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ ัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตร
2. ปุริสเมธะ การฆ่าคนบูชาัญญ แก้ไขเป็นปุริสเมธะ ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ
3. สัมมาปาสะ ัญญอันสร้างแท่นบูชาในที่กว้างไม่ลอดบ่วงไปหล่นลง แก้ไขเป็นสัมมาปา สะ ความรู้จักผูกผสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ เช่น ให้คนจนกู้ยืมทุนไปสร้างตัว ในพาณิชย์กรรม
4. วาชเปยยะ การดื่มเพื่อพลังหรือเพื่อชัย แก้ไขเป็นวาชเปยยะ หรือวาจาเปยยะ ความมีวาจา อันดูดีมีน้ำใจ น้ำคำควรดื่ม คือรู้จักพูด รู้จักปราศรัย ไพเราะ สุภาพนุ่มนวล ประกอบด้วยเหตุผล มีประโยชน์ เป็นทางแห่งสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีและความนิยมเชื่อถือ

5. นิรคพะ หรือสรรพเมระ ชัญไม่มีลิมสลัก คือทั่วไปไม่มีขีดชั้นจำกัด, การฆ่าครบทุกอย่าง ฆาตัญ แก้วเป็น นิรคพะ ข้อที่ 5 นี้เป็นผลมาจากเหตุ 4 ข้อ แปลว่า ไม่มีลิมกลอน หมายความว่า บ้านเมืองจะสงบสุขปราศจากโจรผู้ร้าย ไม่ต้องระวางภัย บ้านเรือนไม่ต้องลงกลอน

มหาชัยทั้ง 5 ที่พระราชพิงบุชาตามหลักศาสนาพราหมณ์นี้ พระพุทธศาสนาสอนว่า เดิมทีเดียวเป็นหลักการสงเคราะห์ที่ดงาม แต่พราหมณ์สมัยหนึ่งดัดแปลง เป็นการบูชาชัย เพื่อผลประโยชน์ในทางลาภสักการะแก่ตน พระพุทธศาสนาจึงปรับเปลี่ยนเสนอเป็นราชสังคหวัตถุ 4 (หลักการสงเคราะห์ประชาชนของนักปกครอง) ที่มีความเมตตาต่อสัตว์ ในหลักการทางพระพุทธศาสนายังกล่าวถึงลักษณะเนื้อที่นำมาทำเป็นอาหารในที่ต่าง ๆ มากมายเป็นทั้งข้อห้าม และขออนุญาต หมอชีวกโกมารภัจจ์ กราบทูลถึงเรื่องที่ถูกเถียงกันนี้ว่า(ม.ม.13/57-58/)

...ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้าได้ฟังมาว่า ชนทั้งหลายย่อมฆ่าสัตว์เจาะจง พระสมณ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ดูก่อนชีวก บุคคลที่กล่าวอย่างนี้ เชื่อว่ากล่าวด้วยคำ อันไม่เป็นจริง ดูก่อนชีวก เรากล่าวว่าเนื้อไม่ควรเป็นของบริโภคด้วยเหตุ 3 ประการ คือ 1. เนื้อที่ตนเห็น 2. เนื้อที่ตนได้ยิน 3. เนื้อที่ตนรังเกียจ ดูก่อนชีวก เรากล่าวว่าเนื้อเป็นของ ควรบริโภคด้วยเหตุ 3 ประการ คือ 1. เนื้อที่ตนไม่ได้เห็น 2. เนื้อที่ตนไม่ได้ยิน 3. เนื้อที่ตน ไม่ได้รังเกียจ...

จากคำกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ดังนี้ หมอชีวกทราบว่า ทรงเห็นว่าผู้ใดฆ่าสัตว์เจาะจงมา ถวายพระองค์หรือสาวกของพระองค์ ผู้นั้นย่อมได้รับบาปเป็นอันมาก 5 ระบุด้วยกัน คือ

1. ตอนที่พูดว่าให้นาสัตว์นั้น ๆ มาฆ่า
2. เมื่อสัตว์นั้นๆ ถูกเขาผูกคอตายมา มันต้องประสบทุกข์เวทนา
3. เมื่อใช้ให้เขาฆ่า
4. เมื่อสัตว์นั้นกำลังถูกฆ่าย่อมได้รับทุกข์เวทนาแสนสาหัส
5. เมื่อผู้นั้นให้ตาคตหรือสาวกของตาคตบริโภคเนื้ออันไม่สมควร

หมอชีวกทูลสรรเสริญข้อชี้แจงของพระพุทธองค์หายข้องใจสงสัยในเรื่องการเสวยเนื้อสัตว์ของพระพุทธองค์ ถึงแม้ในพระพุทธศาสนาจะมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับข้อห้ามมากมายแต่ก็มีคำสอนที่เกี่ยวกับการส่งเสริมชีวิตผู้อื่นให้อยู่รอดพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดทำให้ไม่รุนแรงต่อสรรพสัตว์อีกด้วย พระพุทธเจ้าตรัสว่า (อัง.ติกก., 34 / 228 / 16) “...ถ้าผู้ใดสาธน์น้ำล้างภาชนะหรือน้ำล้างขันไป แม้ที่สัตว์ซึ่งอาศัยอยู่ที่บ่อน้ำคร่ำ หรือบ่อน้ำโสโครกข้างประตูบ้านด้วยตั้งใจว่า สัตว์ที่อาศัยอยู่ในที่นั้น จะมีชีวิตรอดด้วยสิ่งนั้น เรากล่าวกรรมซึ่งมีการสาธน์น้ำล้างภาชนะนั้นเป็นเหตุว่าเป็นที่มาแห่งบุญ ไม่จำเป็นต้องกล่าวไปถึงในมนุษย์...”

จากพุทธดำรัสข้างต้นเป็นการแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาส่งเสริมให้ชีวิตอื่นมีชีวิตอยู่อีกต่อไปแม้จะเป็นสิ่งน้อยนิดก็ตามแต่กระนั้นก็เป็น การส่งเสริม

คริสต์ศาสนากับการอนุรักษ์สัตว์

คัมภีร์ไบเบิลของคริสต์ศาสนาไม่ได้ลงอย่างลึกซึ้งถึงการอนุรักษ์สัตว์ แต่กล่าวลอยๆ ให้เห็นถึงการสร้างสรรพสิ่งในบทปฐมกาลความสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า และพระเจ้าตรัสว่าเราสร้างมนุษย์ขึ้นตามภาพลักษณ์ของเรา ให้มีความคล้ายคลึงกับเรา ให้เป็นนายปกครองปลา นก สัตว์ ต่าง ๆ ทรงโปรดให้มนุษย์ตั้งชื่อสัตว์ต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องหมายว่าสัตว์เหล่านั้นอยู่ใต้อำนาจของเขา (ปฐม.2: 19) ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงมีหน้าที่รักษาและต้องอยู่ในหลักเกณฑ์ที่พระเจ้าทรงสร้างมา มนุษย์เท่านั้นที่จะอนุรักษ์สัตว์มิให้เกิดหมดไปจากโลกนี้ด้วยความรักความเมตตาต่อสิ่งต่าง ๆ และในคัมภีร์ไบเบิลพันธสัญญาใหม่ ได้กล่าวถึงความรักความเมตตาที่พระเจ้าทรงมีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย พระเจ้าทรงทรงสอนว่า (ธม., 5: 43-45)

...ท่านทั้งหลายได้ยินคำว่า “จงรักเพื่อนบ้าน จงเกลียดศัตรู” แต่เรากล่าวว่า จงรักศัตรู จงภาวนาให้แก่ผู้ที่เบียดเบียนท่าน เพื่อท่านจะได้เป็นบุตรของพระเจ้าในสวรรค์ พระเจ้าจะปกครองทุกสรรพสิ่งในโลก มนุษย์ และสัตว์นานาชาติจะอยู่กันอย่างมีความสุข... สุนัขป่าจะอยู่กับลูกแกะ เสือดาวจะนอนอยู่กับลูกแพะ ลูกโคกับสิงห์หนุ่มจะกินหญ้าอยู่ด้วยกัน แม่มกกับหมีจะอยู่ด้วยกัน ทารกกินนมจะเล่นอยู่ปากงูเห่าและเด็กที่หย่านมจะเอามือวางบนรักของงูทับทาง สัตว์เหล่านั้นจะไม่ทำให้เจ็บหรือทำลาย เพราะแผ่นดินโลกเต็มไปด้วยความรัก...

จากข้อความข้างต้นชี้ให้เห็นว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างสรรค์พลึงในโลกนี้แม้กระทั่งมนุษย์ พระองค์ทรงให้มนุษย์ปกครองสัตว์ต่าง ๆ ให้อยู่กันด้วยความรักไม่ให้เบียดเบียนซึ่งกันและกันเป็น อุบายให้มนุษย์อนุรักษสัตว์อยู่กันแบบพึ่งพาซึ่งกันและกันมีลักษณะที่ไม่เอาประโยชน์จากผู้อื่น แต่เป็นการเสียสละประโยชน์ของตนเองเพื่อคนอื่น พระเยซูทรงกล่าวความห่วงใยต่อสัตว์ทั้งหลาย ตอนหนึ่งว่า (มธ18:12-14)

...ท่านทั้งหลายคิดเห็นอย่างไรถ้าผู้หนึ่งมีแกะอยู่ร้อยตัวตัวหนึ่งหลงหายไปจากฝูงผู้นั้น จะไม่ละแกะเก้าสิบเก้าตัวไว้บนภูเขาแล้วไปเที่ยวหาตัวที่หายนั้นหรือ เราบอกความจริง แก่ท่านว่าถ้าผู้นั้นพบแกะตัวที่หายเขาจะมีความเปรมปรีดียิ่งกว่าที่มีแกะเก้าสิบเก้าตัวที่มีได้ หลงหายนั้น...

จากข้อความข้างต้นชี้ให้เห็นว่าพระเยซูทรงห่วงใยแม้กระทั่งแกะตัวเดียวในจำนวนร้อยตัว ที่หายไป ถึงจะเป็นส่วนน้อยนิดของสัตว์กลุ่มใหญ่ แต่พระองค์ก็ทรงแสดงออกถึงความเป็นห่วงต่อ สัตว์เหล่านั้นเพราะทุกชีวิตมีคุณค่าอยู่ในตัวของมันเอง และการได้รักษาไว้ซึ่งหนึ่งชีวิตยังประโยชน์ แก่ตนเองและผู้อื่น ถึงแม้คริสต์ศาสนาจะมีคำสอนที่เกี่ยวกับความรัก แต่กฎของการตอบแทนก็มี (ลนต.24: 17-20) เช่นกัน “ผู้ที่ฆ่าคนอื่นตายจะต้องถูกลงโทษถึงตาย ผู้ที่ฆ่าสัตว์ของเขาจะต้อง ชดใช้ชีวิตแทนชีวิต” ถึงแม้จะเป็นการกระทำที่รุนแรง คาต่อคา แต่กระนั้นก็เป็นปฏิกิริยาป้องกันชีวิตที่ อ่อนแอกว่าไม่ให้ถูกทำลาย พระเจ้าทรงเป็นองค์แห่งความรักหรือพระเจ้าแห่งความรักที่ไม่มี ขอบเขต ความรักที่พระเจ้าทรงมีต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายและความรักมนุษย์และสัตว์ที่มีต่อ พระเจ้าด้วยกัน ความรักของพระเจ้าไม่แบ่งแยก เพราะเป็นความรักที่เสมอภาคไม่เลือกที่จะเป็น มนุษย์หรือสัตว์ พระเจ้าทรงเป็นองค์ความรักดังที่ St.John สาวกแห่งความรักได้สอนไว้ (ยน .4:7-10) ว่า

...ท่านที่รักทั้งหลาย เราจงรักกัน เพราะความรักมาจากพระเจ้า ผู้ที่ไม่มีความรักย่อมไม่รู้จัก พระเจ้า เพราะพระองค์ทรงรักเราก่อน ถ้าผู้ใดกล่าวว่า ฉันรักพระเจ้า แต่เกลียดชังพี่น้อง ของตน ผู้นั้นย่อมเป็นคนมุสา เพราะผู้ที่ไม่รักพี่น้องที่แลเห็นได้ย่อมไม่สามารถรักพระเจ้า ที่เขาแลไม่เห็น ผู้ที่รักพระเจ้าย่อมรักผู้อื่นและสัตว์ชนิดอื่นๆ ด้วย และความรักของ พระองค์ในตัวเราจะสมบูรณ์...

จากข้อความข้างต้นชี้ให้เห็นความรักของพระเจ้าที่มีต่อมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าพระเจ้าจะสร้างมนุษย์มาเพื่อปกครองสัตว์ก็ตาม แต่การปกครองของมนุษย์ต้องมีความรักความเมตตาถึงจะเรียกว่าผู้ปกครองได้ พระเจ้าทรงรักทุกคนอย่างไม่มีขอบเขต ผู้ใดกล่าวว่า ฉันรักพระเจ้า แต่เกลียดชังพี่น้องของตนเกลียดชังสัตว์ บุคคลผู้นั้นย่อมกล่าวคำโกหกเรื่อยไป เพราะความรักจะไม่มีคำว่าเกลียด ความรักในพระเจ้า จึงนำมาซึ่งความพึงพอใจอย่างสูงสุดต่อชีวิตมนุษย์ หรือที่เรียกว่าความสุขอย่างแท้จริง (The ultimate satisfaction or happiness) ผู้ที่ได้อารมณ์ความรักในพระเจ้าจึงจะสามารถรู้จักมีความรักแท้ได้ คนที่มีความรักแบบไร้ระเบียบคือผู้ที่มีความรักแบบสะเปะสะปะ เป็นความรักที่ประกอบด้วยความคาดหวังจากวัตถุแห่งความรักมากกว่าความสามารถที่จะให้ความรักที่มุ่งมั่นเข้าสู่ความรักตัวเอง เกิดความหลงตน อาการนี้เป็นพฤติกรรมแห่งความบาป ที่ทำให้คนๆ นั้น เกิดพยาธิสภาพต่างๆ ที่แสดงออกมาทางพฤติกรรมที่ไม่ปกติ ดังนั้นบุคคลจึงควรรู้จักความรักในพระเจ้าก่อน แล้วจึงระเบียบความรัก ด้วยการรักในสิ่งความรักของพระเจ้าที่มีต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายแสดงออกมาในลักษณะที่พระเยซูสอนให้เราเรียกพระเจ้าว่า “พระบิดา” พระเจ้าทรงเป็นองค์ความรักดังที่เปโตรสาวกแห่งความรักได้กล่าวถึงความรักของพระเจ้าที่มีต่อสัตว์ (ปต.1: 5-14) ว่า

...จงเลี้ยงฝูงแกะของพระเจ้าที่อยู่กับท่าน จงเอาใจใส่ดูแล ไม่ใช่ด้วยความฝืนใจ แต่ด้วยความเต็มใจ ไม่ใช่ด้วยการเห็นแก่ทรัพย์สินสิ่งของ แต่ไม่ใช่เหมือนเจ้านายที่ข่มขู่ผู้รับมรดกของพระเจ้า แต่จงเป็นแบบอย่างเหมือนคนเลี้ยงฝูงแกะนั้นและเมื่อพระผู้เลี้ยงใหญ่จะเสด็จมาปรากฏ ท่านทั้งหลายจะรับมงกุฎแห่งสง่าราศีที่รุ่งโรจน์ไม่ได้...

จากข้อความข้างต้นชี้ให้เห็นว่าพระเจ้าทรงมีความรักไม่เลือกกว่าเป็นสัตว์ชนิดใด พระเจ้าทรงสอนถึงความเอาใจใส่ในชีวิตของผู้อื่นให้ทำด้วยความเต็มใจอย่าฝืนใจเพราะการฝืนใจมันจะทำให้ความรักที่พระเจ้าประทานให้มา ไม่เกิดขึ้นส่งผลถึงบุคคลอื่นที่อยู่รอบข้างพลอยได้รับความไม่ดีไปด้วย ถึงอย่างไรก็ตามความรักของพระเจ้าที่ประทานให้กับมนุษย์และสัตว์ต่างๆ ก็มีกรกล่าวถึงบัญญัติของโมเสสที่ให้เอาเลือดของสัตว์มาประพรมหนังสือ (ฮบ., 1: 9-21) ว่า “...โมเสสประกาศข้อบังคับทุกข้อแก่บรรดาพลไพร่ตามบัญญัติแล้วจึงได้เอาเลือดลูกวัวและเลือดลูกแพะกับน้ำ เอาขนแกะสีแดงและต้นหุสบมาประพรมหนังสือม้วนนั้นกับกล่าวว่า “นี่เป็นเลือดแห่งพันธสัญญาซึ่งพระเจ้าทรงบัญญัติไว้แก่ท่านทั้งหลาย...”

จากข้อความข้างต้นทำให้เข้าใจได้ว่าความรักของพระเจ้าที่ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายนั้น ยังมีการเอาเลือดของสัตว์ที่พระเจ้าสร้างเพื่อให้อยู่กับมนุษย์ แต่กลับถูกนักบวชในศาสนาเองใช้เลือดของสัตว์อาบคัมภีร์ และก็บอกว่านี่เป็นเลือดแห่งพันธสัญญา ซึ่งพระเจ้าทรงบัญญัติ ทำให้เข้าใจว่าพระเจ้าคงจะชอบบทบัญญัติที่แฝงไปด้วยเลือดของสัตว์ที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นมาเป็นหมายสำคัญแห่งพันธสัญญาที่พระเจ้าตั้งไว้ระหว่างเรากับพวกเจ้า และสัตว์ที่มีชีวิตทั้งปวงที่อยู่กับเจ้าในทุกชั่วอายุตลอดไปเป็นนิตย์ เป็นหมายสำคัญแห่งพันธสัญญาระหว่างเรากับแผ่นดินโลก อย่างนั้นหรือ

ตารางที่ 9 เปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาด้านการอนุรักษ์สัตว์

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
1. ออกกฎหมายคุ้มครองสัตว์	1. ออกกฎหมายคุ้มครองสัตว์
2. ใช้เทคโนโลยีขยายพันธุ์	2. ตั้งศูนย์ขยายพันธุ์
3. รณรงค์ให้ช่วยกันอนุรักษ์	3. ประกาศเขตการอนุรักษ์สัตว์
4. สร้างทัศนคติที่ถูกต้อง ให้ประชาชน	4. สร้างทัศนคติที่ถูกต้อง ให้ประชาชน
5. ห้ามค้าขายสัตว์หายาก	5. ห้ามค้าขายสัตว์หายาก

จากข้างความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนานั้นมีมุมมองในการอนุรักษ์สัตว์ที่เหมือนกัน คือ ต้องการให้ออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองสัตว์ ขยายพันธุ์ ช่วยกันสร้างทัศนคติที่ดีให้ประชาชน เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงโทษในการฆ่าสัตว์

เปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาด้านการอนุรักษ์น้ำ

พระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์น้ำ

น้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งสำหรับความอยู่รอดของเหล่าสัตว์มีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์เดรัจฉาน และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ น้ำยังทำให้แหล่งธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ป่าไม้ ต้นไม้ ต้นหญ้า ดำรงอยู่ได้ น้ำเป็นบ่อเกิดของสิ่งมีชีวิตทุกประเภท ไม่มีมนุษย์คนใดหรือไม่มีสังคมใดจะอยู่ได้โดยปราศจากน้ำ น้ำเป็นธาตุอันหนึ่งในบรรดาธาตุสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งมีปรากฏในสรรพสิ่งทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตเนื่องจากน้ำเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับทุกชีวิต

พระพุทธศาสนามีท่าทีต่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำ ถ้าใครทำให้น้ำเสีย คือ ทำลายคุณภาพของน้ำ ถือว่าเป็นบาปอย่างยิ่ง เพราะสรรพสัตว์ที่อาศัยน้ำนั้น หากขาดน้ำก็จะถึงจุตจบ (มานพ นักการเรือน, 2550) ระบุไว้ว่า “หากบุคคลทำลายสระน้ำ บ่อน้ำ สวน ศาลาน้ำ หรือสะพาน ย่อมเกิดเป็นเปรต เปลือยกาย และน่าเกลียดน่าชัง ดูเดียวกับเศรษฐีรันทด” แท้จริงแล้ว ผู้ที่ทำให้เกิดมลพิษทางแหล่งน้ำ จะต้องมียกยเกิดขึ้นระบุไว้ว่า (ขุ.ชา. 27/133/531)

...พระโพธิสัตว์เกิดในกำเนิดคน ถึงความงามเป็นเลิศ ได้เป็นพระยานก อาศัยต้นไม้ใหญ่ ซึ่งสมบูรณ์ด้วยกิ่งก้านสาขา อยู่ใกล้ฝั่งสระเกิดเองในแนวป่าพร้อมทั้งบริวารนกเป็นจำนวนมาก เมื่ออยู่ที่กิ่งที่ยืนไปเหนือน้ำ ก็พากันถ่ายมูลลงในน้ำ และในสระนั้นมีพญานาคผู้ร้ายอาศัยอยู่ พญานาคนั้นคิดว่า นกเหล่านี้พากันทิ้งลงในสระ อันเป็นที่อยู่ของเราเห็นจะต้องให้ไฟลุกขึ้นจากน้ำเผาต้นไม้เสียให้พวกมันหนีไป เวลากลางคืน เป็นเวลาที่พวกนกทั้งหมดมานอนรวมกันที่กิ่งไม้จึงเริ่มทำให้น้ำเดือดพล่านเหมือนกับยกเอาสระขึ้นตั้งบนเตาไฟ พระโพธิสัตว์เห็นไฟลุกขึ้นจากน้ำ จึงกล่าวว่า ชาวเราฝูงนกทั้งหลาย ธรรมดาไฟติดขึ้น เขาก็พากันเอาน้ำดับ แต่บัดนี้ น้ำนั้นเองกลับลุกเป็นไฟขึ้น พวกเราไม่อาจอยู่ที่นี้ได้ ต้องพากันไปที่อื่น ครั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว ก็พาฝูงนกที่เชื่อฟังคำบินไปที่อื่น ฝูงนกที่ไม่เชื่อฟัง ต่างก็พากันเกาะอยู่ ถึงความสิ้นชีวิตแล้ว...

ในเสขียวัตถ (คณาจารย์เลี้ยงเชียง, 2549) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ เพราะพระองค์ทรงเห็นคุณค่าของน้ำที่มีต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ถ้าภิกษุถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะลงไปในแม่น้ำลำคลองสิ่งที่ตามมาคือความสกปรก น้ำเน่าเสีย น้ำไม่นำมาใช้สอย สัตว์น้อยใหญ่ที่อาศัยในแม่น้ำพลอยได้รับความเดือดร้อนไปด้วย ปัจจุบัน คนส่วนมากจะขาดจิตสำนึกในเรื่องความรับผิดชอบต่อน้ำ มีนิสัยมักง่ายชอบทิ้งขยะตามใจชอบ แม้แต่โรงงานอุตสาหกรรมด้วย โดยไม่สนใจว่า อนาคตข้างหน้าจะเป็นอย่างไร ดังนั้น จึงควรสร้างจิตสำนึกเอาใจใส่ต่อการรักษาน้ำให้สะอาด ไม่ว่าจะเป็นน้ำในแม่น้ำลำคลอง หรือบ่อน้ำก็ตาม แหล่งน้ำมีเพื่อให้สาธารณชนได้ใช้ทั้งอุปโภคและบริโภค แต่ละคนจำเป็นต้องใช้น้ำด้วยความระมัดระวัง โดยมีจิตใจห่วงหาอาทรต่อสาธารณชน เพื่อว่าคนอื่นๆ ต่อจากเขาจะสามารถใช้น้ำโดยมีความสะอาดในระดับเดียวกันกับที่ตนเองใช้มาก่อน แต่ถ้ามีปัญหาในการใช้น้ำ คือน้ำแห้งมีไม่พอใช้สิ่งที่ตามมาคือความเดือดร้อนไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงประโยชน์ของน้ำว่า (ขุ.ชา. 27/124/520)

...ในป่าหิมพานต์มีความแห้งแล้งอย่างร้ายแรง น้ำดื่มก็เหือดแห้ง พวกสัตว์เดรัจฉาน มีความลำบาก พระดาบสคนหนึ่งเห็นความทุกข์ที่เกิดแก่สัตว์เดรัจฉานเหล่านั้นจึงตัด ต้นไม้ต้นหนึ่งทำราง โพงน้ำใส ให้เป็นน้ำดื่มแก่สัตว์เดรัจฉานเหล่านั้น เมื่อพวกสัตว์ เดรัจฉานจำนวนมากพากันมาดื่มน้ำ พระดาบสจึงไม่มีโอกาสที่จะไปหาผลไม้มั้ แต่ท่าน จะอดอาหารก็คงให้น้ำดื่มอยู่นั่นเอง พวกสัตว์เดรัจฉานเข้าใจเหตุการณ์นั้นจึงตั้งกติกากว่า ผู้มาดื่มน้ำ ต้องคาบผลไม้มามากตามสมควรแก่กำลังของตน...

จากข้อความข้างต้นทำให้เข้าใจว่า น้ำมีความสำคัญต่อมนุษย์ และสัตว์ทุกชนิดเมื่อไม่มีน้ำ มนุษย์และสัตว์ย่อมเดือดร้อน บุคคลที่มีความสามารถยอมเป็นที่พึ่งให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายได้ แม้ฤษีที่เป็นนักบวชมองเห็นภัยแล้งที่เกิดขึ้นแก่สัตว์ก็เกิดความสงสารทำทุกอย่างให้ได้น้ำมาเพื่อให้ สัตว์เหล่านั้นมีชีวิตรอด เพราะร่างกายขาดน้ำซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และสามารถทำ ทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อให้ได้น้ำมาดื่มนั่นเอง แหล่งน้ำนั้นส่งผลกระทบโดยตรงต่อมนุษย์ใน 2 ลักษณะ ด้วยกัน คือ

1. ด้านปริมาณ ปัญหาด้านปริมาณน้ำมีผลกระทบทั้งเมื่อมีปริมาณน้อยและมาก คือ หากขาดน้ำก็จะมีผลกระทบโดยตรงต่อผลิตผลทางการเกษตร การอุตสาหกรรม การประมง ในทาง ตรงกันข้าม หากมีปริมาณมากเกินไปก็จะทำให้เกิดน้ำท่วม สร้างความเสียหายแก่ผลิตผลทาง การเกษตร การทำไร่ทำนา รวมไปถึงความสูญเสียที่เกิดกับสัตว์ป่า
2. ด้านคุณภาพ บางแห่งมนุษย์เป็นต้นเหตุทำให้เกิดปัญหามลพิษในน้ำ อาทิ การที่โรงงาน อุตสาหกรรมปล่อยของเสียที่มีสารเคมีตกค้างลงแม่น้ำ ลำคลอง และทางน้ำสาธารณะ ทำให้เกิดผล เสียอย่างใหญ่หลวงแก่สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในน้ำ และจะเป็นอันตรายต่อชีวิตมนุษย์ที่ต้องอาศัยน้ำใช้ น้ำดื่ม ในการดำรงชีวิตประจำวันด้วย

ปัญหาที่สำคัญในปัจจุบันคือคุณภาพน้ำได้ถูกทำให้เสื่อมโทรมลงจนไม่สามารถใช้ ประโยชน์ได้เท่าที่ควร คนส่วนใหญ่ไม่ตระหนักถึงความจำเป็นในการดูแลรักษาคุณภาพน้ำของ แหล่งน้ำธรรมชาติไว้ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ กลับใช้แหล่งน้ำธรรมชาติเป็นที่ระบาย สิ่งสกปรกทั้งหลายอย่างไม่สนใจต่อผลเสียที่จะเกิดขึ้นทั้งแก่คนรุ่นปัจจุบันและรุ่นต่อไป

คริสต์ศาสนากับการอนุรักษ์น้ำ

ในคัมภีร์ไบเบิลได้กล่าวถึงการพระเจ้าที่ทรงสร้างฟ้าสวรรค์ แผ่นดินโลก บรรดาสรรพสิ่งที่อยู่ในนั้น พระเจ้าทรงสร้างเสร็จภายในเจ็ดวัน ในคัมภีร์ปฐมกาลมิได้กล่าวว่าพระเจ้าเป็นคนสร้างน้ำแต่มีการถึง(ปฐม. 6) เพียงว่า พระเจ้าตรัสว่า “จงให้มีพื้นอากาศในระหว่างน้ำ และจงให้พื้นอากาศนั้นแยกน้ำออกจากน้ำ” จากคำตรัสของพระเจ้าทำให้ผู้วิจัยเข้าใจว่าพระเจ้ามิได้สร้างน้ำขึ้นมาด้วยพระองค์ แต่น้ำนั้นได้มีอยู่ก่อน มีการกล่าวถึงการสร้างของพระเจ้าอีกตอนหนึ่งว่า “พระเจ้าทรงสร้างพื้นอากาศ และทรงแยกน้ำซึ่งอยู่ใต้พื้นอากาศออกจากกัน” พื้นอากาศ คือ ท้องฟ้า ถูกสร้างขึ้นมาและแยกออกจากน้ำ เมื่อพระเจ้าทรงแยกท้องฟ้าออกจากน้ำสิ่งก็เกิดคำว่า “ทะเล” ที่กว้างใหญ่ไพศาลหาที่สิ้นสุดไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามยังมีข้อความบางตอนในคัมภีร์ได้กล่าวถึงพระเจ้าว่า “จงให้น้ำที่อยู่ใต้ฟ้ารวบรวมเข้าอยู่แห่งเดียวกัน และจงให้ที่แห้งแล้งเกิดขึ้น” ในคัมภีร์ไบเบิลยังได้กล่าวอีกว่า “พระเจ้าทรงเรียกที่แห้งว่าแผ่นดิน และที่มือน้ำรวบรวมเข้าอยู่แห่งเดียวกันว่าทะเล พระเจ้าทรงเห็นว่าดี”

ในการสร้างทุกสิ่งทุกอย่างของพระเจ้าจะจบลงด้วยคำว่า “ทรงเห็นว่าดี” นั้นเป็นคำหวังใจจากพระเจ้าที่ทรงเป็นห่วงในสิ่งที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นมาด้วยความรัก ความหวังใจและความเมตตาอาวिरระหว่างมนุษย์ สัตว์และธรรมชาติ ดังมีคำกล่าวที่ (ยน.15: 12) ว่า “พระเจ้าไม่เพียงแต่รักเราเท่านั้น แต่ทรงเป็นแหล่งกำเนิดของความรักทุกอย่าง พระองค์ทรงรักและทรงห่วงหาผูกพันพวกเรา” พระองค์ทรงประทานสิ่งจำเป็นแก่เรา มนุษย์สามารถตอบสนองความรักของพระเจ้าด้วยการรักเพื่อนมนุษย์ รักธรรมชาติ ลำธาร แม่น้ำ ลำคลอง แหล่งน้ำและสิ่งอื่นๆ ของพระเจ้า

การอนุรักษ์น้ำในคริสต์ศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ต่างๆ นั้นยังมีความไม่ชัดเจนเหมือนกับบางศาสนา แต่เมื่อพิจารณาจากทัศนคติและแนวคิดของนักบวช บาทหลวงคนสำคัญที่ได้รับอิทธิพลของคริสต์ศาสนาแล้วพอเป็นเครื่องบ่งบอกถึงทิศทางและแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์น้ำได้ในหลักจริยธรรมทางศาสนา ซึ่งแนวคิดการอนุรักษ์น้ำ เราสามารถพิจารณาได้จากแนวคิดที่เกิดจากความสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับการดูแลรักษาธรรมชาติ และหน้าที่ในการรักษาสภาพแหล่งน้ำเป็นการเอื้ออำนวยความสะดวกต่อความเป็นอยู่ระหว่างมนุษย์ สภาพสิ่งแวดล้อมของโลกรวมชาติ โดยอาศัยหลักพื้นฐานทางจริยศาสตร์ของศาสนา หลักจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับสภาวะสิ่งแวดล้อมที่ถือได้ว่ามีส่วนในการสร้างความสำนึกในระบบนิเวศวิทยา คือ การรักษา การดูแล การรู้จักใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้แก่หลักตรีเอกานุภาพ หลักบัญญัติ

10 ประการ บัญญัติเกี่ยวกับความรัก ความเชื่อวามนุษย์เป็นฉายาของพระเจ้า ความเชื่อเรื่อง
ล้นทการะต่อพระเจ้า

หลักความเชื่อในบัญญัติ 10 ประการ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความจริงและสำคัญต่อการมีชีวิตอยู่ เช่น การมีความรักต่อเพื่อนมนุษย์ การเอาใจเขามาใส่ใจเราหรือแม้กระทั่งมีจิตสำนึกต่อระบบนิเวศวิทยา การปฏิบัติต่อแหล่งน้ำลำธาร รู้จักประมาณในการใช้สอย ดูแล รักษา ไม่ทำลายหรือบริโภคมากเกินไปจนเป็นเหตุนำมาซึ่งความเดือดร้อนต่อสังคมโดยรวม ให้ตระหนักถึงความเป็นผู้มีจิตใจเสียสละ มีความรักต่อกัน ไม่เบียดเบียนตนเองและสิ่งแวดล้อม ถึงอย่างไรก็ตามชาวคริสต์บางส่วนยังตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนดูแลคนอื่น รักษาปกป้องทรัพยากรแทนพระเจ้า มีสิทธิใช้ทรัพยากรเท่าที่พระเจ้าทรงประทานให้เท่านั้น การภักดีต่อพระเจ้าอย่างสุดหัวใจนั้นเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการอนุรักษทรัพยากรน้ำ และการใช้น้ำอย่างประหยัดเห็นคุณค่าสูงสุด ตลอดจนไม่ทำลายสภาพแวดล้อมที่จะส่งผลกระทบต่อสภาพน้ำโดยรวม การอนุรักษน้ำและธรรมชาติอื่น ๆ เป็นการดำเนินไปอย่างมีความสมดุล ภายใต้ข้อตระหนักที่สำคัญอันเป็นปรัชญาการดำเนินชีวิตของชาวคริสต์ที่พึงปฏิบัติต่อโลก ต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสิ่งแวดล้อมรวมไปถึงการสร้างสำนึกที่ดีเกี่ยวกับทัศนคติ เจตคติ และอุดมคติที่ถูกต้องในการปกครอง ดูแลรักษาการอนุรักษน้ำ ที่จะต้องเอาใจใส่ปกครองดูแลต่อไป

ในคัมภีร์ไบเบิลได้กล่าวถึงจริยวัตรของพระเยซูว่า พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีไปด้วยความเสียสละ การช่วยเหลือ การมีเมตตาอารีต่อมนุษย์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยังได้แผ่ไปยังสิ่งอื่นๆ อันรวมถึงธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นดิน แม่น้ำลำธาร พระองค์ทรงปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เบียดเบียน ไม่ทำลาย หากแต่ปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นด้วยความทนุถนอม ดูแลเอาใจใส่อย่างดี จึงถือเป็นแบบอย่างปฏิบัติต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ โดยเฉพาะแหล่งทรัพยากรน้ำในพิธีกรรมทางคริสต์ศาสนามีส่วนสำคัญต่อการอนุรักษน้ำและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในระดับหนึ่ง ผลพวงจากการเข้าพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น พิธีศีลจุ่ม เป็นต้น ล้วนมีอิทธิพลทำให้ชาวคริสต์มีความสำนึกทางนิเวศวิทยาและการอนุรักษน้ำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ กิรติ บุญเจือ (2531: 5) ได้กล่าวถึงพิธีกรรมของชาวคริสต์ว่าเต็มไปด้วยความความเชื่อการถวายสักการะและร่วมพิธีกรรมทางศาสนา อันเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาและเป็นส่วนสำคัญของชาวคริสต์และจะต้องมีสิ่งที่มีร่วมกันในพิธีกรรมเสมอ คือ น้ำ อันเป็นน้ำในแม่น้ำที่สะอาด อุดมสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา ดังความตอนหนึ่งว่า (จก. 1:5) “เพราะว่ายอห์นให้รับบัพติศมาด้วยน้ำ แต่ในไม่ช้าไม่นานท่านจะรับบัพติศมาด้วยพระวิญญาณอันบริสุทธิ์”

พิธีกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์น้ำและธรรมชาติอื่นๆ โดย พิธีกรรมนี้สืบเนื่องต่อ ๆ กันมา เป็นการแสดงออกให้เห็นถึงคุณค่าของน้ำ และให้สาวกช่วยกันประกาศพิธีกรรมด้วย น้ำ อันเป็นนัยที่พระเยซูทรงสอนสาวกให้เห็นคุณค่าของแม่น้ำลำธาร และให้ช่วยกันอนุรักษ์แม่น้ำ ลำธาร พระเยซูทรงปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นด้วยความรัก ความเมตตาต่อสิ่งแวดล้อมต่างๆ หลักคำสอนที่เกี่ยวกับความรักมีส่วนให้เกิดสภาพการอนุรักษ์ได้มาก เพราะความรักที่พระองค์ไม่มีเฉพาะมนุษย์เท่านั้น แต่หมายถึงความรักที่แผ่ออกไปถึงธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การสร้างสำนึกแห่งความรักและฉันทการะต่อพระเจ้าเป็นการนำไปสู่การไม่เบียดเบียนธรรมชาติ แหล่งน้ำ และลำธาร อันเป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นมา การอนุรักษ์น้ำ อันเป็นส่วนหนึ่งของการไม่เบียดเบียน เพราะการเบียดเบียนหรือการเอาเปรียบต่อธรรมชาติ นั้นถือเป็นการกระทำผิดต่อพระเจ้าโดยตรง

จะอย่างไรก็ตามวัฒนธรรมความเชื่อของชาวคริสต์นั้นมีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์น้ำและทำให้มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงเทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อที่จะให้แม่น้ำได้อยู่คู่กับมนุษย์ต่อไป

ตารางที่ 10 เปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาด้านการอนุรักษ์น้ำ

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
1. ป้องกันไม่ให้บ้านเรือน รั่วน้ำเสียลงแหล่งน้ำ	1. ป้องกันไม่ให้บ้านเรือนรั่วน้ำเสียลงแหล่งน้ำ
2. เก็บกักน้ำไว้ด้วยการสร้างฝายเก็บน้ำ	2. หาแหล่งน้ำทดแทน
3. สร้างจิตสำนึกตั้งแต่ครอบครัว	3. สร้างจิตสำนึกตั้งแต่ครอบครัว
4. ใช้น้ำให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด	4. ใช้น้ำให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด
5. ปลูกป่าเพื่อดูดซับน้ำไว้ในเวลาที่น้ำมาก	5. ปลูกป่าเพื่อดูดซับน้ำไว้ในเวลาที่น้ำมาก

สรุปได้ว่าการอนุรักษ์น้ำของพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนามีความคล้ายคลึงกัน เพราะทั้งสองศาสนาต้องการที่จะอนุรักษ์น้ำให้อยู่คู่กับมนุษย์ตลอดไป เลิกการเห็นแก่ตัวและหันมาร่วมมือกัน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีมาก่อนการอุบัติขึ้นของมนุษย์ มุมมองของศาสนาถือว่าเป็นผลงานของพระเจ้าที่ทรงสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา ในคริสต์ศาสนากล่าวถึงการสร้างโลกและสิ่งมีชีวิต เช่น มนุษย์ พืช สัตว์ และอธิบายสร้างโลก อย่างมากมาย พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการวิวัฒนาการของโลกและธรรมชาติว่า โลกมีการเกิดขึ้นก็ย่อมมีการทำลายเป็นวัฏจักรที่เกิดซ้ำแล้วซ้ำเล่า ระยะเวลาของกระบวนการดังกล่าวไม่อาจกำหนดแน่นอนหรือทำนายได้ ส่วนการกำเนิดชีวิตนั้น ถือว่ามนุษย์มีความสัมพันธ์ต่อสิ่งอื่น และเน้นว่ากำเนิดของชีวิตมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องกรรมเป็นสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยเรื่อง “มโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับคริสต์ศาสนา” โดยแยกกล่าวตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ดังต่อไปนี้

มโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีหลักธรรมในทางพุทธศาสนาที่ย้ำในเรื่องระบบของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และนอกจากพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแล้วสิ่งที่สำคัญ คือ ความรู้สึกที่พึ่งพาต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ และมนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลาย ความพึ่งพาอย่างหนึ่งได้แก่คุณธรรมที่เรียกว่า “ความกตัญญู” ความกตัญญูนี้ไม่ใช่มีเฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีทั้งต่อพืชต่อสัตว์ทั้งหลายด้วย ดังมีพระบาลีพุทธศาสนาสุภาษิตบทหนึ่งที่ย้ำ และสอนให้ผู้คนรู้จักบุญคุณแม้แต่คุณประโยชน์ของพืชมีใจความแปลความเป็นภาษาไทยว่า “บุคคลนั่งหรือนอนในร่มเงาของตนไม่ได้ ไม่พึงหักกิ่งก้านใบของตนไม้นั้น ผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนทราม” เป็นคติที่แสดงความรู้สึกที่ดีต่อกันให้ระลึกเสมอว่าต้นไม้ที่เราได้อาศัยร่มเงาเป็นประโยชน์มีค่ามีร่มเงาที่คนอื่นจะได้อาศัยต่อไป

นอกจากความรู้สึกที่เห็นคุณค่าของกันและกัน หรือระลึกในคุณค่าของกันและกันแล้ว พระพุทธศาสนายังสอนให้มองพืชและสัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตาจิต ความเมตตาตัวเองถือเป็นความรู้สึกที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาโดยการมองทุกสิ่งทุกอย่างว่าเป็นสรรพสัตว์ผู้อยู่ร่วมโลก

และต้องมีความเข้าใจหลักความเป็นจริงทางธรรมชาติตามกฎแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งถือเป็นสภาวะธรรมของธรรมชาติที่ทำให้มนุษย์มีทัศนคติที่ถูกต้องในการพัฒนาตนเอง

คติในทางพระพุทธศาสนาอีกอย่างหนึ่ง คือให้มองธรรมชาติเป็นสภาพแวดล้อมที่งดงาม น่ารื่นรมย์ ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างมีความสุข เพราะธรรมชาติถือเป็นองค์ประกอบในการฝึกฝนพัฒนาตนเองของมนุษย์ หมายความว่าพระพุทธศาสนา มองธรรมชาติเป็นอุปกรณ์ในการศึกษาเรียนรู้ตนเอง คือ การจะพัฒนาคนให้มีจิตใจที่เจริญองงาม เป็นคนที่มีคุณธรรม จำเป็นต้องอาศัยธรรมชาติในการฝึก เมื่อใดที่มีสภาพแวดล้อมที่สงบปราศจากเสียงรบกวนและมีกิจกรรมที่วุ่นวาย ท่านเรียกว่า กายวิเวก เมื่อใดที่จิตใจรู้สึกมีความสุข สงบ มีความอิ่มใจ มีความสดชื่น มีแนวโน้มไปในทางที่ดี ก็จะทำให้เกิด จิตวิเวก เมื่อจิตไม่มีอารมณ์ที่วุ่นวายในเข้ามารบกวน มีสมาธิ ก็อยู่ในสภาพที่พร้อมจะฝึกฝนพัฒนาอื่นๆ ขึ้นไปอีก คือเอาจิตที่พร้อมแก่การงานทั้งหลายไปใช้งานด้านการพิจารณาให้เกิดปัญญา เกิดความรู้เห็นตามสภาวะที่เป็นจริงเรียกว่า อุปวิเวก (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543: 20-23)

มโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในคริสต์ศาสนา

ศาสนาฮิวและคริสต์ศาสนา เป็นศาสนากลุ่มเชมิติกโดยยึดบทบัญญัติ 10 ประการเป็นหัวใจของศาสนา มีพระยโฮว้าเป็นพระเจ้าองค์เดียวกันมีหัวหน้าเผ่าเชมิติกนามว่าอับราฮัม ทั้งชาวฮิวและชาวคริสต์ต่างก็นับถืออับราฮัมเป็นบิดาแห่งศรัทธา พระเยซูศาสดาของศาสนาคริสต์ก็เป็นชาวยิว คำสอนของคริสต์ศาสนาส่วนใหญ่ก็ดัดแปลงมาจากยิว ลัทธิ ประเพณี คัมภีร์ เทวะ โองการ อีกทั้งบทบัญญัติต่าง ๆ ก็เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะ ความเชื่อของศาสนาฮิว-คริสต์ศาสนา ที่ปรากฏในคัมภีร์ปฐมกาลและคัมภีร์ภาคพันธสัญญาเดิมนั้น ได้แบ่งแยกความแตกต่างอย่างสุดขั้วระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยมองมนุษย์เป็นนายของโลกธรรมชาติ ทำที่นี้พิจารณาจากจักรวาลวิทยาที่ระบุว่า มนุษย์ถูกสร้างขึ้นมาจากกายาของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของและให้มนุษย์เป็นนายและครอบงำสัตว์ต่าง ๆ ทั้งที่อยู่บนบกและในน้ำ และบนอากาศ มนุษย์จะจัดการกับสัตว์เหล่านั้นอย่างไรก็ได้ แนวคิดนี้มองมนุษย์เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง มนุษย์มีค่าในตัวเอง สิ่งอื่นมีคุณค่าก็แต่เพียงนำประโยชน์มาให้แก่มนุษย์เท่านั้น ความผิดทางจริยธรรมของการกระทำถูกจำกัดอยู่ในขอบเขตของการกระทำระหว่างมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น หากมนุษย์ผู้หนึ่งจะถูกกล่าวหาว่าทำผิดจริยธรรมที่ได้ก่อให้เกิดมลพิษในแม่น้ำลำธาร ความผิดนี้จะต้องมองในแง่เป็นความผิดที่มนุษย์ผู้หนึ่งกระทำต่อมนุษย์อีกผู้หนึ่งเป็นการทำร้ายมนุษย์อีกผู้หนึ่ง โดยการกระชากโดยสิ่งที่เขาพึงมีพึงได้ไปในกรณีนี้

สิ่งที่เขาพึงมีพึงได้คือ สภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการมีชีวิตที่ดี ความผิดครั้งนี้มิได้เป็นความผิดที่กระทำต่อสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ ผู้ที่ถูกทำร้ายมิใช่สภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ แต่เป็นมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้นภูมิปัญญาของชาวยิวและชาวคริสต์จึงเป็นตัวอย่างสำคัญที่ต้องรับผิดชอบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม

เปรียบเทียบความเหมือนกันและความแตกต่างกันระหว่างมโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนา เถรวาทกับมโนทัศน์คริสต์ศาสนา

พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนามีความแตกต่างในหลักธรรมคำสอนบางประการ แต่ในความเป็นจริงแล้วทั้งสองศาสนามีหลักธรรมที่เหมือนกันเช่น หลักของความรัก ความเมตตา ในคัมภีร์ไบเบิลของคริสต์ศาสนากล่าวได้กล่าวถึงคุณธรรมที่สำคัญไว้ตอนหนึ่งว่า “ความรักเป็นคุณธรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุด” นักบุญเปาโลเปรียบเทียบความรักเหมือนกับร่างกายคนเรา (1. คร.12: 25-25) ตอนหนึ่งว่า “...ความรักเป็นเหมือนชีวิตในร่างกายของมนุษย์เรา อวัยวะทุกส่วนมีความพันกัน โดยธรรมชาติ หากส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกายเจ็บ อวัยวะส่วนอื่นๆ ก็พลอยเจ็บไปด้วย...”

จากคำกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างชีวิตกับธรรมชาติ โดยมองว่าเมื่อธรรมชาติได้รับความเดือดร้อนหรือถูกเบียดเบียนก็จะส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ทันทีไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม ในคริสต์ศาสนาจึงเน้นหนักในการสอนหลักธรรมเรื่อง “ความรัก ความเมตตา” ซึ่งจะเป็ทางรอดของโลกหรือของมนุษย์ และในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักธรรมที่เกี่ยวกับหลักเมตตาธรรมดังพุทธพจน์ตอนหนึ่งว่า “เมตตาธรรม คำจุนโลก”

ความกตัญญูกตเวทิตะ เป็นหัวข้อธรรมที่ให้ความรู้คุณและการตอบแทนคุณ ความกตัญญูกตเวทิตะ คือการรู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและตอบแทนคุณ โดยการอนุรักษ์ถนอมธรรมชาติ พระพุทธศาสนาสอนให้กตัญญูกตเวทิตะต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ผู้ใดได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติแล้ว ยังคิดทำลายอีก ผู้นั้นเป็นคนทรยศต่อมิตร โลก คือ หมู่สัตว์รวมทั้งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าได้ชื่อว่าเป็นผู้มีเมตตากรุณาต่อสัตว์โลก ทุกคนที่ทรงรัก คนที่รักพระองค์ และคนที่รังเกียจคิดประทุษร้ายพระองค์ เช่น พระเทวทัต ที่ไม่ผูกโกรธไม่ว่าร้าย ไม่ประทุษร้ายตอบ เพราะพระพุทธเจ้าทรงมีพระเมตตาบารมีที่เปี่ยมล้นไปด้วยความรักไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นคนหรือสัตว์ พระพุทธเจ้าทรงตรัส ถึงความจริงของธรรมชาติ ซึ่งถือได้ว่าเป็นความรู้ที่เป็นสัจจะ พระพุทธองค์ทรงกล่าวถึงความจริงของธรรมชาติดังนี้ 1. ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน)

2. อาโปธาตุ 3. เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) 4. วาโยธาตุ (ธาตุลม) พุทธศาสนามองธรรมชาติแบบองค์รวม คือธรรมชาติส่วนวัตถุและธรรมชาติส่วนจิต ทั้งสองส่วนทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์รักษาชีวิต ทุกชีวิตบนผืนแผ่นดินให้มีความสมดุลเพื่อความอยู่รอดของชีวิต ธรรมชาติฝ่ายวัตถุมีองค์ประกอบ 4 ส่วน คือ ธาตุดิน คือ ส่วนที่ค่อนข้างแข็ง ธาตุน้ำ คือส่วนที่เอิบอาบและเกาะกุม ธาตุไฟ คือส่วนที่เป็นอุณหภูมิ ธาตุลม คือ ส่วนที่เบาและลอยตัวได้ องค์ประกอบทั้ง 4 นี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้มนุษย์ในสังคมอยู่เย็นเป็นสุขได้ องค์ประกอบทั้ง 4 อย่างที่มีความสมดุลนั้น เป็นแหล่งให้กำเนิดสิ่งมีชีวิต

นักเทววิทยาทางคริสต์ศาสนาที่สำคัญหลายท่านมองธรรมชาติถูกพระเจ้าสร้างขึ้นมารับใช้มนุษย์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับมนุษย์ เชื่อว่าพันธสัญญาหน้าที่หรือความถูกต้องทางศีลธรรมจำกัดอยู่แต่ในแวดวงมนุษย์เท่านั้น (Saint Augustine, 1966: 107) เชื่อว่า “พระเจ้าผู้เจ้เองก็ได้ทรงแสดงให้เห็นว่าการหยุดยั้งจากการฆ่าสัตว์ และหยุดยั้งจากการทำลายพืช เป็นความคิดที่มกมาย เนื่องจากพระองค์ตัดสินว่าไม่มีสิทธิอะไรเลยที่เรา สัตว์ และพืชมีอยู่ร่วมกัน”

Saint Augustine พยายามอธิบายว่าไม่จำเป็นจะต้องนำมาตรฐานการวัดทางศีลธรรม อันเป็นมาตรฐานวัดความถูกต้องของการปฏิบัติของมนุษย์ต่อมนุษย์ไม่ควรนำมาตรฐานนี้ไปใช้วัดระหว่างมนุษย์กับสัตว์ หรือต่อสิ่งของต่างๆ ในโลกธรรมชาติ ผู้วิจัยเห็นว่าการกล่าวเช่นนี้เป็น การกล่าวให้มนุษย์สูงกว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่มีสิทธิที่จะมาเสมอเหมือนมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็น นายของสรรพสิ่งทั้งหลาย ซึ่งในปฐมกาลและคัมภีร์พันธสัญญาเดิมกล่าวถึงเอกลักษณ์ของมนุษย์ ที่ถูกสร้างในพระฉายาพระเจ้า อันหมายถึงสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มโนทัศน์พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พระพุทธศาสนามองว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและระบบนิเวศ เพราะมนุษย์ จำเป็นต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตอยู่หรือเลี้ยงชีพจึงเสมอหลักแนวคิด ให้มนุษย์ใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมด้วยความทะนุถนอมเท่าที่จำเป็นแก่การยังชีพ (ให้มีความสันโดษ ในการใช้หรือบริโภคปัจจัยสี่) รวมทั้งมีข้อห้ามที่ช่วยในการอนุรักษ์หรือรักษาสังแวดล้อม ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ห้ามการฆ่าสัตว์ ห้ามตัดต้นไม้หรือพรากรทำลายพืชพันธุ์ต่างๆ ตลอดจน การทำความสกปรกให้เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม

พระพุทธศาสนาถือว่าสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชีวิตมนุษย์ ซึ่งลักษณะการมองเช่นนี้เป็นการสร้างจิตสำนึกอันประกอบด้วยเมตตาและความกตัญญูต่อสิ่งแวดล้อม และจะทำให้เกิดความตั้งใจดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง โดยการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้วด้วยความเคารพและแสดงออกโดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

สำหรับคริสต์ศาสนานั้นมองโลกธรรมชาติเป็นเพียงแหล่งผลประโยชน์ของมนุษย์ โดยถือว่ามนุษย์มีอำนาจที่จะสามารถจัดการและครอบงำทุกสิ่งในโลกของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ การควบคุมและจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์เอง โดยมีความเชื่อที่ว่า พระเจ้าได้สร้างให้มนุษย์เป็นนาย ให้ธรรมชาติเป็นบ่าว มนุษย์จึงมีสิทธิที่จะจัดการกับธรรมชาติ ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติกับธรรมชาติอย่างเท่าเทียมกับมนุษย์ เพราะถือว่าสิ่งแวดล้อมเป็นเพียงผลผลิตที่พระเจ้าสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์

ดังนั้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ยังคงอนุรักษ์ไว้เพื่อผลประโยชน์และความอยู่รอดแก่มนุษย์เป็นสำคัญ ให้มนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของคริสต์ศาสนาแม้จะมีการขอมดูแลสิ่งแวดล้อม ก็เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาที่กระทบต่อมนุษย์ การอนุรักษ์เพื่อไม่ให้มนุษย์ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติในการอุปโภค บริโภค และทั้งให้เกิดประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงด้านคุณภาพชีวิต มนุษย์ต้องอนุรักษ์เพื่อให้มีทรัพยากรธรรมชาติไว้ใช้ตลอดไป

อภิปรายผล

มโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาอธิบายธรรมชาติและกฎธรรมชาติด้วยความเป็นเอกภาพดังกล่าวเป็นเอกภาพของสามัญญลักษณะที่ทุกสิ่งในโลกมีอยู่ร่วมกัน คือ อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ และอนัตตลักษณะ ความเกิดขึ้น ความเสื่อมไป เกิดขึ้นเมื่อไหร่ก็เสื่อมไปเมื่อนั้นเป็นลักษณะของอนิจจลักษณะ มโนทัศน์เรื่องอนิจจังเป็นภาพรวมของการมองโลกแบบพลวัตดู ไม่มีการอยู่นิ่งโลกคือกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เป็นวัฏจักรของสิ่งมีชีวิตและหาที่สิ้นสุดไม่ได้ นอกจากกระบวนการแห่งชีวิตจะเปลี่ยนแปลงโดยตัวของมันเองเป็นไปตามกฎปฏิจจสมุปบาทหรืออทิปปัจจยตาเป็นกฎที่ครอบคลุมทุกสิ่งในโลก

ธรรมชาติการ ผู้เข้าใจกฎนี้จะมีมองโลกธรรมชาติเป็นเครือข่ายของกระบวนการธรรมที่ทุกสิ่งช่วยสนับสนุนความมีอยู่ของกันและกันและไม่มีอะไรในโลกเป็นอยู่อย่างอิสระจึงเรียกลักษณะเช่นนี้ว่าเป็นการมองโลกทัศน์และชีวิตทัศน์แบบองค์รวมซึ่งเป็นองค์รวมที่แสดงให้เห็นถึงการอ้างอิงอาศัยกันของสรรพสิ่งแสดงภาวะจิตออกมาในรูปแบบของฉันทะที่มีลักษณะเป็นแรงจูงใจของการกระทำที่ปลอดจากอึดตาเป็นความต้องการที่จะให้สรรพสิ่งในโลกธรรมชาติดำรงอยู่ในภาวะที่สวางามและเป็นพื้นฐานให้เกิดภาวะจิตที่เรียกว่าเมตตา โดยการแสดงออกต่อโลกธรรมชาติด้วยความรักความปรารถนาดีอยากให้ทุกสิ่งในโลกธรรมชาติดำรงอยู่ในภาวะที่ดีงาม ดังนั้นผู้ที่เข้าใจกฎปฏิจจสมุปบาทและเห็นถึงความเป็นเอกภาพของสามัญญลักษณะจะแสดงความมีเมตตากรุณาออกมามีต่อสรรพสิ่งในโลกธรรมชาติอย่างไม่มียกเว้นและเท่าเทียมกัน ในพระพุทธศาสนาแสดงความเป็นกัลยาณมิตรต่อสัตว์และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ เท่าที่ปรากฏในพุทธประวัติตอนหนึ่งว่า พระเทวทัตยิงหงส์ตกลงมาในสวนใกล้กับที่เจ้าชายสิทธัตถะประทับนั่งอยู่เมื่อพระองค์เห็นนกเลียดอนลูกธนูออกแล้วขโมยให้ เมื่อพระเทวทัตมาทวงหงส์คืนเจ้าชายสิทธัตถะไม่ให้โดยให้เหตุผลว่าหงส์ควรเป็นของผู้ให้ชีวิตมิใช่ผู้พรากชีวิต

นอกจากนั้นยังสังเกตได้จากบทบัญญัติทั้งพระสูตรและพระวินัยเกี่ยวกับการห้ามฆ่าสัตว์เบียดเบียนสัตว์ เช่นสอนว่าจะมีโรคมามากเพราะชอบเบียดเบียนสัตว์ จะมีอายุสั้นเพราะชอบฆ่าสัตว์เมื่อสิ้นชีวิตแล้วย่อมไปเกิดในทุคติ และสอนให้เปรียบเทียบระหว่างมนุษย์กับสัตว์ทั้งหมดรักตัวกลัวตายเหมือนกับมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงไม่ควรฆ่าสัตว์และใช้ผู้อื่นให้ฆ่า นอกจากนั้นพระพุทธองค์ยังตรัสสอนเกี่ยวกับอานิสงค์ของความเป็นผู้มีความเมตตา กรุณาว่าจะทำให้ชีวิตที่เป็นสุขตลอดเวลาเป็นที่รักทั้งของสัตว์ อมนุษย์ มนุษย์ และเทวดา ฯลฯ ดังนั้นเมตตากรุณาจึงเป็นสำนักในการเคารพรักปรารถนาดีต่อกันอยากให้ชีวิตในโลกธรรมชาติดำรงอยู่ในภาวะที่ดีงามและประสบแต่ความสุข พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบว่า ให้แผ่เมตตาไปให้แก่สัตว์ทุกประเภทอย่างไม่จำกัดเหมือนมารดารักบุตรสามารถสละชีวิตของตนเพื่อบุตร พระมหาวิเศษ ปญญาวิโร (2543: 101) ได้กล่าวถึงพระพุทธเจ้านอกจากจะเป็นกัลยาณมิตรต่อสัตว์ด้วยการปฏิบัติด้วยพระองค์เองแล้วยังได้สั่งสอนให้มนุษย์ไม่ให้เบียดเบียนสัตว์ไม่ให้ฆ่าสัตว์ เป็นการแสดงถึงความมีเมตตากรุณาต่อสัตว์ในฐานะเป็นผู้ร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันและด้วยความเชื่อที่ว่าสังสารวัฏไม่มีที่สิ้นสุดทุกสิ่งสามารถกลับไปเกิดเป็นอะไรก็ได้ เช่น มนุษย์หากทำชั่วตายไปแล้วอาจเกิดเป็นสัตว์ก็ได้ หรือสัตว์หากทำดีตายไปอาจจะมาเกิดเป็นมนุษย์และสัตว์อาจจะเกิดเป็นพี่น้องของกันก็ได้ ดังนั้นมนุษย์จึงแสดงออกต่อสัตว์บนพื้นฐานของความเมตตากรุณา

พระพุทธเจ้า ให้ความสำคัญกับป่าและการอนุรักษ์ป่าสังเกตได้จากเรื่องราวที่พระพุทธเจ้า ทรงสอนบุคคลตามสถานที่ต่าง ๆ ส่วนมากก็จะเป็นที่สวนป่าหรือโคนไม้ เพราะการดำเนินชีวิตของ บุคคลในสมัยนั้นเกี่ยวข้องกับป่าและอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงการอยู่ป่าของ พระสงฆ์ในแง่มุมต่างๆ ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น ในโอวาทปาติโมกข์ทรงตรัสสรรเสริญ ให้ภิกษุยินดีในเสนาสนะป่าอันสงัดโดยให้พระสงฆ์อยู่ในเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าเพราะ ป่าเป็น สถานที่สงบและเหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม

สำหรับข้อปฏิบัติในพระวินัยพระพุทธเจ้าทรงให้แนวปฏิบัติอย่างชัดเจนในการอยู่ป่าของ พระสงฆ์ว่า โคนไม้เป็นเสนาสนะที่จำเป็นของพระชนิกหนึ่งและให้ภิกษุผู้ต้องการขัดเกลาจิตใจ ให้ถือการอยู่ป่าเป็นสถานที่สงัดไกลจากบ้านเรือนและการเข้าไปอยู่ป่าต้องห้ามทำลายป่าและปรับ อาบัติปาจิตติย์แก่ภิกษุที่ทำลายต้นไม้ หมายถึงไม้ที่เกิดจากหัวเช่น จิง ไม้ที่เกิดจากลำต้น เช่น ต้นโพธิ์ ไม้ที่เกิดจากข้อเช่น อ้อยและไม้ที่เกิดจากเมล็ดถั่ว เป็นต้น และปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้เผาป่า ยกเว้นกรณีไฟป่าลามมาทรงอนุญาตให้จุดไฟกั้นการลุกลามได้ ดังนั้น ป่าจึงเป็นกัลยาณมิตรแก่ภิกษุ และป่าเป็นสถานที่วิเวกชักจูงให้จิตเกิดความสงบเมื่อจิตสงบก็เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรเพื่อ ขัดเกลาจิตใจเมื่อจิตปราศจากกิเลส นั่นเป็นความวิเวกอย่างสูงสุดที่เรียกว่าอุปปิวิเวก นอกจากจะ ให้ ให้ความสำคัญแก่ป่าไม้แล้ว พระองค์ยังให้ความสำคัญต่อน้ำเพราะในธาตุทั้ง 4 ธาตุน้ำเป็นตัวละครสำคัญใน การผสมผสาน เชื่อมต่อให้วัตถุสามารถเกาะกุมกันอยู่ได้ น้ำฝนก็เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้แสวงหาความ มั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินสมบัติและทรงสรรเสริญผู้สร้างแหล่งน้ำและจัดหาน้ำดื่มว่าเป็นบุญกุศล และมีสุคติเป็นที่หวัง ในพระวินัยพระพุทธองค์ ทรงตระหนักและแสดงความห่วงใยในการอนุรักษ์ น้ำเช่นบทบัญญัติห้ามภิกษุถ่านอุจจาระ ปัสสาวะและบ้วนน้ำลายลงในแม่น้ำและห้ามทิ้งสิ่งสกปรก ลงในน้ำและแม่น้ำ นอกจากนั้นยังห้ามภิกษุขุดดินเพื่อป้องกันการฆ่าสัตว์ที่อาศัยอยู่ในดิน ดังนั้น การสอนเรื่องน้ำสะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าพระพุทธองค์เข้าใจในความสำคัญของน้ำและมีความ พยายามที่จะรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติด้วยความเคารพและตระหนักในหน้าที่ที่จะอนุรักษ์ แหล่งน้ำไว้ พระมหาวิเศษ ปญญาวิโร(2543: 101) กล่าวว่าพระพุทธเจ้านอกจากจะเป็น กัลยาณมิตรต่อสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นสัตว์ป่า ไม้ แม่น้ำ ลำธาร ด้วยการปฏิบัติด้วยพระองค์เองแล้ว ยังได้สั่งสอนให้มนุษย์ไม่ให้เบียดเบียนสิ่งเหล่านี้ เป็นการแสดงถึงความมีเมตตากรุณาต่อสรรพสิ่ง ทั้งหลายในฐานะเป็นผู้ร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันและด้วยความเชื่อที่ว่าสังสารวัฏไม่มีที่สิ้นสุด ทุกสิ่งสามารถกลับไปเกิดเป็นอะไรก็ได้ เช่น มนุษย์หากทำชั่วตายไปแล้วอาจเกิดเป็นสัตว์ก็ได้ หรือ สัตว์หากทำดีตายไปอาจจะมาเกิดเป็นมนุษย์และสัตว์อาจจะเกิดเป็นพี่น้องของกันก็ได้ ดังนั้นมนุษย์ จึงแสดงออกต่อสัตว์บนพื้นฐานของความเมตตากรุณา

มโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในคริสต์ศาสนา

คริสต์ศาสนา เป็นศาสนากลุ่มเซมิติกโดยยึดบทบัญญัติ 10 ประการเป็นหัวใจของศาสนา มีพระยโฮวห์เป็นพระเจ้าองค์เดียวกันมีหัวหน้าเผ่าเซมิติกนามว่าอับราฮัม ทั้งชาวยิวและชาวคริสต์ ต่างก็นับถืออับราฮัมเป็นบิดาแห่งศรัทธา พระเยซูศาสดาของศาสนาคริสต์ก็เป็นชาวยิว คำสอนของคริสต์ศาสนาส่วนใหญ่ก็ดัดแปลงมาจากยิว ลัทธิ ประเพณี คัมภีร์ เทวะ โองการ อีกทั้งบทบัญญัติต่าง ๆ ก็เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะความเชื่อของศาสนายิว-คริสต์ศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ปฐมกาล และคัมภีร์ภาคพันธสัญญาเดิมนั้นได้แบ่งแยกความแตกต่างอย่างสุดขั้วระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยมองมนุษย์เป็นนายของโลกธรรมชาติ ทำที่นี้พิจารณาจากจักรวาลวิทยาที่ระบุว่า มนุษย์ถูกสร้างขึ้นมาจากกายาของพระผู้เป็นเจ้าและให้มนุษย์เป็นนายและครอบงำสัตว์ต่าง ๆ ทั้งที่อยู่บนบกและในน้ำ และบนอากาศ มนุษย์จะจัดการกับสัตว์เหล่านั้นอย่างไรก็ได้ แนวคิดนี้มองมนุษย์เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง มนุษย์มีค่าในตัวเอง สิ่งอื่นมีคุณค่าก็แต่เพียงนำประโยชน์มาให้แก่มนุษย์เท่านั้น ความผิดทางจริยธรรมของการกระทำถูกจำกัดอยู่ในขอบเขตของการกระทำระหว่างมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น หากมนุษย์ผู้หนึ่งจะถูกกล่าวหาว่าทำผิดจริยธรรมที่ได้ก่อให้เกิดมลพิษในแม่น้ำลำธาร ความผิดนี้จะต้องมองในแง่เป็นความผิดที่มนุษย์ผู้หนึ่งกระทำต่อมนุษย์อีกผู้หนึ่งเป็นการทำร้ายมนุษย์อีกผู้หนึ่ง โดยการกระทำโดยสิ่งที่เขาพึงมีพึงได้ไป ในกรณีนี้สิ่งที่เขาพึงมีพึงได้ คือสถานะแวดล้อมทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการมีชีวิตที่ดี ความผิดครั้งนี้มิได้เป็นความผิดที่กระทำต่อสถานะแวดล้อมทางธรรมชาติ ผู้ที่ถูกทำร้ายมิใช่สถานะแวดล้อมทางธรรมชาติแต่เป็นมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้นภูมิปัญญาของชาวยิวและชาวคริสต์จึงเป็นตัวอย่างสำคัญที่ต้องรับผิดชอบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม ความห่วงใยที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับธรรมชาติ เพราะชาวคริสต์เชื่อว่าธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้าหรือเป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นมา พระเจ้าสร้างสัตว์นานาชนิด สร้างป่าไม้ให้เขียวขจี สร้างลำธารให้ใสสะอาดตลอดเวลา พระเจ้าสร้างมนุษย์เพื่อครอบครองฝูงสัตว์ต่าง ๆ ทั่วทั้งแผ่นดิน สัตว์เหล่านั้นมีหน้าที่เพื่อรับใช้มนุษย์และยังศึกษาในคัมภีร์บทปฐมกาลที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสถานะแวดล้อมทางธรรมชาติแบบนายกับบ่าว ยังมีข้อความที่กล่าวในบทปฐมกาลที่พระเจ้าให้พันธสัญญากับโนอาห์ (ปฐม. 9: 1-2) ว่า “...พระเจ้าทรงอวยพรจงมีลูกคณามากขึ้นจนเต็มแผ่นดิน บรรดาสัตว์บนแผ่นดิน ในอากาศ และรวมทั้งปลาในทะเลจะกลัวพวกเจ้า เรามอบสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงไว้ในมือของพวกเจ้า...”

จะเห็นได้ว่าความเป็นเจ้าเหนือสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติของมนุษย์ได้รับการตอกย้ำครั้งแล้วครั้งเล่า จนกลายความชอบธรรมในการถือเอาประโยชน์จากธรรมชาติ ถือประโยชน์จากสิ่งมีชีวิต (Saint Thomas Aquinas, 1982: 12) ได้แสดงให้เห็นถึงการเบียดเบียนสัตว์มิใช่บาป โดยอ้างว่าสิ่งที่มีความสมบูรณ์น้อยกว่ามีอยู่เพื่อรับใช้สิ่งที่มีสมบูรณ์มากกว่า และเมื่อเปรียบเทียบความสมบูรณ์แล้ว มนุษย์มีความสมบูรณ์ในตำแหน่งสูงสุดของสิ่งที่พระเจ้าสร้าง ดังนั้นสิ่งที่มีสมบูรณ์น้อยกว่าจึงมีเพื่อรับใช้มนุษย์ การที่ Saint Thomas Aquinas ได้กล่าวยืนยันว่าสัตว์มีหน้าที่รับใช้มนุษย์ ก็แสดงว่าในคริสต์ศาสนามีการส่งเสริมให้มีการเบียดเบียนชีวิตสัตว์ไม่ว่าจะเป็นสัตว์บก สัตว์น้ำที่มีอยู่มากมายเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง Saint Thomas Aquinas ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า “...มนุษย์จะไม่บาปที่มนุษย์ฆ่าสัตว์เพราะด้วยอาจพระเมตตาของพระเจ้า สัตว์เหล่านั้นมีชีวิตอยู่ก็เพื่อให้มนุษย์ใช้ มันเป็นไปตามลำดับโดยธรรมชาติ ดังนั้นจึงไม่ผิดที่มนุษย์จะใช้สัตว์เอาประโยชน์จากสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นการฆ่าหรือด้วยวิธีการใด ๆ ก็ตาม...”

กล่าวได้ว่าการฆ่าสัตว์ไม่บาปเพราะฆ่าด้วยอำนาจพระเมตตาของพระเจ้า เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเมตตาของพระเจ้าที่ต้องการให้สัตว์พ้นจากความทุกข์ การฆ่าสัตว์ถือว่าการช่วยเหลือสัตว์อีกทางหนึ่ง การกระทำผิดต่อสัตว์ ก็เพื่อดึงความคิดที่จะกระทำทารุณต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันออกไปจากจิตใจของคนคนนั้น ให้กระทำทารุณกรรมสัตว์เหล่านั้นแทนการเบียดเบียนมนุษย์ด้วยกันเอง เป็นการแสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจ เนืองน้อย บุตรเนตร (2537: 31) ได้กล่าวถึงคัมภีร์พันธสัญญาเดิมว่า “...พระเจ้าได้ทรงมอบอำนาจในการปกครองธรรมชาติแก่มนุษย์ โลกธรรมชาติดีมีเพื่อรับใช้มนุษย์ และโลกธรรมชาติดีได้มีสถานภาพความศักดิ์สิทธิ์ ในขณะที่พระเจ้าผู้สร้างเป็นศูนย์รวมความศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง...”

กล่าวได้ว่าวิกฤติการณ์ทางสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาทางศีลธรรมเป็นการขาดความเคารพต่อชีวิตซึ่งการเคารพชีวิตและเหนืออื่นใด การเคารพศักดิ์ศรีมนุษย์ เป็นบรรทัดฐานขั้นนำที่สูงที่สุดสำหรับความเจริญอย่างแท้จริงทางด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สังคมที่มีสันติสุขไม่อาจเพิกเฉยต่อการเคารพชีวิต ทั้งไม่อาจเพิกเฉยต่อข้อเท็จจริงที่ว่า สิ่งสร้างมีบุรณภาพ การตัดไม้ทำลายป่าถือเป็นการไม่เคารพต่อที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นมา เป็นการเบียดเบียนสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การทำลายอากาศชั้นโอโซนอย่างต่อเนื่อง และผลกระทบแบบเรือนกระจก (Greenhouse Effect) จนบัดนี้มาถึงขั้นวิกฤติการณ์อันเป็นผลมาจากความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรม จากการเติบโตของเมืองอย่างหนาแน่น และความต้องการพลังงานที่เพิ่มสูงขึ้น ของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม การเผาผลาญน้ำมันจากฟอสซิล การถางป่าอย่างไร้ขอบเขต การใช้ยาฆ่าวัชพืชบางชนิด น้ำยา

ทำความเข้าใจ และนำข้อขัดแย้งต่าง ๆ เหล่านี้ เราคิดว่ามันทำลายบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงทางอากาศและบรรยากาศนี้มีผลต่อการทำลายสุขภาพอนามัย ไปจนถึงความเป็นไปได้ในอนาคตที่แผ่นดินที่ต่ำจะถูกน้ำท่วม ทั้งหมดนี้เกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่ไม่เคารพซึ่งกันและกัน มนุษย์ไม่มีความยำเกรงต่อปาไ้ม์ และปาไ้ม์ก็ไม่ยำเกรงมนุษย์ สิ่งตามมาคือ เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อมนุษย์

ถึงอย่างไรก็ตามคริสต์ศาสนาก็ยังเป็นคริสต์ศาสนาที่นับถือพระเจ้าตลอดกาลแม้อัลเวลาจะเปลี่ยนไปพบบัญญัติต่าง ๆ ก็ยังเหมือนเดิม ผู้วิจัยได้สรุปมโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในคริสต์ศาสนาได้ดังนี้

1. ยืนยันตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์ เป็นการยืนยันจากสมมติฐานที่ว่า มนุษย์มีจิตวิญญาณ เพราะมนุษย์ถูกสร้างมาจากฉายาของพระเจ้า
2. มองมนุษย์แปลกแยกจากโลกธรรมชาติ เนื่องจากมนุษย์มีเหตุผล โลภธรรมชาตินี้ไม่มีเหตุผลและจิตวิญญาณ และไม่ได้ถูกสร้างมาจากฉายาของพระเจ้า
3. การปฏิเสธโลก โดยมองว่าโลกนี้เป็นเพียงทางผ่านไปสู่อีกโลกอันเป็นจุดหมายที่แท้จริง ทำให้โลกนี้ลดคุณค่าลง
4. การลำดับคุณค่าของสิ่งต่างๆ ศูนย์รวมคุณค่าอยู่ที่มนุษย์ มนุษย์มีจิตวิญญาณและมีค่าในตัวเอง ส่วนโลกธรรมชาติเป็นเพียงเครื่องมือที่นำมนุษย์ไปสู่จุดหมายเท่านั้น
5. ข้อจำกัดในเรื่องความสัมพันธ์ทางศีลธรรม ความสัมพันธ์ทางศีลธรรมและกติกาสังคมมีเฉพาะมนุษย์ต่อมนุษย์เท่านั้นไม่มีไปถึงโลกธรรมชาติ มนุษย์จึงต้องการที่จะเอาชนะธรรมชาติ ครอบครองธรรมชาติ

มโนทัศน์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับคริสต์ศาสนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพบว่า พระพุทธศาสนามุ่งให้มนุษย์ควรดำเนินชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พระพุทธองค์ทรงไม่เพียงแต่จะห้ามทำลายสิ่งมีชีวิตเท่านั้น แต่ทรงสนับสนุนให้มนุษย์รู้จักอนุรักษ์สิ่งมีชีวิตทุกชีวิต พระพุทธศาสนาปฏิเสธการที่ถือว่ามนุษย์เป็นนายของสิ่งแวดล้อมถือว่ามนุษย์และสัตว์เป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งสิ้น แต่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในคริสต์ศาสนาแสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจนว่าให้มนุษย์เป็นจุดศูนย์กลาง มนุษย์สามารถจัดการกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ตามความต้องการจนเป็นนายเหนือธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในคริสต์ศาสนา มนุษย์ต้องรักษาสิ่งแวดล้อมไม่ขูดรีดหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากเกินไป การถนอมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามพระประสงค์ที่ว่า ใช้ความรักกับทุกสิ่งทุกอย่างจะทำให้ธรรมชาติคงอยู่กับมนุษย์ได้อีกยาวนาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลของการศึกษาวิจัยวิทยานิพนธ์ในเชิงคุณภาพฉบับนี้ ปรากฏผลสรุปเป็นข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยศึกษาเป็นภาพรวมเพื่อให้มโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับคริสต์ศาสนาสามารถมองเห็นอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้บรรลุถึงผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดเป็นลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ในระดับบุคคลและครัวเรือนยึดหลักคำสอนของแต่ละศาสนาในการดำรงวิถีชีวิต คือ ให้มีความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างไม่มีชนชั้นรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงโลก

2. ยึดมั่นในหลักพุทธธรรมในการประพฤติก่อมีศีลธรรมไม่โลภ ไม่เบียดเบียน สันโดษ มีความกตัญญูและเห็นคุณค่าของหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อสิ่งเหล่านี้อยู่คู่กับเราตลอดไปและเป็นการพัฒนาภายใน คือ จิตใจด้วย

3. ชีคมันในหลักคำสอนของคริสต์ศาสนาในการประพฤติปฏิบัติเพื่อเพิ่มศรัทธาในพระเจ้า และเป็นการส่งเสริมให้ทุกคนมีความซึ่งกันและกันไม่ว่าจะเป็นสัตว์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการส่งเสริมพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อสิ่งเหล่านี้อยู่กับเราตลอดไป

4. สร้างอุดมการณ์แห่งชาวพุทธและชาวคริสต์ในการดำเนินชีวิตที่เต็มเปี่ยมไปด้วยพลัง ของความรัก ความเมตตาปรารถนาดีต่อสิ่งแวดล้อม หลีกเลี่ยงการแข่งขันที่จะทำให้เกิดการเอาเปรียบธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5. ให้องค์กรภาครัฐทุกระดับเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการนำ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนานำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องต้องกันเป็นเครือข่าย ทั้งประเทศ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเกี่ยวกับหลักธรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อให้สอดคล้องกับ สังคมไทย

2. ควรศึกษามิติทางคัมภีร์กับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแต่ละศาสนา

3. ควรศึกษามโนทัศน์สิ่งแวดล้อมในคริสต์ศาสนาเชิงลึกที่มีในระบบนิเวศวิทยา

4. มโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับคริสต์ศาสนา ใน ชีวิตประจำวัน

5. มโนทัศน์เรื่องสิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาฮินดู, ศาสนาเซน, ศาสนาเต๋า, ศาสนาชินโต เป็นต้น

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กลุ่ม Seven Day Adventists. 2552. วิทยาศาสตร์กับพระเจ้าและวิวัฒนาการ (Online).

http://godwithus.xn--42c8am9ad6b4dk1h.net/article/article_detail.php?no=000006a,
24 สิงหาคม 2552.

กรมศิลปากร. 2516. ปัญหาพระยามิลินท์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: ศิลปบรรณาการ.

กิริติ บุญเจือ. 2529. หลักความเชื่อของชาวคริสต์คาทอลิก (คริสต์ศาสนาภาคแรก). กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช.

_____. 2531. หลักความเชื่อของชาวคริสต์คาทอลิก (คริสต์ศาสนาภาคหลัง). กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช.

คณาจารย์เลี้ยงเซียง. 2549. นวโกวาท. กรุงเทพฯ: เลี้ยงเซียงพิมพ์.

จํานงค์ อติวัฒนสิทธิ. 2545ก. พัฒนะเชิงพุทธศาสตร์เกี่ยวกับนิเวศวิทยา. กรุงเทพฯ:
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. 2545ข. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เจริญ ชัยแก้ว. 2541. แนวคิดจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อมศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีตะวันตกกับ
พระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจริยศาสตร์ศึกษา,
มหาวิทยาลัยมหิดล.

นัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. 2534. พระพุทธศาสนาเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ดนัย ไชยโยธา. 2539. นานาศาสนา. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์.

เจดชัย เลิศจิตรเลขา. 2545. **จริยธรรมเพื่อชีวิต**. ฉะเชิงเทรา: วิทยาลัยเซนต์หลุยส์.

เดือน คำดี. 2545. **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เนืองน้อย บุญเนตร. 2526. **หน้าที่ทางจริยธรรมของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ**.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2537. **จริยศาสตร์สภาวะแวดล้อม: โลกทัศน์ในพุทธปรัชญาและปรัชญาตะวันตก**.

กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเวศ วะสี. 2547. **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง: การเข้าถึงความจริงทั้งหมด**. กรุงเทพฯ:

มูลนิธิสืบนาคะกรีกบ้านเกิด.

_____. 2552 **พุทธศาสนากับวิกฤติการณ์สิ่งแวดล้อม** (Online). <http://www.doctor.or.th/node/4894>, 24 สิงหาคม 2552.

ประเวศ อินทองปาน. 2547. **พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญาและ

ศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปริญญา นุตาลัย. 2535. **ความเห็นเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษาระดับมัธยมศึกษาของไทย**. เอกสาร

ประกอบการสัมมนาเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ครั้งที่ 3, 31 ตุลาคม - 1 พฤศจิกายน.

พระคริสตธรรมคัมภีร์, ภาคพันธสัญญาเดิมและพันธสัญญาใหม่ ฉบับ 1971. 2004. กรุงเทพฯ: สมาคม
คริสตธรรมไทย.

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต). 2535. **พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์**. กรุงเทพฯ:

มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). 2541ก. **คนไทยกับสัตว์ป่า**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วน
จำกัดบัวหลวงการพิมพ์.

_____. 2541ข. **คนไทยกับป่า**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: บริษัท แปลน พรินต์ติ้งจำกัด.

_____. 2541ค. **ชีวิตในสังคมเทคโนโลยี**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมมิก จำกัด.

พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ. 2536. **พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระมหาวิเศษ ปญญาวิชโร. 2543. **พุทธศาสนากับการอนุรักษ์ป่าไม้**. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. 2514. **วิธีเลื่อนขั้นตนเอง**. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. 2539. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์**.
เล่มที่ 2, 3, 5, 8, 9, 12, 13, 15, 18, 20, 23, 24, 25, 27, 34. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

มานพ นักการเรือน. 2549. **พระพุทธศาสนากับแนวความคิดเรื่องสัตว์** (Online).

[http://www.src.ac.th/web/index2.php?option=content&task=view&id=380&p
op=1&page=1](http://www.src.ac.th/web/index2.php?option=content&task=view&id=380&p
op=1&page=1), 24 สิงหาคม 2552.

_____. 2550. **พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมศึกษา** (Online). <http://www.src.ac.th/>
24 สิงหาคม 2550.

มาร์ติน ลูเทอร์. 2552. **การปฏิรูป** (Online). <http://www.thaigoodview.com/node/10519>,
24 สิงหาคม 2552.

มนต์ ทองซัซ. 2530. **4 ศาสนาสำคัญของโลกปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินต์ติ้งเฮาส์.

ลภาพรรณ ศุภมันตรา. 2551. **นิเวศวิทยากับศาสนา**. กรุงเทพฯ: บริษัทแปลนพรีนติ้ง จำกัด.

แปลจาก David, K. 1995. **Ecology and Religion**. NJ: Prentice Hall.

วราภรณ์ ศรีสุพรรณ. 2534. “การสร้างจิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อม”. **วารสารประชากรศึกษา**.

1 (เมษายน-กันยายน): 71.

วสิน อินทสระ. 2549. **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมดา.

วิทย์ วิศทเวทย์. 2519. **จริยศาสตร์เบื้องต้น: มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

วัฒนา เต่าทอง. 2535. “สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต”. **สารพัฒนาหลักสูตร**.

109 (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2535): 53.

สุริย์ มีกิจผล และวิเชียร มีกิจผล. 2544. **พระพุทธประวัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:

พิมพ์ที่บริษัทคอมฟอร์มจำกัด.

สุภาวดี นัมคณิสร์. 2551. “ศีลศักดิ์สิทธิ์: สัญลักษณ์แห่งรักแท้ของพระเจ้า”. **แสงธรรมปริทัศน์**.

33 (2): 35-50.

เสถียรพงษ์ วรรณปก. 2522. **พุทธวจนะในธรรมบท**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป.

เสถียร โกเศศ. 2521. **ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

เสถียร พันธรังสี. 2524. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. เล่มที่ 1. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสาส์น.

เสรี พงศ์พิศ. 2524. **คนในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลาม และคริสต์ศาสนา**. กรุงเทพฯ:

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย.

เสรี พงศ์พิศ. 2529. **ศาสนาคริสต์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เอ็ดดิสัน.

อารี วิชาชัย. 2543. **ปรัชญาธรรมของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Derham, W. 1974. **Philosophy and Environmental Crisis**. Athens: University of Georgia Press.

Francis, B. 1997. **Valerius Terminus of the Interpretation of Nature** (Online)
<http://www.luminarium.org/sevenlit/bacon/baconbib.htm>, 2 April 2009.

Granberg- Michaelson, W. 1984. **A Worldly Spirituality**. San Francisco: Harper & Row.

Hall, D. J. 1990. **The Steward: A Biblical Symbol Come of Age**. Grapids Mich:
 Eerdmans Publishing Co.

Leopold, A. 1949. **A Sand County Almanac**. New York: Ballentine Books.

Miu, J. 1987. **The Mountains of California: Cites in Ann Ronald**. Words for the Wild.
 San Francisco: Sierra Club Books.

Saint, A. 1950. **The City of God, Trans. Mascus Dods, D.D.** New York: Random House.

Saint Thomas Aquinas. 1928. **Summa Contra Geniles, Trans. The English Dominican Fathers**. Chicaco: Benziger Brothers.

Schweitzer, A. 1994. **Reverence for Life. In L.P. Pojman (Ed.), Environmental Ethics Reading in Theory and Application**. Boston: Jones and Barlett Publishers.

Thoreau, H. D. 1979. **Nature's Economy**. New York: Anchor Book.

Weber, M. 1958. **The Protestant Ethics and the Spirit of Capitalism.** New York:
Charles Scribner.

Wickremesighe, K.D.P. 1972. **The Biography of the Buddha.** Columbo: J.W. Mawata.

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ-นามสกุล

นางสาวสุภาภักดิ์ ทองทิพย์

วัน เดือน ปี ที่เกิด

24 กันยายน 2526

สถานที่เกิด

จังหวัดกระบี่

ประวัติการศึกษา

ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ศาสนา)

สาขาวิชาเอกศาสนา คณะมนุษยศาสตร์

และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

